

Økonomiske analyser

6/2009

28. årgang

Innhold

Konjunkturtrendene	3
1. Internasjonal økonomi	4
2. Konjunkturutviklingen i Norge	11
<i>Ingunn Sagelvmø og Espen Karstensen:</i>	
Reviderte nasjonalregnskapstall for 2007 og 2008: Nedjustering av veksten i BNP	30
<i>Roger Bjørnstad, Marit Linnea Gjelsvik, Erling Holmøy, Vibeke Oestereich Nielsen, Nils Martin Stølen og Inger Texmon:</i>	
Kan behovet for helse- og omsorgstjenester dekkes?	33
<i>Brita Bye, Tom-Reiel Heggedal og Karl Jacobsen:</i>	
Er særskilt støtte til "månelandingen" på Mongstad effektiv politikk?	42
<i>Berit Emberland, Eirin Totland og Ola Tveita:</i>	
Norge i en globalisert verden – betydning av utenlandsk eierskap i norsk næringsliv	49
Forskningspublikasjoner	56
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	60
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	52*

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 1. desember 2009.

Spørsmål om konjunkturutviklingen:

Torbjørn Eika, tea@ssb.no, tlf. 21 09 48 07

Roger Bjørnstad, bjr@ssb.no, tlf. 21 09 48 17

Andreas Benedictow, abw@ssb.no, tlf. 21 09 47 98

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtrendene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen: Ådne Cappelen (ansv.), Helge Brunborg, Torbjørn Eika, Taran Fæhn, Bente Halvorsen, Elin Halvorsen, Johan Heldal, Tom Kornstad, Hong Pham og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, telefaks: 21 09 00 40

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 90 ansatte. Knapt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 7 grupper og ledes av forskningsdirektør Ådne Cappelen.

- Skatt, fordeling og konsumentatferd
Forskningsleder Thor Olav Thoresen
- Klima- og energiøkonomi
Forskningsleder Annegrete Bruvoll
- Makroøkonomi
Forskningsleder Roger Bjørnstad
- Arbeidsmarked og bedriftsatferd
Forskningsleder Torbjørn Hægeland
- Offentlig økonomi
Forskningsleder Erling Holmøy
- Økonomisk vekst og miljø
Forskningsleder Mads Greaker
- Demografi- og levekårsforskning
Forskningsjef Randi Kjeldstad

**Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i året.
Neste utgave publiseres 18. februar 2010.**

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Konjunkturtendensene

Nedturen i internasjonal økonomi ser ut til å ha snudd. I USA og euroområdet falt BNP betydelig mindre i 2. kvartal enn i de foregående kvartalene, og nasjonalregnskapstall for 3. kvartal viser klar vekst. I deler av Asia begynte oppsvinget allerede i vår. Aktiv motkonjunkturpolitikk i de fleste land har bidratt til at verdensøkonomien ser ut til å være på bedringens vei. Usikkerheten i finansmarkedene har avtatt og risikopremiene har falt, men oppgangen er skjør og negative begivenheter gir uvanlig store utslag i valuta- og børskurser.

Norsk økonomi kom inn i en lavkonjunktur i begynnelsen av 2009. Selv om produksjonen i fastlandsøkonomien økte både i 2. og 3. kvartal ifølge tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR), var veksten fremdeles klart svakere enn trendveksten. Viktig for omslaget i produksjonen var at fallet i husholdningenes konsum stoppet opp. En ekspansiv penge- og kredittpolitikk har bidratt til dette. Samtidig øker konsumet i offentlig forvaltning kraftig som følge av en mer ekspansiv finanspolitikk.

Til tross for den kraftige konjunkturedgangen, har ikke arbeidsledigheten økt mye i Norge. Sammenliknet med land omkring oss, som også er rammet av finanskrisen, har ledigheten i Norge økt vesentlig mindre. Motkonjunkturpolitikken er sterkere i Norge enn i de fleste andre land. Oljevirkosomheten har også bidratt til å stabilisere norsk økonomi i denne perioden. Finanskrisen ga en rask svekkelse av krona i forhold til euroen, noe som lettet presset på konkurranseutsatt næringsliv sammenliknet med land i euroområdet. Økningen i ledigheten er også motvirket av at mange innvandrere som arbeidet på kortsiktige kontrakter, vendte hjemover når nedgangen i norsk økonomi kom, slik at ledigheten øker mindre enn under tidligere nedgangskonjunkturer. Økt tilstrømming til høyere utdanning, som er typisk i en norsk lavkonjunktur, reduserer arbeidstilbudet og dermed ledigheten på kort sikt.

Kronesvekkelsen i fjor høst bidro til at den underliggende konsumprisveksten er klart høyere i Norge enn hos handelspartnerne. Likevel har inflasjonstakten holdt seg nær inflasjonsmålet. Den underliggende prisveksten har vært meget lav etter sommeren 2009. Kronestyrkelsen gjennom 2009 og inn i 2010 tilsier at prisimpulsene fra importerte varer og tjenester vil avta. Med svakere konjunkturer og lav prisvekst, er lønnsveksten nå avtakende. Det vil fortsette i 2010 og dempe prisveksten ytterligere.

Selv om pessimismen som siden i fjor høst preget utviklingen både i Norge og internasjonalt nå er redusert, er det ennå for tidlig å avblåse finanskrisen og de økonomiske virkningene av denne. Dersom den positive utviklingen skal fortsette, må bedrifter og husholdninger i større grad bidra til den økonomiske veksten siden man ikke kan regne med ytterligere stimulans fra den økonomiske politikken. I våre beregninger antas det at veksten internasjonalt tar seg noe opp framover, men veksten er mer moderat enn i en tradisjonell konjunkturoppgang. Det henger sammen med at globale finansielle kriser normalt etterfølges av moderate oppganger. En fortsatt svak investeringsutvikling i Norge, et høyt kostnadsnivå og en gradvis styrket kronkurs, gjør at industribedriftene ikke får sterke nok impulser til at det blir noen vesentlig vekst i konkurranseutsatt næringsliv i 2010.

Den økonomiske politikken bidrar til økende konsumvekst, og veksten i fastlandsøkonomien vil ta seg noe opp gjennom 2010. Når fallet i boliginvesteringene stopper opp neste år, vil nedgangen i byggenæringen flate ut. Veksten i BNP Fastlands-Norge anslås derfor gradvis å komme opp på, eller over, trendvekst i 2011. Lavkonjunkturen i norsk økonomien vil vare til slutten av 2012 ifølge våre beregninger.

1. Internasjonal økonomi

Verdensøkonomien har igjen begynt å vokse. Både i USA, euroområdet og Japan økte BNP i 3. kvartal i år, etter 4-5 kvartaler med nedgang. De fremvoksende økonomiene i Asia leder an i omslaget. Land som Kina, India og Sør-Korea fikk et markert oppsving i industriproduksjon og handel allerede tidlig i 2009. I OECD-området har industriproduksjonen økt relativt beskjedent siden i sommer. Svært ekspansiv økonomisk politikk har vært viktig for omslaget. Likviditetstilførsel i stor skala og renter nær null har sammen med skattelette og store offentlige investeringer bidratt til at verdensøkonomien ser ut til å være på bedringens vei. Skal veksten vare ved er det imidlertid en forutsetning at husholdningenes konsum og næringslivsinvesteringene etter hvert tar over som vekstmotorer.

Oppsvinget i asiatiske økonomier har også bidratt til kraftig vekst i råvareprisene gjennom 2009. Oljeprisen har doblet seg siden bunnen rundt årsskiftet, og var sent i november nær 75 dollar fatet. Vi legger til grunn at oljeprisen vil øke gradvis til 100 dollar fatet ved utgangen av 2012. En slik utvikling vil bidra til å dempe det internasjonale økonomiske oppsvinget. I Kina er drivstoffprisene sterkt subsidierte, og økonomien dermed mindre sårbar for svingninger i oljeprisen på kort sikt.

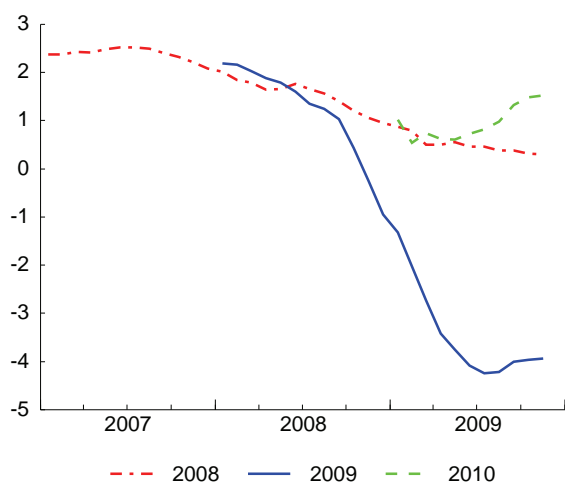
Også utviklingen i boligmarkedet tyder på at bunnen er passert i mange land. I USA, Storbritannia, Frankrike og Kina har boligprisene steget noe siden i sommer. I relativt hardt rammede Spania og Irland har imidlertid boligprisene fortsatt å falle gjennom høsten. Konsumprisene falt markert i hele OECD-området i fjor høst. Ekspansiv økonomisk politikk bidrar imidlertid nå til at inflasjonen er i ferd med å ta seg opp. Det samme gjør økningen i råvarepriser. Vi venter lav inflasjon de

nærmeste årene, men at den vil øke gradvis i tråd med tiltakende økonomisk vekst utover i prognoseperioden.

Tilstanden i internasjonale finansmarkeder er betydelig bedret siden i fjor høst. Risikopåslagene er gjennomgående tilbake på, og til dels lavere enn, nivåene før Lehman Brothers gikk konkurs i september i fjor, men er fortsatt høyere enn før urolighetene startet i finansmarkedene høsten 2007. Aksjekursene har steget kraftig over hele verden siden tidlig i 2009. Rekordlave renter og en svært ekspansiv likviditetspolitikk har bidratt til dette. Både i euroområdet og USA har de brede aksjeindeksene steget mer enn 50 prosent siden bunnen rundt årsskiftet. Den kraftige rekylen kan nok til dels forklares som en korleksjon etter det kraftige fallet i fjor høst, og de brede indeksene er både i USA og i Europa fortsatt rundt 30 prosent lavere enn toppen i 2007. Det er imidlertid mye som tyder på at finansmarkedene ikke er fullt ut normalisert. I euroområdet falt bankenes utlån til privat sektor både i september og oktober, sammenliknet med et år tidligere. Også i USA har sentralbanken pekt på at kredittrestriksjoner fortsatt gjør seg gjeldende både for husholdninger og næringsliv.

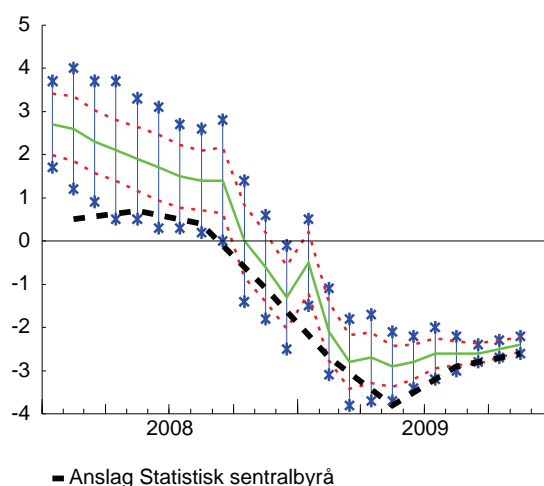
Den internasjonale oppgangskonjunktoren forut for finanskrisen ble stimulert av lave realrenter. Det ledet til sterk gjeldsvekst både i husholdninger og næringsliv, og forårsaket bobler i bolig- og finansmarkeder. Høy gjeld har skapt et behov for konsolidering i næringsliv og husholdninger. Dette kan komme til å legge en demper på den økonomiske veksten i flere år framover. Høy og stigende arbeidsledighet vil også dempe husholdningenes forbruk. Ledig produksjonskapasitet bidrar til moderat investeringsvekst.

Figur 1.1. BNP-vekstanslag for Norges handelspartnere for årene 2007-2010 gitt på ulike tidspunkter. Prosent

Kilde: Consensus Forecasts.

Figur 1.2. BNP-vekstanslag for USA for 2009 på ulike tidspunkter. Gjennomsnittsanslag (linje) med +/- 2 standardavvik (stjernepunkter) og +/- "normalt" avvik (stiplet)

■ Anslag Statistisk sentralbyrå
Kilde: Consensus Forecasts.

Tross lyspunktene er verdensøkonomien sårbar for nye sjokk og en eventuell tidlig innstramming i den økonomiske politikken. Finanskrisen har fått stor betydning for offentlige finanser. I mange land har statsgjelda økt så mye at den legger press på statsfinansene. Dilemmaet for disse landene blir derfor hvor tidlig de kan stramme inn på budsjettene uten å sende økonomien inn i en ny nedgang. IMF advarte i november mot en for tidlig reversering av både penge- og finanspolitikken. Samtidig har blant annet den europeiske sentralbanken advart mot å stramme inn for sent, da det kan føre til oppbygging av nye bobler i finans- og boligmarkeder og høy inflasjon.

Vi venter en moderat konjunkturoppgang de nærmeste årene, og tror ikke Norges handelspartnere passerer konjunkturbunnen før mot slutten av 2011. Utviklingen er svært avhengig av den økonomiske politikken som føres, særlig på kort sikt. Dersom det strammes til før etterspørselsveksten i husholdninger og næringsliv blir mer bærekraftig, kan lavkonjunktoren vare lengre enn vi har lagt til grunn. Effekter på norsk økonomi av en mer markert lavkonjunktur belyses i en skiftberegning i vår forrige konjunkturrapport (Økonomiske analyser 4/2009, side 24).

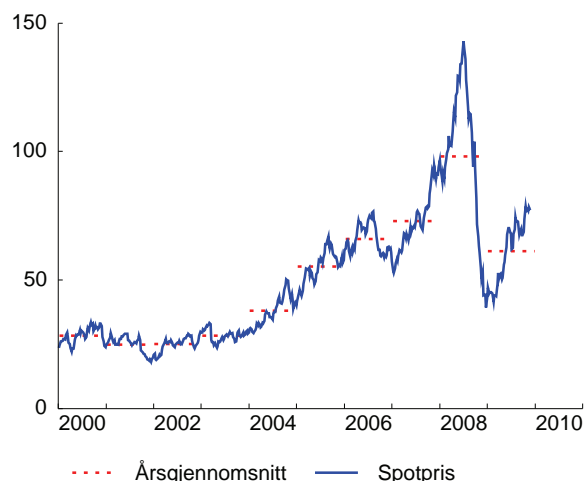
1.1. Amerikansk økonomi vokser igjen

Amerikansk økonomi er inne i en dyp lavkonjunktur. I 3. kvartal i år vokste imidlertid BNP igjen etter fem kvartaler på rad med nedgang. Vi venter at veksten blir meget moderat de to neste årene, og kommer opp på trendvekst først mot slutten av 2011. Våre anslag innebærer at BNP vil falle med 2,6 prosent fra 2008 til 2009. Neste år og i 2011 venter vi at veksten tar seg opp til henholdsvis 1,6 prosent og 2 prosent.

I 3. kvartal økte BNP med overraskende sterke 0,7 prosent fra kvartalet før. Det var særlig husholdningenes konsum som bidro til oppsvinget, blant annet som følge av økt bilsalg som i sommer ble stimulert av høy vrakpant ved kjøp av ny bil. Også boliginvesteringene steg markert etter å ha blitt mer enn halvert siden toppen sent i 2005. Gjenoppbygging av lagre etter en kraftig lagernedbygging de tre foregående kvartalene bidro til å trekke opp veksten med 0,2 prosentpoeng. Husholdningenes kjøp av varige forbruksvarer og boliginvesteringer slår ofte om tidlig i konjunktursykkelen, og styrker således inntrykket av at økonomien er på bedringens vei.

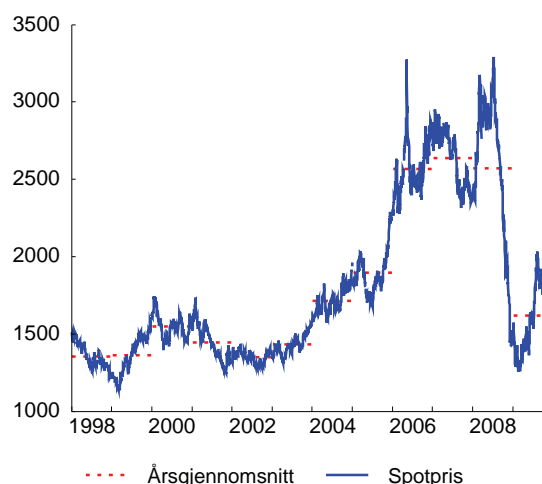
Imidlertid kan flere av faktorene bak den siste oppgangen ha midlertidige trekk. Gjenoppbyggingen av lagre som tok til i høst er nødvendigvis forbigående. Husholdningenes etterspørsel ventes å utvikle seg svakt de nærmeste årene. Arbeidsmarkedet utvikler seg svakt. Sysselsettingen faller fortsatt markert, selv om nedgangen ikke lenger er like dramatisk som sist vinter. Samlet har nedgangen i sysselsatte personer vært på 7,3 millioner siden toppen ved inngangen til 2008. Arbeidsledigheten har fortsatt å stige, til 10,2 prosent i oktober. Høy gjeld og stort formuesfall som følge av kraftig fall i

Figur 1.3. Spotprisen på råolje, Brent Blend. Dollar per fat

Kilde: Reuters EcoWin.

Figur 1.4. Spotprisen på aluminium. Dollar per 100 pund (lbs.)

Kilde: Reuters EcoWin.

boligpriser og aksjekurser bidrar til at husholdningene i større grad vil prioritere nedbetaling av gjeld framover. Mange av finansieringsmulighetene under konjunkturoppgangen forsvant også med finanskrisen. Markedet for subprime boliglån er forsvunnet. Bankene er fortsatt tilbakeholdne med boliglån også til kunder med god kredittverdighet. Også tilbudet av andre typer lån og kreditt er fortsatt mindre enn før finanskrisen. Den midlertidige vrakpanten på biler ble fjernet ved utgangen av august. Siden har bilsalget stupt med 40 prosent. Detaljhandelen har vært stabil på et lavt nivå gjennom hele høsten og indikerer at den underliggende konsumutviklingen fortsatt er svak. På den annen side har både boligmarkedet og aksjemarkedet nå snudd. Omsetningen av boliger og boligprisene har begynt å øke igjen, og de brede aksjekursindeksene har i løpet av 2009 tatt igjen halvparten av fjorårets fall. Dette reflekteres også i forventningsundersøkelser for husholdningene, som indikerer at pessimismen er i ferd med å avta noe.

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag ifølge ulike kilder. Årlig endring i prosent

	BNP-vekst					Prisvekst				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
USA										
NIESR ¹	2,8	2,0	0,4	-2,8	1,3	2,8	2,6	3,3	0,2	2,2
ConsF ²	2,8	2,0	0,4	-2,4	2,7	3,2	2,9	3,8	-0,4	2,0
OECD	2,8	2,0	0,4	-2,5	2,5	3,2	2,9	3,8	-0,4	1,7
IMF	2,8	2,0	0,4	-2,7	1,5	3,2	2,9	3,8	-0,4	1,7
SSB	2,8	2,0	0,4	-2,6	1,6					
Euroområdet										
NIESR ¹	3,0	2,7	0,6	-4,1	0,8	2,2	2,1	2,8	-0,1	0,8
ConsF ²	3,0	2,7	0,6	-3,8	1,2	2,2	2,1	3,3	0,3	1,1
OECD	3,0	2,7	0,6	-4,0	0,9	2,2	2,1	3,3	0,2	0,9
IMF	3,0	2,7	0,6	-4,2	0,3	2,2	2,1	3,3	0,3	0,8
SSB	3,0	2,7	0,6	-4,0	0,8	2,2	2,1	3,3	0,3	1,2
Handelspartnere										
NIESR ¹	3,4	2,9	0,6	-3,7	1,3	2,1	2,1	3,0	0,4	1,1
ConsF ²	3,4	2,9	0,6	-3,9	1,5	2,2	2,2	3,5	0,3	1,3
OECD	3,4	2,9	0,6	-3,7	2,4	2,1	2,2	3,5	0,3	1,1
IMF	3,4	2,9	0,6	-3,8	1,0	2,1	2,2	3,5	0,7	1,2
SSB	3,4	2,9	0,6	-3,7	1,2					

¹ Alle prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren.

² Uten Kina

Kilde: OECD og Consensus Forecasts i november, NIESR og IMF i oktober.

Historiske tall finnes i vedlegg bakerst i rapporten

Industriproduksjonen har tatt seg noe opp siden i sommer etter en nedgang på nær 15 prosent fra tidlig i 2008. Oppgangen kan i relativt stor grad tilskrives lageroppbygging og eksport. Den amerikanske dollaren ble vurdert som en "sikker havn" under finanskrisen i fjor høst, og styrket seg med rundt 15 prosent handelsvektet på kort tid. Det bidro til å forsterke nedgangen i amerikansk industri. Siden har dollaren svekket seg og nærmer seg nå det rekordsvake nivået fra i fjor sommer, med i overkant av 1,5 dollar for en euro i slutten av november. Ordrene øker og forventningsindikatorer antyder gryende optimisme i næringslivet. Foruten i bolig (og lager) var det investeringsoppgang også i IKT-sektoren i 3. kvartal. Industriinvesteringene faller imidlertid fortsatt, om enn mindre enn før. Svært lav kapasitetsutnyttelse trekker i retning av svak investeringsvekst i industrien en god stund framover.

Inflasjonen målt ved 12 måneders konsumprisvekst har vært negativ siden tidlig i 2008. Måles prisveksten fra måneden før ser man imidlertid at prisene har steget siden årsskiftet. Kjerneinflasjonen målt ved 12 måneders konsumprisvekst justert for mat og energivarer, har falt noe det siste året, men er fortsatt i overkant av 1,5 prosent. Svakt arbeidsmarked og markert fall i lønnsveksten vil bidra til lav prisvekst framover. Dollarsvekkelsen og høyere råvarepriser trekker i motsatt retning. Den ekspansive pengepolitikken som nå føres kan bidra til høy inflasjon på lengre sikt om den ikke reverseres i tide. Samlet venter vi at prisveksten vil ta seg gradvis opp til mer normale nivåer mot slutten av prognoseperioden, når økonomien ventes å gå inn i en ny konjunkturoppgang.

Den amerikanske sentralbanken har holdt styringsrenta nær null siden tidlig i 2009, og driver en svært ekspansiv likviditetspolitikk. Omfattende tiltak rettet mot finansnæringen har bidratt til å normalisere forholdene i finansmarkedene. Boliglånsrentene, som i stor grad er fastrenteavtaler knyttet opp mot obligasjoner med lang løpetid, har falt med 1 – 1½ prosentpoeng. Til sammenlikning er styringsrenta satt ned med 5 prosentpoeng. Pengepolitikken får dermed ikke samme gjennomslag til husholdningene som i land der de fleste har flytende rente på boliglånet, som er nærmere knyttet til styringsrenta.

Ekspansiv finanspolitikk har også vært viktig for å hindre en enda sterkere nedgang. Omfattende investeringer i infrastruktur og skattelette har bidratt til at økonomien har tatt seg opp det siste kvartalet. Store offentlige budsjettunderskudd følger imidlertid med på lasset, og gir grunnlag for bekymring for statens finansielle posisjon på sikt. Amerikanske myndigheter har publisert anslag som tilsier en økning av statsgjelda fra rundt 40 prosent av BNP i dag til 70 prosent i 2019. Det er imidlertid ikke spesielt høyt sammenliknet med hva som er vanlig i OECD-området. Riktig dosering av virkemidlene til rett tid er likevel svært viktig. Dersom den ekspansive politikken reverseres for tidlig kan lavkonjunktoren bli dypere og mer langvarig enn vi legger til grunn i våre anslag. På den annen side, hvis politikken opprettholdes for lenge, kan det bidra til inflasjon og nye bobler i finans- og boligmarkedene.

1.2. Europa på en knivsegg

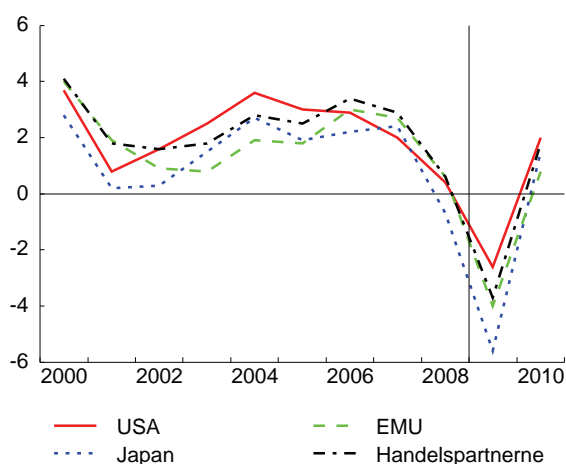
Det økonomiske omslaget brer om seg i Europa. I løpet av de siste månedene har stadig flere europeiske land rapportert om vekst. Nasjonalregnskapstallene for 3. kvartal fra land som Tyskland, Italia og Østerrike viser et markert oppsving i den økonomiske aktiviteten. Økende ordrer så vel som god stemning i næringslivet og husholdningene generelt lover dessuten godt for vekstutsiktene, i hvert fall på kort sikt.

En stor del av den veksten vi nå er vitne til skyldes midlertidige forhold som gjenoppbygging av lager og ekstraordinært ekspansiv finans- og pengepolitikk. Det store spørsmålet er således hva som vil skje når disse faktorene ikke lenger bidrar til å understøtte veksten. Vil den private etterspørselen være sterk nok til å kunne ta over finans- og pengepolitikkenes rolle som primus motor for vekstprosessen, eller vil en for tidlig reverse-ring av dagens ekspansive økonomiske politikk føre til ny nedgang med påfølgende krise?

Vi ser fortsatt for oss at oppgangen i euroområdet vil bli både svak og langsom, og at konjunkturbunnen ikke passeres før i siste halvdel av 2011. Dermed er det fortsatt slik at euroområdet i våre prognoser ikke vil være ute av lavkonjunkturen før i etterkant av prognoseperioden. Et slik forløp kan ses i lys av forskning som viser at lavkonjunkturer som skyldes bobler i finans- og boligmarkeder og som rammer mange land samtidig, har en tendens til å bli langvarige. Det virker også rimelig sett i lys av at Europa har mistet to av driverne bak veksten de siste 25 årene – den demografiske utviklingen og den ekstraordinært sterke kredittveksten. Uttrykt i årsvekstrater betyr dette at vi nå ser for oss en vekst i euroområdet fra i fjor til i år på -4 prosent og en oppgang på 0,8 prosent neste år. For de to siste årene i prognoseperioden ser vi for oss at BNP vil vokse med 1,3 prosent i 2011 og 2 prosent i 2012. I lys av at BNP har falt med i overkant av 5 prosent siden begynnelsen av finanskrisen og ut 2. kvartal i år, representerer dette et heller svakt konjunkturforløp.

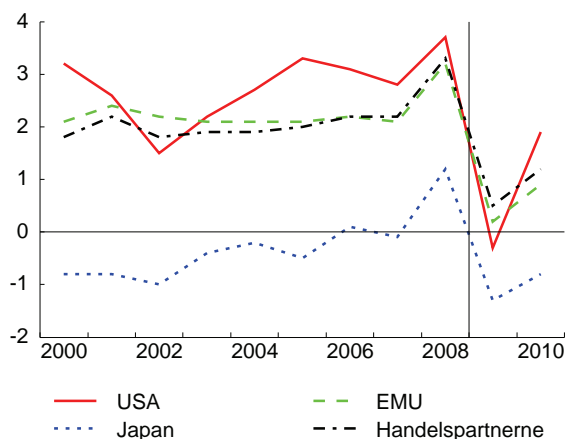
I høst kunne Eurostat for første gang på litt over ett år rapportere om overgang til positiv vekst for landene i euroområdet samlet sett. De foreløpige nasjonalregnskapstallene indikerer en kvartalsvekst på 0,4 prosent i 3. kvartal i år og tyder på at ekspansiv penge- og finanspolitikk, godt understøttet av utenrikshandelen, spilte en sentral rolle for vekstomslaget. Tallene for euroområdet skjuler imidlertid store vekstforskjeller landene imellom. For mens BNP steg med 0,6, 0,7 og 0,9 prosent i henholdsvis Italia, Tyskland og Østerrike - og slovakisk økonomi økte med hele 1,6 prosent - fortsatte BNP å falle både i Spania og Hellas. Veksten i Frankrike på 0,3 prosent var dessuten uventet svak sett på bakgrunn av en rekke tidligere publiserte ledende indikatorer og løpende tall. Ser vi på landene utenfor euroområdet, er det for øvrig verdt å merke seg at veksten i Storbritannia fortsatt er negativ. Nedgangen på 0,4 prosent i 3. kvartal var det sjettede påfølgende kvar-

Figur 1.5. BNP-vekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

Kilder: Gj.sn. av anslag fra IMF, OECD, NIESR og Consensus Forecasts.

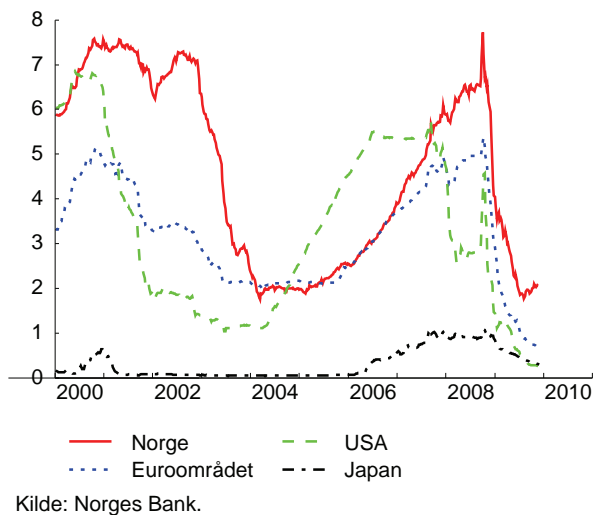
Figur 1.6. Konsumprisvekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

Kilder: Gj.sn. av anslag fra IMF, OECD, NIESR og Consensus Forecasts. Prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren.

talet med fall, og gir grunn til å tvile på om Storbritannia på kort sikt vil kunne spille en ledende rolle i den europeiske gjeninnhentingprosessen. Et annet land som fortsatt sliter er vårt naboland Sverige. Riktig nok viste tredje-kvartalstallene positiv vekst over kvartalet for andre kvartal på rad, men veksten var svært svak og skyldtes utelukkende vekst i samlet konsum. En økning i offentlig konsum på 0,5 prosent var en viktig bidragsyter til denne veksten. Sett i lys av at husholdningenes konsum i perioden var understøttet av skattelette og svært lave renter, tyder dette på at veksten i stor grad kom som følge av ekspansiv penge- og finanspolitikk. Investeringer og eksport falt for øvrig kraftig med henholdsvis 2,7 og 1,7 prosent og lagerbeholdningen ble ytterligere redusert fra kvartalet før, sistnevnte er et forhold som kan bære bud om en forestående lagerkorreksjon.

Figur 1.7. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

Ser vi på landene i Øst-Europa, er situasjonen langt fra avklart. For mens land som Slovakia og Tsjekkia er i vekst, var 3. kvartalsveksten fortsatt sterkt negativ i Ungarn og Romania. På den positive siden er det forøvrig verdt å merke seg at 3. kvartalstallene viste klare tegn til bedring for de baltiske statenes vedkommende. Estland rapporterte riktignok om nok et kraftig fall, men fallet var langt svakere enn i de foregående to kvartalene og Litauen rapporterte om en vekst på hele 6 prosent.

Ser vi nærmere på tallene for Tyskland og Frankrike, er det et fellestrekk at begge lands økonomier viser en gjennomgående svak konsumutvikling, til tross for aktiv bruk av arbeidsmarkedstiltak og offentlige subsidier. Et annet fellestrekk synes å være en kraftig økning i eksporten, noe som må tilskrives en generell bedring av markedsforholdene globalt. Her stopper imidlertid likhetspunktene: Nasjonalregnskapstall viser at investeringene fortsetter å falle på bred front og med uforminsket styrke i Frankrike, mens de for Tysklands del ser ut til å bidra sterkt positivt til utviklingen. En viktig årsak til dette kan være forskjeller i landenes finanspolitiske innretning. Sterkt negativ offentlig investeringsvekst i Frankrike tyder på at den motsykliske finanspolitikken først og fremst føres via offentlig konsum. I Tyskland, derimot, rapporterer det tyske statistikkbyrået om fortsatt investeringsoppgang innen bygg og anlegg. En betydelig andel av disse investeringene utgjøres trolig fortsatt av offentlige investeringer i infrastruktur. Sterkt fallende investeringer i de franske boliginvesteringene, tyder dessuten på at en annen årsak til divergensen de to landene i mellom har sin rot i det franske boligmarkedet. Franske husholdninger opplever vanskelige finansieringsforhold og fallende boligpriser. Imidlertid steg boligprisene med i underkant av 2 prosent fra juni til september i år, og igangsettingstallene viste en ikke-sesongjustert oppgang på i overkant av 11 prosent i september. Dette tyder på at perioden med negativ boliginvesteringsvekst nå kan være over for Frankrikes del. En dekomponering av de franske tallene tyder dessuten

på at lagerkorreksjonen fortsetter å gi svakt negative bidrag til veksten i Frankrike. Det tyske statistikkbyrået rapporterer på den annen side at lageroppbyggingens bidrag til veksten var på hele 1,5 prosentpoeng i 3. kvartal. En god del av denne lageroppbyggingen manifesterte seg imidlertid i form av økt import slik at bidraget når en korrigerer for dette, er svakere.

Lageroppbyggingen i euroområdet er antakelig fortsatt inne i en tidlig fase, et forhold som ikke minst understrekes av en fortsatt økning av industriordrene i september. Kombinert med utsikter til at stadig flere produsenter vil bli tvunget til å møte fremtidig etterspørsel med økt produksjon fremfor å fortsette sitt salg fra et stadig mindre velassortert lager, regner vi med et relativt markert bidrag fra lageroppbyggingen i 4. kvartal. Et slikt forløp blir dessuten understøttet av innkjøpsjefindeksen for euroområdet i oktober, der den økonomiske veksten blir estimert til å være på sitt sterkeste på nær to år. Foruten sterke ordretall bærer en rekke stemningsindikatorer for næringslivet for tiden bud om at eksport- og investeringssetterspørselen vil fortsette å ta seg opp i nær framtid. Dette til tross, tallene for produksjonen i industri og bygg og anlegg viser flat utvikling gjennom 3. kvartal i år. Dessuten falt detaljhandelen gjennom kvartalet, hovedsaklig som følge av et uventet sterkt fall i september. Isolert sett vil et slikt månedsforløp gjennom 3. kvartal derfor gi et negativt bidrag til veksten i 4. kvartal. Effekten vil imidlertid denne gangen være svak sammenliknet med tidligere kvartaler og derfor neppe kunne bidra til å motvirke effekten av midlertidige nivåkorreksjoner i vesentlig grad. Et forhold som imidlertid vil kunne bidra til å redusere veksten fremover er fortsatt svak konsumvekst. Den svake konsumveksten i 3. kvartal kom til tross for at konsumet var understøttet av både offentlige subsidier og statlige arbeidsmarkedstiltak. Det er tydelig at den høye arbeidsledigheten nå har begynt å legge en demper på folks vilje til å bruke penger.

Ser vi litt lenger frem i tid er utsiktene svært usikre. Statsgjelden i mange land vokser nå så raskt at dagens finanspolitikk ikke er bærekraftig, og en videreføring av dagens ekstraordinære likviditetspolitikk risikerer å blåse liv i nye bobler. Dessuten vil effekten av den pågående lager- og eksportkorreksjonen neppe være ved særlig lenge. Når effekten fra disse midlertidige forhold er uttømt, vil en rekke forhold bidra til å trekke veksten ned. En av disse er at dagens situasjon med mye ledig kapasitet neppe vil friste næringslivet til å øke sine investeringer. ESB's utlånsundersøkelse for oktober viste at fallet i utlånsveksten nå er tiltagende og at mesteparten av dette kunne tilskrives et uventet sterkt fall i bankenes næringslivsutlån. Dette kan tyde på at selv bedrifter med økonomisk evne og vilje til å investere for tiden sliter med å få finansiering. I så fall kan situasjonen bli langt verre dersom europeiske banker blir tvunget til å ta nye store tap. En indikasjon på hva som her kan være på trappene er IMF's anslag på bankenes realiserte tap som andel av de forventede for europeiske banker totalt. Denne ligger på 40 prosent,

noe som er lavt sammenliknet med tilsvarende andel for USA som ligger på 60 prosent. At utlånene faller kan selvfølgelig også skyldes redusert kredittterspørsel. Imidlertid vil nye uventede tap uansett ha negative konsekvenser for investeringene, ikke minst via økte risikopremier og høyere pris på kreditt. Dette er en effekt som i så fall vil komme i tillegg til den permanente prisøkningen en ser for seg som følge av finanskrisen generelt. Et annet veksthemmende forhold er den høye og stigende arbeidsledigheten. Kombinert med et fortsatt behov for finansiell konsolidering blant husholdningene, hovedsaklig som følge av tidligere eksesser og formuesfallet som ledet til sterkt svekkede balanser, vil dette redusere konsumveksten framover.

Sett i lys av hva som er sagt ovenfor er det mange grunner til å være avventende med hensyn til det fremtidige konjunkturforløpet i Europa. Det en kan håpe på er at myndighetene vil vente med utfasingen av ekspansive makropolitisk tiltak til man ser sikre tegn på at den private delen av etterspørselen har tilstrekkelig moment og styrke til å drive veksten på egen hånd.

Uansett hvordan utviklingsforløpet blir framover, er det grunn til å regne med at finanskrisen vil få følger for den fremtidige realøkonomiske utviklingen. Av de mer permanente kan nevnes at den samlede produksjonen i Europa vil ligge på et vedvarende lavere nivå enn det man så for seg i forkant av finanskrisen. Dette underbygges blant annet av to separate studier utarbeidet av henholdsvis IMF og OECD. På bakgrunn av en analyse av 88 observerte bankkriser i perioden 1970 – 2002, konkluderer IMF med at syv år etter kriseutbruddet, lå BNP for de land som ble berørt av krisen, i gjennomsnitt 10 prosent lavere enn dersom BNP hadde fulgt et vanlig trendforløp. I OECD-studien blir den umiddelbare effekten av dagens finanskrisestimeret til å tilsvare en reduksjon i nivået for potensiell produksjon på 3,5 prosent. Imidlertid tas det her ikke hensyn til at veksten fortsatt ligger godt under trend og at lavkonjunktoren nok vil vare ved enda en god stund. Sterkt svekkede offentlige finanser og økt innslag av langsiktig ledighet vil i tillegg kunne ha uønskede fordelingseffekter. Ifølge EU-kommisjonens fremskrivninger vil ledigheten ligge på rundt 11 prosent av arbeidstyrken ved utgangen av 2011. Med et offentlig budsjettunderskudd som estimeres til å utgjøre hele 6,9 prosent av BNP i 2010 er det trolig lite som kan gjøres for å hindre Reinhardt og Rogoffs dystre prognoser for kriserammede økonomier om en dobling av realgjeldsnivået¹.

Ifølge foreløpige tall for eurosonen var inflasjonen målt ved 12 måneders konsumprisvekst 0,6 prosent i november. Med dette må en sammenhengende periode med negativ tolv månedersvekst antas å være over for denne gang. Ser man på prisnivået er det imidlertid klart at prisene har steget siden årsskiftet. Årsaken til

den relativt kraftige oppgangen i tolv månedersveksten i november skyldes til dels den sterke nedgangen vi observerte i samme periode i fjor som følge av fallende priser på råolje og jordbruksprodukter. Høyere energipriser og bedre konjunkturutvikling bidrar også til å trekke inflasjonen opp. Et svakt konjunkturforløp, lave importpriser, økt konkurranse og den modererende effekten en etter hvert klart høyere ledighet vil ha på både lønnsvekst og fortjenestemarginer bidrar til at inflasjonen forventes å holde seg lav fremover. På den annen side vil høyere råvarepriser, spesielt på olje, kombinert med ekspansiv penge- og finanspolitikk og et mer velfungerende kredittmarked, bidra til at inflasjonen tar seg gradvis opp til 2 prosent mot slutten av prognoseperioden. Et slikt inflasjonsbilde vil fortsatt understøtte kjøpekraften og således konsumet i tiden som kommer.

Inflasjonen i euroområdet ligger for tiden langt under det som er forenlig med ESBs inflasjonsmål. Kombinert med svake makrotall og fortsatt tegn til kredittskvis har dette fått ESB til å opprettholde sin ekspansive pengepolitiske innretning med lav styringsrente og tilførsel av store mengder med likviditet i pengemarkedet. Som følge av dette ligger de helt korte rentene i slutten av august ned mot 0,35 prosent, godt under midtpunktet på 1 prosent i ESBs styringsintervall. Ettersom pengemarkedsrenta i tremånederssegmentet for tiden ligger på rundt 0,7 prosent, innebærer dette et påslag på om lag 0,35 prosentpoeng. I våre prognoser har vi lagt til grunn at tremåneders pengemarkedsrenter vil utvikle seg noe svakere enn det som er priset inn i markedet for framtidige renteavtaler. Dette markedet indikerer en tremåneders pengemarkedsrente på ca. 1,7 prosent i september neste år. Dersom ESBs pengetilførsel normaliseres innen den tid, slik at den effektive styringsrenten havner i midten av intervallet, samt at påslaget mellom styringsrenta og tremåneders pengemarkedsrente opprettholdes noenlunde på dagens nivå, indikerer dette en økning i styringsrenta på 0,25 prosentpoeng innen september neste år. Våre prognoser baserer seg på en markedsrente som vil ligge på ca. 1,40 ved utgangen av 2010. Til forskjell fra markedet ser vi derfor ikke for oss en renteheving fra ESB før ved inngangen til 2011. Fra og med 2011 og ut prognoseperioden ser vi imidlertid for oss en relativt langvarig periode med renteøkninger fra ESBs side, men ikke mer enn at pengemarkedsrenta i tremånederssegmentet ligger på ca. 3,7 prosent ved prognoseperiodens slutt i 2012.

¹ This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly, Princeton, 2009.

Boks 1.1. Utviklingen i oljemarkedet

Spotprisen på Brent Blend falt fra om lag 146 dollar fatet i begynnelsen av juli i fjor til noe over 45 dollar i begynnelsen av januar i år. Siden har oljeprisen steget og lå i slutten av november rundt 75 dollar fatet. Som gjennomsnitt over fjoråret var prisen vel 95 dollar per fat, mot noe over 70 dollar i 2007. Gjennom de elleve første månedene i 2009 har prisen vært om lag 60 dollar i gjennomsnitt.

Hovedårsaken til det kraftige oljeprisfallet gjennom det siste halvåret i fjor var den internasjonale finanskrisen som førte til at etterspørselen falt relativt mye i OECD-området. Krisen spredte seg også til andre land og førte til en relativt stor nedjustering av etterspørselen også utenfor OECD, som i Kina og India. En viktig årsak til at oljeprisen igjen har steget siden årsskiftet er at OPEC har redusert oljeproduksjonen. Etter hvert har også den økonomiske veksten tatt seg opp de fleste steder. I tillegg forventer flere analytikere at oljeetterspørselen i tiden fremover vil øke mer enn tidligere antatt.

IEA (International Energy Agency) forventer at den globale råoljeetterspørselen vil falle med 1,5 millioner fat per dag fra 2008 til 2009. En liten økning i etterspørselen utenfor OECD motvirkes av en større reduksjon i etterspørselen i USA, Europa og Japan. IEA forventer videre at etterspørselen vil øke med 1,3 millioner fat daglig fra 2009 til 2010. Økningen er forventet å komme i Asia, Midt-Østen og til dels Latin-Amerika. IEA forventer at etterspørselen i OECD vil holde seg noenlunde konstant fra 2009 til 2010, etter å ha falt i fire år.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC anslås av IEA til å øke med 0,9 millioner fat daglig fra 2009 til 2010. Økningen utenfor OECD er spesielt forventet å komme i Brasil og til dels Kina og India. En økning i produksjonen i Nord-Amerika vil bli

mer enn motvirket av reduksjoner i Norge, Storbritannia og Mexico, slik at produksjonen i OECD-området reduseres også i 2010, i likhet med de åtte foregående årene.

Det er forventet en viss økning i produksjonen av våtgass (Natural Gas Liquids) i OPEC gjennom 2009 og 2010, og denne produksjonen er ikke omfattet av OPEC sitt kvotesystem. Ved tre anledninger i 2008 vedtok OPEC å redusere råoljeproduksjonen med til sammen 4,2 millioner fat daglig. Mens OPEC tidligere i år maktet å redusere produksjonen med 80 prosent av de varslede kuttene, har reduksjonen nå falt til om lag 65 prosent. Det innebærer at dersom kartellet holder produksjonen av råolje på dagens nivå, vil de globale lagrene øke marginalt i 4. kvartal i år og 1. kvartal neste år, en periode der lagrene av råolje vanligvis reduseres.

Det hersker usikkerhet om størrelsen på OPECs ledige produksjonskapasitet, men flere analytikere mener den er på mellom 5 og 7 millioner fat per dag. Dette har ført til redusert bekymring for mulige produksjonsbortfall og store prisøkninger på kort sikt.

Ifølge IEA er nå lagrene av råolje og ferdigprodukter over gjennomsnittet for de siste fem årene de fleste steder i OECD. Relativt store råoljelagre kan bety at det vil være tilstrekkelig med olje i markedet til å tilfredsstille etterspørselen etter fyringsolje i OECD i vintermånedene uten at dette fører til store prisøkninger.

Vi legger til grunn at oljeprisen øker gradvis til 100 dollar per fat ved utgangen av 2012. En slik utvikling er betinget av at OPEC fortsetter å begrense sin råoljeproduksjon og at den økonomiske veksten tar seg opp internasjonalt.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Norsk økonomi har vært inne i en kraftig konjunkturedgang i snart to år og kom inn i en lavkonjunktur tidlig i 2009. Ifølge foreløpige tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) stoppet produksjonsfallet i fastlandsøkonomien opp i 2. kvartal i år. KNR-tallene for 3. kvartal viser at veksten i fastlandsøkonomien fortsatt er svakere enn trendveksten, men ikke mye. Husholdningenes konsum har i sommerhalvåret økt med om lag 4¹/₂ prosent regnet som årlig rate, og dette er en viktig faktor bak en mer positiv

produksjonsutvikling. Boliginvesteringene faller imidlertid fortsatt sterkt og det samme gjør næringsinvesteringene i Fastlands-Norge. I 3. kvartal bidro et omslag i tradisjonell vareeksport til en mer positiv utvikling. Viktig for omslaget i produksjonen er også konsumet i offentlig forvaltning, som har økt kraftig gjennom omleggingen av finanspolitikken i første halvår i år. Omslaget i husholdningenes konsum skyldes også en ekspansiv penge- og kredittpolitikk, særlig i form av lave renter.

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2007-2009. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2007	2008*	Sesongjustert			
			08:4	09:1	09:2	09:3
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	5,4	1,3	-0,9	-0,3	1,1	1,1
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	4,1	0,8	2,3	1,8	1,2
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	12,5	1,4	-1,1	-5,0	-0,5	-4,8
Fastlands-Norge	15,7	1,0	-2,5	-9,1	1,1	-4,0
Utvinning og rørtransport	6,3	3,7	1,7	12,3	-8,2	-7,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	6,7	1,9	-0,8	-1,5	1,3	0,1
Eksport	2,3	0,9	2,3	-4,6	-2,9	4,6
Råolje og naturgass	-2,4	-2,0	6,7	-3,0	-4,4	6,3
Tradisjonelle varer	8,5	4,3	-4,9	-7,1	-0,8	6,6
Import	8,6	2,2	-5,8	-7,8	1,5	-0,8
Tradisjonelle varer	8,2	-0,4	-7,9	-6,1	-0,8	1,4
Bruttonasjonalprodukt	2,7	1,8	0,0	-0,7	-0,9	0,9
Fastlands-Norge	5,6	2,2	-1,3	-0,9	0,3	0,5
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	4,4	3,4	-0,6	-0,7	-0,2	-0,5
Sysselsatte personer	4,1	3,1	-0,2	-0,4	-0,4	-0,4
Arbeidsstyrke ²	2,5	3,4	0,3	0,0	0,1	-0,9
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	2,5	2,6	2,9	3,1	3,1	3,1
Priser og lønninger						
Lønn per normalårsverk ³	5,5	6,0	6,4	5,6	4,8	3,7
Konsumprisindeksen (KPI) ³	0,8	3,8	3,6	2,4	3,1	1,8
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	1,4	2,6	2,9	2,8	3,0	2,4
Eksportpriser tradisjonelle varer	2,7	2,4	-3,2	-6,6	-1,0	3,4
Importpriser tradisjonelle varer	4,0	4,6	2,3	-2,1	-2,0	-0,3
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	320,5	472,8	140,8	67,4	93,3	83,0
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	5,0	6,2	6,0	3,5	2,5	1,9
Utlånsrente, banker ⁴	5,7	7,3	7,5	6,3	4,8	4,3
Råoljepris i kroner ⁵	422,2	536,4	385,3	313,4	386,8	421,2
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	90,8	90,8	98,4	96,1	95,1	94,1
NOK per euro	8,02	8,22	8,92	8,95	8,84	8,74

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Effektene av omleggingen av den økonomiske politikken for veksten i BNP Fastlands-Norge ble tydelige i 3. kvartal. Vi tror at omslaget vil forsterke seg ytterligere noe framover. Imidlertid vil en svak utvikling i investeringene legge en demper på veksten, særlig i 2010. Oppgangen i den tradisjonelle eksporten er nok delvis en gjeninnhentingseffekt og signaliserer neppe en overgang til vedvarende høy vekst framover. Dessuten vil den økonomiske politikken ikke gi samme bidrag til veksten i 2010 som den har gjort i 2009.

Til tross for den kraftige konjunkturedgangen har arbeidsledigheten knapt økt mye. I 2009 vil ledigheten, målt med SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU), være lavere enn ledigheten i 2006 som var 3,4 prosent. Våre anslag tilsier at vi først vil passere 2006-nivået neste år. Sammenliknet med land omkring oss, som også er rammet av finanskrisen, skiller utviklingen i Norge seg klart ut. Det er flere årsaker til dette. Stimulansene fra den økonomiske politikken er relativt sterke i Norge, noe som bidrar til å dempe økningen i ledigheten. Økt fleksibilitet i arbeidsmarkedet gjennom høy arbeidsinnvandring i høykonjunktoren, og klart redusert netto arbeidsinnvandring i 2009, bidrar også. At flere unge velger å ta høyere utdanning i en lavkonjunktur bremser også utviklingen i ledigheten.

Finanskrisen førte i fjor høst til en rask svekkelse av krona. Dette lettet presset på konkurranseutsatt næringsliv, men kunne ikke kompensere helt for fallet i etterspørselen på internasjonale markeder. Som følge av kronesvekkelsen har imidlertid den underliggende konsumprisveksten vært klart høyere i Norge enn hos handelspartnerne. Likevel har inflasjonstakten holdt seg nær inflasjonsmålet siden i fjor høst. I høst har kronekursen styrket seg og konsumprisveksten har avtatt merkbart. Sammen med lavere innenlandsk kostnadsvekst er det grunn til å regne med vesentlig lavere prisvekst i 2010 enn gjennomsnittet for 2009.

Pessimismen som siden i fjor høst har preget utviklingen både i Norge og internasjonalt er blitt vesentlig mindre, men det er ennå for tidlig å avblåse finanskrisen. Bankene har fortsatt store urealiserte tap og i mange land vokser nå statsgjelden så raskt at dagens finanspolitikk ikke er bærekraftig. Den siste utviklingen i Dubai viser hvor usikker utviklingen er internasjonalt, og at negative nyheter om soliditeten til finansinstitusjoner får større oppmerksomhet enn hva tilfellet ville ha vært under mer normale omstendigheter. Skulle nåværende krisetiltak internasjonalt bli reversert for raskt, vil veksten i verdensøkonomien vil bli svakere framover enn vi regner som mest sannsynlig. Det vil i så fall også bidra til lavere vekst i norsk økonomi.

I beregningene legger vi imidlertid til grunn at veksten internasjonalt tar seg noe opp framover, dog ikke i et omfang som tilsvarer en tradisjonell konjunkturoppgang. Selv en slik moderat oppgang gir positive impulser til eksportorientert næringsliv både i form av økt etterspørsel og høyere priser på verdensmarkedet. Det

vil føre til at fallet i industriproduksjonen stopper opp og at aktiviteten i industrien øker etter 2010. Fortsatt svak investeringsutvikling i Norge sammen med en gradvis styrket krone gjør imidlertid at konkurranseutsatte bedrifter ikke får noen vesentlig vekst framover. Den økonomiske politikken vil bidra til økende konsumvekst framover, noe som bidrar til at veksten i fastlandsøkonomien tar seg opp gjennom 2010. Når fallet i boliginvesteringene stopper opp neste år, vil det bidra til at nedgangen i byggenæringen flater ut. Veksten i BNP Fastlands-Norge anslås å komme opp på trendvekst i løpet av 2011. Vi antar at det vil skje en viss innstramming i den økonomiske politikken, særlig i 2011. Våre beregninger tyder på at lavkonjunktoren vil vare ut 2012.

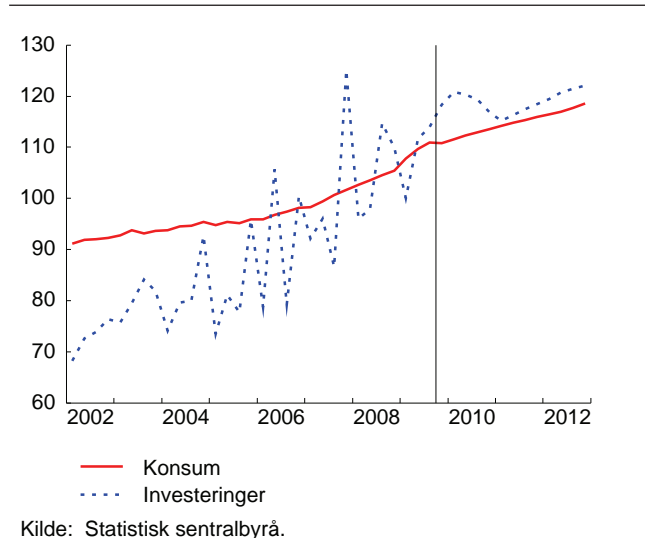
2.1. Svakere impulser fra finanspolitikken

I forhold til vedtatt budsjett for 2009, ble finanspolitikken for 2009 lagt om i vesentlig mer ekspansiv retning i to omganger i første halvår. Først kom St. prp. nr. 37 (2008-2009) *Om endringer i statsbudsjettet 2009* med tiltak for arbeid, hvor regjeringen foreslo økte bevilgninger både til konsum- og investeringsformål i tillegg til justeringer av enkelte skatteregler. Derneft kom *Revidert nasjonalbudsjett 2009* hvor regjeringen fremmet ytterligere ekspansive tiltak. I den nylig framlagte nysalderingen av statsbudsjettet for 2009 er de ekspansive impulsene av politikken i 2009 nedjustert noe i forhold til tidligere, men impulsen er 2,7 prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge, den sterkeste siden 1970-tallet.

De foreløpige tallene fra KNR viser sterk vekst i offentlig forvaltnings konsum i tråd med politikkomtalet ovenfor. Veksten er jevnt fordelt på stats- og kommuneforvaltningen. For 2009 under ett anslår vi nå veksten i konsumet i offentlig forvaltning til 5,6 prosent. Bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning varierer mer mellom kvartalene som følge av store variasjoner i forsvarets investeringer, men justert for dette er den underliggende veksten nesten det dobbelte av konsumveksten. Vi anslår nå den samlede investeringsveksten i offentlig forvaltning fra 2008 til 2009 til nesten 10 prosent. Veksten i offentlig kjøp av varer og tjenester samlet sett ser ut til å kunne bli 6,2 prosent i 2009. I den nylig framlagte nysalderingsproposisjonen er underliggende reell utgiftsvekst på statsbudsjettet for 2009 anslått til 6½ prosent. Sterk vekst i stønadene til husholdningene bidrar til å trekke opp realveksten i de samlede utgiftene.

Våre anslag for finanspolitikken for neste år bygger på tallmaterialet i *Nasjonalbudsjettet 2010* (NB2010). Anslagene i NB2010 innebærer at nivået på ekspansiviteten i finanspolitikken økes noe fra 2009 målt med det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet (SOBU). Regnet som andel av trendnivået for BNP Fastlands-Norge øker SOBU med vel et halvt prosentpoeng fra 2009 til 2010 ifølge NB2010. Dette betyr at vekstimpulsene fra finanspolitikken er mindre

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjusterte volumindekser. 2007=100

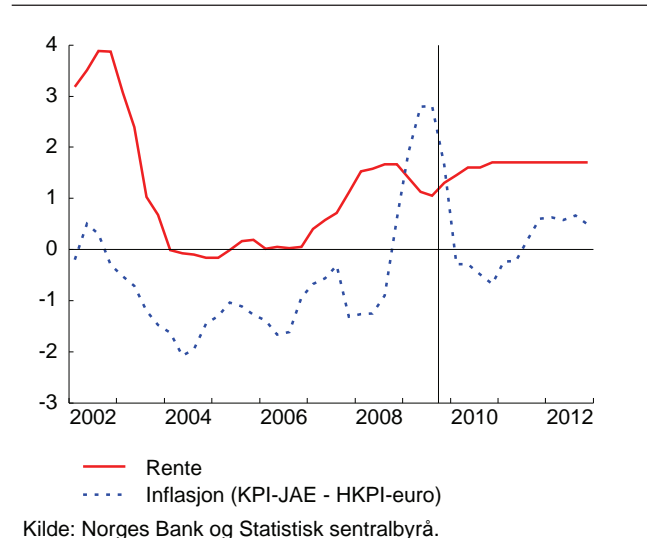
ekspansive i 2010 enn i 2009. Makroøkonomisk sett er det små endringer i skattesatser. Nominelle avgiftsatser er stort sett justert opp med 1,8 prosent, mens satser i personbeskatningen gjennomgående er økt med 3,5 prosent. Dette er innarbeidet i våre anslag for 2010. I formuesbeskatningen er det foretatt en del omlegginger, men disse vil ikke ha store makroeffekter i 2010.

Vårt anslag for veksten i konsumet i offentlig forvaltning er litt høyere enn anslaget i NB2010. Vi tror denne veksten neste år vil bli 2,7 prosent. I NB2010 har regjeringen et noe høyere anslag på veksten i investeringene i offentlig forvaltning enn vi har lagt til grunn i 2009. Med muligheter for overføringer av midler til 2010 tror vi det kan bli en vekst i investeringene i offentlig forvaltning også i 2010. Anslagene på investeringsnivået i 2010 er imidlertid ganske like. Anslagene for 2010 påvirkes ellers av at forsvaret fra og med høsten 2009 og ut 2011 skal kjøpe nye helikoptre og transportfly for til sammen nesten 10 milliarder kroner. Forsvaret vil motta sin siste fregatt i 2010. Nedgangen i offentlige investeringer fra 2010 til 2011 skyldes dette, mens investeringer til sivile formål forutsettes å øke svakt i 2011.

For 2011 forutsettes det at finanspolitikken fortsatt gir positive impulser på nivå sammenliknet med en politikk som følger 4-prosentbanen. Derimot antar vi at det vil finne sted en viss innstramming i forhold til 2010 gjennom en svakere vekst i offentlige utgifter enn tidligere. Konsumutgiftene i offentlig forvaltning antas å vokse noe mindre enn anslått trendvekst i norsk økonomi, mens investeringene reduseres svakt. Vi har lagt til grunn inflasjonsjusterte skatte- og avgiftssatser.

Vi antar at finanspolitikken strammes litt til i 2012 i tråd med at veksten i økonomien tar seg noe opp gjennom 2011 og inn i 2012. Hensynet til at budsjettunderskuddene skal være i tråd med handlingsregelen for finanspolitikken gjør også at vi tror politikken strammes

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

noe inn. Økt kapital i Statens pensjonsfond utland sammen med våre andre anslag innebærer at SOBU kan komme til å ligge nær handlingsregelens 4-prosentbane i 2012. Ifølge våre anslag er norsk økonomi nær en konjunkturnøytral situasjon ved slutten av vår prognoseperiode, noe som også tilsier en finanspolitikk som ikke avviker vesentlig fra handlingsregelen.

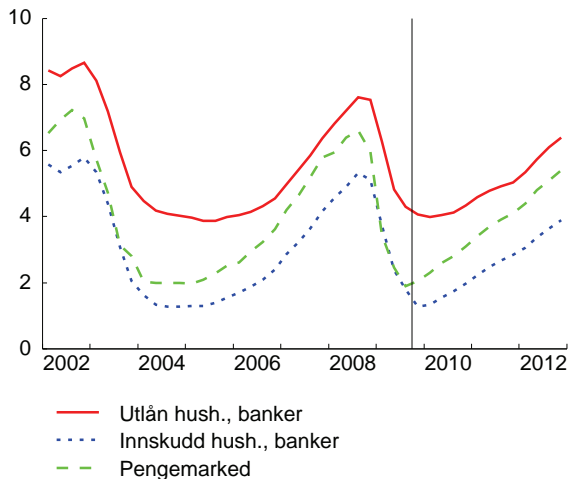
2.2. Gradvis økende rente

Rentesettingen til Norges Bank tar sikte på å stabilisere inflasjonen på 2,5 prosent, hensyn tatt til en stabil utvikling i produksjon og sysselsetting. Inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var i oktober på 2,1 prosent. Krisen i verdens finansmarkeder og dystre konjunkturutsikter har gjort at Norges Bank satte styringsrenta kraftig ned. Mens styringsrenta i oktober 2008 var på 5,75 prosent, var den i juni i år satt ned til 1,25 prosent. Litt lysere framtidsutsikter bidro til at renta ble satt opp med 0,25 prosentpoeng på rentemøtet i oktober.

Som følge av finanskrisen har forskjellen mellom pengemarkedsrenta og styringsrenta økt. Før finanskrisen fulgte pengemarkedsrenta stort sett styringsrenta med et påslag på 0,25 prosentpoeng. Siden sommeren 2007 har påslaget imidlertid vært vesentlig større, og var i månedsskiftet september/oktober 2008 oppe i over 2 prosentpoeng. Pengemarkedsrenta har i slutten av november 2009 ligget i området 2,0 - 2,1, noe som innebærer at påslaget nå er nede i noe over 0,5 prosentpoeng.

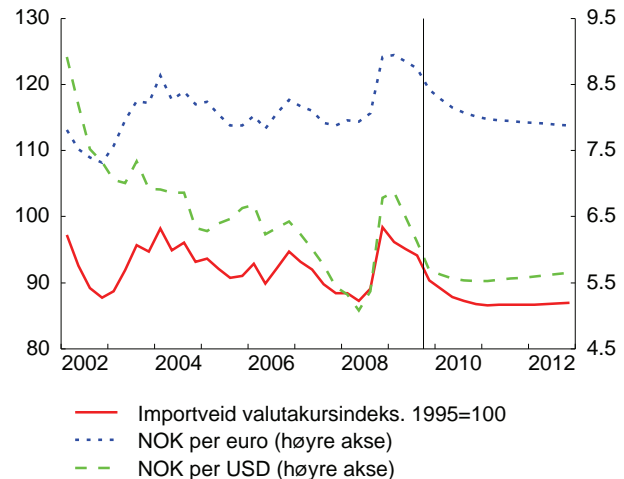
I forbindelse med finanskrisen har Norges Bank gjennomført tiltak for å styrke bankenes likviditet. Utlånsvolumet for Norges Banks fastrenteutlån (F-lån) er økt, løpetiden på disse lånene er utvidet og Norges Bank har lempet på kravene til sikkerhet som bankene må stille for å kunne ta opp disse lånene. Disse tiltakene reverseres nå.

Figur 2.3. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Finanskrisen innebar at bankene fikk problemer med å skaffe finansiering i penge- og obligasjonsmarkedet. Stortinget vedtok i fjor derfor en ordning med utlån av statspapirer med sikkerhet i obligasjoner på inntil 350 milliarder kroner til bankene. Ved å stille disse statspapirene som sikkerhet kan bankene få bedre tilgang til lånemarkedet og lavere innlånskostnader. Alternativt kan bankene videreselge statspapirene. Hittil er det inngått bytteavtaler for 230 milliarder kroner. Fram til sommeren i år innebar ordningen en rente under markedsrente. Rentepåslaget i forhold til pengemarkedsrenta for ordningen er økt til 0,7 prosentpoeng i oktober, noe som har bidratt til at ordningen i mindre grad benyttes. Siste auksjon vil finne sted i desember i år.

I februar/mars i år vedtok Stortinget nye tiltak med en ramme på 100 milliarder kroner, der halvparten skulle brukes til å tilføre bankene kjernekapital, og resten ble satt av til å øke likviditeten i obligasjonsmarkedet ved at staten kjøper obligasjoner utstedt av bedrifter. Bankene har til sammen søkt om nærmere 7 milliarder kroner for å styrke kjernekapitalen, mens staten gjennom obligasjonsfondet har lånt ut anslagsvis 7-8 milliarder kroner. Til tross for at disse to tiltakene i liten grad har blitt benyttet, kan det at disse fungerer som et sikkerhetsnett ha bidratt til å bedre det norske obligasjonsmarkedets funksjonsmåte.

Den innenlandske kredittveksten, målt ved 12-månedersveksten i publikums innenlandske bruttogjeld (K2), var 5,1 prosent i oktober 2009. Kredittveksten i ikke-finansielle foretak er redusert fra i overkant av 20 prosent i juli 2008 til 1,0 prosent i oktober i år. Husholdningenes gjeld økte med 6,7 prosent fra oktober 2008 til oktober 2009.

Den norske krona svekket seg kraftig mot dollar og euro gjennom andre halvår i fjor. Målt med den importveide kronekursen, der vektene er basert på sammensetningen av norsk import, svekket den norske krona seg med

i overkant av 15 prosent fra juni til desember i 2008. Siden årsskiftet har krona tatt igjen en stor del av svekkelsen mot dollar og euro, og målt med den importveide kronekursen er styrkingen fra desember 2008 til november 2009 på i overkant av 10 prosent.

I tråd med at konjunktorene bedres, noe som blant annet slår ut i økt vekst i boligpriser og husholdningenes konsum, legger vi til grunn at Norges Bank setter opp styringsrenta framover. Vi tror at pengemarkedsrenta vil øke til 2,7 prosent som gjennomsnitt for neste år, og gradvis bevege seg opp til 5,4 prosent mot slutten av 2012. Bankenes gjennomsnittlige utlånsrente vil da ligge på om lag 6,4 prosent. Konjunkturelt anslår vi at norsk økonomi vil være ute av lavkonjunkturen tidlig i 2013.

I og med at vi legger til grunn en mindre renteøkning i euroområdet enn i Norge, regner vi med at kronestyrkingen fortsetter. I prognosebanen kommer prisen på en euro ned til 8,10 som gjennomsnitt i 2010 og ned til 7,90 i 2012. Til sammenlikning var kursen 8,04 som gjennomsnitt i perioden fra euroen ble introdusert i 1999 og frem til finanskrisen begynte i midten av 2008.

På årsbasis vil svekkelsen av krona i fjor høst dominere over styrkingen i år. Dermed svekkes krona fra 2008 til 2009. Mot euro anslås en svekkelse på om lag 6,3 prosent fra 2008 til 2009, mens den importveide kronekursen svekkes med om lag 3,5 prosent. Ifølge våre beregninger vil krona styrke seg i 2010 og 2011, med henholdsvis om lag 6,6 og 1,2 prosent mot den importveide valutakurven. I 2012 venter vi at krona holder seg om lag på 2011-nivået.

2.3. Sterkere konsumvekst framover

Sesongjusterte KNR-tall viser at konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner steg med hele 1,1 prosent i både 2. og 3. kvartal i år, regnet fra kvartalet før. Den sterke veksten i konsumet gjennom de siste to kvartalene henger i stor grad sammen med kraftig oppgang i

Tabell 2.2. Husholdningenes disponible realinntekter. Prosentvis vekst fra året før

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totalt	3,6	7,6	-6,4	6,3	3,1	4,0	4,4	3,8	3,2
Eksklusive aksjeutbytte	2,7	3,5	4,2	5,1	2,7	4,7	4,2	3,4	2,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

bilkjøpene, som falt gjennom hele fjoråret og fram til og med 1. kvartal i år. Fallet i bilkjøpene skyldtes høye renter, dårligere utsikter i økonomien generelt og usikkerhet omkring egen inntekt. Det ser nå ut til at husholdningene er mer optimistiske. Oppgangen i bilkjøpene spesielt, men også i kjøpene av matvarer, møbler og hvitevarer, samt klær og sko, bidro til at varekonsumet steg med hele 1,6 og 1,9 prosent i henholdsvis 2. og 3. kvartal i år. Tjenestekonsumet økte mer moderat i samme periode. Varekonsumindeksen for oktober viser en oppgang på hele 2,7 prosent fra september når det justeres for normale sesongvariasjoner. Det bærer bud om fortsatt vekst i husholdningenes konsum i 4. kvartal i år.

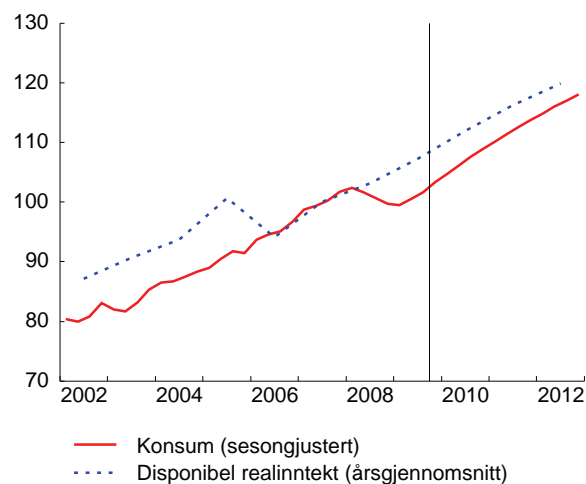
Veksten i husholdningenes disponible realinntekter ventes å bli rundt 4 prosent i år, mot om lag 3 prosent i fjor. Svakere vekst i lønnsinntekter trekker inntektsveksten ned, mens vesentlig lavere renter og nær halvering av konsumprisveksten bidrar i motsatt retning. Finansiell konsolidering hos husholdningene i kjølvannet av finanskrisen er hovedårsaken til at konsumet trolig vil vise nær nullvekst fra 2008 til 2009. Vi må tilbake til 1990 for å finne en så svak årlig konsumvekst. Neste år vil svært lav prisvekst bidra til en vekst i disponibel realinntekt på rundt 4,5 prosent. Samtidig vil boligformuen ta seg opp på grunn av stigende boligpriser og bidra til at konsumveksten i 2010 kan komme opp i 5,5 prosent som årsgjennomsnitt. Gjennom 2011 og 2012 ventes en mer moderat vekst i disponibel realinntekt og dermed også i husholdningenes konsum. Selv om utsiktene for husholdningene bedres etter 2009 innebærer våre anslag en svakere konsum- og inntektsvekst sammenliknet med siste høykonjunktur.

Husholdningenes sparerate ventes å stige fra 3,5 prosent i 2008 til knappe 7 prosent i år, for så å falle gradvis til om lag 4,5 prosent i 2012. Det økte nivået på sparingen i inneværende år og fortsatt fallende boliginvesteringer gir en positiv utvikling i nettofinansinvesteringene. Husholdningene anslås å ville øke sine nettofinansinvesteringer fra et negativt nivå på vel 22 milliarder kroner i 2008 til et positivt nivå på vel 35 milliarder kroner i 2009. I løpet av prognoseperioden 2010-2012 vil nettofinansinvesteringene igjen gå ned med om lag 35 milliarder kroner i takt med et fall i sparingen og økende boliginvesteringer.

2.4. Boliginvesteringene tar seg opp

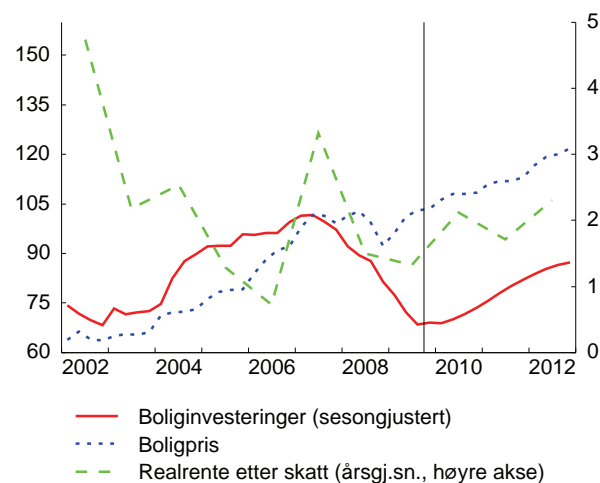
Boliginvesteringene gikk ifølge de sesongjusterte KNR-tallene ned med hele 5,1 prosent i 3. kvartal i år, og har med det falt ni kvartaler på rad. Statistikk over igangsetting av nye boliger, som nasjonalregnskapstallene i stor grad bygger på, kan imidlertid tyde på at

Figur 2.5. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.6. Boligmarkedet. Venstre akse indekser, 2007=100, høyre akse prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

nedgangen nå har flatet ut. Utsikter til bedre konjunkturer og videre vekst i boligprisene tilsier et omslag i igangsettingen av nye boliger, slik at boliginvesteringene vil ta seg opp igjen gjennom neste år og ut prognoseperioden. Nivået på boliginvesteringene i 2012 vil likevel ifølge våre anslag ligge om lag 15 prosent under toppnivået i 2007 (målt i faste priser).

Ifølge SSBs boligprisindeks falt boligprisene samlet sett kraftig gjennom andre halvår i fjor. Så vel eneboliger som småhus og blokkleiligheter hadde en prisnedgang

på om lag 10 prosent i perioden fra 2. til 4. kvartal i fjor. Prisene på alle boligtyper har steget kraftig fra 4. kvartal i fjor til 3. kvartal i år, og det har mer enn oppveid denne prisnedgangen. Mens prisene på blokkleiligheter økte med hele 15,7 prosent i denne perioden, økte prisene på eneboliger og småhus med henholdsvis 10,1 og 11,8 prosent. Vi venter at boligprisene samlet sett vil fortsette å øke noe fra 3. til 4. kvartal i år og at de som årsgjennomsnitt vil øke med rundt 2 prosent fra 2008 til 2009. I prognoseperioden 2010-2012 har vi lagt til grunn at boligprisene vil stige med en gjennomsnittlig årlig vekstrate på om lag 6 prosent.

2.5. Fall i petroleumsinvesteringene gjennom 2009

Etter en lang periode med investeringsvekst, som ble avsluttet med overraskende høye investeringer i 1. kvartal 2009, har petroleumsinvesteringene falt de siste to kvartalene. De sesongjusterte tallene fra KNR viser en nedgang i investeringene fra 2. til 3. kvartal på 7,7 prosent. Det er om lag som nedgangen i kvartalet før. Nedgangen kom først og fremst innen oljeboring, oljeleting og rørledninger, som fra 3. kvartal 2008 til 3. kvartal 2009 falt med 14,6 prosent. Investeringene innen plattform, borerigger og moduler økte med 6,1 prosent i samme periode, der hovedvekten av endringene skjedde i 4. kvartal 2008.

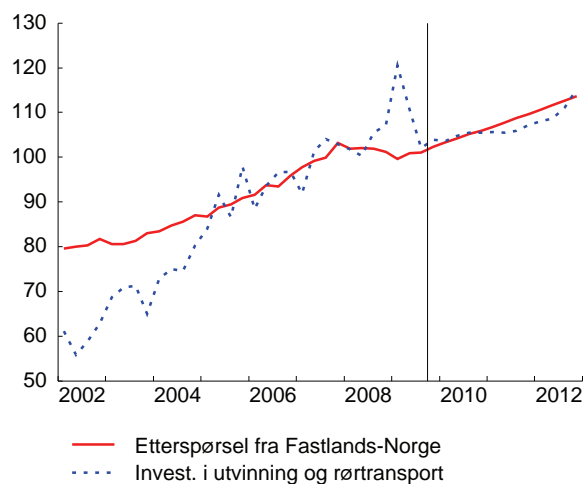
Nedgangen i oljeprisen mot slutten av fjoråret er med på å forklare nedgangen i investeringene innen leting og driftsforbedringer som preger utviklingen i petroleumsinvesteringene i siste halvår 2009 og første halvår 2010. Det er stor avstand i tid fra investeringsbeslutningen om utbygging av nye felt til bygging påbegynnes. Dermed har de store svingningene i oljeprisen neppe påvirket investeringer i feltutbygging for 2009 og 2010 nevneverdig.

I våre prognoser har vi lagt til grunn at investeringene i rør, maskiner og landanlegg holdes om lag på det nivået de har hatt siden slutten av 2007, da Ormen Lange og Snøhvit ble satt i drift. Det vil fortsatt være store investeringer på disse to anleggene, dog i mindre grad enn under byggeperioden. Etter at rørprosjektet Skanled ble lagt på is ser vi ikke for oss store rørinvesteringer i løpet av denne prognoseperioden.

Etter at Tyrihans ble klart tidligere i år er det nå to store feltutbygginger på norsk sokkel – Gjøa og Skarv. Feltene ventes å bli fullført henholdsvis i løpet av 2010 og 2011 og vil stå for store deler av plattforminvesteringene neste år. Det har i løpet av 2009 blitt flere utsettelser i planlagte feltutbygginger. Byggingen av de to store prosjektene Gudrun og Goliat har blitt forsinket. Sammen med forsinkelser for flere mindre feltutbygginger og lavere boreaktivitet, fører dette til at de samlede petroleumsinvesteringene vil falle svakt i 2010 og 2011 fra det høye nivået i 2009.

Investeringsprisene har økt kraftig de siste årene som følge av sterk lønnsvekst samt økte råvare- og

Figur 2.7. Innenlandsk etterspørsel. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

byggepriser. Vi venter at internasjonal lavkonjunktur, relativt lave råvarepriser og en styrking av krona bidrar til at investeringsprisene vil falle neste år. Fra og med 2011 venter vi igjen en positiv prisvekst.

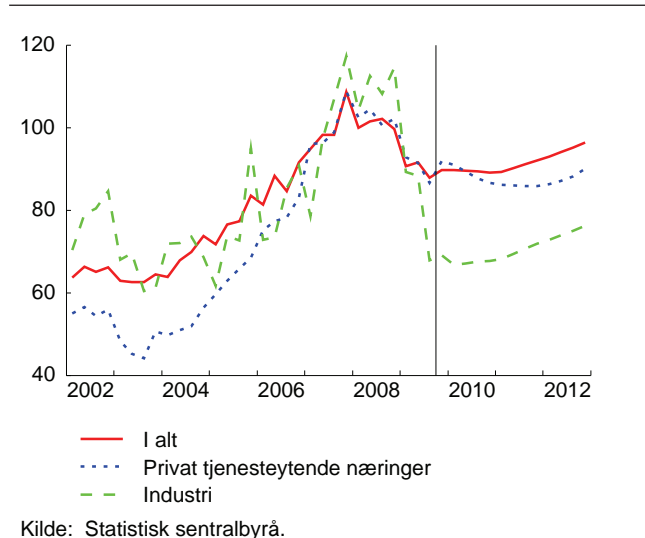
Vi venter at petroleumsinvesteringene vil øke i 2012. De vil da reelt sett være på om lag samme nivå som i 2009. Dette betyr at petroleumsinvesteringene vil ha en moderat kontraktiv effekt på norsk økonomi de neste årene mens de i 2012 vil gi et lite bidrag til konjunkturoppgangen. Vi har lagt til grunn en økning i oljeprisen i løpet av de neste fire årene. Dette vil gjøre de mindre og mer kompliserte prosjektene lønnsomme, noe som vil trekke investeringene i leting og feltutvikling opp. Dersom oljeselskapenes prisforventninger økes, vil oljeselskapene trolig forsere investeringene slik at petroleumsinvesteringene kan øke allerede fra 2011.

Olje- og gassproduksjonen var i løpet av årets ni første måneder noe høyere enn i tilsvarende periode i fjor. Til tross for at Snøhvit var stengt de siste månedene økte gassproduksjonen med 8 prosent gjennom de første ni månedene i 2009. Oljeproduksjonen – inklusiv NGL og kondensat – har derimot falt med i underkant av 4 prosent. Samlet venter vi om lag uendret olje- og gassproduksjon i 2009 sammenlignet med 2008. Framover i prognoseperioden ventes produksjonen å falle, om enn ganske svakt.

2.6. Investeringene når bunnen i 2010

Reviderte nasjonalregnskapstall viser at investeringene i fastlandsnæringene ble doblet fra 2003 til 2008, noe som innebærer en gjennomsnittlig årlig investeringsvekst på 15 prosent. De sesongjusterte KNR-tallene viser imidlertid at disse investeringene har falt siden starten av 2008. I 3. kvartal 2009 var investeringene i fastlandsnæringene 4 prosent lavere i forhold til kvartalet før. I industri og bergverk sank investeringene med drøyt 23 prosent fra 2. til 3. kvartal. Innenfor tjenesteyting falt investeringene med i overkant av 5 prosent,

Figur 2.8. Investeringer i Fastlands-Norge. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

mens investeringene innenfor annen vareproduksjon økte med nærmere 4,5 prosent.

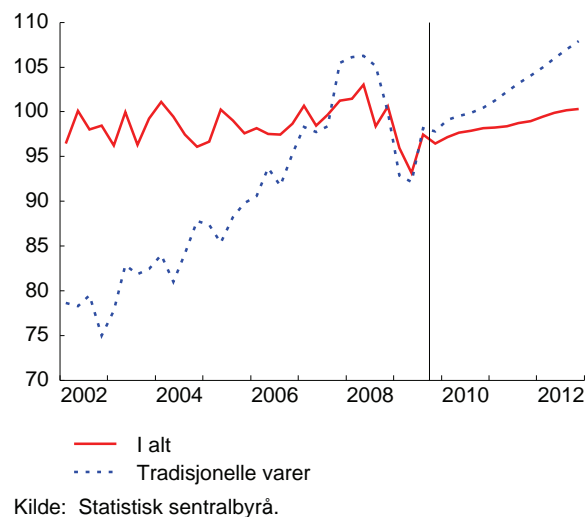
Våre investeringsanslag ligger nær det SSBs investeringstelling indikerer. Vi regner med at industribedriftene vil redusere sine investeringer ytterligere, slik at industriinvesteringene faller med om lag 28,5 prosent fra 2008 til 2009 og nær 13 prosent neste år. Bedrede konjunkturer og en normalisering av kredittmarkedene ventes å bidra til at industriinvesteringene tar seg opp igjen med rundt 5 prosent i både 2011 og 2012. Innen kraftforsyning ser det ut til at investeringene i år blir om lag uendret fra 2008, mens disse investeringene ligger an til å ta seg opp med 25-30 prosent neste år. Flere store prosjekter innenfor produksjon og distribusjon av fjernvarme er en medvirkende årsak til dette. Økt fokus på oppgradering og utbygging av elektrisitetsnettet er en annen faktor som spiller inn.

For fastlandsnæringene samlet anslår vi et investeringsfall på nesten 14 prosent i år og en ytterligere nedgang på om lag 5 prosent neste år. Nedgangen i investeringene i 2009 svarer til om lag 1½ prosent av BNP Fastlands-Norge. Det betyr at investeringsfallet er et viktig element i konjunkturedgangen. I 2011 antar vi at investeringene i fastlandsnæringene faller ytterligere 1 prosent i forhold til 2010, mens de vokser med rundt 2,5 prosent i 2012. Selv om det i disse årene skjer et konjunkturomslag i investeringene i fastlandsnæringene, forventer vi ikke at omslaget blir så kraftig som under forrige oppgang.

2.7. Omslag i eksporten av tradisjonelle varer

Nedgangen i eksporten av tradisjonelle varer ser nå ut til å ha stoppet opp. Det var et kraftig fall i vinterhalvåret, mens nedgangen flatet ut fra 1. til 2. kvartal i år. Fra 2. til 3. kvartal steg eksporten av tradisjonelle varer med hele 6,6 prosent ifølge KNR-tall justert for normale sesongvariasjoner. Viktig for omslaget er at nedgangen

Figur 2.9. Eksport. Sesongjusterte volumindekser. 2007=100

i eksporten av verkstedsprodukter og industrielle råvarer har snudd. Eksporten av disse produktene steg betydelig i 3. kvartal. Tjenesteeksporten, og spesielt forretningsmessig tjenesteyting, viste imidlertid en markert nedgang. Det samme gjaldt eksporten av råolje og naturgass. Dette bidro til at samlet eksport økte med 4,6 prosent i 3. kvartal i år.

Prisene på tradisjonelle eksportvarer steg med 3,4 prosent fra 2. til 3. kvartal etter å ha falt de tre foregående kvartalene. Dette kan i stor grad tilskrives at metallprisene steg betydelig. Metallprisene lå i 3. kvartal likevel mer enn 20 prosent lavere enn de gjorde i det samme kvartalet i fjor. En nedgang i prisene på tjenester samt råolje og naturgass bidro imidlertid til at prisindeksen for samlet eksport falt fra 2. til 3. kvartal.

Vi legger til grunn at etterspørselsimpulsene fra eksporten gradvis tiltar i styrke framover. Til tross for veksten gjennom andre halvår anslås eksporten av tradisjonell vareeksport som årsgjennomsnitt i 2009 å falle med over 8 prosent. Det skyldes den sterke nedgangen i første halvår. Neste år og framover vil bedringen i internasjonale konjunkturer føre til at eksporten på årsbasis stiger med mellom 3 og 4 prosent. En svakere kronkurs bidrar til at fallet i eksporten blir noe dempet i år. Fra 2010 og framover ventet vi at krona styrker seg, slik at den kostnadmessige konkurransevnen svekkes og trekker eksportveksten ned. Eksporten av tradisjonelle varer stiger noe mindre enn markedsveksten i prognoseperioden, noe som innebærer et tap av markedsandeler.

Eksporten av olje ventes å falle gjennom hele prognoseperioden, mens gass eksporten ventes å stige. Tjenesteeksporten stiger svakt neste år, men kommer opp i en vekst på rundt 5 prosent mot slutten av prognoseperioden. Dette bidrar til at samlet eksport øker med mellom 1 og 2 prosent på årsbasis i årene framover.

Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2008-2012. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2008	Prognoser									
		2009			2010			2011		2012	
		SSB	FIN	NB	SSB	FIN	NB	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	1,3	0,2	0,3	0	5,5	4,0	5 1/2	4,7	4	4,0	2 1/2
Konsum i offentlig forvaltning	4,1	5,5	5,6	5 3/4	2,7	2,1	3	2,2	..	1,8	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	1,4	-7,1	-5,9	..	-2,6	-1,0	..	0,1	..	5,7	..
Utvinning og rørtransport ¹	3,7	4,7	7,0	7 1/2	-2,5	3,0	0	-0,3	2 1/2	3,5	2 1/2
Fastlands-Norge	1,0	-10,3	-9,3	-7 1/2	-2,4	-1,7	-2 1/2	1,4	..	4,3	..
Næringer	6,1	-13,8	-16,4	..	-4,8	-2,6	..	-1,0	..	2,6	..
Bolig	-12,1	-18,8	-12,0	..	-1,7	0,5	..	11,8	..	8,6	..
Offentlig forvaltning	4,7	9,9	13,2	..	2,4	-2,0	..	-2,1	..	3,7	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	1,9	-0,6	-0,3	0	3,2	2,4	3 1/4	3,4	4 1/4	3,5	2 3/4
Lagerendring ³	-0,4	-1,5	0,0	0,0	..	0,0	..
Eksport	0,9	-4,9	-6,5	..	1,7	0,1	..	1	..	1,4	..
Råolje og naturgass	-2,0	-2,7	-4,4	..	-1,9	-2,1	..	-0,6	..	-0,5	..
Tradisjonelle varer ⁴	4,3	-8,4	-11,0	-9 1/4	4,0	1,6	1 3/4	3,1	..	3,7	..
Import	2,2	-9,5	-4,9	-8	4,8	2,4	2 3/4	4,0	..	5,7	..
Tradisjonelle varer	-0,4	-11,3	-7,1	..	6,4	1,9	..	6,5	..	7,4	..
Bruttonasjonalprodukt	1,8	-1,1	-2,1	-1 1/2	1,7	1,3	1 3/4	1,8	2 1/2	2,3	1 3/4
Fastlands-Norge	2,2	-1,1	-1,1	-1 1/4	2,2	2,1	2 3/4	2,7	3 1/4	3,3	2 3/4
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	3,1	-0,4	-0,4	-1/4	-0,3	-0,4	-1/4	0,7	1	1,5	3/4
Arbeidsledighetsrate (nivå)	2,6	3,1	3,2	3 1/4	3,5	3,7	3 3/4	3,6	3 1/2	3,5	3 1/2
Priser og lønninger											
Lønn per normalårsverk	6,0	3,9	4,0	4	3,5	3 1/2	4 1/4	3,8	4 1/2	4,6	4 3/4
Konsumprisindeksen (KPI)	3,8	2,1	1 1/4	2 1/4	0,8	1 1/4	1 3/4	1,7	2 1/4	2,7	2 1/2
KPI-JAE ⁵	2,6	2,5	2 1/2	2 3/4	0,7	1, 1/2	1 3/4	1,5	2 1/4	2,5	2 1/2
Eksportpris tradisjonelle varer	2,4	-5,1	-6,0	..	-0,9	3,1	..	4,5	..	4,1	..
Importpris tradisjonelle varer	4,6	-1,2	-0,3	..	-3,4	2,6	..	1,5	..	2,8	..
Boligpris	-1,1	2,1	6,6	4,0	..	6,7	..
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner	472,8	329,3	280,3	..	377,8	298,2	..	442,3	..	486,7	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	18,6	13,7	12,0	..	14,9	12,2	..	16,5	..	16,9	..
MEMO:											
Husholdningenes sparerate (nivå)	3,4	6,8	4 3/4	..	5,8	5,1	..	4,4	..
Pengemarkedsrente (nivå)	6,2	2,5	2,6	2,5	2,7	3,5	2,6	3,8	3,8	4,9	4,6
Utlånsrente, banker (nivå) ⁶	7,3	4,9	4,1	4,8	..	5,9	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	536	388	375	..	446	425	..	498	..	546	..
Eksportmarkedsindikator	1,4	-9,2	2,8	4,0	..	6,0	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	0,0	3,4	3 3/4	3 1/2	-6,6	0,0	-3 1/4	-1,2	2 1/4	0,2	1

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonell eksport, som også inkluderer en del tjenester.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr.1 (2009-2010), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 3/2009 (NB).

2.8. Importveksten tilbake på normalen i 2010

Importen av tradisjonelle varer steg med 1,4 prosent i 3. kvartal i år. Dette representerer et omslag fra den kraftige nedgangen vi så gjennom vinteren. Økt import av industriprodukter som metaller og kjemiske råvarer, samt en kraftig vekst i importen av biler, var viktige faktorer bak omslaget. På grunn av fallet rundt siste årsskifte anslår vi likevel at det blir en kraftig nedgang i importen av tradisjonelle varer på over 11 prosent i 2009.

Prisnedgangen på tradisjonelle importvarer fra 2. til 3. kvartal var noe dempet i forhold til de to foregående kvartalene. Prisene sank med 0,3 prosent, mot en nedgang på rundt 2 prosent i hvert av årets to første kvartaler. For de fleste importvarene var prisnedgangen moderat eller slo om fra nedgang til oppgang i 3. kvartal. Det kan i stor grad tilskrives lavere verdensmarkedspriser, men også utviklingen i kronekursen, som svekket seg markert fram mot siste årsskifte, men har styrket seg etter dette.

Økt innenlandsk etterspørsel, spesielt fra investeringer og bilkjøp, vil framover bidra til at importveksten tar seg opp fra 2010. Fra 2010 til 2012 ventes tradisjonell vareimport å vokse med rundt 7 prosent. Dette tilsvarende om lag det dobbelte av veksten i etterspørselen fra Fastlands-Norge, og samsvarer med den historiske tendensen.

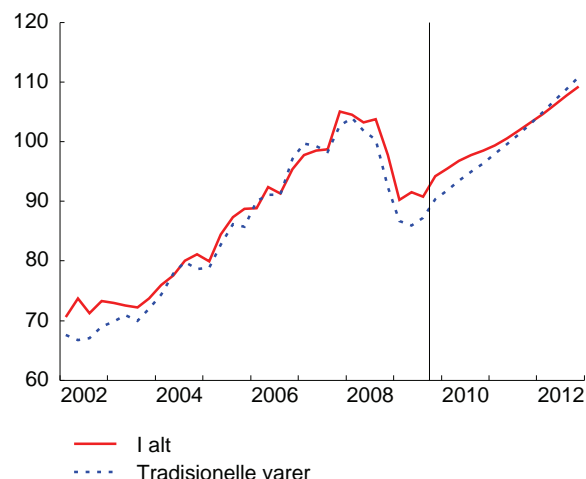
I innværende år og i de nærmeste årene vil importen få positive bidrag fra forsvarets kjøp av helikoptre, fly og fregatter. Det første helikopteret er overlevert, mens de resterende ventes å komme høsten 2010. Flyene er ventet å bli overlevert fram til og med 2011. En fregatt importeres i 4. kvartal i år, mens den siste leveres i 2. kvartal 2010.

I år og neste år anslår vi en nedgang i prisene på tradisjonelle importvarer som følge av den internasjonale lavkonjunktoren. En bedret konjunktursituasjon i internasjonal økonomi bidrar til at prisene øker fra 2011, mens en ventet sterkere importveid kronekurs framover bidrar til å dempe den importerte prisveksten.

2.9. Aktivitetsvekst fra et lavt nivå

De siste KNR-tallene viser at nedgangen i aktivitetsnivået sist vinter nå er et tilbakelagt kapittel. Økningen i BNP Fastlands-Norge i 2. og 3. kvartal, på henholdsvis 0,3 og 0,5 prosent, er imidlertid ikke stor nok til å kunne karakteriseres som konjunkturoppgang. Nivået på BNP Fastlands-Norge sesongjustert og regnet i faste priser lå i 3. kvartal fremdeles 1,5 prosent lavere enn nivået i 2. kvartal 2008, rett før finanskrisen slo inn i norsk økonomi for fullt. Den ekspansive finanspolitikken gjenfinnes ved markert vekst i bruttoproduktet i offentlig forvaltning. I 3. kvartal var veksten 0,9 prosent og sto for halvparten av økningen i BNP Fastlands-Norge.

Figur 2.10. Import. Sesongjusterte volumindekser. 2007=100

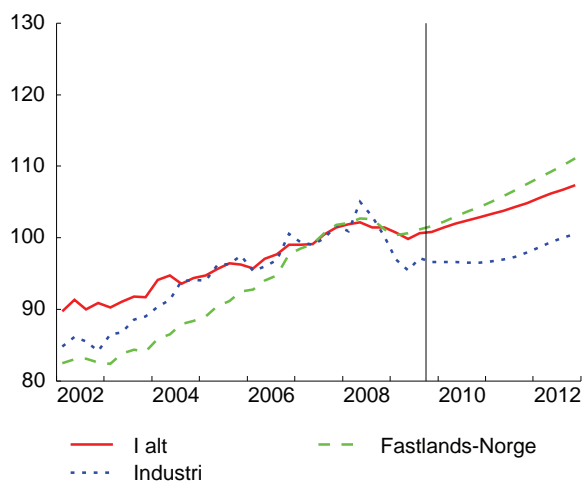

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Omslag fra fall til økning i etterspørselen i norske eksportmarkeder har, sammen med økt etterspørsel fra offentlig sektor og konsum i husholdningene, stimulert aktiviteten i næringslivet. BNP Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning vokste med 0,3 prosent i 3. kvartal. Det var første gang siden 2. kvartal 2008 at det var aktivitetsvekst i næringslivet. Det var et markert omslag i industri og i andre vareproduserende næringer. Bruttoproduktet i industri og bergverk økte med 1,8 prosent, etter å ha falt med vel 9 prosent gjennom de foregående fire kvartalene. I andre vareproduserende næringer var økningen i 3. kvartal hele 4,6 prosent, etter en nesten like svak utvikling som i industrien i kvartalene før. Det var sterk vekst i fiske, fangst og fiskeoppdrett samt kraftforsyning. Produksjonen i bygg og anlegg økte med 1,8 prosent.

Aktiviteten innen privat tjenesteyting gikk samlet sett klart ned i 3. kvartal, etter en meget beskjeden nedgang gjennom de foregående fire kvartalene. Nedgangen var spesielt sterk i forretningsmessig tjenesteyting, men også i hotell og restaurant samt finansiell tjenesteyting gikk aktiviteten ifølge de foreløpige KNR-tallene markert ned. Dette har trolig direkte sammenheng med lavere etterspørsel fra næringslivet. Den kanskje største usikkerhetsfaktoren bak BNP-anslaget for innværende kvartal ligger imidlertid i datagrunnlaget for forretningsmessig tjenesteyting, så dette forløpet er usikkert. Vi venter at aktiviteten i privat tjenesteyting vil ta seg opp i tiden framover.

Økningen i etterspørselen på norske eksportmarkeder vil trolig fortsette. Petroleumsinvesteringene ventes på den andre siden ikke å gi positive etterspørselsimpulser de nærmeste årene. Utviklingen i norske kostnader med relativt høy lønnsvekst og styrket krone, vil dempe produksjonsutviklingen. Etter hvert som investeringsfallet i fastlandsøkonomien stopper opp og snur til oppgang litt ut i 2011, vil både industri og bygge- og anleggsnæringen stimuleres. Den samlede industriproduksjonen vil trolig øke fra 2011, men veksten blir neppe sterk.

Figur 2.11. **Bruttonasjonalprodukt. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I beregningene passerer produksjonen toppnivået fra 2008 først etter 2012. På årsbasis regner vi med at aktiviteten i bygge- og anleggsnæringen ikke vil øke før i 2011. Aktivitetsnivået i 2012 ventes å ligge klart lavere enn nivået i 2008.

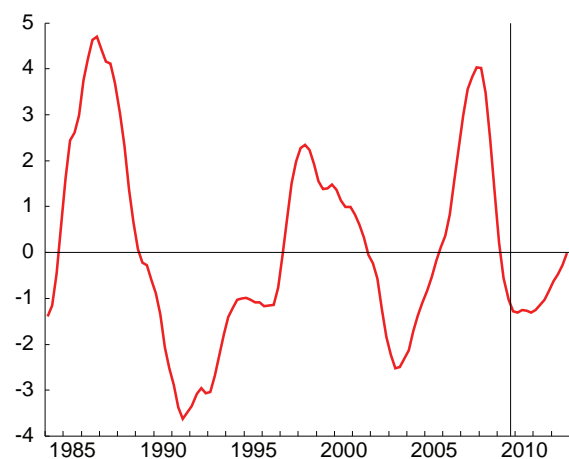
Økningen i bruttoproduktet i offentlig forvaltning ventes å stå for en vesentlig mindre del av den samlede aktivitetsveksten i tiden framover etter hvert som aktiviteten i privat sektor tar seg opp. Den offentlige produksjonsveksten reduseres klart fra 2009 til 2010. I årene deretter vil en noe strammere finanspolitikk redusere den ytterligere.

Som årsgjennomsnitt venter vi at BNP Fastlands-Norge faller med 1,1 prosent fra 2008 til 2009. Dette er første år med fall i BNP Fastlands-Norge siden nedgangen i 1988 og 1989. Vi regner med at veksten framover vil ligge nær trendveksten i norsk økonomi. Våre beregninger viser en konjunkturoppgang litt ut i 2011, men oppgangen er imidlertid ikke sterk nok til å hindre at aktiviteten i fastlandsøkonomien blir liggende under trenden helt til slutten av 2012.

2.10. Mot høyere ledighet

I 3. kvartal i år falt den sesongjusterte sysselsettingen ifølge nasjonalregnskapet med om lag 10 000 personer. Det tilsvarte en nedgang på 0,4 prosent – den samme nedgangen som i hvert av de to foregående kvartalene. Både bygge- og anleggsbransjen og industrien har hatt jevnt fallende sysselsetting siden 3. kvartal i fjor. I 3. kvartal i år var det imidlertid størst nedgang i to store, tjenesteytende næringer – varehandelen med om lag 7 000 sysselsatte og forretningsmessig tjenesteyting med om lag 8 000 sysselsatte. Samlet sett ble sysselsettingsfallet bremsert av en fortsatt økning i den offentlige sysselsettingen på om lag 8 000 personer.

Til tross for sysselsettingsnedgang har ledigheten ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) holdt seg stabil på

Figur 2.12. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

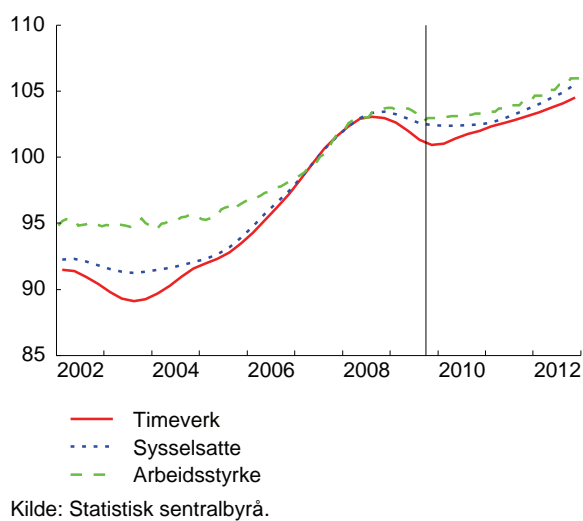
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

om lag 3,1 prosent gjennom året. Dette skyldes delvis at en del av de som tidligere var ledige ikke lenger tilfredsstiller kravet om søkeaktivitet og/eller arbeidstilgjengelighet og dermed faller utenfor arbeidsstyrken. Det er i første rekke de yngre aldersgruppene som har forlatt arbeidsstyrken, men andelen av befolkningen i arbeidsstyrken har falt for nær sagt alle aldersgrupper og begge kjønn. Mens 74,3 prosent av de mellom 16 og 74 år enten var sysselsatt eller arbeidssøkende i 3. kvartal i fjor, hadde yrkesandelen falt til 72,6 prosent i 3. kvartal i år.

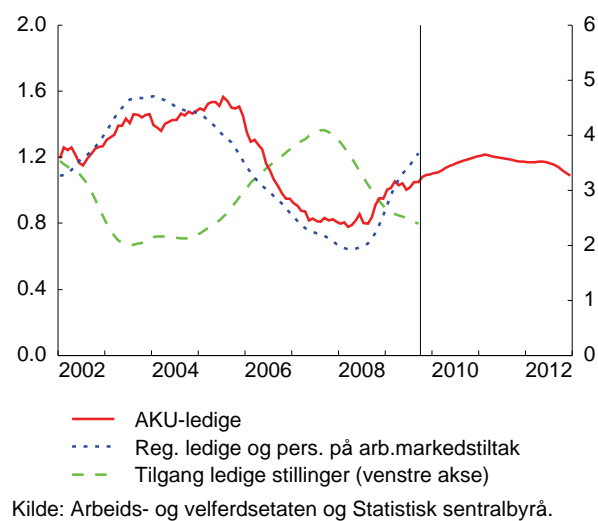
Den registrerte ledigheten hos Arbeids- og velferdsetaten har økt med nær 22 000 personer fra utgangen av desember i fjor til utgangen av oktober i år. For å kunne forklare noe av forskjellen mellom disse ledighetstallene og AKU-ledigheten gjøres det hvert kvartal koblinger av datagrunnlaget for de to kildene. Koblingene tyder på at det er et høyere frafall fra visse innvandringsgrupper i innrapporteringen til AKU. Disse har høyere ledighet, og en slik skjevhet bidrar til å undervurdere nivået på og økningen i ledigheten i AKU. På den annen side svarer en del personer at de er arbeidssøkende i AKU selv om de ikke er registrerte hos Arbeids- og velferdsetaten. Dette gjelder særlig yngre arbeidssøkere og andre som ikke har krav på dagpenger. En tredje kilde til avvik er at en del av de som er registrert som yrkeshemmede eller som er på arbeidsmarkedstiltak hos Arbeids- og velferdsetaten svarer slik at de registreres som arbeidsledige i AKU. Begge statistikkene bekrefter bildet av et arbeidsmarked som gradvis forverres, om enn ikke i samme fart som tidligere.

Vi tror at sysselsettingen skal fortsette å falle også i 2010 og at en del av ledighetsøkningen ligger foran oss. Dette henger sammen med at bedriftene i begynnelsen av en nedgangskonjunktur ikke nedskalerer bemanningen like mye som etterspørselsnedgangen alene skulle tilsi. Etter hvert som fallende etterspørsel har vart ved en stund, tilpasser bedriftene arbeidsstokken til den

Figur 2.13. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk. Sesongjusterte og glattede indekser, 2007=100

Figur 2.14. . Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

lavere etterspørselen. Derfor observeres gjerne ledighetsvirkningene først en tid etter at andre makroøkonomiske variable har vist nedgang. Vi anslår at arbeidsledigheten ifølge AKU øker fra om lag 80 000 personer i 2009 til vel 90 000 personer i 2010.

I 2011 og 2012 vil etterspørselsøkningen fra husholdningssektoren være sterkere. Dette bidrar til at sysselsettingen innenfor tjenestenæringene vokser. Bygge- og anleggsvirksomheten øker etter hvert også sysselsettingen som følge av økt boligbygging og økte investeringer i næringsbygg. Sammen med fortsatt vekst i offentlig sysselsetting fører dette til at samlet sysselsetting øker med anslagsvis 18 000 personer i 2011 og 40 000 personer i 2012. Ledigheten anslås likevel å øke noe i disse årene. Dette skyldes at flere vender tilbake til arbeidsmarkedet igjen når jobbutsiktene bedres. Vi antar også at arbeidsinnvandringen holder seg på et høyt nivå framover, selv om vi trolig ikke vil oppleve en like stor vekst som i den forrige oppgangskonjunkturen. Samlet bringer dette vårt anslag for arbeidsledighetsraten til 3,5 prosent for 2010, opp fra 3,1 prosent i år. Ledighetsraten holder seg deretter stort sett uendret ut prognoseperioden.

2.11. Markert nedgang i lønnsveksten

Ifølge reviderte nasjonalregnskapstall økte lønnen per normalårsverk med 6 prosent fra 2007 til 2008. Bortsett fra i 1998, da lønnsveksten var 6,5 prosent, har ikke lønnsveksten vært så høy siden midten av 1980-tallet. Lønnsveksten i Norge er normalt høyest det året en nedgangskonjunktur starter. Det skjedde i 1986, 1998 og nå senest i fjor.

Lønnsveksten har imidlertid sjelden blitt redusert så hurtig som i denne konjunkturedgangen. Selv om lønnstilleggene gjennom fjoråret innebar et relativt stort overheng på anslagsvis 2½ prosentpoeng, anslår vi at lønnsveksten i år blir 3,9 prosent, som er 2,1 prosentpoeng lavere enn i fjor. Det ble gitt små tillegg i årets lønnsforhandlinger, overtidsbruken har gått ned

og det har vært en betydelig nedgang i bonusutbetalingene – særlig innen finanstjenester. Ifølge lønnsstatistikken til SSB ble gjennomsnittlig månedslønn utenom overtidsgodtgjøring i finansnæringen redusert med 3,8 prosent fra 1. september i fjor til samme tidspunkt i år. Hovedgruppen av de ansatte i finansnæringen hadde uendret månedslønn, men reduserte bonusutbetalinger blant annet til ledergruppen trakk gjennomsnittlig lønnsnivå såpass mye ned.

Den kvartalsvise lønnsindeksen viser at det også var lav lønnsvekst i mange av de andre private tjenesteytende næringene fra 3. kvartal i fjor til 3. kvartal i år. Innen varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting var lønnsveksten kun på rundt 2 prosent. Det var den også innen bygge- og anleggsvirksomhet. Industrien opplevde derimot en lønnsvekst på 3,4 prosent i samme tidsrom.

Industrien har tradisjonelt en ledende rolle i den norske lønnsdannelsen. Utviklingen i industriens lønnsomhet er derfor av stor betydning for den samlede lønnsveksten framover. Lønnsevnen til store deler av norsk industri var svært god da den internasjonale nedgangskonjunkturen startet med nedgang i USA i 2007. Lønnsomheten holdt seg relativt godt oppe selv etter at finanskrisen slo inn i verdensøkonomien i fjor høst. I 2000 var lønnsomheten på et historisk høyt nivå. Likevel ble driftsresultatene doblet fram til 2007. I samme periode økte lønnskostnadene med i underkant av 40 prosent. Den funksjonelle inntektsfordelingen mellom arbeidskraft og kapital ble dermed betydelig endret i perioden 2000-2007. Utviklingen gjenspeiler bytteforholdsgevinstene Norge opplevde i perioden, med sterk prisvekst på Norges eksportprodukter og lav prisvekst på importerte varer. I 2008 snudde denne utviklingen, og driftsresultatet i industrien ble redusert med over 20 prosent det året. Fortsatt er verdensøkonomien i en konjunkturedgang og det vil trolig fortsette enda et par år. Vi tror likevel at mye av nedgangen i

Boks 2.1. Inkludering og konjunkturer påvirker sykefraværet

Det er to klare trekk ved utviklingen i sykefraværet siden 1980-tallet. For det første svinger det med konjunkturbeveggelsene, slik at sykefraværet øker i gode tider og reduseres i dårlige. For det andre har det vært en underliggende økning i sykefraværet. SSB utviklet i 2006 en modell for å analysere det folketrygdfinansierte sykefraværet (fraværet utover arbeidsgiverperioden) på bakgrunn av årsdata fra Arbeids- og velferdsetaten for perioden 1984-2004.¹ Det er antall avsluttede sykepengetilfeller som modelleres, hvor sykefraværene er registrert inntil et år etter at de ble påbegynt.

Den gjennomsnittlige yrkesdeltakelsen er en viktig variabel i modellen. Yrkesdeltakelsen har økt markert i tallfestingsperioden. Økningen i yrkesdeltakelsen har i hovedsak kommet blant grupper med et høyere sykefravær i utgangspunktet. Mens det har vært små endringer i yrkesdeltakelsen blant menn, har den kvinnelige yrkesdeltakelsen økt klart innenfor hver aldersgruppe. Sykefraværet har fulgt det samme mønsteret. Sykefraværet blant kvinner og menn var om lag på samme nivå i 1980. Deretter har forskjellene økt, særlig gjennom 1980-tallet. Studier har vist at opptil 50 prosent av de samlede kjønnsforskjellene kan tilskrives fødselsrelatert sykefravær², og gjennom 1980-tallet var det en markert økning i yrkesdeltakelsen blant kvinner før de fikk barn.

Den gjennomsnittlige yrkesdeltakelsen har imidlertid ikke økt jevnt, men variert kraftig med konjunktursituasjonen. Dermed bidrar denne variabelen vesentlig til å forklare både økningen i sykefraværet over tid og de konjunkturrelle svingningene i sykefraværet. Selv om ledigheten også er en forklaringsvariabel i modellen, viste altså tallfestingen at det var gjennomsnittlig yrkesdeltakelse som i størst grad fanget opp de konjunkturrelle beveggelsene i sykefraværet. Analyser fra blant annet Rikstrygdeverket (2005) og Askildsen mfl. (2004) finner at sykefraværet blant de som er i jobb i utgangspunktet endres minst like mye som det gjennomsnittlige sykefraværet når konjunkturerne endres. Sandman-utvalget (NOU 2000:27) går gjennom forskningen innenfor området og konkluderer med at årsakene til konjunkturbeveggelsene i sykefraværet trolig er sammensatte, slik at ingen enkelt hypotese alene forklarer utviklingen.

Sykefraværet øker med arbeidstakernes alder. Mens et sykepengetilfelle for arbeidstakere i alderen 50-59 år er på om lag 70 dager i gjennomsnitt og hele 90 dager for de i alderen 60-66 år, er et sykepengetilfelle for arbeidstakere i alderen 20-49 år på 50-60 dager. På 2000-tallet har andelen eldre arbeidstakere økt. Dette tar modellen hensyn til ved at sykefraværet modelleres innenfor seks aldersgrupper.

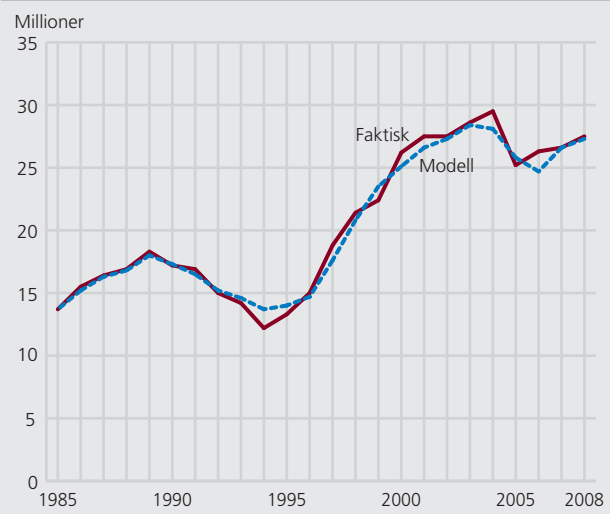
¹ Se A. F. Bjørnstad og M. Sollie (2006) og R. Bjørnstad (2006).

² Se NOU 2000:27, kap. 6.

Sykefraværet falt markert etter tallfestingsperioden for modellen, da sykelønnsordningen ble endret 1. juli 2004. Da skulle det stilles aktivitetskrav for rett til sykepenger og krav om å vurdere gradert sykemelding framfor aktiv sykemelding. Endringen reduserte sykefraværet i statistikken fordi gradert sykemelding blir ført som delvis sykefravær, mens aktiv sykemelding blir ført som fullt fravær. Figuren viser at modellen treffer det faktiske sykefraværet svært godt når vi kontrollerer for endringene i 2004.

Konjunktursituasjonen i 2008 var svært lik den i 1985. Det betyr at det økte sykefraværet siden midten av 1980-tallet til 2008 langt på vei forklares med at kvinner og eldre i større grad har kommet inn i arbeidslivet.

Antall sykefraværsdager dekket av folketrygden (langtidssykefravær). Millioner

Referanser

Askildsen, J. E., E. Bratberg og Ø. A. Nilsen (2004): «Svingninger i sykefraværet: Er arbeidsledigheten avgjørende?» Søkelys på arbeidsmarkedet, 21:3-12.

Bjørnstad, A. F. og M. Sollie (2006): «Utviklingen i folketrygdens utgifter til sykepenger». Rapporter 2006/40, Statistisk sentralbyrå.

Bjørnstad, R. (2006): «Er det økte sykefraværet tegn på et mer inkluderende eller ekskluderende arbeidsliv?». Økonomiske analyser 6/2006, Statistisk sentralbyrå.

NOU (2000): «Sykefravær og uførepensjonering. Et inkluderende arbeidsliv». Sosial- og helsedepartementet, NOU 2000:27.

Rikstrygdeverket (2005): «Sykefravær og konjunkturer». Rapport 1/2005.

Norges eksportmarkeder er bak oss. Dessuten vil fortsatt høye oljeinvesteringer bidra til å holde industriproduksjonen i Norge oppe.

Med noe økende ledighet og lav konsumprisvekst regner vi likevel med en relativt moderat lønnsvekst framover. En lønnsvekst på 3,5 prosent neste år, stigende til 3,8 og 4,6 prosent i årene deretter, er imidlertid høyere

enn hva en kan forvente av lønnsvekst hos konkurrentlandene nå som den globale nedgangskonjunkturer har rammet mange land svært hardt. Dermed ligger det an til tap av markedsandeler for en del av de konkurransutsatte norske virksomhetene i årene framover. På den måten bidrar lønnsdannelsen til å gjenopprette en mer normal funksjonell inntektsfordeling etter bytteforholdsgevinsten som har oppstått på 2000-tallet.

Bytteforholdsgevinstene har også kommet lønsmottakerne til gode gjennom lav prisvekst på importerte konsumvarer. Reallønnen, målt ved lønn per normalårsverk deflatert med KPI, vil med våre prognoser ha økt med 33 prosent i løpet av 2000-tallet. En slik reallønnsvekst har ikke norske lønsmottakere opplevd siden 1950- og 1960-tallet.

2.12. Lav inflasjon

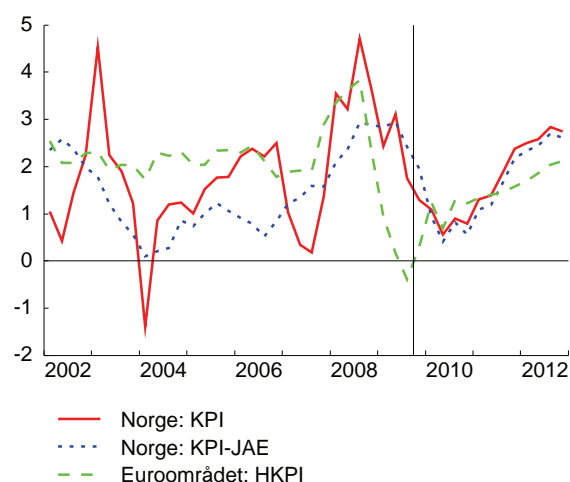
Underliggende inflasjon, målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), har gått markert ned den senere tiden. I juni 2009 var den 3,3 prosent, det høyeste som er målt i de 10 årene denne indikatoren har eksistert, mens den kom ned i 2,1 prosent i oktober. Redusert prisstigningstakt innen de fleste hovedvaregrupper bidro til dette. Sesongjusterte tall viser at prisøkningen (KPI-JAE) etter juni har vært meget lav, bare 0,5 prosent regnet som årsrate. Ettersom KPI-JAE ikke økte fra oktober til desember i fjor, vil det neppe bli noen ytterligere nedgang i 12-månedersraten i KPI-JAE av betydning i november og desember i år.

Mens utviklingen i KPI-JAE sier noe om den underliggende prisstigningen, er det KPI som er relevant for utviklingen i kjøpekraften til husholdningene. 12-månedersveksten i KPI var i oktober 2008 oppe i hele 5,5 prosent, i stor grad som følge av høye elektrisitetspriser. Elektrisitetsprisene falt deretter til og med september i år. Fra september til oktober økte prisene klart mindre enn i samme tidsrom i fjor, og bidraget til KPI-veksten fra prisveksten på elektrisitet ble redusert med i overkant av 3 prosentpoeng fra oktober 2008 til oktober 2009. 12-månedersveksten i KPI var da kommet ned i 0,6 prosent. Gjennom de siste månedene av fjoråret gikk både elektrisitetsprisene og prisene på drivstoff ned. Det ligger de ikke an til å gjøre i år. Dette vil bidra til å øke 12-månedersveksten i KPI de neste to månedene. Som årsgjennomsnitt venter vi en vekst på 2,1 prosent.

En oppsplitting av KPI-JAE etter leverende sektor viser redusert prisstigning på 12-månedersbasis for alle hovedgrupper etter sommeren i år. Av nedgangen fra juni til oktober på 1,2 prosentpoeng kan lavere prisvekst på tjenester forklare nesten halvparten. Det meste av dette kan i sin tur føres tilbake til prisutviklingen på flyreiser. Prisutviklingen for importerte konsumvarer, husleie, landbruksvarer og øvrige norskproduserte varer har hatt om lag like stor betydning for nedgangen i inflasjonen. Dette har sammenheng med en klar styrking av krona, indirekte effekter av reduserte energipriser, lavere lønnskostnadsvekst og andre virkninger av den svake kapasitetsutnyttelsen.

Valutakursutviklingen har gitt sterke inflasjonsimpulser det siste året, først gjennom den kraftige svekkelsen av krona i kjølvannet av finanskrisen i fjor høst. Deretter ble om lag halvparten av kronesvekkelsen reversert i løpet av januar, mens mye av det som var igjen forsvant gjennom 3. kvartal. Endringer i valutakursen påvirker

Figur 2.15. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

prisene som husholdningene står overfor, men det tar en god stund før virkningene er uttømt. Det er dermed store, men motvirkende impulser fra valutakursen til norske priser. Fra desember 2008 til juni 2009 gikk 12-månedersveksten i prisene på importerte konsumvarer opp med 2,6 prosentpoeng, og ned med 0,8 prosentpoeng fra juni til oktober. En ytterligere styrking i kronkursen vil bidra til fortsatt prisdempende impulser fra valutakursen framover. Den internasjonale lavkonjunkturen og fortsatt økt handel med lavkostland vil også bidra til lav importprisvekst.

Vi regner med at inflasjonen vil avta fram mot neste sommer. Foruten fall i importpriser regner vi med at produktiviteten tar seg opp og at lønnskostnadsveksten går ytterligere litt ned. Som årsgjennomsnitt venter vi at KPI-JAE vil stige med 2,5 prosent i år, men bare 0,7 prosent neste år. Etter hvert som konjunkturløpene bedres og lønnsveksten tar seg opp samtidig med at virkningen av kronestyrkinga reduseres, vil inflasjonen øke og ifølge beregningene komme opp i 2,5 prosent i 2012.

Terminprisene i kraftmarkedet indikerer beskjedne endringer i elektrisitetsprisene framover. Relativt høye priser tidlig i år vil likevel kunne bidra til et lite fall i elektrisitetsprisene på årsbasis fra 2009 til 2010, etter en litt større nedgang fra 2008 til 2009. Vi har lagt til grunn stigende oljepris, noe som vil bidra til å trekke KPI opp neste år. Vi forutsetter at det ikke skjer endringer i de indirekte avgiftene i forhold til det som nå er vedtatt for 2010. Dette innebærer en liten avgiftsskjerpelse. Samlet sett gir dette et noe høyere anslag på veksten i KPI enn for KPI-JAE i 2010.

I 2011 og 2012 legger vi til grunn at avgiftsatsene inflasjonsjusteres. Fra og med 2011 regner vi med at elektrisitetsprisene til husholdningene vil øke litt mer enn den generelle prisstigningen, og oljeprisen ventes å stige ytterligere. Dermed vil KPI fortsette å vokse litt mer enn KPI-JAE i 2011 og 2012. I 2012 anslår vi veksten i KPI til 2,7 prosent.

2.13. Utenriksøkonomien styrker seg igjen

Den negative utviklingen i handelsoverskuddet overfor utlandet i første halvår i år reflekterte i stor grad fallet i oljeprisen, men også den internasjonale konjunkturedgangen i forbindelse med finanskrisen. Utenriksregnskapets foreløpige tall for 3. kvartal i år samt oljeprisutviklingen antyder at nedgangen nå har stoppet opp. Handelsoverskuddet på nesten 77 milliarder kroner er en økning på 2 milliarder fra kvartalet før, men likevel 33 milliarder kroner mindre enn 3. kvartal i 2008. Mens reduksjonen i forhold til året før kan føres tilbake til reduserte eksportpriser – spesielt for olje – reflekterer økningen fra forrige kvartal en økning i netto eksportvolum.

Så langt i år er overskuddet på handelsbalansen på nesten 254 milliarder kroner, ned fra 367 milliarder kroner i samme periode i fjor. 2008 var et rekordår for utenriksøkonomien på grunn av den uvanlig høye oljeprisen. Ser vi bort fra olje og gass, har handelsbalansen styrket seg litt i år i forhold til i fjor. En relativt svak krone har bidratt til det. I hvert av de siste fem årene har rente- og stønadsbalansen vært negativ i første halvår og positiv i andre. Dette mønsteret synes å fortsette i 2009, med et underskudd på 16 milliarder kroner i første halvår, mens vi forventer et mindre overskudd i andre halvår.

Det internasjonale konjunkturbildet er lysere enn for kort tid tilbake, og råvareprisene er på vei opp. Vi venter derfor at den positive utviklingen i utenriksregnskapet fortsetter. For hele 2009 vil det resultere i et handelsoverskudd som vi anslår til 339 milliarder kroner. Et forventet årlig underskudd på rente- og stønadsbalansen vil bringe overskuddet på driftsbalansen under 330 milliarder kroner.

I årene 2010-2012 venter vi at handelsoverskuddet øker i takt med oljeprisstigningen og de relativt positive konjunkturutsiktene vi har lagt til grunn for prognosene. Handelsoverskuddet anslås å stige fra om lag 380 milliarder kroner i 2010 til rundt 475 milliarder kroner i 2012, som er nær rekordnivået fra 2008. Tradisjonelt har utlandet tatt større utbytte fra økonomisk virksomhet i Norge enn omvendt, noe som har resultert i en negativ rente- og stønadsbalanse. Oppbyggingen av kapitalen i Statens pensjonsfond utland vil etter hvert bringe rente- og stønadsbalansen over på den positive siden. Det vil kunne løfte overskuddet på driftsbalansen overfor utlandet til over 480 milliarder kroner i løpet av prognoseperioden. For årene 2010-2012 vil overskuddene da tilsvare mellom 14 og 17 prosent av BNP.

Boks 2.2. Det kan gå verre

Ettersom verdensøkonomien har vært igjennom noen av de mest dramatiske bevegelser på flere generasjoner og ledigheten i landene omkring oss er rekordhøy, kan vår prognose for norsk økonomi fortone seg som optimistisk. Vi har understreket hvor skjært omslaget er – særlig i land med stor statsgjeld og store urealiserte tap i banksektoren. Men også forhold i norske økonomi kan gi en svakere utvikling enn den vi tror mest på. I forrige konjunkturrapport viste vi beregninger over hvordan en forlenget konjunkturedgang i utlandet kunne virke inn på norsk økonomi (Økonomiske analyser 4/2009, side 24 og 25). Man kan også se for seg særegne trekk ved norsk økonomi som kan forsinke omslaget og dermed forsterke lavkonjunkturen. I denne boksen viser vi virkningen på noen nøkkelvariable av tre ulike eksperimenter som gir lavere norsk investerings terspørsel. I tabellene har vi også tatt med resultatene fra de beregningene vi gjorde sist av en forlenget internasjonal konjunkturedgang.

Forsinket omslag i næringsinvesteringene

Ifølge vår prognose reduseres investeringene i fastlandsnæringene fra 2008 til 2009 med 13,8 prosent. En viktig faktor bak omslaget i aktivitetsnivå framover er at dette kraftige fallet ikke fortsetter, og vårt anslag er -4,8 prosent i 2010. I denne alternative beregningen ser vi på virkningene av at disse investeringene faller like kraftig fra 2009 til 2010, som året før. Den initiale impulsen som gis er slik at investeringene deretter følger veksten i referansebanen.

Forsinket omslag i boliginvesteringene

Boliginvesteringene ligger an til å falle med 18,8 prosent i år. I vår prognose bremses fallet raskt før den begynner å vokse igjen litt inn i neste år. På årsbasis faller den likevel med 1,7 prosent i 2010. I denne virkningsberegningen ser vi på effektene av at det kraftige fallet fortsetter ett år til, før vi får den samme veksten som i referansebanen i 2011 og 2012.

Kraftig fall i petroleumsinvesteringene i 2010

Som årsgjennomsnitt faller oljeinvesteringene fra 2009 til 2010 med 2,5 prosent. I denne alternative beregningen ser vi på virkningen av at oljeinvesteringene blir 20 prosent lavere enn i referansebanen. Dette kan synes som et kraftig fall, men må ses på bakgrunn av en sammenhengende vekst fra 2002 til 2008 på 75 prosent. Investeringsfallet i dette alternativet fra 2009 til 2010 tilsvarer forøvrig om lag fallet i oljeinvesteringene fra 1999 til 2000.

Beregningene illustrerer at det fremdeles er betydelig usikkerhet knyttet til lengden på og styrken i den nåværende konjunkturedgangen. Hvis våre anslag er for optimistiske med hensyn til investeringsutviklingen eller utviklingen i utlandet, kan utviklingen bli langt svakere framover.

Beregningene referert til her er på ingen måte en uttømmende liste av hva som kan gå dårligere enn den utviklingen vi tror mest på. For eksempel kan uroen i finansmarkedene forsterkes igjen og på nytt resultere i en mer

restriktiv utlånspolitikk. En kraftigere finansiell konsolidering i husholdningene er også mulig.

Det må imidlertid understrekes at bildet vi presenterer som vår prognose, er den utviklingen vi tror mest på. Det kan også gå bedre på ulike områder enn det vi har lagt til grunn, men nå i de konjunktuelle etterdønningene av finanskrisen føles usikkerheten for at økonomien utvikler seg svakere kanskje noe større.

I alle beregningene benyttes den makroøkonomiske modellen KVARTS. Den svakere utviklingen i norsk økonomi som kjennetegner alle disse beregningene motvirkes av sentralbankens respons som gir en lavere rente i forhold til prognosebanen. Dette påvirker realøkonomien med en tidsforsinkelse og motvirker etterspørselssvikten vi analyserer. I beregningene er finanspolitikken holdt uforandret.

BNP Fastlands-Norge. Avvik fra prognosebanens nivå i prosent

	2010	2011	2012
Dypere internasjonal lavkonjunktur	-0,9	-1,3	-1,5
Forsinket omslag i næringsinvesteringene	-0,4	-0,4	-0,4
Forsinket omslag i boliginvesteringene	-0,6	-0,6	-0,6
Fall i petroleumsinvesteringene	-0,6	-0,6	-0,5
Memo:			
Veksten i BNP Fastlands-Norge i prognosebanen	2,2	2,7	3,3

Sysselsetting. Avvik fra prognosebanens nivå i prosent

	2010	2011	2012
Dypere internasjonal lavkonjunktur	-0,5	-0,9	-1,2
Forsinket omslag i næringsinvesteringene	-0,2	-0,2	-0,2
Forsinket omslag i boliginvesteringene	-0,3	-0,4	-0,4
Fall i petroleumsinvesteringene	-0,4	-0,4	-0,4
Memo:			
Sysselsettingsveksten i prognosebanen	-0,3	0,7	1,5

Arbeidsledighetsraten. Avvik fra prognosebanens nivå i prosentpoeng

	2010	2011	2012
Dypere internasjonal lavkonjunktur	0,3	0,4	0,6
Forsinket omslag i næringsinvesteringene	0,1	0,1	0,1
Forsinket omslag i boliginvesteringene	0,2	0,2	0,2
Fall i petroleumsinvesteringene	0,3	0,2	0,2
Memo:			
Arbeidsledighetsraten i prognosebanen	3,5	3,6	3,5

Tabell 2.5. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2007- priser. Millioner kroner

	Ujustert		Sesongjustert							
	2007	2008	07:04	08:01	08:02	08:03	08:04	09:01	09:02	09:03
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	940 067	951 832	239 389	240 742	239 138	236 716	234 676	234 004	236 522	239 067
Konsum i husholdninger	902 939	913 602	230 046	231 234	229 508	227 171	225 152	224 294	226 726	229 166
Varekonsum	468 464	467 414	119 118	118 886	118 185	115 553	114 063	113 125	114 951	117 155
Tjenestekonsum	404 901	413 072	102 447	102 969	103 127	103 451	103 506	103 329	104 021	104 421
Husholdningenes kjøp i utlandet	56 083	59 614	15 264	16 113	14 947	14 509	14 287	13 938	13 820	13 633
Utlendingers kjøp i Norge	-26 509	-26 499	-6 783	-6 735	-6 750	-6 342	-6 704	-6 099	-6 066	-6 043
Konsum i ideelle organisasjoner	37 128	38 230	9 343	9 508	9 629	9 545	9 524	9 710	9 796	9 901
Konsum i offentlig forvaltning	446 547	464 633	113 556	114 625	115 605	116 755	117 652	120 320	122 453	123 890
Konsum i statsforvaltningen	232 901	240 672	58 820	59 362	59 832	60 371	61 117	62 551	63 445	63 987
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	201 675	208 565	50 963	51 482	51 782	52 347	52 940	54 235	54 998	55 560
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	31 226	32 107	7 857	7 880	8 049	8 023	8 177	8 316	8 447	8 427
Konsum i kommuneforvaltningen	213 646	223 961	54 735	55 263	55 773	56 384	56 535	57 769	59 008	59 903
Bruttoinvestering i fast realkapital	503 928	510 898	133 918	126 615	127 494	128 897	127 500	121 133	120 520	114 681
Utvinning og rørtransport	108 252	112 247	27 832	27 537	27 143	28 529	29 015	32 595	29 914	27 612
Tjenester tilknyttet utvinning	4 720	-421	996	11	-25	-233	-174	-198	-77	-141
Utenriks sjøfart	15 440	19 961	2 988	5 251	5 035	4 608	5 103	3 647	4 700	4 625
Fastlands-Norge	375 516	379 112	102 102	93 815	95 341	95 993	93 556	85 088	85 983	82 585
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	304 267	304 497	79 816	76 708	77 902	75 568	73 980	67 261	66 096	62 276
Næringer	203 887	216 226	55 384	53 525	55 433	53 510	53 476	47 804	47 939	45 038
Industri og bergverk	30 996	34 165	9 094	8 081	8 722	8 384	8 874	6 918	6 850	5 263
Annen vareproduksjon	32 591	38 217	8 123	9 479	10 084	9 854	8 753	8 318	9 009	9 408
Tjenester	140 300	143 844	38 168	35 965	36 627	35 272	35 849	32 567	32 080	30 368
Boliger (husholdninger)	100 380	88 270	24 432	23 183	22 469	22 058	20 503	19 457	18 157	17 238
Offentlig forvaltning	71 249	74 615	22 286	17 107	17 438	20 425	19 577	17 828	19 887	20 309
Lagerendring og statistiske awik	32 776	43 185	7 709	13 561	8 485	17 397	3 901	3 324	3 399	-2 166
Bruttoinvestering i alt	536 704	554 083	141 628	140 176	135 979	146 294	131 401	124 457	123 919	112 516
Innenlandsk sluttanvendelse	1 923 318	1 970 547	494 572	495 543	490 721	499 764	483 729	478 782	482 894	475 473
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 762 130	1 795 576	455 046	449 182	450 083	449 463	445 885	439 413	444 957	445 542
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	517 796	539 248	135 841	131 732	133 043	137 179	137 229	138 148	142 340	144 200
Ekspert i alt	1 039 693	1 049 134	262 902	263 561	267 580	255 458	261 274	249 208	241 984	253 043
Tradisjonelle varer	302 350	315 309	79 645	80 095	80 207	79 344	75 488	70 133	69 579	74 137
Råolje og naturgass	479 946	470 254	116 825	119 064	119 788	111 565	119 058	115 464	110 386	117 343
Skip, plattform og fly	12 745	14 215	2 510	2 507	3 361	4 700	3 646	4 917	3 291	2 690
Tjenester	244 652	249 356	63 922	61 896	64 224	59 849	63 082	58 693	58 728	58 873
Samlet sluttanvendelse	2 963 011	3 019 681	757 473	759 104	758 301	755 222	745 004	727 989	724 878	728 516
Import i alt	691 404	706 843	181 514	180 451	178 229	179 291	168 925	155 793	158 079	156 828
Tradisjonelle varer	458 084	456 080	117 552	119 016	116 549	114 801	105 707	99 228	98 401	99 780
Råolje og naturgass	5 757	3 685	1 807	588	731	624	1 782	606	803	1 508
Skip, plattform og fly	19 703	28 969	7 573	6 477	6 845	9 030	6 617	4 457	6 255	4 602
Tjenester	207 860	218 109	54 583	54 371	54 103	54 836	54 819	51 502	52 620	50 937
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 271 607	2 312 838	575 959	578 653	580 072	575 931	576 079	572 197	566 799	571 687
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 724 280	1 762 458	438 651	439 807	442 694	442 106	436 210	432 446	433 808	436 010
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	547 327	550 380	137 308	138 846	137 378	133 825	139 869	139 751	132 991	135 678
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 465 064	1 504 957	373 224	374 122	377 244	378 485	373 926	370 816	371 492	373 097
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 144 298	1 172 909	291 922	291 500	295 210	295 025	290 275	286 278	285 774	286 568
Industri og bergverk	209 255	214 001	53 174	52 795	54 933	53 872	52 420	50 721	49 912	50 804
Annen vareproduksjon	168 668	174 377	42 450	43 298	43 907	44 143	42 844	41 720	40 216	42 049
Tjenester inkl. boligjenester	766 375	784 531	196 298	195 408	196 370	197 010	195 011	193 837	195 646	193 714
Offentlig forvaltning	320 766	332 048	81 302	82 622	82 033	83 460	83 651	84 539	85 718	86 529
Produktavgifter og -subsidier	259 216	257 501	65 428	65 685	65 450	63 621	62 284	61 629	62 316	62 913

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2007-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2007	2008	07:04	08:01	08:02	08:03	08:04	09:01	09:02	09:03
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	5,4	1,3	1,5	0,6	-0,7	-1,0	-0,9	-0,3	1,1	1,1
Konsum i husholdninger	5,6	1,2	1,6	0,5	-0,7	-1,0	-0,9	-0,4	1,1	1,1
Varekonsum	7,2	-0,2	1,2	-0,2	-0,6	-2,2	-1,3	-0,8	1,6	1,9
Tjenestekonsum	3,8	2,0	0,9	0,5	0,2	0,3	0,1	-0,2	0,7	0,4
Husholdningenes kjøp i utlandet	5,5	6,3	10,4	5,6	-7,2	-2,9	-1,5	-2,4	-0,8	-1,4
Utlendingers kjøp i Norge	6,4	0,0	2,5	-0,7	0,2	-6,0	5,7	-9,0	-0,5	-0,4
Konsum i ideelle organisasjoner	0,5	3,0	0,6	1,8	1,3	-0,9	-0,2	2,0	0,9	1,1
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	4,1	1,1	0,9	0,9	1,0	0,8	2,3	1,8	1,2
Konsum i statsforvaltningen	2,2	3,3	0,9	0,9	0,8	0,9	1,2	2,3	1,4	0,9
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	1,8	3,4	1,0	1,0	0,6	1,1	1,1	2,4	1,4	1,0
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	4,4	2,8	0,6	0,3	2,2	-0,3	1,9	1,7	1,6	-0,2
Konsum i kommuneforvaltningen	3,9	4,8	1,3	1,0	0,9	1,1	0,3	2,2	2,1	1,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	12,5	1,4	5,7	-5,5	0,7	1,1	-1,1	-5,0	-0,5	-4,8
Utvinning og rørtransport	6,3	3,7	-1,0	-1,1	-1,4	5,1	1,7	12,3	-8,2	-7,7
Tjenester tilknyttet utvinning	34,8	-108,9	-22,3	-98,8	-320,9	819,7	-25,3	13,7	-61,3	84,5
Utenriks sjøfart	-14,8	29,3	-40,7	75,8	-4,1	-8,5	10,7	-28,5	28,9	-1,6
Fastlands-Norge	15,7	1,0	10,7	-8,1	1,6	0,7	-2,5	-9,1	1,1	-4,0
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	17,2	0,1	3,9	-3,9	1,6	-3,0	-2,1	-9,1	-1,7	-5,8
Næringer	25,5	6,1	7,1	-3,4	3,6	-3,5	-0,1	-10,6	0,3	-6,0
Industri og bergverk	22,6	10,2	9,8	-11,1	7,9	-3,9	5,8	-22,0	-1,0	-23,2
Annen vareproduksjon	18,5	17,3	-7,0	16,7	6,4	-2,3	-11,2	-5,0	8,3	4,4
Tjenester	27,9	2,5	10,0	-5,8	1,8	-3,7	1,6	-9,2	-1,5	-5,3
Boliger (husholdninger)	2,9	-12,1	-2,6	-5,1	-3,1	-1,8	-7,0	-5,1	-6,7	-5,1
Offentlig forvaltning	9,6	4,7	44,3	-23,2	1,9	17,1	-4,2	-8,9	11,6	2,1
Lagerendring og statistiske avvik	-47,8	31,8	5,8	75,9	-37,4	105,0	-77,6	-14,8	2,2	-163,7
Bruttoinvestering i alt	6,0	3,2	5,7	-1,0	-3,0	7,6	-10,2	-5,3	-0,4	-9,2
Innenlandsk sluttanvendelse	5,0	2,5	2,6	0,2	-1,0	1,8	-3,2	-1,0	0,9	-1,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	6,7	1,9	3,3	-1,3	0,2	-0,1	-0,8	-1,5	1,3	0,1
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,9	4,1	6,3	-3,0	1,0	3,1	0,0	0,7	3,0	1,3
Eksport i alt	2,3	0,9	1,6	0,3	1,5	-4,5	2,3	-4,6	-2,9	4,6
Tradisjonelle varer	8,5	4,3	7,2	0,6	0,1	-1,1	-4,9	-7,1	-0,8	6,6
Råolje og naturgass	-2,4	-2,0	-2,9	1,9	0,6	-6,9	6,7	-3,0	-4,4	6,3
Skip, plattform og fly	-4,9	11,5	-29,2	-0,1	34,1	39,8	-22,4	34,8	-33,1	-18,3
Tjenester	5,8	1,9	5,4	-3,2	3,8	-6,8	5,4	-7,0	0,1	0,2
Samlet sluttanvendelse	4,0	1,9	2,2	0,2	-0,1	-0,4	-1,4	-2,3	-0,4	0,5
Import i alt	8,6	2,2	6,4	-0,6	-1,2	0,6	-5,8	-7,8	1,5	-0,8
Tradisjonelle varer	8,2	-0,4	4,5	1,2	-2,1	-1,5	-7,9	-6,1	-0,8	1,4
Råolje og naturgass	145,5	-36,0	116,7	-67,5	24,3	-14,6	185,4	-66,0	32,5	87,8
Skip, plattform og fly	21,9	47,0	27,0	-14,5	5,7	31,9	-26,7	-32,6	40,3	-26,4
Tjenester	6,8	4,9	6,6	-0,4	-0,5	1,4	0,0	-6,1	2,2	-3,2
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,7	1,8	1,0	0,5	0,2	-0,7	0,0	-0,7	-0,9	0,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	5,6	2,2	1,1	0,3	0,7	-0,1	-1,3	-0,9	0,3	0,5
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	-5,0	0,6	0,7	1,1	-1,1	-2,6	4,5	-0,1	-4,8	2,0
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,9	2,7	1,2	0,2	0,8	0,3	-1,2	-0,8	0,2	0,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,4	2,5	1,3	-0,1	1,3	-0,1	-1,6	-1,4	-0,2	0,3
Industri og bergverk	3,2	2,3	1,7	-0,7	4,1	-1,9	-2,7	-3,2	-1,6	1,8
Annen vareproduksjon	5,3	3,4	-1,0	2,0	1,4	0,5	-2,9	-2,6	-3,6	4,6
Tjenester inkl. boligjenester	6,1	2,4	1,7	-0,5	0,5	0,3	-1,0	-0,6	0,9	-1,0
Offentlig forvaltning	3,0	3,5	0,8	1,6	-0,7	1,7	0,2	1,1	1,4	0,9
Produktavgifter og -subsidier	9,3	-0,7	0,3	0,4	-0,4	-2,8	-2,1	-1,1	1,1	1,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2007=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2007	2008	07:04	08:01	08:02	08:03	08:04	09:01	09:02	09:03
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	100,0	103,7	100,8	102,2	102,8	104,4	105,5	105,7	106,5	106,7
Konsum i offentlig forvaltning	100,0	105,9	101,7	103,2	104,5	106,8	108,9	108,7	109,2	110,0
Bruttoinvestering i fast kapital	100,0	106,1	100,8	103,0	105,1	107,5	108,6	108,9	109,4	112,4
Fastlands-Norge	100,0	105,1	100,9	103,2	104,1	106,0	106,7	107,9	107,7	109,1
Innenlandsk sluttanvendelse	100,0	104,3	100,7	103,0	103,1	105,6	105,5	107,6	106,2	109,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	100,0	104,6	101,0	102,6	103,5	105,3	106,7	106,9	107,5	108,1
Ekspert i alt	100,0	116,5	107,0	112,1	121,0	119,9	112,5	101,3	101,1	99,2
Tradisjonelle varer	100,0	102,4	98,3	97,3	100,9	107,3	103,8	96,9	95,9	99,2
Samlet sluttanvendelse	100,0	108,6	102,9	106,2	109,4	110,4	107,9	105,4	104,5	105,9
Import i alt	100,0	104,0	99,1	101,4	102,9	105,0	106,8	104,7	104,6	105,0
Tradisjonelle varer	100,0	104,6	98,6	101,2	103,5	105,7	108,1	105,8	103,7	103,4
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	100,0	110,0	104,1	107,7	111,5	112,1	108,3	105,6	104,5	105,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	100,0	103,2	101,1	101,5	102,1	104,1	104,2	105,2	106,4	106,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2007	2008	07:04	08:01	08:02	08:03	08:04	09:01	09:02	09:03
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,2	3,7	0,9	1,4	0,6	1,5	1,1	0,2	0,7	0,2
Konsum i offentlig forvaltning	5,0	5,9	1,4	1,4	1,3	2,3	1,9	-0,1	0,4	0,8
Bruttoinvestering i fast kapital	5,6	6,1	-0,3	2,2	2,0	2,3	1,0	0,2	0,5	2,7
Fastlands-Norge	5,2	5,1	0,4	2,3	0,9	1,8	0,7	1,1	-0,2	1,3
Innenlandsk sluttanvendelse	3,5	4,3	0,7	2,3	0,1	2,4	-0,1	2,0	-1,2	3,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	3,0	4,6	0,9	1,6	0,9	1,8	1,2	0,3	0,5	0,6
Ekspert i alt	1,4	16,5	9,2	4,7	8,0	-0,9	-6,2	-9,9	-0,2	-1,9
Tradisjonelle varer	2,7	2,4	-1,4	-1,0	3,7	6,3	-3,2	-6,6	-1,0	3,4
Samlet sluttanvendelse	2,7	8,6	3,6	3,2	3,1	0,9	-2,2	-2,3	-0,8	1,3
Import i alt	3,9	4,0	-1,3	2,2	1,5	2,1	1,7	-2,0	-0,1	0,4
Tradisjonelle varer	4,0	4,6	-1,4	2,6	2,3	2,2	2,3	-2,1	-2,0	-0,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,4	10,0	5,2	3,4	3,5	0,6	-3,4	-2,4	-1,1	0,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,3	3,2	1,5	0,4	0,6	1,9	0,0	1,0	1,1	0,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.14. Temabokser i Konjunkturtendensene. 2004-2009

ØA 4/2009

- Effekter på norsk økonomi av en mer markert internasjonal lavkonjunktur, 24
- Betydningen av den ekspansive fi nanspolitikken for utviklingen i norsk økonomi, 26

ØA 3/2009

- "Boligpriskrakk" – Hvilke effekter kan det få for norsk økonomi?, 17

ØA 1/2009

- Virkninger av lavere oljeinvesteringer, 19
- Kraftmarkedet framover, 26
- Direkte og indirekte importandeler, 32

ØA 6/2008

- Virkninger av alternative finanspolitiske tiltak, 24.

ØA 4/2008

- Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur, 11.

ØA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23.

ØA 1/2008

- Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

ØA 6/2007

- Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag, 22-23.

ØA 4/2007

- Uro i internasjonale finansmarkeder, 9.
- Betydningen av renta i boligmarkedet, 15.

ØA 3/2007

- Virkninger av å "følge" handlingsregelen, 11.
- Virkninger av økt arbeidsinnvandring, 20-21.

ØA 1/2007

- Betydningen av internasjonale priser for norsk økonomi, 21.
- Kraftmarkedet framover, 22.
- Direkte og indirekte importandeler, 29.

ØA 6/2006

- Valutakursen med Norges Banks rentebane og SSBs modeller, 11.
- Betydningen av nedgangen i ledighet for lønnsvekst og inflasjon, 19.

ØA 1/2006

- Alternativ lønnsvekstberegning, 20.
- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 22.
- Konjunkturtrekk i norsk økonomi i de siste 25 årene, 28-29.
- Direkte og indirekte importandeler, 30.

ØA 6/2005

- Virkninger av høyere rente, 11.
- Sykefravær og lønnsinntekter, 19.
- Lønnsvekst i lys av industribedriftenes lønnsomhet, 20.

ØA 4/2005

- Hva skjer dersom handlingsregelen ikke følges?, 11.
- Forklaringsfaktorene bak valutakursutviklingen de senere år, 13.

ØA 3/2005

- Virkningen av en sterkere krone, 14.

ØA 1/2005

- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 21.
- Noen viktige drivkrefter bak konjunkturutviklingen 2000-2008, 22-23.

ØA 6/2004

- Virkningen av økte oljeinvesteringer i 2005-2007, 13.
- Husholdningenes formuesplassering, 14.
- Nye EU-land: Statistikk om arbeidsinnvandring, 18.
- Redusert sykefravær, 20.
- Fortsatt internasjonal oppgang – en alternativ prognosebane, 22-23.

ØA 4/2004

- Norges Banks utfordring, 13.
- Virkninger av en «normalisering» av pengemarkedsrentene, 23.
- På vei mot inflasjonsmålet – også i modellarbeidet, 24-25

ØA 3/2004

- En oljesmurt alternativbane, 22-24.

ØA 1/2004

- Kraftmarkedet i 2003 og utsiktene framover, 24.

Reviderte nasjonalregnskapstall for 2007 og 2008: Nedjustering av veksten i BNP

Ingunn Sagelvmø og
Espen Karstensen

Endelig årlig nasjonalregnskap for 2007 bekrefter historisk vekst i BNP Fastlands-Norge på 5,6 prosent i 2007, til tross for en nedjustering på 0,5 prosentpoeng fra foreløpige tall. Foreløpig årlig nasjonalregnskap anslår veksten i BNP Fastlands-Norge for 2008 til 2,2 prosent. Også det er noe nedjustert i forhold til tidligere anslag på 2,6 prosent.

Tallene for endelig årlig nasjonalregnskap og reviderte foreløpige nasjonalregnskap nedjusterer BNP veksten både for BNP Fastlands-Norge og totalt for begge årene. BNP-veksten totalt for 2007 er nedjustert med 0,4 prosentpoeng til en vekst på 2,7 prosent. For 2008 er BNP nedjustert med 0,3 prosentpoeng til 1,8 prosent. Selv om det i endelig årlig nasjonalregnskap for 2007 er redusert vekst i forhold til tidligere publiserte tall, var 2007 et svært godt år i norsk økonomi, med den høyeste veksten i BNP Fastlands-Norge siden 1985.

En av årsakene til nedjusteringen av BNP Fastlands-Norge for 2007 er lavere bruttoprodukt for industrien. Selv om veksten i industriproduksjonen er kraftig oppjustert, er produktinnsatsen oppjustert enda mer, slik at bruttoproduktet gikk ned med 2,0 prosentpoeng, fra en volumvekst på 5,3 prosent til en vekst på 3,3 prosent. Alle andre vareproduserende næringsområder er også revidert ned i forhold til tidligere publiserte tall og bidro til nedjusteringen av BNP Fastlands-Norge. For 2008 er nedjusteringen av BNP Fastlands-Norge forårsaket både av en nedjustering av bruttoproduktet i industri og i en del tjenesteytende næringer som post og telekommunikasjon og forretningsmessig tjenesteyting. Revisjonene for 2007 har bakgrunn i innarbeiding av årlig strukturstatistikk for detaljerte næringsområder. For 2008 skyldes revisjonene dels ny informasjon fra foreløpig strukturstatistikk og dels at basisåret er oppdatert fra 2006 til 2007.

Kraftig vekst tross nedjustering

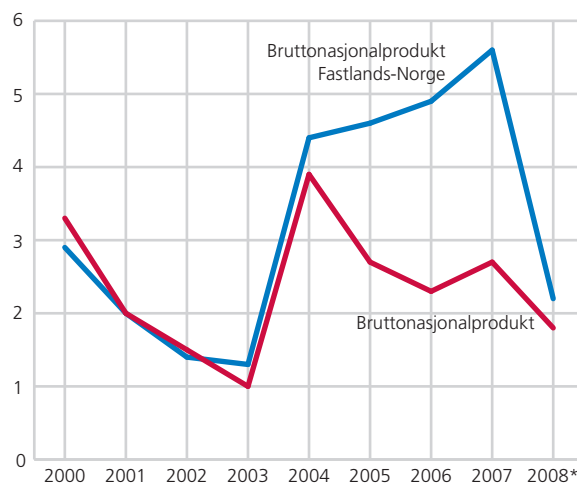
Flere næringer hadde en av de kraftigste økningene i sin verdiskapning målt ved bruttoprodukt i 2007. Særlig bygg og anlegg og forretningsmessig tjenesteyting hadde veldig kraftig vekst. Bygg og anlegg økte med 4,8 prosent fra 2006 til 2007, og man må tilbake til 1997 for å finne sterkere årsvekst. Forretningsmessig tjenes-

teyting hadde en vekst på vel 9 prosent. Også i 2005 hadde denne næringen en tilnærmet like høy vekst.

Nedjustering av husholdningenes kjøp i utlandet

Husholdningenes konsum er revidert ned i 2007 og 2008 med henholdsvis 0,5 og 0,1 prosentpoeng til en vekst på 5,6 prosent i 2007 og 1,2 prosent i 2008. For begge årene brukte nordmenn mindre penger i utlandet enn tidligere beregnet. Samtidig er utlendingenes forbruk i Norge oppjustert. For begge årene trakk revisjonene av disse postene ned konsumet med 0,2 prosentpoeng.

Figur 1. Volumvekstrater for BNP, 2000-2008. Prosent endring fra foregående år. Totalt og Fastlands-Norge

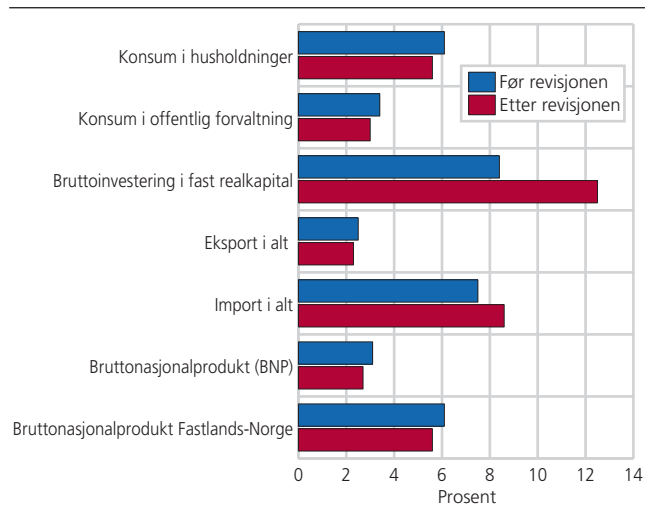
Revisjonssyklus for årlig nasjonalregnskap

Årlig nasjonalregnskapstall blir første gang presentert ca 50 dager etter årets utløp. Deretter blir de revidert etter 21 og 47 uker. Endelig nasjonalregnskap publiseres 23 måneder etter årets utløp. Revisjonen som omtales for 2007 er endringene som har skjedd mellom det foreløpige årsregnskapet som ble publisert for 1 år siden og endelig årsregnskap, mens revisjonene for 2008 viser endringene fra foreløpig regnskap som ble publisert i mai i år. De endelige tallene for 2008 vil bli publisert i november 2010.

Ingunn Sagelvmø er seniorrådgiver ved Seksjon for nasjonalregnskap (ingunn.sagelvmo@ssb.no)

Espen Karstensen er seniorrådgiver ved Seksjon for nasjonalregnskap (espen.karstensen@ssb.no)

Figur 2. BNP og komponenter. Revisjoner i volumvekstrater 2007. Prosent

Spillautomatene som ble fjernet

Et annet forhold i 2007 som påvirket konsumet, var at spillautomatene ble fjernet i midten av året. Dette påvirker konsumgruppen for fritidstjenester hvor netto utgifter til spill inngår. Tallene viser at netto utgiftene for spill var 1 milliard lavere i 2007 enn de var i 2006. De foreløpige tallene hadde ikke tatt hensyn til denne nedgangen. Konsekvensen var at de foreløpige tall anslø en vekst i konsumgruppen på 5,1 prosent, mens endelige tall viser en vekst på 2,0 prosent. Andre tjenestekonsumgrupper har også vært gjenstand for mindre revisjoner. Samlet ble tjenestekonsumet revidert ned med 0,2 prosentpoeng.

Andre revisjoner av konsumet i husholdningene

For 2007 er også varekonsumet justert svakt ned. I konsumtallene for 2007 er det tatt hensyn til den nye omsetningsstatistikken etter varegruppe for detaljhandelen for 2007, men det har ikke ført til noen endringer i vektgrunnlaget. Den tidligere undersøkelsen var fra 2002.

Til tross for noe nedjustering, er konsumveksten i husholdningen på 5,6 prosent i 2007 høy historisk sett, men likevel bare svakt høyere enn veksten i årene 2004-2006. Derimot er det relativt svak konsumvekst i 2008. Den svake veksten skyldes hovedsaklig kraftig nedgang i husholdningenes kjøp av biler.

Revisjon av konsum i offentlig forvaltning

Konsumet i offentlig forvaltning er nedjustert i 2007, men svakt oppjustert i 2008. Revisjonen av 2007 er særlig knyttet til kommuneforvaltningen hvor undervisning er revidert ned med 2,8 prosentpoeng i forhold til tidligere. Det er flere årsaker til denne revisjonen. Blant annet er det gjort en ny avveining mellom hva som skal føres som direkte konsum og hva som skal føres som overføringer til kommunene som har medført nedjustering av konsumet i undervisning. I årsregnskapet benyttes dessuten direkte volumobservasjoner på produksjonssiden for å beregne utviklingen i produksjonen/konsumet, mens i de foreløpige tallene beregnes fastpristallet ved å deflatere med en kostnadsprisindeks. I 2007 medførte dette isolert sett en oppjustering av produksjonen (og konsumet) av kommunale undervisningstjenester med i overkant av 2 prosentpoeng.

Revisjon av bruttoinvesteringer i fast realkapital

Veksten i bruttoinvesteringen i fast realkapital for industrien er revidert ned med 2,7 prosentpoeng i 2007, men det var likevel rekordhøy vekst på hele 23,4 prosent fra året før. Foreløpige tall for 2008 viser at den kraftige veksten i industriinvesteringene fortsatte, selv om veksten er nedjustert med 1,7 prosentpoeng. Investeringen i tjenestenæringene er kraftig oppjustert i 2007 og da særlig i forretningsmessig tjenesteyting. Totalt er bruttoinvesteringer i fast realkapital revidert opp med 4,1 prosentpoeng i 2007 og revidert ned med 2,1 prosentpoeng for 2008 i forhold til tidligere publiserte tall.

Revisjon av utenrikshandel

Eksport og import av varer og tjenester i 2007 er revidert opp med henholdsvis 2,5 milliarder kroner og 12,4 milliarder kroner. Om lag 4,5 milliarder kroner av oppjusteringen av importen er knyttet til nye tall for import av tjenester, og da hovedsaklig ny informasjon fra årlig strukturstatistikk for utenriks sjøfart. Den viser at driftskostnadene utenom drivstoff var om lag 4 milliarder kroner høyere enn tidligere antatt. Strukturundersøkelsen for utenriks sjøfart viser også at direkte kjøp av drivstoff var 7,3 milliarder kroner høyere enn først beregnet, og forklarer oppjusteringen av vareimporten.

For 2008 er det kun mindre revisjoner av eksport og import av varer og tjenester.

Tabell 1. Vekst i sysselsetting og produktivitet

	2007			2008		
	Revidert	Tidligere	Revisjon i prosentpoeng	Revidert	Tidligere	Revisjon i prosentpoeng
Sysselsatte personer	4,1	4,1	0,0	3,1	3,1	0,0
Utførte timeverk	4,5	4,4	0,1	3,4	3,4	0,0
Lønn pr normalårsverk	5,5	5,6	-0,1	6,0	5,8	0,2
Bruttoprodukt per utførte timeverk	-1,6	-1,2	-0,4	-1,5	-1,2	-0,3

Negativ utvikling i produktivitetstallene

Det er ingen revisjon av sysselsatte personer i verken 2007 eller 2008. Veksten i sysselsatte personer var på henholdsvis 4,1 og 3,1 prosent i disse årene. Utførte timeverk er justert ned med -0,1 prosentpoeng for 2007 og uforandret for 2008. Derimot er det en nedjustering av produktiviteten målt ved bruttoprodukt pr utførte timeverk. Tidligere publiserte tall for 2007 viste nedgang i produktiviteten med 1,2 prosent for 2007. Nye reviderte tall for 2007 viser en nedgang på 1,6 prosent. Tidligere publiserte tall for 2008 viste en nedgang i produktiviteten på 1,2, mens de nye reviderte tallene en nedgang i produktiviteten på 1,5 prosent. Årsaken til denne nedgangen i produktivitet ligger i nedjusteringen av bruttoproduktet i begge år.

Nasjonalinntekt og sparing er nedjustert både for 2007 og 2008

Reviderte tall for 2007 og 2008 viser en lavere nasjonalinntekt for Norge enn ved forrige publisering, mens sparingen i husholdningssektoren er revidert noe opp for både 2007 og 2008. Den norske nasjonalinntekten var på 1 972 milliarder kroner i 2007, noe som er en nedjustering på nærmere 1,7 prosent i forhold til forrige publisering. Revisjonen skyldes hovedsakelig en oppjustering i netto formuesinntekter til utlandet på nærmere 24 milliarder kroner, en økning i kapitalslit på i underkant av 6 milliarder og en nedjustering av BNP på vel 5 milliarder. Sparing for Norge endte derfor på 565 milliarder i 2007.

De reviderte foreløpige tallene for 2008 viser en nedgang i disponibel inntekt for Norge på 2,1 prosent i forhold til tidligere publiserte tall. Revisjonen skyldes hovedsakelig en oppjustering av netto formuesinntekter til utlandet på 15 milliarder, samt en oppjustering av kapitalslit på 22 milliarder.

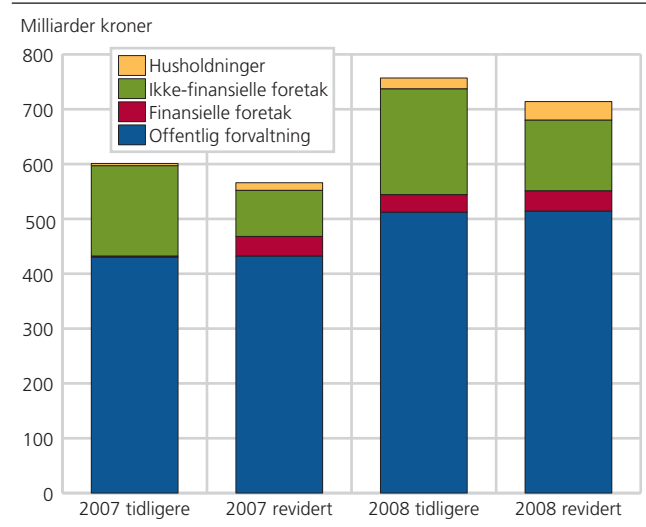
Disponibel realinntekt økte med 0,7 prosent fra 2006 til 2007, mens veksten fra 2007 til 2008 er beregnet til 7,9 prosent.

Høyere sparing i husholdningene

Husholdningenes disponible inntekt er revidert opp med i underkant av 8 milliarder i 2007 og om lag

9 milliarder i 2008. Revisjonen i både 2007 og 2008 kommer i hovedsak av en oppjustering i driftsinntekter

Figur 3. Sparing i Norge, fordelt på hovedsektor. Milliarder kroner

og mottatt lønnsinntekt i husholdningssektoren. Som følge av dette er spareraten, definert som sparing som andel av disponibel inntekt, nå beregnet til 1,5 prosent i 2007 og 3,4 prosent i 2008, mot 0,4 og 2,0 prosent i de tidligere publiserte tallene for henholdsvis 2007 og 2008.

Økt sparing i offentlig forvaltning

Tallene for 2007 og 2008 i offentlig forvaltning er lite revidert sammenlignet med tidligere publiseringer. Sparingen i offentlig forvaltning i 2007 ble på 432 milliarder, og utgjorde om lag 76 prosent av total sparing i Norge. For 2008 er sparingen anslått til 514 milliarder, noe som utgjør om lag 72 prosent av total sparing i Norge.

Nedjustering av sparing i ikke-finansielle foretak

Sparingen i 2007 for de ikke-finansielle foretakene viser en revisjon på om lag 80 milliarder kroner, noe som hovedsakelig skyldes en nedjustering i netto formuesinntekter på om lag 49 milliarder kroner og en nedjustering av driftsresultatet på 22 milliarder. I det foreløpige anslaget for 2008 er sparing i ikke-finansielle foretak beregnet til 126 milliarder, noe som er 67 milliarder lavere en tidligere anslått.

Tabell 2. Inntektstall, prosentvis endring

	2007			2008		
	Revidert	Tidligere	Revisjon i prosentpoeng	Revidert	Tidligere	Revisjon i prosentpoeng
Driftsresultat, sum innenlandske sektorer	-4,2	-2,3	-1,9	18,8	21,0	-2,1
Bruttonasjonalinntekt (BNI)	4,8	6,2	-1,3	12,6	12,2	0,5
Disponibel inntekt for Norge	4,0	6,0	-2,0	12,3	12,5	-0,2
Disponibel inntekt for husholdninger mv	6,6	6,8	-0,2	5,0	5,2	-0,2
Sparing i Norge	-2,9	3,3	-6,2	26,4	26,0	0,4
Sparing i Offentlig forvaltning	2,1	1,8	0,3	19,1	19,0	0,1
Husholdningenes sparerate	1,5	0,4	1,1	3,4	2,0	1,4

Kan behovet for helse- og omsorgstjenester dekkes?

Roger Bjørnstad, Marit Linnea Gjelsvik, Inger Holm, Erling Holmøy, Vibeke Oestereich Nielsen, Nils Martin Stølen og Inger Texmon

Flere eldre og bedre standard på helse- og omsorgstjenester vil kreve at en større andel av ungdomskullene enn i dag velger denne typen utdanning. Handlingsregelen og dagens skattesatser kunne finansiert en betydelig økning i ressursbruken innen offentlig helse og omsorg fra 2006 fram til rundt 2020, dersom man ikke også bygget ut andre skattefinansierte velferdsordninger. Men forbedringer innen helse og omsorg er vanskelige å reversere, og utgiftseffekten forsterkes kraftig når veksten i antall eldre over 80 år skyter fart etter 2020. Selv om befolkningen samlet vil ønske å bruke mer av samfunnets ressurser til helse og omsorg, kan stadig mer anstrengte statsfinanser etter 2020 gjøre det vanskelig å oppnå dette uten betydelig vekst i det private tilbudet.

1. Problemstillinger

I dag jobber hver femte yrkesaktive i helse- og omsorgssektoren (HO-sektoren)¹. En fortsatt sterk vekst i ressursbruken i denne sektoren i tiårene framover er en av de sikreste langsiktige spådommene man kan gi for norsk økonomi. Antall eldre vil øke sterkt i tiårene framover, og de fleste ønsker flere og bedre HO-tjenester når inntektsnivået øker. I helsesektoren er erfaringene hittil at store medisinske og teknologiske framskritt tas ut i økt produksjon snarere enn lavere ressursbruk. Eldreomsorg er arbeidsintensivt, og potensialet for ressursbesparing er trolig mindre enn i andre deler av økonomien. Disse grunnene til fortsatt vekst i HO-sektoren gjelder uavhengig av om produksjonen og/eller finansieringen organiseres i privat eller offentlig sektor.

Mange innlegg i den offentlige debatten i Norge og andre land preges av bekymring for den kommende veksten i HO-sektoren. Man kan få inntrykk av at HO-produksjon ikke betraktes som verdiskaping på linje med produksjon av for eksempel klær, reiser og boliger. Ut fra en samfunnsøkonomisk vurdering er imidlertid produksjon av HO-tjenester i seg selv ikke mindrever-

dig i forhold til annen produksjon. Dersom veksten i offentlig sektor blir begrenset, vil det trolig finne sted en betydelig økning i produksjonen av helse- og omsorgstjenester i privat sektor.

Motivasjonen for denne artikkelen er derfor ikke å advare mot veksten i HO-sektoren, men å vurdere forhold som kan gjøre det vanskelig å tilfredsstille befolkningens etterspørsel. Det er spesielt følgende tre forhold vi har sett nærmere på:

1. En sterk vekst i en sektor som allerede er så stor som HO-sektoren vil kreve at mange velger helse- og sosialfaglig utdanning. Vil dagens utdanningskapasitet være tilstrekkelig? Vil HO-sektoren klare å tiltrekke seg den arbeidskraften som ønskes?
2. Med dagens rollefordeling mellom offentlig og privat sektor vil veksten i HO-utgiftene i hovedsak belastes offentlige budsjetter, samtidig som de offentlige pensjonsutgiftene vil øke raskt. Vil finansieringen av dagens, eller enda mer ambisiøse offentlige velferdsordninger, være mulig uten sterk vekst i skattebyrden og/eller økte egenandeler?
3. Veksten i HO-sektoren vil innebære lavere vekst i forbruket av andre goder. En vanlig bekymring er at veksten i offentlig tjenesteyting vil fortrenge konkurranseutsatte næringer, slik at man på lang sikt får problemer med balanse i utenriksøkonomien. Hvordan vil en balansert makroøkonomisk utvikling se ut med en sterkt voksende HO-sektor? Hvilke næringer vil i størst grad måtte avgi arbeidskraft til HO-sektoren?

Analysen av disse problemstillingene blir mer interessante og relevante når man benytter realistiske anslag på de utviklingstrekkene og endringene som diskuteres. For Norge finner man dette i bl.a. Perspektivmeldingen (St.meld. nr. 9 (2008-2009)) og i flere rapporter fra Statistisk sentralbyrå, hvor man har utnyttet ulike beregningsmodeller. Denne artikkelen oppsummerer deler av disse rapportene. Spesielt baserer den seg på Bjørnstad, Gjelsvik, Holm, Holmøy, Nielsen og Stølen (2009), som i sin tur bygger på bl.a. Bjørnstad, Fred-

Roger Bjørnstad er forskningsleder ved Gruppe for makroøkonomi (bjr@ssb.no)

Marit Linnea Gjelsvik er forskerkrutt ved Gruppe for makroøkonomi (mlg@ssb.no)

Inger Holm er rådgiver ved Gruppe for makroøkonomi (iho@ssb.no)

Erling Holmøy er forskningsleder ved Gruppe for offentlig økonomi (erl@ssb.no)

Vibeke Oestereich Nielsen er rådgiver ved Seksjon for internasjonalt utviklings samarbeid (von@ssb.no)

Nils Martin Stølen er forsker ved Gruppe for offentlig økonomi (nms@ssb.no)

Inger Texmon er seniorrådgiver ved Gruppe for demografi og levekår (iet@ssb.no)

¹ HO-sektoren defineres som i nasjonalregnskapet og omfatter ikke bare helsetjenester og eldreomsorg, men også bl.a. barnehager og deler av skolefritidsordningen.

riksen, Gjelsvik og Stølen (2008), Holmøy og Nielsen (2008a), Holmøy, Kravik, Nielsen og Strøm (2009) og Texmon og Stølen (2009).

Avsnitt 2 gir noe bakgrunnsstoff når det gjelder drivkrefter bak veksten i etterspørselen etter HO-tjenester i tiårene framover. I avsnitt 3 vurderes denne etterspørselsveksten i forhold til tilbudssiden i markedet for arbeidskraft med helse- og sosialfaglig utdanning. Avsnitt 4 vurderer veksten i HO-sektoren i forhold til statsfinansielle og makroøkonomiske balansekrav fram mot 2025. Avsnitt 5 forlenger disse vurderingene fram til 2050.

2. Drivkrefter bak vekst i etterspørselen etter HO-tjenester²

Veksten i HO-sektorens ressursbruk framover starter fra et høyt nivå. Ifølge nasjonalregnskapet jobbet 20,5 prosent av alle sysselsatte personer i helse- og sosialsektoren i 2008. Relativt mye deltid reduserer den tilsvarende timeverksandelen til 16,3 prosent. I gjennomsnitt bruker hver nordmann 45 500 kroner på rene helsetjenester (som ikke omfatter barnehager, fritidshjem og eldreomsorg) når man summerer offentlige og private utgifter. De samlede utgiftene utgjør 11,8 prosent av Fastlands-Norges BNP. Denne andelen er blant de høyeste i OECD, etter USA.³ Offentlig forvaltning finansierer 84,2 prosent av de samlede helseutgiftene.

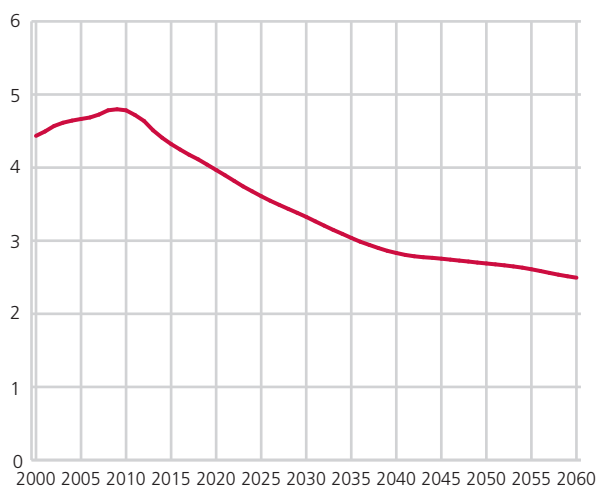
Selv om aldringen av befolkningen vil bli svakere i Norge enn i de fleste andre land, vil veksten i antall eldre være en viktig drivkraft bak veksten i etterspørselen etter HO-tjenester i tiårene framover. Ifølge det mest sannsynlige alternativet i SSB's befolkningsframskrivinger (Middelalternativet) fra 2008, vil antall personer eldre enn 66 år øke fra 614 000 i 2008 til om lag 1,6 millioner i 2060. Veksten blant de eldste er langt sterkere enn veksten i de andre aldersgruppene. Det er denne økningen i den såkalte demografiske forsørgerbyrden som kan skape problemer med å møte veksten i etterspørselen etter HO-tjenester. Figur 1 viser denne utviklingen ved å måle andelen i yrkesaktiv alder i forhold til antall 67 år eller eldre. Mens det i dag står vel 4,5 personer i yrkesaktiv alder bak hver gammel, vil denne andelen falle til ca. 2,5 i 2060. Siden de eldste er de tyngste brukerne av HO-tjenester⁴, er utviklingen i antallet som er 80 år eller eldre særlig viktig. I middelalternativet vil denne gruppens andel av samlet folkemengde variere lite rundt dagens nivå på 4,6 prosent fram til ca. 2020. Deretter vokser andelen raskt og passerer 9 prosent i 2055. Store kull født etter krigen, samt økende levealder blant de eldre, er de viktigste årsakene til dette.

² Holmøy og Nielsen (2008b) gir en oversikt over hva internasjonal litteratur sier om utviklingen i ressursbruk knyttet til HO-tjenester.

³ Helseutgiftenes andel av totalt BNP var i 2008 8,6 prosent, som er nær gjennomsnittet for OECD. Petroleumssektoren spesielle stilling gjør imidlertid at andelen av Fastlands-Norges BNP gir et bedre uttrykk for hvor mye sektoren bruker av landets samlede innsats av arbeidskraft og realkapital.

⁴ Holmøy og Nielsen (2008b) viser aldersprofiler for bruken av helse-tjenester og eldreomsorg.

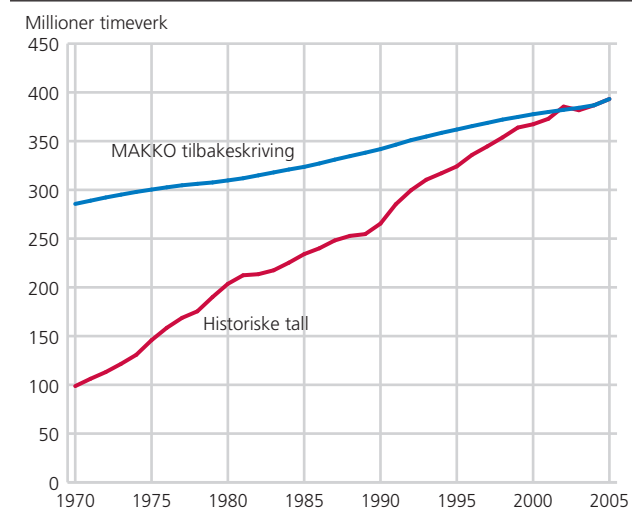
Figur 1. Antall personer i aldersgruppen 20-66 år per person i aldersgruppen 67 år og eldre

Historisk har bruken av ressurser i HO-sektoren økt betydelig raskere enn det som kan tilskrives demografiske forhold. Den isolerte betydningen av demografiske tallfestes ved å ta utgangspunkt i følgende dekomponering av ressursbruken i HO-sektoren: På hvert alderstrinn kan man for menn og for kvinner beregne *brukertilbøyelighet* (ofte kalt *dekningsgrad*). Dette er forholdet mellom antall brukere av tjenesten, vektet med varigheten av bruken i løpet av et år, og antall personer i aldersgruppen. For HO er dette et mål på sykkelighet. Et mål for *standard* kan beregnes som antall timeverk per bruker på hvert alderstrinn. Standardmålet kan også påvirkes av produktivitet. I modellen MAKKO, utviklet i SSB, er en slik dekomponering foretatt for 12 tjenestekategorier i HO-sektoren, se Holmøy og Nielsen (2008b) og Nielsen (2008). Figur 2 baserer seg på en bruk av MAKKO der man beregner hva utviklingen i HO-syssetningen hypotetisk ville vært i tidligere år, dersom brukertilbøyeligheter og standard/produktivitet i alle år var som i 2004. Målt i millioner timeverk (1 million timeverk gir 667 årsverk a 1500 timer) vokste den faktiske syssetningen fra ca. 100 til ca 390 fra 1970 til 2004. Dersom brukertilbøyeligheter og standard/produktivitet hadde vært som i 2004 i hele denne perioden, ville syssetningen i 1970 vært ca 280, 2,8 ganger så høy som den faktisk var. Demografi forklarer med andre kun en drøy tredjedel av den faktiske syssetningsveksten. Den øvrige veksten skyldes særlig standardforbedringer og at eldreomsorg gradvis er flyttet fra familiene til offentlig sektor.

Også i de fleste andre land finner man at HO-syssetningen har vokst langt sterkere enn det som kan tilskrives demografi. Det er ikke overraskende at etterspørselen etter HO-tjenester øker når gjennomsnittsinntekten øker. Hall og Jones (2007) argumenterer for at etterspørselen etter HO-tjenester ikke «mettes» i samme grad som etterspørselen etter andre goder. Videre har utviklingen av nye behandlingsmetoder, nye medikamenter etc. gjort det mulig å behandle flere lidelser. For omsorgstjenester skyldes mye av den historiske veksten at disse tjenestene er flyttet fra innsats fra

Figur 2. Bidraget fra henholdsvis demografi og standard og brukertilbøyeligheter til sysselsettingsveksten i HO-sektoren 1970-2006

familie og venner i husholdningene til offentlig sektor. Sysselsettingsveksten avspeiler dessuten at mulighetene for produktivitetsvekst i barne- og eldreomsorg trolig er mer begrenset enn i annen produksjon. Dette øker enhetskostnadene for disse tjenestene i forhold til andre priser. Når brukerbetalingene i liten grad påvirkes, dempes på den andre siden ikke etterspørselen. Disse vurderingene er begrunnelsen for at man i framskrivinger av HO-sektorens ressursbruk i de fleste land forutsetter at standardveksten følger realveksten i BNP per innbygger. I norske langtidsprogrammer og nasjonalbudsjetter har en derimot – som et beregnings-teknisk utgangspunkt - stort sett valgt å forutsette kun videreføring av dagens standarder og brukertilbøyeligheter.

Et viktig, men usikkert moment når man skal uttale seg om de framtidige behovene for arbeidskraft i HO-sektoren, er de eldres sykkelighet. Lavere aldersspesifikk dødelighet blant eldre tolkes av mange som et uttrykk for at aldersgruppen har fått bedre helse. Spesielt vil økt levealder kunne gi en utsettelse av de såkalte dødsrelaterte kostnadene (kostnader knyttet til å holde folk i live i det som viser seg å bli deres siste leveår), og disse utgjør en betydelig del av helsetjenestene et gjennomsnittsindivid bruker i løpet av sitt liv. På den andre siden er det også noen som mener at økt levealder blant de eldre i stor grad skyldes at man bruker mer ressurser enn tidligere på å holde folk i live. Og selv om de gamle har noe bedre helse på hvert alderstrinn enn tidligere, betyr lavere dødelighet at gjennomsnittspersonen får med seg flere år som tung bruker av HO-tjenester. Alt i alt tyder litteraturen på at de fleste tror at HO-utgiftene i løpet av hele livet øker når levealderen øker.⁵

⁵ Se Holmøy og Nielsen (2008b) for utdyping av sammenhengen mellom levealder og helsetilstand. Holmøy og Nielsen (2008a) viser hvordan ressursbruken i HO-sektoren avhenger av de eldres helsetilstand, samt betydningen av tjenestestandard og omfanget av familieomsorg.

3. Kan behovet for helsepersonell dekkes?

For å vurdere om den kommende veksten i behovene for arbeidskraft i helse- og sosialsektoren kan dekkes, har Statistisk sentralbyrå utviklet en egen modell (HELSEMOD) for framskrivinger av tilbud og etterspørsel for ulike typer helsepersonell (Stølen med flere, 2002, Texmon og Stølen, 2009). HELSEMOD deler helse- og sosialpersonell inn i 21 utdanningsgrupper.⁶ I tillegg til at det ble utført 199 tusen årsverk av utdanning helsepersonell i helse- og sosialsektoren i 2007, tar analysen også hensyn til at rundt 57 tusen årsverk av disse utdanningsgruppene ble utført utenfor sektoren. Tabell 1 viser hvor helsepersonell med ulik utdanning er sysselsatt.

HELSEMOD fanger opp at befolkningens størrelse og alderssammensetning har stor betydning for etterspørselen etter helsetjenester. De demografiske forutsetningene er basert på mellomalternativet i befolkningsframskrivingene fra 2008. Kjønn- og aldersspesifikke brukertilbøyeligheter er i hovedsak basert på opplysninger fra 2007. Framskrivningene er gjennomført med ulike forutsetninger om standardvekst. I referansealternativet vokser etterspørselen etter helsepersonell i gjennomsnitt med 0,5 prosent per år ut over det som følger av den demografiske utviklingen. I et høyalternativ blir det lagt til grunn en standardvekst på 1 prosent per år.

For framskrivinger av arbeidstilbudet har vi lagt til grunn at en konstant utdanningskapasitet for de helsefaglige utdanningene ved høyskoler og universiteter blir fylt opp. Dessuten forutsettes konstant elevtall på de helsefaglige utdanningene ved videregående skole. Til sammen innebærer disse forutsetningene at rundt 16 500 studenter/elever av et samlet årskull på rundt 60 000 går inn i en helsefaglig utdanning (27,5 prosent). Framskrivningen legger til grunn at fullføringen av utdanningen for de fleste grupper holder seg konstant mellom 80 og 90 prosent, og at rundt 15 prosent av de som fullfører helsefaglig utdanning på videregående nivå, benytter dette som et grunnlag for høyere utdanning. Som følge av disse forutsetningene vil andelen av et årskull med fullført helsefaglig utdanning ikke komme opp i mer enn 23 prosent.

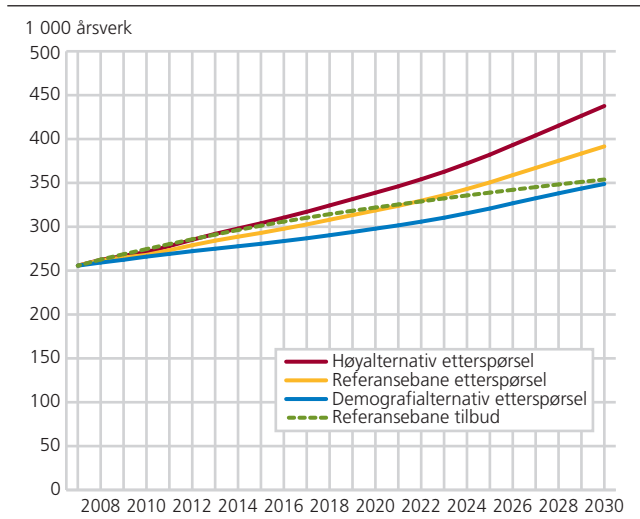
Fordelt på de ulike utdanningsgruppene viser framskrivingene i Texmon og Stølen (2009) at det spesielt vil bli underskudd på helsefagarbeidere med avsluttet utdanning fra videregående skole så å si uansett hvilke forutsetninger som legges til grunn. De valgte utdanningsforutsetningene for denne gruppen innebærer at tallet på nyutdannede ikke er større enn det som er nødvendig for å erstatte dem som går av med pensjon.

⁶ Slik helse- og sosialsektoren er avgrenset i HELSEMOD ble det i 2007 også utført 17,3 tusen årsverk av ansatte med høyere utdanning innen andre fag enn helse- og sosialfag, og 75,7 tusen årsverk av ufaglærte, se tabell 3.1. Det er vanskelig ut fra statistikkgrunnlaget å skille de ufaglærte som faktisk utfører pleie- og omsorgsoppgaver, fra ufaglært kontorpersonale, kjøkkenpersonale, rengjøringspersonale og personer som utfører tekniske tjenester.

Tabell 1. Helse- og sosialpersonell fordelt på aktivitetsområder i 2007. 1 000 årsverk

	Videregående fagutdanning	Høyskole	Universitet	Annen høyere utdanning	Ufaglærte	I alt
Somatisk institusjoner	9,7	39,5	11,0	4,6	16,0	80,8
Psykisk helsevern, barn og unge	0,1	1,4	1,1	0,5	0,4	3,5
Psykisk helsevern, voksne	2,9	7,5	3,4	0,9	2,7	17,4
Pleie og omsorg	47,1	30,1	0,2	5,1	39,8	122,3
Allmennlegetjenesten	2,5	1,9	5,0	0,2	1,6	11,2
Fysioterapitjenesten	0,1	5,2	0,0	0,1	0,4	5,8
Tannhelsetjenesten	2,8	0,8	4,0	0,1	1,5	9,2
Forebyggende helsearbeid	0,7	4,5	0,2	0,6	1,3	7,3
Barnevern	0,5	5,7	0,1	1,6	2,8	10,7
Sosialtjenesten	0,8	4,9	0,2	2,4	5,6	13,9
Rusinstitutioner	0,2	0,8	0,1	0,3	0,9	2,3
Helsetjenester ellers	2,3	1,5	0,1	0,9	2,7	7,5
Utenfor helse- og sosialtjenesten	24,7	24,5	7,4	-	-	56,6
I alt	94,4	128,3	32,8	17,3	75,7	348,5

Figur 3. Framskriving av tilbud og etterspørsel for utdannet helsepersonell

I tillegg vil aldringen av befolkningen og forutsetninger om noe vekst i bemanningen per bruker dra behovene klart oppover. På lengre sikt ser det også ut til å bli utdannet for få sykepleiere, mens arbeidsmarkedet for leger ser ut til å holde seg i rimelig balanse. Framskrivningene viser at det også kan bli en underdekning av bioingeniører, fysioterapeuter, helsesøstre og jordmødre. På den andre siden viser beregningene et klart overskudd av barnevernspedagoger, sosionomer og radiografer. For ergoterapeuter, vernepleiere, tannpleiere og tannleger er resultatene mer blandede avhengig av hvilke forutsetninger som legges til grunn.

Ved å summere over utdanningsgrupper blir bildet som vist i figur 3. Fra et utgangspunkt på 256 000 årsverk i 2007 innebærer våre forutsetninger at tilgangen på utdannet helsepersonell kan øke til 354 000 årsverk i 2030. Økningen skyldes den sterke ekspansjonen som fant sted i utdanningskapasiteten i løpet av 1990-tallet. Dette betyr at en langt større andel av kullene som kommer inn i arbeidsmarkedet har helsefaglig utdanning sammenlignet med de som går av med pensjon.

Fram til vel 2020 er økningen i det samlede tilbudet tilstrekkelig til å møte den økte etterspørselen som følger av forutsetningene i referansebanen.

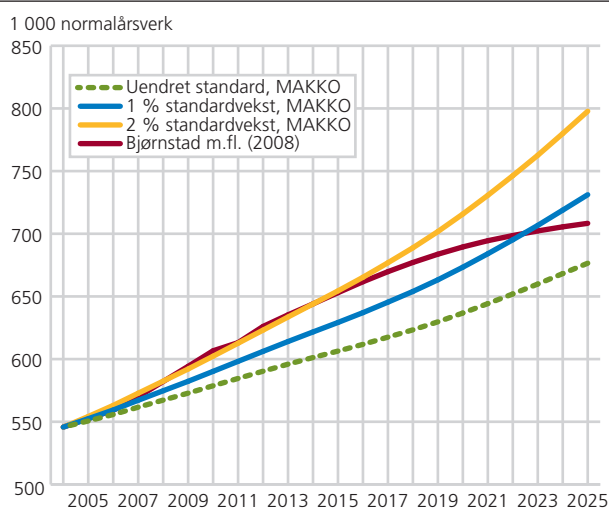
Ettersom som stadig flere av det utdannede helsepersonellet går av med pensjon, vil veksten i tilbudet avta. Samtidig tiltar veksten i behovene som følge av aldringen av befolkningen. Selv om tilbudet av helsepersonell med de valgte forutsetningene er beregnet til å øke med 98 000 årsverk fram mot 2030, tilsvarer dette bare det som er nødvendig for å møte veksten i behovene forårsaket av den demografiske utviklingen alene. Med referansebanens forutsetninger øker behovene fra 2007 til 2030 med 136 000 årsverk. Dette innebærer i så fall et underskudd på utdannet helsepersonell på 38 000 årsverk. Dersom veksten utover det som følger av den demografiske utviklingen øker til 1 prosent per år (høyalternativet), øker underskuddet på helsepersonell til 84 000 årsverk.

4. Betydningen av statsfinansielle og makroøkonomiske balansekrav

I tillegg til begrensninger på tilbudssiden av markedet for helse- og sosialfaglig arbeidskraft, kan også statsfinansielle og makroøkonomiske balansekrav virke begrensende på veksten i HO-sektoren. I avsnitt 4.1 analyseres dette fram til 2025. I avsnitt 4.2 vurderes disse problemstillingene i et enda mer langsiktig perspektiv.

4.1. Perspektiver fram til 2025

Bjørnstad, Fredriksen, Gjelsvik og Stølen (2008) analyserer behovene for arbeidskraft etter utdanning fram til 2025, hovedsakelig ved hjelp av SSBs makroøkonomiske modell MODAG, som blant annet beregner det private næringslivets behov for arbeidskraft og husholdningenes tilbud av arbeidskraft. Beregningene ble gjort i løpet av høsten 2007 og tok utgangspunkt i en forholdsvis rask avmatning av høykonjunkturen det året, til en om lag konjunkturnøytral utvikling. Den globale finanskrisens virkninger på norsk økonomi gjorde at beregningene hittil har truffet den faktiske utviklingen rimelig bra. Beregningene forutsetter at skattesatsene

Figur 4. Framskrivinger av sysselsetting i offentlig sektor unntatt forsvaret¹. 1 000 normalårsverk

¹ Banen merket uendret standard er referanseberegningen i MAKKO, der SSBs middelalternativ fra SSBs befolkningsprognose fra 2008 er lagt til grunn sammen med en forutsetning om at omfanget av familieomsorg vokser i takt med markedsbaserte tjenester.

holdes uendret på dagens nivå og at handlingsregelen for innfasing av oljeinntektene følges ved å justere sysselsettingen i offentlig sektor. Resultatene viste at det offentlige med disse forutsetningene kunne sysselsette flere, og øke sin andel av den totale sysselsettingen, gjennom hele beregningsperioden. Framskrivningen viste at det var rom for å øke den offentlige sysselsettingen fra 703 000 personer i 2004 til 895 000 personer i 2025, dvs. med nær 200 000 personer.

Figur 4 sammenlikner utviklingen i den offentlige sysselsettingen utenom forsvaret fra Bjørnstad m.fl. (2008) med tre MAKKO-framskrivinger med henholdsvis uendret, 1 prosent og 2 prosent årlig økning i HO-standardene. I MAKKO-framskrivingene er det antatt en videreføring av dagens brukertilbøyeligheter og uendrete standarder innen all annen offentlig tjenesteyting. Av figuren ser vi at dersom det offentlige handlingsrommet kun blir brukt til å øke standardene innen HO-tjenestene, gir den makroøkonomiske utviklingen i beregningene rom for en standardheving på om lag 2 prosent årlig fram til 2015. Da begynner veksten i pensjonsfondet å avta, samtidig som veksten i antall eldre over 80 år forsterkes. Begge faktorer svekker potensialet for videre vekst i offentlig sysselsetting. Etter 2020 innebærer en videreføring av dagens skattesatser og handlingsregelen en nedgang i standardene fra de høye nivåene vi da har.

Det vil være politisk vanskelig å redusere standarder innen den offentlige tjenesteproduksjonen. Ubalansene som oppstår, kan bli håndtert på andre måter. Et alternativ er å heve skattene. For å illustrere virkningen av dette har vi i en skiftberegning økt momssatsen med 2 prosentpoeng og brukt denne ekstra skattegevinsten til å øke sysselsettingen i offentlig sektor med om lag 30 000 personer. Vi gjennomfører beregningen fra og med 2009, og økningen i offentlig sysselsetting representerer en generell heving av standarden på offentlige HO-tjenester på omtrent 2 prosentpoeng dette året. På grunn av demografiske endringer er en slik offentlig sysselsettingsøkning kun nok til å øke standarden med om lag 0,5 prosentpoeng i slutten av beregningsperioden. Beregningen sier ikke noe om hvordan man

Tabell 2. Virkning av økt merverdiavgift med 2 prosentpoeng og økt timeverksbruk i offentlig sektor fra og med 2009. Avvik fra beregningen i Bjørnstad m.fl. (2008) i prosent der ikke annet framgår

	2009	2010	2012	2015	2020	2025
Konsum i husholdninger	0,4	0,1	-0,4	-1,1	-2,3	-3,0
Offentlig konsum	1,6	1,6	2,3	2,4	2,0	1,7
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	0,0	0,0	-0,2	-2,0	-3,9	-4,6
Eksport tradisjonelle varer	-0,3	-0,7	-1,2	-1,3	-0,8	-0,6
Import	0,3	0,2	-0,1	-0,7	-1,6	-2,0
BNP	0,3	0,1	0,0	-0,5	-1,2	-1,7
Fastland	0,4	0,2	0,1	-0,4	-1,2	-1,7
Næringsvirksomhet	-0,1	-0,3	-0,7	-1,4	-2,2	-2,6
Industri	-0,2	-0,8	-1,5	-2,0	-1,8	-1,8
Sysselsetting	0,8	0,7	0,9	0,8	0,4	0,1
Sysselsetting, 1 000 personer	21	18	24	20	9	2
Industri, 1 000 personer	-1	-2	-3	-4	-3	-3
Privat tjenesteyting, 1 000 personer	0	-2	-5	-10	-15	-20
Offentlig, 1 000 personer	22	22	34	36	30	27
Arbeidstilbud	0,2	0,5	0,5	0,4	0,0	-0,2
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,6	-0,2	-0,5	-0,4	-0,3	-0,3
Lønn per time	0,7	1,5	2,1	2,4	3,2	4,6
Konsumprisindeksen (KPI)	1,3	1,5	2,0	2,9	4,5	6,3
Husholdningenes realdisponible inntekt	-0,5	0,0	0,1	-0,6	-1,9	-2,5
Pengemarkedsrente, pst.p.	0,7	0,9	1,3	1,4	1,3	1,3
Importveid kronekurs (44 land)	-1,4	-2,1	-2,2	-0,9	1,5	3,4
Oljekorrigert overskudd som andel av SP-U, prosentpoeng	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,1

vil velge å utligne ubalansene som oppstår etter 2020; de er kun ment som en illustrasjon av de økonomiske konsekvensene av et slikt mulig tiltak.

Virkningene på norsk økonomi av tiltaket er vist i tabell 2. Momsøkningen innebærer en svakere vekst i det private konsumet, både fordi prisene øker og etter hvert også som følge av at rentenivået øker i forhold til den opprinnelige beregningen. Renta øker når den økte offentlige sysselsettingen bidrar til å redusere ledigheten, slik at både lønnsveksten og prisveksten øker. Dette gjør at den norske krona først øker i verdi, men etter hvert som inflasjonen tiltar, svekker krona seg. Realkronkursen er imidlertid sterkere gjennom hele banen. Norsk konkurranseutsatt sektor taper således markedsandeler til utenlandske bedrifter. Sammen med det reduserte konsumet fører dette til at ressursbruken i Norge flyttes fra både privat tjenesteyting og industri til offentlig sektor. Selv om lønna øker i hele beregningsperioden, øker prisene mer, slik at reallønna vokser svakere i dette scenariet.

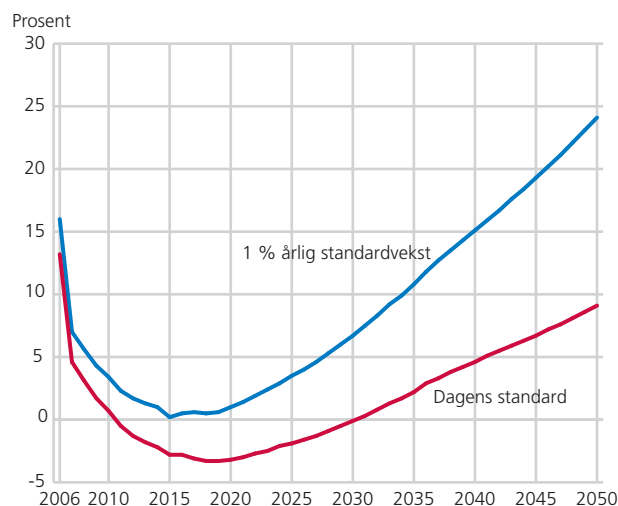
4.2. Perspektiver fram til 2050

De norske statsfinansene i dag framstår som enestående solide historisk og internasjonalt. Imidlertid innebærer en vedvarende økning i de eldres andel av befolkningen og uttapping av petroleumsressursene at det kan bli vanskelig å finansiere den relativt rause norske velferdsstaten på lang sikt. Videre kan en kraftig vekst i en sektor som allerede er så stor som HO-sektoren er i dag, bety store endringer i makroøkonomi og næringsstruktur. Kvantitative svar på disse spørsmålene krever modellberegninger som går mange tiår fram i tid. I dette avsnittet trekker vi fram resultater fra ulike analyser som ser fram til 2050.

Den makroøkonomiske utviklingen på lang sikt bestemmes i stor grad av forutsetninger om produktivtvekst, demografi og internasjonale forhold. Forutsetningene om dette er ment å være minst mulig kontroversielle. Spesielt følger befolkningsutviklingen middelalternativet i SSBs befolkningsframskrivinger fra 2008, og realprisen på olje holder seg på gjennomsnittsnivået i 2006, dvs. 71 2006-dollar per fat.⁷

I Holmøy og Nielsen (2008a) er poenget å belyse hvordan skattene, representert ved arbeidsgiveravgiften, må tilpasses fram mot 2050 dersom man skal finansiere de offentlige velferdsordningene vi har i dag innenfor rammen av handlingsregelen. Analysen av dette spørsmålet forutsetter konstante brukertilbøyeligheter rettet mot offentlige tjenester, og at standarden på disse tjenestene videreføres på dagens nivå. Dette er en annen måte å analysere det offentliges finansieringsbehov på enn den som er brukt i analysen som ble presentert i avsnitt 4.1, hvor offentlige utgifter ble tilpasset budsjettammen. Holmøy og Nielsen (2008a) finner at den demografiske

Figur 5. Betydning av offentlig HO-standard for nødvendig arbeidsgiveravgift fram til 2050

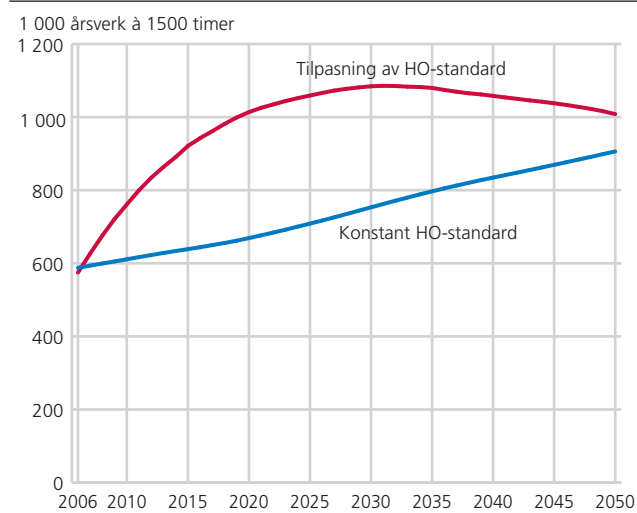

utviklingen alene vil kreve at sysselsettingen i helse-sektoren i 2060 ligger 83 prosent høyere enn i 2004. Den tilsvarende økningen i omsorgssektoren blir 177 prosent. Figur 5 viser hvordan arbeidsgiveravgiften må tilpasses fram til 2050. Nedgangen de første årene etter 2006 betyr at offentlige utgifter øker mindre enn det offentliges finansieringskilder. Gitt handlingsregelen består disse kildene av skattegrunnlag i fastlandsøkonomien pluss 4 prosent av oljefondet. Det er ikke gjort noe forsøk på å treffe den faktiske utviklingen etter 2006. Framfor skattelette har det budsjettpolitiske handlingsrommet etter 2006 faktisk blitt utnyttet til å øke offentlige utgifter. Framskrivingene må tolkes som et bilde av hva som hypotetisk ville vært mulig under våre forutsetninger.

Siden skattetrykket kan holdes lavere enn i 2006 fram til rundt 2050, samtidig som staten bygger opp pensjonsfondet i henhold til handlingsregelen, gir figur 5 inntrykk av at norske statsfinanser er solide. Det forsterkes av at figuren ikke tar hensyn til pensjonsreformen som vil styrke statsfinansene betydelig, se Holmøy og Stensnes (2008). På den annen side viser figur 5 at offentlige utgifter vokser systematisk raskere enn finansieringskildene etter ca. 2020. Når vekstraten for det offentliges finansieringsbehov ikke ligger mye under renten, er det vanskelig å bygge opp fond som er store nok til å finansiere økningen i finansieringsbehovet på lang sikt. Dermed sier framskrivingene at velferdsstaten står overfor et langsiktig finansieringsproblem. I et virkelig langsiktig perspektiv er ikke offentlige finanser bærekraftige før *vekstraten* for utgiftene er brakt ned til *vekstraten* for skattegrunnlagene. Det har erfaringsmessig vist seg vanskelig å få til. Hovedårsakene til at finansieringsbehovet avtar fram til 2020 for så å øke, er at veksten i de eldste aldersgruppene skyter fart etter 2020, samtidig som *veksten* i Statens pensjonsfond – Utland, og dermed det løpende uttaket, flater ut etter hvert som oljeinntektene avtar fram mot 2020.

⁷ Beregninger i Heide, Holmøy, Solli og Strøm (2006) og Holmøy og Kravik (2008) sier en del om hvordan framskrivingene avhenger av usikre makroøkonomiske anslag.

Figur 6. Tilpasninger av offentlig HO-sysseletting til handlingsregelen

Pensjonsreformen angriper det langsiktige finansieringsproblemet, spesielt gjennom levealdersjustering. Holmøy og Stensnes (2008) finner imidlertid at selv om pensjonsreformen isolert sett kan gjøre det mulig å senke arbeidsgiveravgiften med hele 10 prosentpoeng i forhold til referansebanen i 2050, vil den bidra overraskende lite til å redusere den langsiktige vekstraten for offentlig forvaltnings finansieringsbehov etter 2020.

I lys av den historiske utviklingen og fortsatt realvekst i privat konsum per innbygger, virker det usannsynlig at HO-standardene ikke vil øke framover. En årlig vekst i HO-standardene på 1 prosent fortøner seg som en nøktern forutsetning, men den vil ha store konsekvenser for behovet for arbeidskraft på lang sikt. Som vist i figur 5, må arbeidsgiveravgiften ligge 4,1 prosentpoeng over referansebanen i 2020, og forskjellen passerer 15 prosentpoeng i 2050.

Som sagt forutsetter framskrivingene som ligger til grunn for figur 5, at eventuelle ledige budsjettmidler benyttes til skattelettelse, og dermed til privat forbruk. En slik prioritering kan sies å være et politisk ytterpunkt. Den er også hypotetisk. Faktisk har man i den historiske delen av framskrivingsperioden prioritert vekst i offentlige utgifter, framfor skattelettelse. Til tross for visse forskjeller, indikerer de fleste politiske signaler at enhver plausibel regjering vil videreføre en slik hovedprioritering fram til 2020. HO-sektoren synes å stå sterkt i konkurransen om budsjettmidler. Selv om finansieringen vil bli stadig tyngre, kan presset for en slik prioritering tilta etter hvert, bl.a. fordi de eldres andel av velgermassen øker, privat forbruk per innbygger fortsetter å vokse, og fordi størrelsen på oljefondet gjør det generelt vanskelig å motstå presset om å øke offentlige utgifter. Selv i land med betydelig statsgjeld, inngår jevn vekst i HO-standardene i den vanlige framskrivingspraksisen. Som et motsatt ytterpunkt studerer Holmøy, Kravik, Nielsen og Strøm (2009) (HKNS) hvordan økonomien må tilpasse seg dersom dagens skattesatser

videreføres, mens variasjoner i det budsjettpolitiske handlingsrommet i sin helhet nøytraliseres av tilpasninger av den offentlige HO-standardene.

Figur 6 viser utviklingen i samlet offentlig sysselsetting i to hypotetiske scenarier som kan betraktes som ytterpunkter i prioriteringen av eventuelle ledige budsjettmidler. I det ene scenariet videreføres 2006-standardene i de offentlige HO-sektorene, mens arbeidsgiveravgiften tilpasses slik at handlingsregelen oppfylles. (Dette svarer til referansebanen i Holmøy og Nielsen (2008a) omtalt over.) I det andre alternativet videreføres alle skattesatser og standarden på alle offentlige tjenester utenom HO på 2006-nivå, mens den offentlige HO-standardene tilpasses det handlingsregelen gir rom for. Noe av det første som bør sies om forskjellen mellom disse scenariene, er at en opprioritering av skattefinansierte HO-tjenester ikke nødvendigvis vil redusere den samlede bruken av HO-tjenester. I stor grad vil produksjonen og finansieringen flyttes mellom privat og offentlig sektor.

Beregningene viser at sterkere vekst i det offentliges finansieringskilder enn i offentlige utgifter gir rom for en meget sterk forbedring av standarden på offentlige HO-tjenester til og med 2018. HO-standardene vil da være mer enn doblet i forhold til 2007-nivået. I gjennomsnitt kan den i hjemmeomsorgen økes fra 1,4 til 3 timer per bruker per døgn i perioden 2007-2018. For institusjonstjenestene vil den tilsvarende økningen være fra 5,3 til 11,9 timer. Den individrettede offentlige HO-sysselettingen kunne vært økt med over 300 000 årsverk a 1500 timeverk. I 2018 er imidlertid rommet for bedre HO-standard uttømt hvis en ikke utvider det ved å øke skattesatsene eller bryte handlingsregelen. En viktig årsak er at veksten i antall eldre over 80 år da skyter fart. Det er rom for å øke offentlig sysselsetting fram til ca. 2030, men økningen holder ikke tritt med de behovene som kun befolkningsutviklingen skaper. Fra 2023 må man starte reverseringen av standardforbedringene, gjennomsnittsreduksjonen er hele 3 prosent per år. I 2050 er HO-standardene 56 prosent lavere enn toppnivået i 2018, men fortsatt 21 prosent høyere enn i 2007.

Framskrivingene demonstrerer tydelig at en utbygging av skattefinansiert velferd til de eldre, som synes ansvarlig i et mellomlangiktig perspektiv, skaper en problematisk egendynamikk. Et raskt voksende antall eldre opplever fram til og med 2018 store forbedringer av offentlige HO-tjenester uten at skattebyrden øker. Deretter må HO-standardene kuttes betydelig hvert år. Skatteskjerpelser kan finansiere videre standardvekst, men i overraskende få år før man kommer opp i skattebyrden som det trolig er vanskelig å få oppslutning om. Erfaringsmessig er det meget vanskelig å reversere velferdsforbedringer. De vil være ekstra upopulære når et langt større antall tunge eldre brukere enn i dag må antas å ha vent seg til den høye standarden, muligens også at den forbedres hvert år. Dagens prioriteringer av standarden på velferdstjenester bør derfor ta hensyn til

at de i praksis langt på vei vil være bindende for mange år framover, og at utgiftsvirkningen kan bli langt større en del år fram i tid enn den er på beslutningstidspunktet.

Beregningene i HKNS viser at effekten på samlet sysselsetting av at man skattefinansierer høyere offentlig sysselsttning avhenger av i hvilken grad arbeidstilbydere opplever bedre HO-standard som en form for inntektsøkning. Effektene på sysselsettingens fordeling på ulike sektorer er klarere. I hovedsak innebærer en balansert tilpasning av norsk økonomi til økt offentlig HO-sysselsetting at det er privat skjermet sektor som må avgi det meste av arbeidskraften. Spesielt vil omfanget av markedsbaserte HO-tjenester reduseres dersom det subsidierte offentlige HO-tilbudet øker. Det er i tillegg rom for noe svakere konkurranseevne gjennom høyere timelønnskostnader uten at man bryter et krav om langsiktig balanse i utenriksøkonomien, fordi offentlig forbruk har en lavere importandel enn privat forbruk, og fordi investeringene faller. I praksis kan det være vanskelig å unngå at ikke veksten i offentlig sysselsetting fører til sterkere lønnsvekst og fortrengning av konkurranseutsatt virksomhet enn det som er forenlig med langsiktig balanse i utenriksøkonomien.

5. Oppsummering og vurderinger

Aldringen av den norske befolkningen i de nærmeste tiårene vil føre til en betydelig økning i etterspørselen etter helse- og sosialpersonell. Dette kan forsterkes av politiske ønsker om standardforbedringer som følge av vekst i både realinntekter og de eldres andel av velgermassen. Det kan derfor reises spørsmål om hvor sterk vekst som er mulig vurdert mot tilgangen på arbeidskraft, behov for arbeidskraft innen andre sektorer, handlingsrommet i finanspolitikken og hvilke implikasjoner økt offentlig sysselsetting har for størrelsen og sammensetningen av resten av norsk økonomi.

Analysene viser at en uendret utdanningskapasitet for helse- og sosialpersonell samlet sett er tilstrekkelig til å møte de økte behovene fram mot 2030 som utelukken de skyldes aldringen av befolkningen. Full utnyttelse av dagens utdanningskapasitet og normalt frafall betyr at rundt 25 prosent av et ungdomskull på om lag 60 000 personer tar fatt på en helse- eller sosialfaglig utdanning. For å realisere politiske ønsker om økte standarder må andelen av kullene som tar disse utdanningene etter hvert øke, med mindre det skulle være rom for arbeidsbesparende endringer i produksjonen.

I referansebanen beregnet med HELSEMOD er det lagt til grunn en standardvekst på rundt 0,5 prosent per år i hele framskrivingsperioden fram til 2030. Med utgangspunkt i situasjonen før finanskrisen indikerer de makroøkonomiske framskrivningene basert på modellene MODAG og MSG at dette er klart mindre enn det som er mulig innenfor handlingsrommet fastlagt ved handlingsregelen og uendret skattenivå fram til 2015-2020.

De eldres andel av befolkningen vil imidlertid øke etter 2020. Det gjelder spesielt veksten i tallet på personer over 80 år, som er tunge brukere av helse- og omsorgstjenester. Samtidig er det ventet at petroleumsinntektene vil avta. Begge disse aspektene tilsier at en risikerer å måtte redusere standardene i offentlig tjenesteproduksjon for å unngå økt skattenivå etter 2020 dersom en utnytter hele det finansielle handlingsrommet fram til den tid til å øke offentlig standard. Det vil derfor være en klar politisk avveining mellom framtidig vekst i standarder i offentlig tjenesteproduksjon og økt skattenivå. Beregningene med både MODAG og MSG viser at en skattefinansiert økning av offentlig sysselsetting vil fortrenge produksjon og sysselsetting i privat næringsliv.

Mye av det som fortrenses vil være private HO-tjenester. Aldringen av befolkningen vil øke den generelle etterspørselen etter HO-tjenester. Det meste av de omstillingene som følger av det, er antakelig på lang sikt forholdsvis uavhengig av om disse tjenestene er privat eller offentlig organisert. En politikk som tar sikte på å holde veksten i standardene i offentlig tjenesteproduksjon nede for å unngå en økning i skattenivået, vil føre til at en stor del av den framtidige veksten i helse- og omsorg vil finne sted i privat sektor. For planlegging av utdanningskapasitet for de helse- og sosialfaglige utdanningene må det dermed tas høyde for at veksten i behovene blir sterkere enn det som følger av rommet for sysselsettingsvekst i offentlig sektor.

Referanser

Bjørnstad, R., D. Fredriksen, M.L. Gjelsvik og N.M. Stølen (2008): *Tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft etter utdanning*. Rapport 2008/29, Statistisk sentralbyrå.

Bjørnstad, R., M.L. Gjelsvik, I. Holm, E. Holmøy, V. O. Nielsen og N.M. Stølen (2009): *Behov for helsepersonell. Demografiske og økonomiske rammebetingelser*. Rapport 2008/29, Statistisk sentralbyrå.

Hall, R.E. og Jones, C.I. (2007): The value of life and the rise in health spending. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 122, No 1, 39-72.

Heide, K.M., E. Holmøy, I.F. Solli og B.Strøm (2006): A welfare state funded by nature and OPEC. Discussion Papers 464, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E. og E. Kravik (2008): *Virkninger på norsk næringsstruktur av endringer i generelle rammebetingelser. Betydningen av generelle likevektseffekter*. Rapport 2008/27, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E., E. Kravik, V.O. Nielsen og B. Strøm (2009): *Konsekvenser av ubalanse mellom ressurser og krav til offentlige velferdstjenester*. Rapport 2009/39, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E. og V.O. Nielsen (2008a): Velferdsstatens langsiktige finansieringsbehov. *Økonomiske analyser 4/2008*. Statistisk sentralbyrå, 44-52.

Holmøy, E. og V. O. Nielsen (2008b): Utviklingen i offentlig ressursbruk knyttet til helse og omsorgstjenester: En oversikt over relevant faglitteratur. Rapporten 2008/42, Statistisk sentralbyrå.

Holmøy, E. og K. Stensnes (2008): Will the Norwegian pension reform reach its goals? An integrated micro-macro assessment. Discussion paper 557, Statistisk sentralbyrå.

Nielsen, V.O. (2008): Utviklingen i offentlige ytelser til velferdstjenester. *Økonomiske analyser 2/2008*, Statistisk sentralbyrå, 11-18

St. meld. nr. 9 (2008-2009): *Perspektivmeldingen 2009*. Finansdepartementet, Oslo.

Stølen, N. M., T. Köber, D. Rønningen og I. Texmon (2002): *Arbeidsmarkedet for helse- og sosialpersonell fram mot år 2020. Modelldokumentasjon og beregninger med HELSEMOD*, Rapporten 2002/18, Statistisk sentralbyrå.

Texmon, I. og N.M. Stølen (2009): *Arbeidsmarkedet for helse- og sosialpersonell fram mot år 2030. Dokumentasjon av beregninger med HELSEMOD 2008*. Rapporten 2009/9, Statistisk sentralbyrå.

Er særskilt støtte til «månelandingen» på Mongstad effektiv politikk?

**Brita Bye, Tom-Reiel Heggedal
og Karl Jacobsen**

Regjeringens "månelandingsprosjekt" innebærer at norske myndigheter gir særskilt støtte til forskning og utvikling av teknologier for karbonfangst og -lagring. I denne artikkelen drøfter vi om en slik selektiv virkemiddelbruk er effektiv forsknings- og utviklingspolitikk. Imperfeksjoner knyttet til markedene for forskning og utvikling av nye teknologier kan variere mellom forskjellige teknologiområder, og dermed gi grunnlag for ulik virkemiddelbruk. Både modenheten til et teknologiområde og forventning om fremtidig prisutvikling for en teknologi kan påvirke de ufullkommenhetene som er til stede i markedene. Imidlertid er det usikkert om disse effektene tilsier at forskning på teknologier for karbonfangst og -lagring bør støttes mer enn forskning på andre teknologier. Resultater fra simuleringsmodeller av norsk økonomi tyder på at det ikke bør drives selektiv støtte til forskning på teknologier for karbonfangst og -lagring på bekostning av annen teknologiutvikling.

1. Innledning

Norske myndigheter bruker betydelige ressurser på å utvikle og implementere teknologier som kan redusere utslipp av klimagasser. Teknologier for karbonfangst og -lagring (CCS)¹ er særlig tilgodesette. Den samlede rammen for bevilgninger til implementering av nye teknologier gjennom programmer som Gassnova, Enova og Transnova, og til utvikling og implementering av teknologier for CCS, anslås til 1,9 mrd kroner i 2009, Nasjonalbudsjettet (2009). I denne artikkelen drøfter vi om særegen virkemiddelbruk rettet mot utvikling av CCS teknologier er effektiv politikk.

Nye klimateknologier er vesentlige for å senke kostnadene ved å nå mål for utslippsreduksjoner som for eksempel Kyoto-målene, og for å muliggjøre mer ambisiøse målsettinger som EUs 2020 mål. Klimateknologier utvikles først og fremst som et resultat av at det er etterspørsel etter slike teknologier i markedet. En slik etterspørsel kan skapes gjennom et system for å prise klimagassutslipp, slik som skatter på utslipp eller et marked for utslippskvoter, eller ved at myndighetene etterspør teknologi til konkrete prosjekter. Selv med et slikt system på plass, kan en få for lite utvikling av nye teknologier fordi det er imperfeksjoner i markedene knyttet til teknologiutvikling.

Forskning og utvikling (FoU) er vesentlig for å forbedre teknologier slik som CCS. FoU-virksomhet skaper nye

ideer som gir økt forståelse av eksisterende prosesser, eller får frem helt nye teknologiske løsninger. Ny kunnskap som blir til i én FoU-bedrift kan over tid bli spredd også til andre aktiviteter i samfunnet. Dette gir tilleggs-effekter på den økonomiske veksten som bedriften selv ikke tar innover seg i sine beslutninger om å investere i FoU. Dette innebærer at den samfunnsøkonomiske avkastningen av ressursene som settes inn i FoU-virksomhet vil kunne være høyere enn den privatøkonomiske avkastningen². I slike tilfeller kan myndighetene gjennom politikktiltak påvirke omfanget av FoU og bidra til at den privatøkonomiske avkastningen øker og blir mer i samsvar med den samfunnsøkonomiske avkastningen.

Slike avkastningsgap finner en i FoU rettet mot generell teknologiutvikling så vel som FoU rettet mot klimateknologier slik som CCS-FoU. Dersom CCS-FoU er kjennetegnet ved spesielle markedsimperfeksjoner, kan dette tilsa at myndighetene bør ha særskilte støtteordninger for slik FoU. Klimapolitikken skal generelt rettes mot tiltak som skaper en kostnad av å slippe ut klimagasser, i form av en kostnadseffektiv prising av klimagassutslipp.

I denne artikkelen drøfter vi ulike argumenter som kan belyse om FoU-politikken skal differensieres mellom FoU-næringer. Vi tar for oss noen studier som analyserer effektene på økonomien av å stimulere næringslivets FoU, både generell FoU og CCS-FoU. I kapittel 2 ser vi på noen teoretiske argumenter for markedssvikt ved CCS-FoU. I kapittel 3 ser vi på makroøkonomiske effekter av ulike alternativer for støtte til henholdsvis annen FoU og CCS-FoU når økonomien er karakteri-

Brita Bye er forsker ved Gruppe for økonomisk vekst og miljø (bby@ssb.no)

Tom-Reiel Heggedal er postdoktor ved Handelshøyskolen BI (tom-reiel.heggedal@bi.no)

Karl Jacobsen er førstekonsulent ved gruppe for økonomisk vekst og miljø (jac@ssb.no)

¹ Carbon Capture and Storage (CCS).

² Griliches (1995) oppsummerer ti empiriske studier og konkluderer med at spilloreffekter fra FoU er til stede, og at den samfunnsøkonomiske marginale avkastningen av FoU er signifikant høyere enn den privatøkonomiske. Estimatene for den samfunnsøkonomiske avkastningen ligger i området 10-160 prosent, mens estimatene for den privatøkonomiske avkastningen er i området 9-56 prosent.

sert ved markedssvikt som fører til for lav FoU-aktivitet. Denne markedssvikten påvirkes av klimaeksternaliteten som derfor har betydning for optimal tidsprofil for støtte til CCS-FoU. Vi analyserer også hvordan effektene av virkemiddelbruken rettet mot ulike former for FoU påvirkes av stramheten i klimapolitikken.

2. Markedssvikt ved CCS-FoU

En vesentlig årsak til at næringslivets FoU-aktivitet er mindre enn det samfunnsøkonomisk ønskelige er såkalte *eksterne kunnskapsspillovers* forbundet med FoU-virksomhet. Ny kunnskap kan føres over til annen aktivitet og produktiviteten til FoU øker. Med andre ord, når en utvikler nye idéer bruker en eksisterende kunnskap – ”en står på skuldrene til kjemper” (Isaac Newton). Kunnskap kan karakteriseres som et offentlig gode siden det ikke er lett å ekskludere andre fra kunnskapen, og den kan deles av mange uten at nytten av den forringes (ikke-rivaliserende). Hvor mye andre kan nyttiggjøre seg den akkumulerte kunnskapen fra tidligere FoU vil variere mellom bedrifter og forskningsfelt. Det vil blant annet avhenge av hvor mange og hvem som kjenner til den nyutviklede idéen, og samkvem mellom forskere, teknologer og bedrifter.

Internasjonale patentsystemer, kopibeskyttelseslover og opphavsrettigheter er etablert for å sikre en viss grad av enerett på salg av produkter basert på nye idéer. En slik enerett gir produsenten monopolinntekter ved salg av varen som igjen går til å dekke utgiftene til FoU. Næringslivets FoU-aktivitet kan være mindre enn det samfunnsøkonomiske ønskelige nivået dersom prisen på ett nytt produkt bare reflekterer deler av den nytten produktet genererer for brukerne. Dersom for eksempel inntekten av å inneha et patent som gir en rettighet til å selge en type CCS-teknologi er mindre enn den nytten samfunnet har av teknologien, vil næringslivet ha svakere insentiver til å drive CCS-FoU enn det som er samfunnsøkonomisk optimalt.

Dersom næringslivets FoU-aktivitet er lavere enn det samfunnsøkonomisk ønskelige nivået er dette et argument for at myndighetene bør støtte FoU. Det er også argumenter for at næringslivet kan utføre for mye FoU, slik som duplikasjonseffekter og kreativ destruksjon (se Bye m.fl., 2009). Disse effektene diskuterer vi ikke i denne artikkelen.

Ved den mest effektive politikktutformingen (først-best) korrigeres markedssvikten i teknologimarkedene ved hjelp av virkemidler rettet direkte mot disse, mens markedssvikten ved klimagassutslipp korrigeres ved virkemidler som gir en riktig pris på klimagassutslippene. Imidlertid kan det være at kun mindre effektive politikktutforminger (nest-best) er politisk tilgjengelige, eller fleksible nok i praksis.³ Jaffe mfl. (2005) ser behovet for en politikk rettet mot utvikling av klimateknologier når prisingen av klimagassutslipp er mangelfull. En slik

nest-best politikk gir oppnåelse av teknologi- og klimamålsettinger til en høyere kostnad for samfunnet enn først-best politikk (Goulder og Schneider, 1999; Fischer og Newell, 2008). I denne artikkelen drøfter vi kun først-best politikk. Det er få studier som analyserer om myndighetene burde skille mellom annen FoU og FoU på klimateknologier i sin FoU-politikk. Nedenfor tar vi for oss to argumenter for at det kan være effektiv politikk å skille mellom annen FoU og CCS-FoU.

2.1 Kunnskapsspredning fra nye teknologier

En grunn til at myndighetene bør skille mellom støtten til CCS-FoU fra støtten til gannen FoU kan være at CCS-teknologier er relativt nye og til dels lite utviklede teknologier. I slike *umodne* teknologier kan kunnskapsspillovers være større enn i andre mer *modne* teknologier. Modenheten til en teknologi i denne sammenheng er et mål på størrelsen på kunnskapsbasen, det vil si hvor mange idéer som er produsert i tidligere perioder.

Forskjellen i kunnskapsspillovers mellom slike modne og umodne teknologier er analysert i Heggedal (2008). Studien viser at modne og umodne teknologier ikke bør støttes likt, men det er ikke slik at den umodne teknologien nødvendigvis har størst kunnskapsspillovers. Det er to motstridende effekter som påvirker hvordan modenheten avgjør størrelsen på kunnskapsspillovers. For det første er det slik at en ny idé bidrar mer til å åpne for fremtidige FoU-muligheter dersom en har lite kunnskap om problemfeltet fra før. Man kan si at en øker kunnskapsbasen relativt mer ved å drive FoU på umodne teknologier enn på modne teknologier. På den andre siden er det slik at bidraget til økonomien av en ny idé er avhengig hvor mange som nyttiggjør seg denne idéen til videre FoU-produksjon i fremtidige perioder. Dersom problemfeltet er modent vil det være flere forskere som bruker nye idéer, enn dersom problemfeltet er umodent.

Heggedal (2008) viser at parameterne i produksjonsfunksjonen for FoU avgjør hvilken av de to effektene som er den dominerende. Dermed vil det kun i noen tilfeller være et gyldig argument at det er mer verdifullt for samfunnet å få utviklet kunnskap om nye, umodne teknologier enn i mer modne teknologier. Om dette er tilfellet for CCS-FoU, er et empirisk spørsmål som ikke er besvart i litteraturen.

2.2 Begrenset levetid for patenter

En annen mulig grunn til at myndighetene burde differensiere støtte til CCS-FoU fra annen FoU er forbundet med at levetiden for patenter er begrenset. Dersom eneretten til å produsere en vare er begrenset i tid, vil andre produsenter kunne konkurrere om å selge den samme varen når eneretten går ut. Dermed vil inntekten fra å inneha en patentrettighet være mindre enn den nytten varen genererer for brukerne.

Effekten av begrenset patentlevetid og økende nytte av klimateknologier i fremtiden er analysert i Gerlagh m.fl. (2009). Studien viser at imperfeksjoner ved FoU

³ Bye, Fæhn og Heggedal (2009) gir en nærmere drøfting av slike nest-best argumenter.

på klimateknologier kan være større enn ved FoU på andre områder. Årsaken er at verdien av klimateknologier i markedet stiger i takt med strengere utslippsreduksjoner i fremtidige perioder. Med begrenset patentlevetid vil de som utvikler klimateknologier i dag ikke ha mulighet til å hente inntekt fra disse teknologiene i fremtiden, når verdien av teknologiene er størst. Dette gir grunnlag for å støtte FoU på klimateknologier mer enn FoU på andre teknologier, dersom verdien av klimateknologier stiger raskere enn andre teknologier. Imidlertid gir ikke dette grunnlag for å støtte CCS-FoU mer enn FoU på andre typer klimateknologier.

3. Makroøkonomiske effekter av å stimulere CCS-FoU

I praktisk politikk benyttes mange typer virkemidler samtidig for å stimulere til økt produktivitet og utvikling av nye teknologier gjennom FoU. Rett virkemiddelbruk krever kvantitativ kjennskap til hvordan FoU påvirker produktiviteten både i og utenfor bedriftene selv. Særlig kan samspillseffektene med øvrige markeder og politikkinngrep være vanskelig å overskue.

I denne artikkelen ser vi på subsidieordninger til henholdsvis generell FoU, definert som all privat FoU-virksomhet utenom det som er knyttet til CCS, og FoU på CCS-teknologier. Vi setter politikken inn i en større empirisk sammenheng, for å kunne fange opp samspillseffekter. Vi ser ikke på direkte støtteordninger (for eksempel NFR-baserte). Spesielt ser vi på samspillseffekter med klimapolitikken representert ved en pris på CO₂-utslipp i form av en CO₂-avgift. I de senere årene har Statistisk sentralbyrå utviklet en modell for studier av klimapolitikk og teknologisk endring, Bye mfl. (2008). Boks 1 gir en nærmere beskrivelse av modellen. Den inkluderer FoU innenfor klimateknologi, med Norges sterke satsing på å være i forskningsfronten innenfor utvikling av CCS-teknologi, som eksempel. Modelltilnærmingen tar innover seg hvordan CCS-teknologiene forbedres og utvikles avhengig av etterspørselen og forskningsaktiviteten. Modellen inkluderer også produksjonen innenfor annen høyteknologisk forskning og gevinstene i form av økt faktorproduktivitet i andre deler av økonomien. Den kan derfor sammenligne effektene av å satse på CCS-teknologi fremfor annen, produktivitetsfremmende forskning. Modelleren av teknologisk endring tar utgangspunkt i vekstmodellen i Romer (1990), som forklarer FoU i næringslivet som profittmotivert. Forskningsresultatene gir grunnlag for nye høyteknologiske produkter. Innenlands oppnår bedriftene som produserer høyteknologi en viss markedsrett i sine nisjer, men i motsetning til i Romer (1990) ser vi på en liten åpen økonomi som leverer produkter til utlandet til gitte markedspriser. I følge IPCC-rapporten om CCS (Metz mfl. 2005) finnes det flere konkurrerende teknologiske løsninger for CCS. Romer-modellen, der antall varianter av teknologien stadig utvides, er derfor en passende beskrivelse for teknologiutviklingsprosessen knyttet til CCS.

I tillegg til den privatøkonomiske avkastningen av FoU, har kunnskapsutviklingen eksterne effekter, både for annen FoU-virksomhet nå og i fremtiden, og i andre deler av økonomien hvor avkastningen av investeringer i høyteknologi øker. For et lite land som Norge vil mye av den makroøkonomiske veksten likevel bli drevet av produktivitetsutviklingen i utlandet. Utslippene av klimagasser fra Norge utgjør en svært liten andel av de globale utslippene. CCS-FoU kan imidlertid gi teknologiske gjennombrudd som potensielt kan ha store effekter for de globale utslippene av klimagasser. Vi modeller eksport av høyteknologisk CCS-kapital som følge av at det også er en internasjonal pris på CO₂-utslipp tilsvarende som i Norge, men ser bort fra at utvikling av slik teknologi kan påvirke den internasjonale prisen på CO₂-utslipp.

3.1. Effekter av differensiert FoU-støtte

Dersom de positive eksterne effektene av FoU empirisk sett er størst i en næring, bør FoU-virksomhet i denne næringen støttes mer så hver produsent i næringen får kompensasjon for slike virkninger på resten av samfunnet. På individuelt prosjektnivå er det imidlertid svært vanskelig å anslå, og ikke minst predikere, hvor stort gapet er mellom samfunnsøkonomisk og privatøkonomisk avkastning. I den empiriske litteraturen spriker estimatene for graden av imperfeksjoner sterkt. Så vidt vi kjenner til finnes det foreløpig ingen empiriske analyser som tallfester at slike imperfeksjoner i markeder for utvikling av klimateknologier avviker fra andre teknologier, se også Popp (2006). Vi har derfor valgt å anta like spilloverparametre for hhv. CCS-FoU og generell FoU. Selv om spilloverparametrene er like, vil ulike transmisjonsmekanismer for produktivitetsutviklingen generert av de to typene FoU og ulike samspillseffekter føre til at den samfunnsøkonomiske avkastningen av å fordele et gitt støttebeløp til hhv. CCS-FoU eller generell FoU, vil være ulike. Bye og Jacobsen (2009) analyserer effektene av en slik politikk innenfor den makroøkonomiske vekstmodellen presentert i boks 1, og belyser samspillseffekter med resten av økonomien og samspillet med karbonpolitikken representert ved CO₂-avgiften.

I vår referansebane har begge typer FoU samme subsidiesats (ad valorem) på 6,4 prosent. Referansebanen tar utgangspunkt i basisbanen presentert i boks 1. Dette tilsvarer en samlet FoU-støtte til private bedrifter på om lag 1,7 mrd kroner (2002-kroner). For å analysere effektene av å reallokere deler av denne FoU-støtten til hhv. generell FoU eller CCS-FoU gjør vi følgende skiftanalyse: I det ene alternativet overføres et gitt beløp (17 millioner kroner målt som annuitet) av støtten fra CCS-FoU til generell FoU. I det andre alternativet overføres det tilsvarende beløpet fra generell FoU til CCS-FoU. Effektene av de to scenarioene måles i forhold til referansebanen.

Økt støtte til generell FoU

Å overføre 17 millioner kroner fra CCS-FoU til generell FoU innebærer at mesteparten av støtten til CCS-FoU

Boks 1: Hovedtrekk ved FoU-modellen

FoU-modellen vi benytter er en dynamisk vekstmodell basert på Romer (1990) med optimerende produsenter og husholdninger. Modellen gir en forholdsvis detaljert beskrivelse av skattesystemet og produksjons- og konsumstrukturer i norsk økonomi. Den spesifiserer 15 ordinære ferdigvareprodusenter, to separate FoU-næringer som leverer kunnskap i form av patenter til to tilhørende næringer for høyteknologiske kapitalvarer, henholdsvis til gasskraftverk med CCS og til resten av økonomien. Modellen beskriver en liten åpen økonomi, og internasjonale priser og nominelt rentenivå er bestemt på verdensmarkedet. Økonomien må overholde en intertemporal budsjettbetingelse spesifisert ved et krav om at utenlandsgjelden ikke skal eksplodere. Modellen gir en relativt rik representasjon av hvordan myndighetenes økonomiske virkemidler, spesielt indirekte skatter og subsidier, påvirker atferden i privat sektor. Modellens produksjons- og forbruksaktiviteter er tilknyttet utslipp til luft slik de følger av utslippsregnskapet i Statistisk sentralbyrå. Alt utslipp av klimagasser er pålagt en uniform CO₂-avgift. Modellen er kalibrert til nasjonalregnskapssammenhengene for 2002.

Produksjonen av generell FoU materialiseres i form av patenter som leveres til produsenter av høyteknologiske kapitalvarer, som igjen leveres til bruk i hele økonomien. Produktiviteten i økonomien øker med antall høyteknologiske generelle kapitalvarianter. Patenter fra CCS-FoU leveres til produsenter av høyteknologiske CCS-kapitalvarer til bruk i gasskraftverk med CCS-teknologi. Flere høyteknologiske CCS-kapitalvarianter gir økt produktivitet i gasskraftverkene med CCS. Bortsett fra at produsentene av en type høyteknologisk kapital, enten generell eller CCS-kapital, produserer ulike varianter, er de like. Produktiviteten i FoU-næringene øker som følge av at akkumulert kunnskap fra patentene gir et positivt, men avtakende produktivetsbidrag til fremtidig FoU-virksomhet, som i Jones (1995). Produktivetsøkningen i FoU-næringene som følge av akkumulert kunnskap blir ikke tatt hensyn til av bedriftene, slik at det er en positiv eksternalitet som bidrar til at privat forskningsinnsats blir for lav. Avkastningen på samlet produksjon av å tilføre teknologinæringene ressurser i FoU-modellen er om lag to og en halv gang så stor som avkastningen ressursene gir i andre næringer i økonomien. Jones og Williams (1998) finner at den samfunnsøkonomiske avkastningen av å drive FoU-virksomhet kan være opp til fire ganger så høy som annen virksomhet. Anslagene i FoU-modellen er derfor moderate. Mengden akkumulert kunnskap er spesifikk for de to teknologitypene, generell og CCS, slik at økt kunnskap i den ene næringen bidrar til po-

sitiv kunnskapsspilover kun i sin egen næring. Det er ingen kunnskapsspilover mellom FoU-næringene. Dette gjøres for å rendyrke effektene av de ulike kunnskapsoverføringsmekanismene i modellen.

For en liten åpen økonomi kommer kun en liten andel av produktivetsutviklingen fra innenlandsk teknologiutvikling som følge av innenlandsk FoU, jfr. Coe og Helpman (1995) og Keller (2004). Når dagens FoU-politikk legges til grunn, antas det at om lag 90 prosent av den modellerte produktivetsutviklingen på lang sikt være absorbert fra utlandet, mens 10 prosent følger av innenlandsk, FoU-basert innovasjon.

Den representative konsumenten er antatt å maksimere nåverdien av nytten av konsumgoder over en uendelig horisont. Bedriftene maksimerer nåverdien av kontantstrømmen etter skatt til eierne. I tråd med den dominerende praksis innenfor denne litteraturen, forutsetter vi at forventningene om framtidige priser og inntekt er perfekte i den forstand at de faller sammen med den utviklingen som modellen genererer. De substituerbare produksjonsfaktorene består av arbeidskraft, tradisjonell realkapital, FoU-baserte kapitalvarianter og ulike typer vareinnsats.

Referansebanene i analysene våre er basert på en felles basisbane hvor alle eksogene vekstfaktorer er antatt å vokse med en konstant rate. De gjennomsnittlige vekstratene for de eksogene variablene er hentet fra Perspektivmeldingen (Finansdepartementet, 2004). For en nærmere beskrivelse av vekstbanen og antakelsene se Bye mfl. (2008). Den årlige vekstraten i total faktorproduktivitet (TFP) er satt til 1 % i gjennomsnitt. På lang sikt, 60-70 år frem i tid, nås en stasjonær vekstbane hvor årlig vekst i BNP er 1.5 %, årlig konsumvekst er 1 % og nettoeksporten øker. Kravet om 10 % vekstbidrag fra endogene vekstmekanismer krever en sterk vekst i generell FoU og generell kapitalvariantproduksjon. Den uniforme CO₂-avgiften er på 100 kroner per tonn CO₂-ekvivalenter. Den lave CO₂-avgiften gir lav lønnsomhet av gasskraft med CCS slik at denne produksjonen nesten er lik null i basisbanen.¹ Ved høyere CO₂-avgift øker gasskraft med CCS, slik at produksjon av høyteknologisk CCS-kapital og CCS-FoU øker. Utslippene i basisåret, 2002, er 56.1 millioner tonn CO₂-ekvivalenter og øker til 92 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2050.

¹ De første årene innføres det et subsidie til gasskraft med CCS i basisbanen for at produksjonen ikke skal bortfalle. Dette subsidiert fases ut i løpet av de første 10 simuleringssperiodene.

avvikles. Subsidiertaten til generell FoU øker med 0,04 prosentpoeng. Kostnadene ved generell FoU produksjon faller og produksjonen av generell FoU og generelle høyteknologiske kapitalvarianter øker.⁴ Både leveranser til det innenlandske markedet og spesielt eksportmarkedet av høyteknologiske generelle kapitalvarianter øker.

For de andre næringene i økonomien faller aktiviteten. Dette skyldes at økt etterspørsel etter produksjonsressursene fra de generelle teknologinæringene

fortrenger økt aktivitet gjennom stigende faktorpriser. Dette motveies noe av redusert aktivitet og frigjøring av produksjonsressurser i den andre FoU-næringen, CCS-FoU, som følge av fallet i støtten til CCS-FoU. Kostnadene for CCS-FoU øker og CCS-FoU faller. For økonomien som helhet er denne strukturendringen gunstig. Velferdseffektene av de ulike politikktiltakene er vist i figur 1. Effekten på den økonomiske velferden målt som nåverdien av befolkningens nytte, er positiv. Økningen i generell FoU-aktivitet bidrar positivt fordi FoU-basert virksomhet i enkeltbedrifter har positive eksterne virkninger (spillover) for produktiviteten også i andre bedrifter, både i og utenfor de generelle teknologisektorene. Denne produktivitetseffekten kommer

⁴ Bye, Fæhn og Heggedal (2008) redegjør nærmere for effekter av ulike former for støtte til generell FoU-virksomhet i norsk økonomi.

alle bedrifter i økonomien til gode.⁵ Dette motvirkes imidlertid noe av lavere produksjon innad av hver generelle høyteknologiske kapitalvariant. For CCS-FoU er de motsatte effektene til stede. Fallet i CCS-FoU er relativt sett stort, men det er ikke stort nok til å oppveie økningen i generell FoU, og samlet FoU øker med de positive effektene det har for økonomien.

Ved hjelp av den numeriske modellen får vi også identifisert andre, mer indirekte årsaker til at økonomien blir mer effektiv. En viktig slik effekt er økt finanssparing som bidrar til at samlet sparing øker. Kapitalinntektsbeskatningen fører til at det spares for lite i forhold til det som er samfunnsøkonomisk effektivt. En annen slik effekt er at landets eksport blir mindre basert på tradisjonell industri ved at produksjonen i den kraftkrevende prosessindustrien faller. Denne industrien er støttet av en rekke politiske tiltak for å sikre at den blir konkurransedyktig. Selv om det finnes politiske begrunnelser for å favorisere den tradisjonelle industrien, er dette med på å hemme en effektiv utnyttelse av landets ressurser.

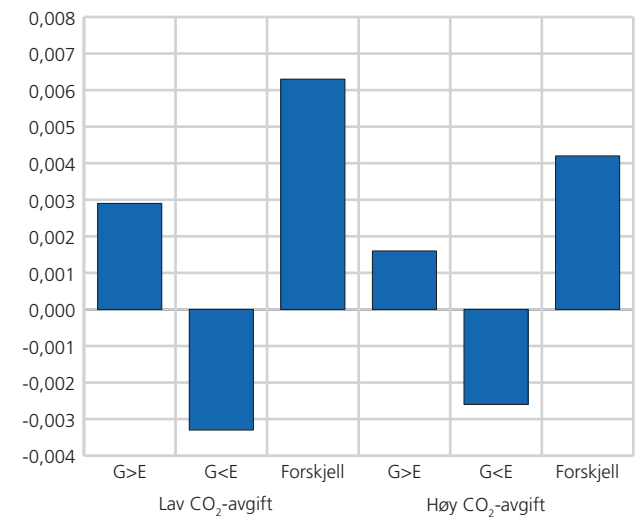
Økt støtte til CCS-FoU

I dette politikkalternativet overføres det samme støtbeløpet fra generell FoU til CCS-FoU som i alternativet med økt støtte til generell FoU. Sammenliknet med alternativet som gir økt støtte til generell FoU, innebærer dette en stor økning i støtten til CCS-FoU, målt i forhold til næringens opprinnelige størrelse. Subsidiensatsen øker med 4,3 prosentpoeng, dvs en økning på nærmere 75 prosent. Subsidiensatsen til generell FoU reduseres med 0,04 prosentpoeng.

Subsidieøkningen til CCS-FoU gir opphav til de samme effektene for CCS-FoU som alternativet med mer støtte til generell FoU, bortsett fra at effektene for CCS-høyteknologiaktiviteter målt som prosentvise endringer i forhold til referansebanen, er mye større. På lang sikt øker CCS-FoU med 57,7 prosent, mens produksjonen av høyteknologiske CCS-kapitalvarianter øker med 20,8 prosent. Prisen på CCS-patenter faller med 3,6 prosent, mens prisen på høyteknologiske CCS-kapitalvarianter faller med 0,9 prosent. Økt støtte til CCS-FoU øker produktiviteten i produksjonen av gasskraft med CCS, og produksjonen av elektrisitet reallokteres mot gasskraft med CCS.

Velferdseffekten av å reallokere deler av FoU-støtten til CCS-FoU er negativ. Dette har flere årsaker; Politikkskiftet er betydelig større for CCS-FoU målt i relative termer, mens effektene målt i absolutte størrelser er mindre. Effektene av avtakende utbytte i produksjonen kombinert med avtakende effekt av spillover-mekanismen i produksjonen av CCS-FoU, får dermed større betydning i dette politikkalternativet. Sagt på en annen måte, den lille reduksjonen i subsidieraten til den store generelle FoU-næringen fører til en stor reduksjon i generell FoU målt i absolutte termer, og samlet FoU

Figur 1. Effekter på økonomisk velferd av ulike politikkalternativer. Prosentvis endring fra referansebanene

G=støtte til generell FoU
E=støtte til CCS-FoU

faller. I tillegg kommer effekten av at avtakene skalautbytte reduserer det relative bidraget av en stor endring i subsidiesatsen til CCS-FoU. Fallet i produksjonen av generell FoU fører til lavere generell produktivitetsvekst. Produktivitetsveksten som følger av økt produksjon av CCS-FoU overføres til resten av økonomien kun via elektrisitetsmarkedet som et fall i elektrisitetsprisen. Dette er fordelaktig for den kraftkrevende prosessindustrien som øker sin produksjon. Reallokering av ressurser til denne industrien bidrar som tidligere omtalt negativt til velferden. Den positive effekten av økt eksport av høyteknologiske CCS-kapitalvarianter oppveies av fallet i eksporten av generelle kapitalvarianter. Sparingen reallokteres fra finanssparing til sparing i realkapital og samlet sparing faller.

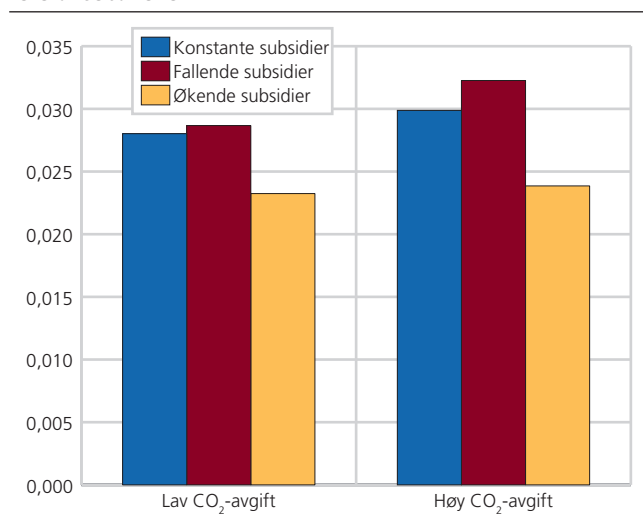
3.2 Hvordan fordele FoU-støtte til CCS over tid?

Argumentene for støtte til FoU er imperfeksjoner i FoU-markedet. Dersom imperfeksjonene i FoU-markedet varierer over tid, er det god grunn til å tro at subsidiesatsene også bør variere. Heggedal og Jacobsen (2008) benytter FoU-modellen beskrevet i boks 1 til å analysere hvordan subsidier til CCS-FoU bør fordeles over tid. I analysen sammenliknes effektene på den økonomiske velferden av tre politikkalternativer med ulik subsidieprofil til CCS-FoU.

Subsidieprofilen påvirkes av to effekter som trekker i hver sin retning. For det første er antagelsen om avtakende utbytte av akkumulert kunnskap på produktiviteten i CCS-FoU, et argument for at subsidiesatsen skal avta med økt CCS-FoU. På den andre siden øker kunnskapsspillovereffekten med økt kunnskapsbase ved at marginalproduktiviteten av arbeidskraft går opp slik at innsatsen av arbeidskraft øker, og det blir flere fremtidige arbeidstakere som kan nyttiggjøre seg av den akkumulerte kunnskapen. Dette er et argument for at subsidiesatsen skal øke med CCS-FoU. A priori er det uklart hvilken av disse effektene som dominerer.

⁵ Med unntak av gasskraftproduksjon med CCS.

Figur 2. Velferdseffekter av ulike profiler for subsidiesatsen for støtte til CCS-FoU. Prosentvis endring i forhold til referansebanene

De tre alternative profilene for subsidiesatsene simuleres med utgangspunkt i en referansebane som bygger på basisbanen omtalt i boks 1. I referansebanen er den uniforme CO₂-avgiften økt fra nivået i basisbanen slik at utslippene i 2050 er 15 % lavere enn i basisbanen. For at politikkalternativene skal være sammenlignbare, er nåverdien av støtten til CCS-FoU lik i alle skiftene. Nåverdien av støtten er på cirka 45 million kroner, som tilsvarer cirka 25 % av den private CCS-FoU-en i 2002. Alternativet med fallende subsidiesats gir størst velferdsgvinst, se figur 2. At fallende subsidier gir størst velferdsgvinst indikerer at kunnskapsspillovereffekten faller over tid, noe som er tilfelle når effekten av avtagende utbytte av akkumulert kunnskap dominerer effekten av at det blir flere ansatte i næringen for CCS-FoU grunnet økt marginalproduktivitet av arbeidskraft ved høyere kunnskapsbase. Kverndokk og Rosendahl (2007) finner også at fallende subsidier til klimateknologi er best i en modell med læringseffekter som grunnlag for støtte. Velferdseffekten av konstant subsidiesats er større enn velferdseffekten ved økende subsidiesats da en konstant subsidiesats ligger nærmere den beste profilen for subsidiesatsen enn hva en økende profil gjør.

3.3 Effekter av en strengere global klimapolitikk

Heggedal og Jacobsen (2008) og Bye og Jacobsen (2009) studerer også effektene av en strengere global klimapolitikk (økt CO₂-avgift i Norge og verden) på velferdseffektene i de to studiene. For å kunne gjennomføre meningsfulle sammenlikninger gjennomføres de samme politikkskiftene på nye referansebaner som har høyere CO₂-avgift enn referansebanene som ligger til grunn for analysene i 3.1 og 3.2. Nåverdien av støttebeløpene i politikkskiftene er de samme som i politikkskiftene på referansebanene med lav CO₂-avgift i 3.1 og 3.2. Heggedal og Jacobsen (2008) finner at rangeringen av de tre ulike profilene for subsidiesatsene ikke endres når CO₂-avgiften øker, slik at fallende subsidiesatser fortsatt er best. Dette indikerer at nivået på

CO₂-avgiften ikke har en sterk effekt på tidsutviklingen i imperfeksjonene i CCS-FoU næringen, se figur 2.

Velferdseffektene av støtte til CCS-FoU påvirkes imidlertid av nivået på CO₂-avgiften, og det skyldes at imperfeksjonen relatert til markedsrett i næringen for høyteknologisk CCS-kapital vokser med CO₂-avgiften. Verdien av høyteknologisk CCS-kapital øker med en strengere klimapolitikk fordi gasskraft med CCS blir mer lønnsomt. Det etterspørres mer høyteknologisk CCS-kapital og produksjonen øker. Ikke hele verdiøkningen av CCS-kapitalen blir fanget opp i profittøkningen til monopolbedriftene som produserer den høyteknologiske kapitalen, slik at underinvesteringene som følge av markedsrett øker. Velferdsovergangen av subsidier til CCS-FoU blir større og dermed øker betydningen av en aktiv politikk rettet mot CCS-FoU. De tre alternative tidsprofilene for subsidiesatsen til CCS-FoU gir høyere velferdseffekt av støtte i regimet med høy CO₂-avgift enn i regimet med lav CO₂-avgift.

Bye og Jacobsen (2009) finner at gevinsten ved å reallokere noe av FoU-støtten til generell FoU på bekostning av CCS-FoU avtar når CO₂-avgiften øker, se figur 1. Dette skyldes dels at velferdseffekten av økt støtte til CCS-FoU blir mindre negativ ved en streng klimapolitikk som følge av at underinvesteringene i CCS-FoU øker når CO₂-avgiften øker. Effekten er imidlertid ikke stor nok til å oppveie effekten av subsidiene til generell FoU, slik at konklusjonen om at FoU-støtten ikke bør differensieres til fordel for CCS-FoU gjelder også for høye nivåer på CO₂-avgiften.

4. Konklusjoner og avsluttende merknader

I denne artikkelen har vi drøftet ulike argumenter som kan belyse om FoU-politikken skal differensieres mellom FoU-næringer. Spesielt har vi sett på om FoU-politikk rettet mot klimateknologier eksemplifisert ved det politiske satsingsområdet CCS-teknologier skal avvike fra annen FoU-politikk. Imperfeksjonene knyttet til markedene for nye klimateknologier vil også avhenge av prisen på CO₂-utslipp, og det er dermed komplementaritet mellom utslippspolitik og politikk rettet mot utvikling av klimateknologi. For fullt ut å ta hensyn til de eksterne effektene ved utslipp av klimagasser er det nødvendig med en kostnadseffektiv prising av klimagassutslipp. Teknologiske virkemidler bør generelt rettes mot svikt i klimatemarkedene som for alle andre teknologier.

I tilfeller der ulike teknologier har ulik grad av modenhet åpner dette for at FoU-politikken kan differensieres, men om det er den modne eller umodne teknologien som skal støttes mest er et empirisk spørsmål. Hvis levetiden for patenter er begrenset kan dette tale for at FoU i for eksempel CCS-teknologier skal støttes mer. Der som dette kombineres med en stigende pris på klimautslipp som følger av at klimapolitikken strammes til over tid, kan det være optimalt å støtte FoU på klimateknologier mer enn annen FoU som ikke påvirkes nevneverdig av stigende utslippspriser.

Vi analyserer FoU-politikk ved hjelp av en makroøkonomisk modell for norsk økonomi hvor vi både har spesifisert generell- og CCS-teknologiutvikling drevet av FoU. Siden modellen tar hensyn til kunnskapseksternaliteter mellom bedrifter, gir karbonprising tilleggsgevinster i form av å stimulere etterspørselen etter CCS-teknologier og CCS-FoU. Resultatene tyder imidlertid på at det ikke bør drives selektiv støtte til slik forskning på bekostning av annen forskning. En av årsakene til dette er at annen teknologiutvikling påvirker produktiviteten i alle sektorer i økonomien, mens CCS-FoU gir et snevrere bidrag til produktivitsveksten fordi den i stor grad kanaliseres via energimarkedet.

Resultatene fra simuleringene tyder på støtte til CCS-FoU bør komme i form av fallende subsidierater fordi underinvesteringene i CCS-teknologi er størst i begynnelsen av simuleringsperioden. Fallende subsidierater gir høyest velferdseffekt for alle de testede nivåene på CO₂-avgiften.

Norsk FoU på CCS-teknologier kan også være en katalysator for kunnskapsabsorpsjon fra utlandet eller bidra til økt spredning av slike teknologier i utlandet. Vi har ikke sett nærmere på slike effekter her. Det offentlige skal stimulere til teknologiutvikling etter størrelsen på imperfeksjonene. Mangel på detaljert informasjon om størrelsen på slike effektivitetskiller gjør at vi ikke anbefaler å drive selektiv støtte til CCS-FoU. Å "plukke" vinnere i denne teknologikonkurransen reduserer den samfunnsøkonomiske effektiviteten og kan også gi rom for "rent-seeking" aktiviteter.

Referanser

Bye, B., T. Fæhn, T. R. Heggedal, Karl Jacobsen og B. Strøm (2008): An innovation and climate policy model with factor-biased technological change: A small, open economy approach, *Reports 2008/22*, Statistisk sentralbyrå.

Bye, B., T. Fæhn og T.R. Heggedal (2008): Forskning og utvikling i næringslivet: - politiske intensjoner og valg av virkemidler, *Økonomiske analyser nr. 6*, Statistisk sentralbyrå.

Bye, B., T. Fæhn og T.R. Heggedal (2009): Er teknologipolitikk et egnet virkemiddel i den norske klimapolitikken? *Samfunnsøkonomen*, 2009/6

Bye, B. og K. Jacobsen (2009): On general versus emission saving R&D support, *Discussion Paper 584*, Statistisk sentralbyrå.

Coe, D.T. og E. Helpman (1995): International R&D spillovers, *European Economic Review*, 39, 859–887.

Finansdepartementet (2004): Perspektivmeldingen 2004 – utfordringer og valgmuligheter for norsk økonomi, St.meld. no. 8. 2004.

Finansdepartementet (2009): Nasjonalbudsjettet 2009, St.meld. no. 1. 2009.

Fischer, C. og R.G. Newell (2008): Environmental and Technology Policies for Climate Mitigation, *Journal of Environmental Economics and Management* 55, 142–162.

Gerlagh, R., Kverndokk, S., og K.E. Rosendahl (2009): Optimal Timing of Climate Change Policy, *Environmental and Resource Economics* 43, 369-390.

Goulder, L.H. og S.H. Schneider (1999): Induced technological change and the attractiveness of CO₂ abatement policies, *Resource and Energy Economics* 21, 211–253.

Griliches, Z. (1995): R&D and Productivity: Econometric Results and Measurement Issues, i P. Stoneman (ed.), *Handbook of the Economics of Innovation and Technical Change*, Blackwell, Oxford.

Heggedal, T.R. (2008): On R&D and the undersupply of emerging versus mature technologies, *Discussion Paper 571*, Statistisk sentralbyrå.

Heggedal, T.R. og K. Jacobsen (2008): Timing of innovation policies when carbon emissions are restricted: An applied general equilibrium analysis, *Discussion Paper 536*, Statistisk sentralbyrå.

Jaffe, A.B., Newell, R.G. og R.N. Stavins (2005): A Tale of Two Market Failures: Technology and Environmental Policy, *Ecological Economics* 54, 164–174. Jones, C.I. (1995): R&D-based models of economic growth, *Journal of Political Economy* 193 759–784.

Jones, C. I. og J.C. Williams (1998): Measuring the social returns to R&D, *Quarterly Journal of Economics* 113, 1119-1135.

Keller W. (2004): International Technology Diffusion, *Journal of Economic Literature* XLII, 752-782.

Kverndokk, S. og K.E. Rosendahl (2007): Climate policies and learning by doing: Impacts and timing of technology subsidies. *Resource and Energy Economics* 29, 58–82.

Metz, B., Davidson, O., H. de Coninck, M. Loos og L. Meyer (2005): *IPCC special report on carbon dioxide capture and storage*. Cambridge University Press, New York, NY (United States).

Popp, D. (2006): R&D Subsidies and Climate Policy: Is There a 'Free Lunch'? *Climatic Change*, 77, 311-341.

Romer, P. (1990): Endogenous Technological Change, *Journal of Political Economy* 94, 1002-1037.

Norge i en globalisert verden – betydning av utenlandsk eierskap i norsk næringsliv

Berit Emberland, Eirin Totland
og Ola Tveita

Utenlandsk eierskap har stor betydning både for norsk sysselsetting og innenlands verdiskaping. Utenlandske multinasjonale konsern tiltrekkes av kapitalintensive næringer. Olje- og gassutvinning er en næring som peker seg spesielt ut som interessant for utenlandske investorer. Svenskene har flest av de utenlandskkontrollerte foretakene og rår geografisk i øst og nord, mens USA er største eierland i vest. I Oslo/Akershus og i Agder/Rogaland står de utenlandskkontrollerte foretakene for over en tredjedel av verdiskapingen.

Globalisering har en stor betydning for den økonomiske og samfunnsmessige utviklingen i Norge. Varer, tjenester, arbeidskraft og kapital flyter i stadig større omfang over landegrensene. Internasjonal etterspørsel etter statistikk som kan måle globalisering har medført et behov for å se på og måle omfanget, betydningen og karakteren av disse grenseoverskridende virksomhetene.

Denne artikkelen fokuserer på utenlandsk eierskap i foretak i Norge og hvilke økonomisk betydning de utenlandskkontrollerte foretakene har for norsk økonomi. Statistikk for virksomheten i utenlandskkontrollerte foretak i Norge gir grunnlag for å spesifisere de utenlandskkontrollerte foretak i Norge som en egen gruppe i presentasjoner av nasjonale tall for blant annet omsetning, verdiskaping og sysselsetting. Det er ingen særskilt datainnsamling og statistikken bygger på strukturstatistikkene for ulike næringer (se boks).

Ved bruk av ny statistikk for utenlandskkontrollerte foretaks aktivitet i Norge har vi utarbeidet noen interessante hovedfunn. Statistikken bygger på detaljert felles lovpålagte metoder i EØS, og vil derfor være fullt ut sammenlignbare mellom EØS-landene. I våre naboland, Danmark, Finland og Sverige, har de utenlandske foretak lignende omfang og betydning i økonomien.

I artikkelen belyser vi det utenlandske eierskapet sett i forhold til alle foretakene i næringslivet i Norge. Vi ser også på hvilke land som er store og betydningsfulle når det gjelder utenlandsk kontroll av foretakene. På ssb.no er det publisert tall for inngående FATS i Norge tilbake til år 2000.

Berit Emberland er seniorrådgiver ved Seksjon for industristatistikk (ber@ssb.no)

Eirin Totland er førstekonsulent ved Seksjon for finansstatistikk (iri@ssb.no)

Ola Tveita er seniorrådgiver ved Seksjon for finansielle foretak (tve@ssb.no)

Boks 1. FATS (Foreign Affiliates Statistics)

Er statistikk over utenlandskkontrollerte foretaks aktiviteter i et land. Et foretak er kontrollert fra utlandet når et foretak, eller annen økonomisk enhet i utlandet, eier mer enn 50 prosent av det innenlandske foretaket (direkte eller indirekte). Det finnes også tilfeller der flere eiere med lavere eierandel enn 50 prosent kan gå sammen og utøve effektiv minoritetskontroll. Som operativ hovedregel i statistikken defineres imidlertid kontroll som når en aksjonær eier mer enn 50 prosent av aksjekapitalen.

Statistikken for utenlandskkontrollerte foretaks aktivitet i Norge (inngående FATS) omfatter nå næringshovedområdene olje- og gassutvinning, bergverksdrift, industri, bygge- og anleggsvirksomhet, varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet, transport, lagring og kommunikasjon, eiendomsdrift, utleievirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting. Næringsområdet for jordbruk, fiske, kraft- og vannforsyning, finansiell tjenesteyting og forsikring, offentlig forvaltning, undervisning, helse- og sosialtjenester og andre sosiale og personlige tjenester er utelatt fra statistikken. Statistikken er frigitt på <http://www.ssb.no/utfono>.

Hvor eierskapsinformasjonen kommer fra

Norsk næringsliv er sammensatt av både norske og utenlandske eierskap. På bakgrunn av informasjon fra Aksjonærregisteret kan man beregne eierandelen til hver enkelte aksjonær i selskapet, og dermed foreta en identifisering av direkte og indirekte majoritetseierskap. Videre kan disse knytningene ordnes slik at det dannes en fullstendig hierarkisk konsernstruktur, og registeret er således dekkende for de behov Statistisk sentralbyrå har for å identifisere konsernets foretak innenfor Norges grenser og utenlandske eiere av norske morselskaper. Det omfatter både direkte og indirekte eie, og eierskapsbegrepet tilsvarende dermed de definisjoner og avgrensninger som ligger i en konserndefinisjon av datterselskap. Registeret kan brukes til å identifisere hvilke utenlandske foretak som eier mer enn 50 prosent av aksjekapitalen i et norsk foretak og hvilke norske foretak dette gjelder.

Ultimate eierland¹ er ofte vanskelig å identifisere, mye grunnet konsernknytninger og manglende opplysninger om hvem som egentlig sitter med makten over selskapet. Landet der beslutningsmyndigheten for foretaket ligger er definert som det ultimate eierland. Det vil si stedet der de strategiske beslutningene for et konsern blir vedtatt. Kilder for identifikasjon av ultimate eierland i statistikken er Skatteetatens opplysninger om kontrollerte transaksjoner og mellomværende, foretakenes årsberetning og opplysninger fra internett.

2. Utenlands eierskap – hvilke betydning har de?

Utenlandske eiere og deres kapital har spilt en stor rolle i utviklingen av næringslivet i Norge helt fra starten av 1900-tallet fram til i dag, kun avbrutt av de to verdenskrigene og mellomkrigsperioden. Den norske industrialiseringsprosessen ble utbygd i perioden 1901-1913 med støtte fra utenlandsk kapital og teknisk innsikt fra utenlandske eiere skriver Arthur Stonehill i sin studie "Utenlandske eierinteresser i norske bedrifter" (1965). Karakteristiske trekk for utenlandske foretaks investeringer i Norge er like gjeldende i dag som det var på begynnelsen av 1900-tallet. Utlendinger investerer i relativt store og kapitalintensive foretak, ofte knyttet til eksportindustrien. Svensk, fransk, britisk og amerikansk kapital har vært med på å legge det økonomiske grunnlaget for en rekke virksomheter. Noen eksempler på slike virksomheter er Norsk Hydro, Orkla, Findus, Lilleborg Fabriker og Hafslund.

Den nye statistikken over utenlandskontrollerte foretak i Norge viser at det er vårt naboland, Sverige, som dominerer norsk næringsliv, sammen med finansielle kjemper som USA, Frankrike og Storbritannia. Sverige har flest antall foretak og antall sysselsatte av de utenlandskontrollerte foretakene i Norge. Store amerikanske multinasjonale konsern kontrollerer også mange foretak i Norge, og det i foretak med høy verdiskaping². Samme trekk ser vi for Frankrike som også har flere store multinasjonale konsern med direkte eller indirekte eierskap i norske foretak. Historisk bakgrunn med kapitaltilskudd, kulturelle likheter mellom nasjoner og ikke minst en attraktiv petroleumsnæring har opprettholdt disse landenes store eierskapsforhold i norsk næringsliv.

Stordriftsfordeler og konkurransedyktighet i den globale verden har skapt en sterk vekst i antall multinasjonale konsern. Innad i konsernet er det store fordeler med at kjente kvalifikasjoner kan overføres fra et foretak til et annet. Fordelen med kompetanseoverføring av teknologi og kunnskap fra utenlandske eiere er oppdaterte produksjonsmetoder, ny teknologi og utnyttelse

¹ De utenlandskontrollerte foretakene er ofte eid gjennom flere ledd i en eierkjede, men med ultimate eiere menes det siste ledd i eierkjeden. Ultimate eierland er landet der det foretaket i eierkjeden som ikke selv er kontrollert av et annet foretak ligger (altså det «bakerste» foretaket i eierkjeden).

² Verdiskaping måles i artikkelen som bearbeidingsverdi til faktorpris.

av forskning og utviklingsarbeid (FoU). Forskjeller i internasjonal skatte- og avgiftspolitikkk blir også utnyttet i store konsern.

Skatte- og avgiftspolitikken er ulik fra land til land. Store konsern kan ha hovedkontor i ett land, registrert på børs i ett annet land og skatte til et tredje. I skatteavtalene benyttes det juridiske formalbetraktninger som medfører at en utenlandsk investor i realiteten kan ha et selskap som blir ansett som hjemmehørende i et skatteparadis, selv om selskapet ikke har reel virksomhet der. Foretak uten substansielt fysisk nærvær og uten signifikante økonomiske aktiviteter har ikke mulighet til å være engasjert i beslutninger og kontrollere datter-selskapene. Mange foretak som er registrert i skatteparadis og offshore finansielle sentre er holdingselskaper og subholdingselskaper (Special Purpose Entities – SPE) med begrenset eller ingen lokal aktivitet, såkalte "tomme" foretak. Av 4 979 utenlandskontrollerte foretak i Norge i 2007 er 35 foretak registrert i et skatteparadis (i følge OECD's definisjon av skatteparadis).

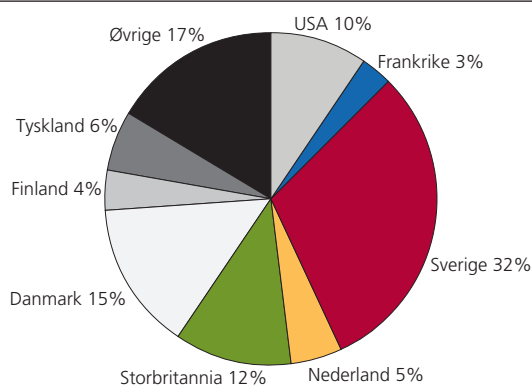
En kan også finne flere nordmenn bosatt i utlandet. I oljenæringen og sjøtransportnæringen kan en finne en rekke utflyttede nordmenn bosatt i Storbritannia. I statistikken vil selskaper kontrollert av utflyttede nordmenn få bosettingslandet som ultimate eierland, dersom ikke annen informasjon tilsier at de reelle strategiske beslutningene og kontrollen foregår i et annet land.

3. Utlandet er tungt inne i de store foretakene

I følge den nye statistikken for utenlandskontrollerte foretak i Norge har antall utenlandskontrollerte foretak økt med 38 prosent fra år 2000 til 2007, mens antall norskkontrollerte foretak i samme periode har økt med 20 prosent. I 2007 var det 4 979 utenlandskontrollerte foretak i Norge. Dette utgjorde 2 prosent av det totale antall foretak. I 2000 var andelen foretak 1,7 prosent. Disse foretakene sysselsatte omtrent hver femte arbeidstaker i 2007, mens andelen var vel 17 prosent i 2000. Mens gjennomsnittlig antall sysselsatte per foretak for hele næringslivet er 5,5 i 2007 har de utenlandskontrollerte foretakene over 10 ganger så mange sysselsatte (nær 57). Dette viser klart at det utenlandske eierskapet er konsentrert i store foretak. Verdiskapingen til de utenlandskontrollerte foretakene, målt ved bearbeidingsverdi, var i 2000 og 2007 på henholdsvis 213 og 362 milliarder kroner. Dette utgjorde for hvert av de to årene henholdsvis 26,8 og 27,2 prosent av verdiskapingen til alle foretak i Norge. Denne lave andelen foretak og de høye andeler av sysselsetting og verdiskaping viser også at mange av de store foretakene i Norge er kontrollert i fra utlandet. Tallene for hvert av årene i perioden 2000-2007 kan også tyde på at utlendinger i økende grad har gått inn som majoritetsiere i norske foretak.

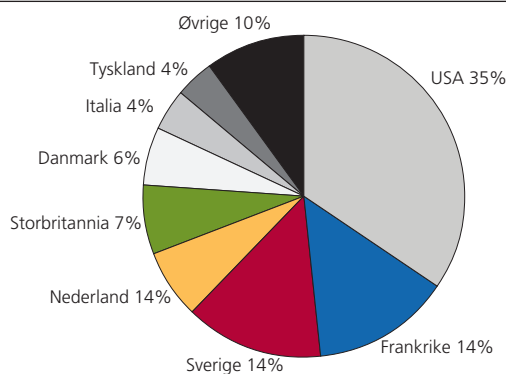
Ved å sammenligne forholdene i Norge mot hvordan våre naboland, Danmark, Finland og Sverige, kan en

Figur 1. **Antall utenlandsk kontrollerte foretak etter eierland. 2007. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. **Verdiskaping i utenlandsk kontrollerte foretak etter eierland. 2007. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

se en lignende tendens med andel av utenlandsk kontrollerte foretak. De utenlandsk kontrollerte foretakene utgjorde en relativt liten andel av totalt antall foretak i samtlige land. I alle land ligger andelen på 1-2 prosent. Det utenlandske eierskapet er som i Norge knyttet til de store foretakene.

De utenlandsk kontrollerte foretakene sysselsetter mange og bidrar til en høy andel av verdiskapingen i det danske, finske og svenske næringslivet. Sverige skiller seg ut fra de øvrige nordiske landene med en betydelig større andel av antall sysselsatte knyttet til de utenlandsk kontrollerte foretakene. Verdiskapingen i disse foretakene utgjør også en høyere andel av verdiskapingen enn det de gjør i Norge, Danmark eller Finland.

I Norge er som figur 1 viser, Sverige det største eierlandet i antall foretak. De har flest foretak innen varehandel med en andel på 45 prosent fulgt av tjenesteytende næringer med 28 prosent.

Dansk eierskap er også konsentrert rundt varehandel med nær halvparten av foretakene knyttet til denne næringen. Storbritannia har flest foretak innen de forretningsmessige tjenesteytende næringene med 46 prosent, med varehandel som nummer to (19 prosent). USA har en stor andel av sine foretak innen de samme nærin-

gene med henholdsvis 34 for varehandel og 36 prosent innen forretningsmessig tjenesteyting. For industrinæringen har samtlige land en andel på rundt 12 prosent.

Verdiskapingen fordelt på eierland forteller at foretak som er kontrollert fra USA står for 35 prosent av den totale verdiskapingen i de utenlandsk kontrollerte foretakene, jf. figur 2. Når en ser på verdiskaping innen de ulike næringene utpeker olje- og gassnæringen seg for en rekke land. USA, Nederland og Frankrike har den største andel av verdiskapingen knyttet til denne næringen. Storbritannia har også en stor andel innen olje- og gassnæringen, men sprer seg også på andre næringer som industri, varehandel og forretningsmessig tjenesteyting. Sverige skiller seg ut fra de store landene fordi den utenlandsk kontrollerte verdiskapingen er størst innen varehandel, transport og kommunikasjon.

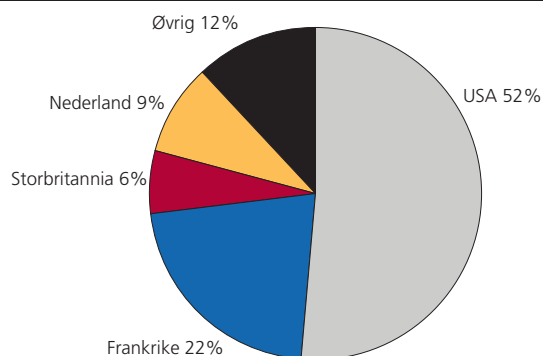
Vi har valgt ut de tre mest betydningsfulle hovedområdene for norsk økonomi, olje- og gassutvinning og bergverksdrift, industri og varehandel. I de påfølgende avsnittene ser vi på hvilken betydning utenlandsk eierskap har for antall foretak, sysselsetting og verdiskaping i disse næringene.

4. Utenlandsk kontrollerte foretak betyr mye i olje- og gassvirksomheten

Antall foretak som er kontrollert fra utlandet har sin høyeste andel i olje- og gassutvinning og bergverksdrift. 14 prosent av alle foretakene i denne næringen er kontrollert fra utlandet. Storbritannia kontrollerer flest foretak (35 prosent).

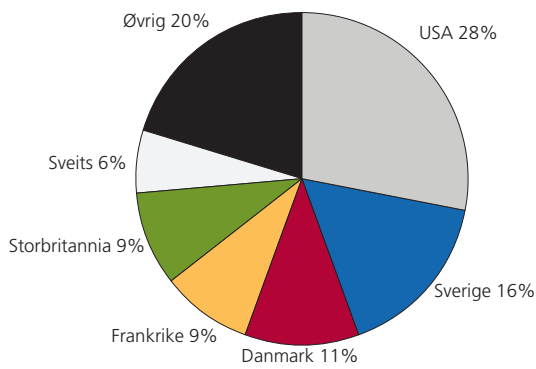
De utenlandsk kontrollerte foretakene står for 44 prosent av samlet sysselsetting i olje- og gassutvinning og bergverksdrift. Foretak kontrollert fra Storbritannia har den største andelen sysselsatte i utenlandsk kontrollerte foretak i næringen, med 42 prosent. Utenlandsk kontrollerte foretak står for 36 prosent av verdiskapingen i næringen. Blant de utenlandsk kontrollerte foretakene har, som figur 3 viser, USA høyest andel av verdiskapingen med 52 prosent. Deretter kommer Frankrike med 22 prosent.

Figur 3. **Verdiskaping for utenlandsk kontrollerte foretak innen olje- og gassutvinning og bergverksdrift, etter eierland. 2007. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Verdiskaping i industrien etter eierland. Utenlandskontrollerte foretak. 2007. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5. Amerikansk- og svenskkontrollerte foretak er viktige i industrien

Av alle industriforetakene i Norge er 3 prosent kontrollert fra utlandet. Sverige er det største eierlandet, og kontrollerer 30 prosent av de utenlandskontrollerte industriforetakene i Norge.

Statistikken viser videre at 22 prosent av de sysselsatte i industrien jobber i et utenlandskontrollert foretak. Både for sysselsettingen og verdiskapingen er det USA som dominerer blant de utenlandskontrollerte foretakene, fulgt av Sverige. De svenskkontrollerte industriforetakene er imidlertid gjennomgående mindre enn foretakene som kontrolleres fra USA

6. Utenlandske investorer tyngst inn i høyteknologisk industri

Ved å dele opp industrien etter teknologigrad får vi mer detaljert informasjon om hvilke deler av industrien som er dominert av utenlandskontrollerte foretak. Vi har delt industrien inn i høyteknologiske næringer, middels teknologiske næringer, middels lavteknologiske næringer og lavteknologiske næringer³.

³ Høyteknologiske næringer omfatter produksjon av: farmasøytiske råvarer og preparater, kontor- og datamaskiner, radio-, fjernsyns- og annet kommunikasjonsutstyr, medisinske instrumenter, presisjonsinstrumenter, optiske instrumenter, klokke og ur, luftfartøyer og romfartøyer (inkl. reparasjon). Middels høyteknologiske næringer omfatter produksjon av kjemiske råvarer, plantevern- og skadedyrsmidler og andre landbrukskjemiske produkter, maling og lakk, trykkfarger og tetningsmidler, såpe og vaskemidler, rense- og poleringsmidler, parfyme og toalettartikler, andre kjemiske produkter, kunstfibre, maskiner og utstyr, andre elektriske maskiner og apparater, motorvogner, tilhengere og deler, lokomotiver og annet rullende materiell til jernbane og sporvei (inkl. reparasjoner), motorsykler og sykler og transportmidler ellers. Middels lavteknologiske næringer omfatter produksjon av kull- og petroleumprodukter og kjernebrensel, gummi- og plastprodukter, andre ikke metallholdige mineralprodukter, metaller, metallvarer, unntatt maskiner og utstyr, bygging og reparasjon skip og båter. Lavteknologiske næringer omfatter produksjon av næringsmidler og drikkevarer, tobakkvarer, tekstiler, klær, beredning og farging av pelsskinn, trelast og varer av tre, kork, strå og flettematerialer, unntatt møbler, papirmasse, papir og papirvarer, forlagsvirksomhet, grafisk produksjon og reproduksjon av innspilte opptak, møbler, annen industriproduksjon og gjenvinning.

Tabell 1. Utenlandskkontrollerte foretak i industrien som andel av alle industriforetak, etter teknologisk kompleksitet. 2007. Prosent

Grupper	Foretak	Syssel-satte	Verdi-skaping
Høyteknologiske	7	47	53
Middels teknologiske	5	30	34
Middels lavteknologiske	3	23	24
Lavteknologiske	3	15	19

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

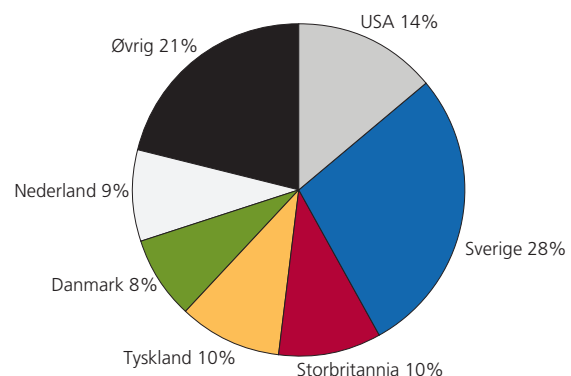
Det er prosentvis flest utenlandskkontrollerte foretak i gruppen høyteknologiske næringer. Disse foretakene er ofte multinasjonale konsern som er kapitalintensive og har stordriftsfordeler. Som tabell 1 viser utgjør de utenlandskkontrollerte foretakene bare 7 prosent av foretakene, mens de har 47 prosent av total sysselsetting og 53 prosent av den total verdiskapingen innenfor den høyteknologiske industrien. I alle grupper finner vi at utenlandske foretak kjøper de største foretakene innenfor sitt område.

I den andre enden av tabellen er det prosentvis færrest utenlandskkontrollerte foretak i den lavteknologiske gruppen. Men også i denne gruppen har de utenlandskkontrollerte foretakene gjennomsnittlig større verdiskaping enn de norskkontrollerte. I tillegg har de også flere sysselsatte, slik at de utenlandske kontrollerte industriforetakene i snitt også her er større enn de norskkontrollerte.

7. Sverige viktig eierland innen varehandelen

Utenlandskkontrollerte foretak kontrollerte i 2007 3 prosent av alle foretakene i varehandelnæringen. Av de utenlandskeide foretakene er flest antall foretak kontrollert fra Sverige med 36 prosent, etterfulgt av Danmark med 17 prosent. Videre står foretak kontrollert fra utlandet for 20 prosent av sysselsettingen i denne næringen, og for 29 prosent av den totale verdiskapingen. Foretak som er kontrollert fra Sverige har den største andelen av sysselsatte og verdiskaping blant de utenlandskkontrollerte foretakene, med henholdsvis 29 og 28 prosent. For sysselsettingen er det deretter Nederland og Storbritannia som er store blant de

Figur 5. Verdiskaping i varehandelen etter eierland. Utenlandskontrollerte foretak. 2007. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Foretak og verdiskaping etter landsdel. Utenlandskontrollerte foretak og hele næringslivet. 2007. Prosent

Foretak/verdiskaping	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge	Hele landet
Antall foretak								
Utenlandskontrollerte foretak	59	3	15	10	8	3	2	100
Hele næringslivet	27	8	20	14	16	7	8	100
Verdiskaping								
Utenlandskontrollerte foretak	36	1	5	52	4	1	1	100
Hele næringslivet	30	2	9	43	10	3	3	100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

utenlandskontrollerte foretakene innen varehandelen i 2007, med henholdsvis 15 og 10 prosent.

For verdiskapingen i varehandelsforetakene i 2007 dominerer de svenskkontrollerte foretakene med 28 prosent etterfulgt av USA med 14 prosent (se figur 5).

8. Geografisk plassering av de utenlandske foretakene

Geografisk fordeling⁴ av de utenlandskkontrollerte foretaks aktiviteter er bygget på opplysninger om foretakenes registrerte forretningsadresse. Dette gir primært et bilde av hvor hovedkontoret er plassert og ikke alltid et bilde av hvor den reelle aktiviteten forgår. Dette vil spesielt slå ut innen bygge- og anleggsvirksomhet og varehandel, hvor hovedkontorene til de store foretakene er i Oslo/Akershus, mens bedriftene fordeler seg ut over i landet. Det samme gjelder også for deler av forretningsmessig tjenesteyting, men i noe mindre grad.

Tabell 2 viser at 74 prosent av de utenlandskkontrollerte foretakene er lokalisert i landsdelene Oslo/Akershus og Sør-Østlandet, og da med en mye høyere konsentrasjon i Oslo og Akershus enn det som er tilfellet for alle foretakene i næringslivet. Foretakene for hele næringslivet er jevnere fordelt ut over i hele landet.

De store internasjonale oljeforetakene har sine hovedkontorer i Rogaland, Dette blir også gjenspeilet i den betydning landsdelen Agder/Rogaland har målt i verdiskaping. Målt i antall foretak hadde Agder/Rogaland kun 10 prosent av de utenlandskkontrollerte foretakene i 2007. Disse står imidlertid for hele 52 prosent av disse foretakenes verdiskaping. Landsdelen har også stor betydning for den samlede verdiskapingen med en andel på 43 prosent av den samlede verdiskapingen.

9. Betydning av utenlands eierskap i de ulike landsdelene

Selv om den geografiske fordelingen er basert på hovedkontorets plassering så gir tabell 3 et bilde av betydningen av det utenlandske eierskapet på sysselsettingen og verdiskapingen rundt i landet.

Statistikken for 2007 viser at over en tredjedel av de sysselsatte i Oslo/Akershus er i et utenlandskkontrollert

⁴ Landsdelen Sør-Østlandet omfatter fylkene Østfold, Buskerud, Vestfold og Telemark. Landsdelen Vestlandet omfatter fylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Foretak registrert med adresse på Svalbard er inkludert i tallene for Nord-Norge

Tabell 3. Utenlandskontrollerte foretak. Antall foretak, sysselsetting og verdiskaping sett i forhold til hele næringslivet, etter landsdel. 2007. Prosent

Landsdel	Antall foretak	Antall sysselsatte	Verdiskaping
Oslo og Akershus	4,3	34,3	32,9
Hedmark og Oppland	0,7	6,5	8,1
Sør-Østlandet	1,5	11,8	16,2
Agder og Rogaland	1,5	17,7	32,5
Vestlandet	0,9	8,9	12,2
Trøndelag	0,8	5,9	9,4
Nord-Norge	0,5	5,9	11,1
Hele landet	2,0	20,2	27,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

foretak. For Agder og Rogaland er andelen 18 prosent. Hedmark/Oppland, Trøndelag og Nord-Norge har de laveste andelenes sysselsatt i et utenlandskkontrollert foretak med rundt 6 prosent hver. Både i Oslo/Akershus og Agder/Rogaland står de utenlandskkontrollerte foretakene for nær 1/3 av verdiskapingen innen næringslivet i områdene. Lavest utenlandsandel er det i Hedmark/Oppland med vel 8 prosent.

Tabell 4 gir en fordeling etter næring for sysselsettingen i de utenlandskkontrollerte foretakene i 2007 for hver landsdel. Vi ser at utenlandske eiere i de fleste landsdelene konsentrerer seg i relativt stort omfang om industrien, med unntak av Oslo og Akershus, der varehandelen dominerer og i Nord-Norge, der utenlandsk eierskap i stor grad er konsentrert i transportnæringen. Bildet er ikke veldig forskjellig, målt etter verdiskaping. Tabell 5 viser ikke uventet at olje- og gassutvinningen her får en svært høy andel for Agder og Rogaland. For olje- og gassnæringen i Agder og Rogaland er det et stort avvik mellom andelen av de sysselsatte (35 prosent) og andelen av verdiskapingen (88 prosent) i de utenlandskkontrollerte foretakene i landsdelen. Dette skyldes dels at dette er en lønnsom næring, men det har også sammenheng med organiseringen av virksomheten her. Enkelte store olje- og gassforetak har ingen eller få ansatte, men leier inn arbeidskraft, også fra andre foretak i konsernet.

10. Sverige viktigste eierland i største deler av landet

Sverige er det viktigste eierland i antall sysselsatte i de utenlandskkontrollerte foretakene i samtlige landsdeler, bortsett fra i Agder/Rogaland og på Vestlandet, se figur 6. For Agder/Rogaland er USA det viktigste eierlandet,

Tabell 4. Andel sysselsatte i utenlandskontrollerte foretak, etter næring. Landsdel. 2007. Prosent

Næring	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge	Hele landet
Olje- og gassutvinning, bergverk	1	0	1	35	18	11	0	6
Industri	13	54	55	26	44	37	22	22
Bygge- og anleggs-virksomhet	9	1	7	1	2	1	4	7
Varehandel m.m.	32	33	21	11	12	25	4	26
Hotell- og restaurant-virksomhet	3	1	2	6	2	1	0	3
Transport m.m.	9	0	4	10	11	2	59	10
Forretningsmessig tjenesteyting	33	11	10	12	11	23	10	20
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100

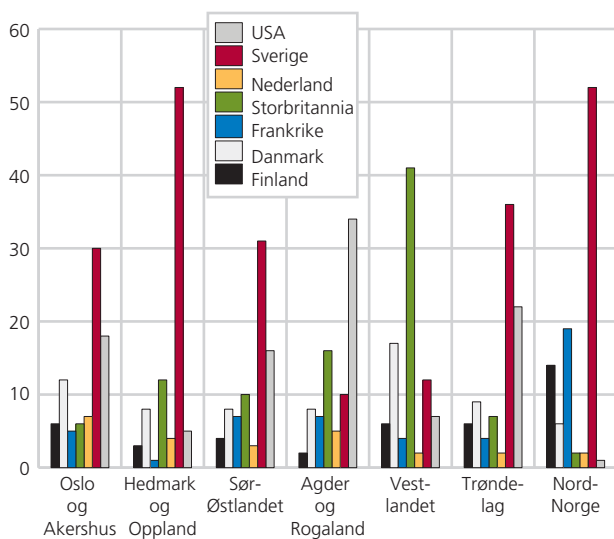
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5. Andel av verdiskapingen i utenlandskontrollerte foretak, etter næring. Landsdel. 2007. Prosent

Næring	Oslo og Akershus	Hedmark og Oppland	Sør-Østlandet	Agder og Rogaland	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge	Hele landet
Olje- og gassutvinning, bergverk	3	0	1	88	19	19	0	47
Industri	18	57	60	5	43	36	30	15
Bygge- og anleggs-virksomhet	8	1	6	0	2	1	3	3
Varehandel m.m.	31	33	21	3	8	17	3	14
Hotell- og restaurant-virksomhet	2	1	1	1	1	0	0	1
Transport m.m.	13	0	4	1	14	0	43	7
Forretningsmessig tjenesteyting	26	8	8	3	14	27	22	13
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Sysselsatte etter utvalgte eierland. Andeler innen de enkelte landsdeler. 2007. prosent

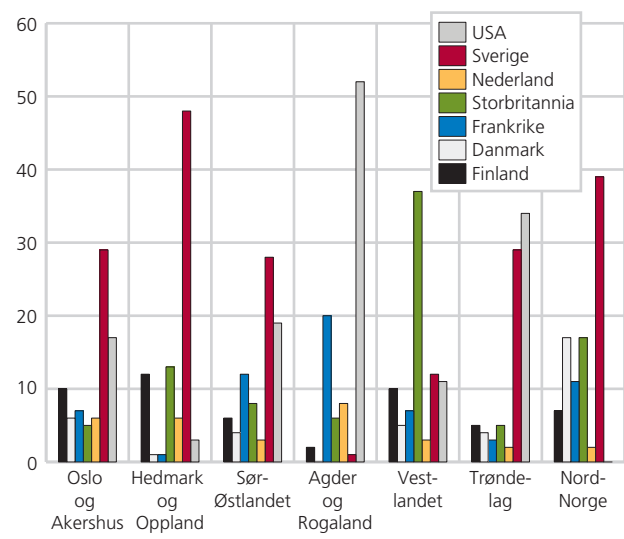

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

mens Storbritannia er det viktigste eierlandet i forhold til andel sysselsatte i utenlandskontrollert foretak på Vestlandet.

Målt i verdiskaping er Sverige, som figur 7 viser, det største eierlandet i landsdelene i Oslo/Akershus, Hedmark/Oppland, Sør-Østlandet og i Nord-Norge med andeler fra 29 til 48 prosent av de utenlandskontrollerte foretakene i disse landsdelene. USA er det største eierlandet både i Agder/Rogaland og Trøndelag med henholdsvis 52 og 39 prosent. I Trøndelag står i tillegg de svenske foretakene for en stor andel av verdiskapingen i de utenlandskontrollerte foretakene i den landsdelen (29 prosent).

Figur 7. Verdiskaping etter utvalgte eierland. Andeler innen de enkelte landsdeler. 2007. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Eiere i de to andre nærmeste naboland, Danmark og Finland, har betydelig mindre andeler både målt i antall sysselsatte og i verdiskaping enn eiere fra Sverige. Finland har sin relativt største andel i Nord-Norge, med 14 prosent av antall sysselsatte og 16 prosent av verdiskapingen. Danmark er størst på Vestlandet, hvor det danske eierskapet står for 17 prosent av sysselsettingen og 10 prosent av verdiskapingen i landsdelen.

Avslutning

Norsk næringsliv nyter godt av en globalisert verden. Utenlandsk eierskap er sentralt i næringslivet og er med på å opprettholde sysselsettingen og skape økonomisk gevinst for foretakene. Foretak kontrollert fra utlandet

sto for mer enn en fjerdedel av verdiskapingen i Norge i 2007. Spesielt USA, Sverige og Frankrike er store eierland målt i verdiskaping. Den geografiske oversikten for utenlandskontrollerte foretaks plassering i Norge viser stor konsentrasjon i Oslo og Akershus hvor hovedkontorene ligger.

Statistikk for utenlandskontrollerte foretak i Norge dekker per i dag ikke hele næringslivet i Norge. Foretak innen kraft- og vannforsyning og finansiell tjenesteyting og forsikring er foreløpig ikke tatt med i populasjonen. Det er heller ikke næringene jordbruk og skogbruk, fiske, offentlig forvaltning, undervisning, helse- og sosialtjenester og andre sosiale og personlige tjenester. Norge er pålagt av Eurostat å levere tall for næringene kraft- og vannforsyning samt finansiell tjenesteyting og forsikring, og arbeid pågår i Statistisk sentralbyrå med å dekke også disse næringene.

Statistikk for utenlandskontrollerte foretaks virksomhet er samlet inn for en rekke europeiske land. Eurostat publiserer dataene på sin hjemmeside⁵. Statistikken benyttes blant annet til måling av graden av globalisering, internasjonale handelsforhandlinger og økonomisk forskning. Eurostat samler også inn statistikk for nasjonalkontrollerte foretaks aktiviteter i utlandet. SSB publiserer enda ikke statistikk for norskkontrollerte foretaks virksomhet i utlandet, men vil i løpet av år 2011 kunne presentere denne statistikken på hjemmesiden til Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Stonehill, A. (1965): *Utenlandske eierinteresser i norske bedrifter*, Samfunnsøkonomiske studier 14, Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Statistisk sentralbyrå (2009): (<http://www.ssb.no/ut-fono/>) Utenlandskontrollerte foretaks aktivitet i Norge 2000-2007

⁵ Eurostat link Foreign Affiliates Statistics (FATS): http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/european_business/special_topics/foreign_controlled_enterprises

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Statistiske analyser

Solveig Glomsrød and Iulie Aslaksen (eds.): The Economy of the North 2008. SA no. 112. 102 s. ISBN 978-82-537-7691-0 (Printed version). ISBN 978-82-537-7692-7 (Electronic version)

The objective of *The Economy of the North 2008* is to present a comprehensive overview of the economy of the circumpolar Arctic, including the traditional production activities of the indigenous people. The report discusses the importance of the Arctic economy from a global perspective, with particular focus on the natural resources in the Arctic region.

The Economy of the North 2008 has been produced as part of the ECONOR project, funded by the Norwegian Ministry of Foreign Affairs and the Nordic Council of Ministers. The report is the result of contributions from a network of researchers from national statistical offices and academic institutions located across the Arctic nations. Statistics Norway has hosted the editorial group that compiled and edited the contributions from the project network.

Statistics Norway would like to thank all the individual contributors and institutions who have provided data, analysis, texts, illustrations, and scientific advice for *The Economy of the North 2008*. The present report is a pioneering work in the sense that the path outlined in the first ECONOR report *The Economy of the North* is still new and relatively unexplored, with various challenges of statistical and conceptual nature. It is our hope that the present overview of the Arctic economy will inspire work to further strengthen the information basis from where to assess the sustainability of the Arctic communities in terms of natural wealth management and environmental challenges.

The Economy of the North 2008 was edited by Solveig Glomsrød (chief editor), Iulie Aslaksen, and Lars Lindholt of the Research Department of Statistics Norway. Marit Vågdaal did the technical editing, and Siri Boquist was the photo editor. More information is available at www.ssb.no.

Rapporter

Lasse Sigbjørn Stambøl: Opprettholdelse av og avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i Norge. Basert på tidsserieanalyser av regional arbeidsmarkedsmobilitet. Rapporter 2009/40. 129 s. ISBN 978-82-537-7683-5 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7684-2 (Elektronisk versjon)

Prosjektet har hatt som hovedmål å analysere regionale forskjeller i opprettholdelse av og avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i Norge ved hjelp av arbeidsmarkedsmobilitet i et tidsperspektiv. Analysene ser på graden av suksess som selvstendig næringsdrivende målt ved hjelp av årlige og periodiske opprettholdelsesrater som selvstendig næringsdrivende og vise versa ved hjelp av årlige og periodiske avgangsrater fra selvstendig næringsvirksomhet. Datagrunnlaget er hentet fra perioden 1994-2005, der det ved hjelp av fullstendige paneldatasett analyseres atferd med hensyn til hvor lenge selvstendig næringsdrivende klarer å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet. De regionale bruttostrømmene fra selvstendig næringsvirksomhet er splittet opp etter forskjellige persongrupper og bakgrunnsstatus på arbeidsmarkedet med spesiell vekt på nye selvstendig næringsdrivende. En viktig del av undersøkelsen har også vært å analysere opprettholdelse av og avgang fra selvstendig næringsvirksomhet ved hjelp av regionspesifikke kjennetegn.

Resultatene viser at der er meget stor avgang fra og dermed lav opprettholdelse av selvstendig næringsvirksomhet det første året, og da spesielt blant nye selvstendig næringsdrivende, som viser dobbelt så stor avgang som gjennomsnittet for all selvstendig næringsvirksomhet. Opprettholdelsen av selvstendig næringsvirksomhet er noe større for menn enn for kvinner, noe større blant middelaldrende enn blant yngre og eldre, noe større blant de med middels utdanning enn hos de med lav eller høy utdanning og noe større i mer perifere regionale arbeidsmarkeder enn i de mest sentrale regionene, selv etter å ha kontrollert for selvstendig næringsvirksomhet i primærnæringene. Avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet faller gradvis i årene etter oppstart, bortsett fra i det fjerde året, da avgangen tiltar igjen. Tidligere erfaring fra selvstendig næringsvirksomhet øker klart sannsynligheten for å fortsette som selvstendig næringsdrivende, mens tidligere marginal erfaring fra arbeidsmarkedet, som under utdanning, arbeidsledighet og utenfor arbeidsstyrken, klart øker sannsynligheten for tidlig å gi opp virksomheten som selvstendig næringsdrivende. Majoriteten av selvstendig næringsdrivende som gir opp sin virksomhet går over til lønnsarbeide eller ut av arbeidsstyrken, skjønt det er også avdekket en viss tilbøyelighet til at mange går tilbake til den statusen de hadde på arbeidsmarkedet før de startet sin selvstendige næringsvirksomhet. Regioner med relativt høyere nivå på arbeidsledigheten erfarer større avgang fra selvstendig næringsvirksomhet enn andre regioner.

Erling Holmøy, Erling Motzfeldt Kravik, Vibeke Oestreich Nielsen og Birger Strøm: Konsekvenser av ubalanse mellom ressurser og krav til offentlige velferdstjenester: Fremskrivninger av offentlige finanser og makroøkonomi til 2050. Rapporten 2009/39. 70 s. ISBN 978-82-537-7677-4 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7678-1 (Elektronisk versjon)

Tidligere langsiktige fremskrivninger av norsk økonomi har vist to hovedtrekk: For det første gir videreføring av dagens skattesatser og standarden på offentlige velferdstjenester et større offentlig budsjettoverskudd enn det som kreves ifølge handlingsregelen for budsjettpolitikken frem til ca. 2020. For det andre forsvinner dette budsjettpolitiske handlingsrommet gradvis etter 2020, fordi veksten i offentlige utgifter da er systematisk sterkere enn veksten i det offentliges finansieringskilder. Tidligere fremskrivninger fra finansdepartementet, se for eksempel Perspektivmeldingen (St. meld. nr. 9, 2008-2009), har ikke spesifisert hvordan man utnytter det budsjettpolitiske handlingsrommet som åpner seg frem mot 2020. Fremskrivninger i blant annet Holmøy og Nielsen (2008a) og Heide, Holmøy, Solli og Strøm (2006) har forutsatt at det tas ut i form av lavere skatt på arbeid.

Denne rapporten analyserer de langsiktige virkningene på offentlige finanser og makroøkonomi av at man i stedet for skattelettelse benytter et eventuelt budsjettpolitisk handlingsrom til å bedre standarden på offentlige helse og omsorgstjenester (HO-tjenester), målt ved ressursbruk per bruker. Hvilket rom en slik hypotetisk politisk prioritering gir for økt HO-standard fremover, er ikke lett å anslå uten beregninger av den typen som rapporten presenterer. Våre fremskrivninger baserer seg på en kombinert bruk av modeller utviklet over mange år i Statistisk sentralbyrå, herunder spesialmodeller til å fremskrive befolkning (BEFREG), pensjonsutgifter (MOSART) og ressursbruk i offentlig tjeneste-

produksjon (MAKKO), samt en generell likevektsmodell (MSG6) til å lage konsistente scenarier for norsk økonomi, med særlig vekt på veksten i skattegrunnlagene og enhetskostnadene knyttet til offentlig tjenesteproduksjon.

Beregningene viser at dersom en slik politikk var blitt ført fra 2006, ville det under plausible antakelser være rom for nær en dobling av HO-standard den neste tiåret. Selv om en slik politikk var blitt ført fra 2006, ville en så sterk økning i HO-sektorens ressursbruk neppe vært realistisk politikk. Poenget med denne rapporten har imidlertid ikke vært å gi en mest mulig realistisk prognose, selv om det er flere grunner til at den offentlige HO-sektoren vil bli høyt prioritert fremover. Videre har størrelsen på HO-standardøkningen underordnet betydning for hovedpoenget i denne rapporten: Tallfesting av forskjellen mellom virkningene på kort og lang sikt av økt HO-standard. Denne forskjellen viser seg å være relativt uavhengig av hvor mye HO-standard økes. Beregningene viser at utgiftsvirkningen av bedre HO-standard på lang sikt kan vokse til nær det dobbelte av virkningen på beslutningstidspunktet. Det skyldes i hovedsak at økningen i antall eldre, som er tunge brukere av HO-tjenester, skyter fart etter 2020. Dermed vil standardforbedringene være vanskelige å opprettholde. Relevansen av en slik tallfesting av forskjeller mellom kort- og langsiktige virkninger av beslutninger er større desto vanskeligere det er å reversere beslutningene. Reverseringsproblemer knyttet til forbedringer av offentlig velferd er blitt påpekt i en rekke sammenhenger i norsk samfunnsdebatt, spesielt i forbindelse med innføring av petroleumsinntekter i norsk økonomi. Erfaringer fra bl.a. Sverige og Nederland tyder på at det kan være politisk vanskelig å reversere velferdsforbedringer. En sterk økning i de eldres andel av velgermassen vil sannsynligvis forsterke eventuelle reverseringsproblemer.

For å kunne måle virkningene av en utvikling med økt offentlig HO-standard, må man ha et alternativ man kan sammenligne utviklingen med. I denne rapporten er sammenligningsgrunnlaget en frem-skrivning der dagens HO-standard videreføres, mens et eventuelt budsjettpolitisk handlingsrom utnyttes til skattelettelse. Ingen av disse alternativene vil trolig bli valgt, men de stiliserer et helt sentralt og aktuelt politisk veivalg: Sterkere vekst i privat forbruk (gjennom skattelettelse og/eller økte offentlige overføringer til husholdningene), eller videre utbygging av skattefinansiert offentlig velferd. Rapporten bidrar dermed til å belyse de langsiktige økonomiske konsekvensene av dette veivalget. Et tredje alternativ er økt offentlig sparing, men det innebærer kun en utsettelse av valget mellom skattelettelse og økt offentlig velferd.

I det vi kaller referansebanen utnyttes hele det statsfinansielle rommet til å øke standarden på offentlige HO-tjenester fra og med 2010. Hovedtrekkene er:

- Frem til ca. 2020 vokser det offentliges finansieringskilder sterkere enn offentlige utgifter. Det gir rom for å øke arbeidsinnsatsen i produksjonen av offentlige HO-tjenester fra ca. 202 000 "standardårsverk", definert som 1500 timeverk, i 2007 til 520 000 standardårsverk i 2018, dvs. med 158 prosent, uten at skatteskjerpelse trengs for å overholde handlingsregelen. I 2018 innebærer dette bortimot en dobling av dagens standard. I skattelette-scenariet, hvor dagens standard videreføres, jobber "kun" 228 000 standardårsverk i den offentlige HO-sektoren i 2018. Offentlig forvaltning la i 2008 beslag på 25,0 prosent av de samlede sysselsatte timeverkene i norsk økonomi. Denne andelen holder seg omtrent uendret frem til 2018 i scenariet hvor HO-standard holdes uendret. I scenariet med økt HO-standard øker den til 36,7 prosent i 2018.
- Den veksten i offentlig HO-produksjon som det rent statsfi-

nansielt viser seg å være rom for, er langt sterkere enn den man har bak seg, selv om offentlige HO-utgifter har vokst klart raskere enn BNP etter 1970 i Norge som i andre OECD-land. Antall timeverk brukt til individrettede offentlige HO-tjenester økte med nær 43 prosent fra 1990 til 2005. Veksten i offentlig HO-produksjon i scenariet med bedringer i HO-standarden er trolig også betydelig sterkere enn det noen regjering vil gå inn for. En slik konklusjon er imidlertid ikke åpenbar før man faktisk har gjennomført realistiske fremskrivninger av skattegrunnlag og andre komponenter på utgiftssiden av offentlig forvaltnings budsjett.

- Etter 2018 kan ikke standarden lenger økes uten økning i skattesatser, egenandeler eller kutt i andre offentlige utgifter. I referansebanen har vi lagt til grunn at det vil være politisk vanskelig å bremse veksten i HO-standarden, og at det vil være vilje til å prioritere videre vekst gjennom skatteskjerpelse opp til et visst nivå på samlet skattebyrde. Konkret forutsettes standarden å øke med 2 prosent årlig – det tilsvarer omtrent realveksten i privat konsum – inntil man når en situasjon hvor direkte og indirekte skatter fra Fastlands-Norge utgjør 50 prosent av BNP. Dette "skattetaket" må nødvendigvis anslås på svært usikkert grunnlag. I dag er andelen ca. 42 prosent. Vi lar all skatteskjerpelse skje ved økt arbeidsgiveravgift. Det usikre anslaget på skattetaket nås ved en arbeidsgiveravgift på 35 prosent. Dagens nivå er vel 13 prosent. Når standarden på offentlige HO-tjenester skal forbedres med 2 prosent per år fra det relativt høye nivået man har nådd i 2018, må arbeidsgiveravgiften økes meget raskt. 35 prosent nås allerede i 2025. En hovedårsak er at antall tunge brukere av de dyrere HO-tjenestene (personer eldre enn 80 år) øker raskt fra ca. 2018. I tillegg vil en så kraftig skatteskjerpelse svekke arbeidstilbudet og dermed skattegrunnlagene. Da blir

økningen i arbeidsgiveravgiften selvforsterkende. Usikkerhet og svakheter ved beregningene fjerner ikke inntrykket av at en slik politikk virker temmelig urealistisk.

- Etter 2025 må HO-standarden reduseres i hvert år for at ikke de offentlige utgiftene skal sprengte handlingsregelens ramme. I snitt faller standarden med nesten 2 prosent i året fra 2030 til 2050. Selv om standarden i 2050 fortsatt vil være nesten dobbelt så høy som i 2007, er det grunn til å tro at en slik standardreversering vil være svært vanskelig å få gjennomført.

Selv om scenariet der det åpnes for økt offentlig HO-standard kan virke urealistisk, gir fremskrivningen likevel et godt bilde av hvordan en skattefinansiert bedring av de eldre velferd, som synes ansvarlig i et mellomlangsigte perspektiv, skaper en meget problematisk egendynamikk. Mens et raskt voksende antall eldre frem til og med 2018 opplever store forbedringer av offentlige HO-tjenester uten at skattebyrden øker, er situasjonen etter 2030 en helt annen: Man finner seg antakelig nær grensen for hva velgerne aksepterer av skattebyrde; HO-standarden er fortsatt høy i forhold til dagens nivå, men hvert år må den kuttes med omtrent 2 prosent, dvs. like mye som den standardøkningen man bevilget seg i årene før man stanget i skattetaket. Et langt større antall tunge eldre brukere enn i dag må antas å ha vent seg til den høye standarden, muligens også at den forbedres hvert år. Det er grunn til å anta at det vil være politisk vanskelig å reversere slike standardhevinger.

En slik konklusjon betyr ikke at vi fraråder bedring av standarden på offentlige tjenester. Vår analyse er ikke normativ. Dens hovedhensikt er å tallfeste forskjellen mellom den langsiktige og den kortsiktige kostnadsvirkningen av relativt irreversible økninger i skattefinansiert HO-standard. Som nevnt, finner vi at denne forskjellen er nær 100 prosent.

Vi har vurdert hvor robuste resultatene er overfor alternative forutsetninger om noen usikre og presumptivt viktige forhold: En varig økning i petroleumsprisen, HO-sektorens relative lønnsnivå, samt arbeidstilbudsresponsen. Som ventet påvirkes det statsfinansielle rommet for skattefinansierte HO-tjenester av disse antakelsene. Spesielt har arbeidstilbudet relativt stor betydning gjennom virkningen på de fleste skattegrunnlagene i fastlandsøkonomien. På den annen side gir de alternative beregningene et relativt likt bilde av behovet for reversering av HO-standarden etter at man når taket på samlet skattebyrde, selv om standardnivået blir forskjellig. Året hvor man må ty til skatteskjerpelse for å finansiere fortsatt vekst i HO-standarden, er også relativt robust overfor endringene i forutsetninger. Det samme gjelder året hvor økonomien når det anslåtte skattetaket.

Rapporten er utført på oppdrag for KS (tidligere Kommunenes sentralforbund), og utgjør en del av KS-prosjektet "Konsekvenser av manglende tilpasning mellom ressurser og velferdstjenester".

Discussion Papers

Torbjørn Skardhamar and Kjetil Telle: Life after Prison: The Relationship between Employment and Re-incarceration. DP no. 597, 2009. 25 s.

We explore the relationship between formal employment and recidivism using a dataset that follows every Norwegian resident released from prison in 2003 for several years. By the end of 2006, 27 percent are re-incarcerated. Using a Cox proportional hazard model that controls for a host of individual characteristics, we find that the hazard of re-incarceration is 63 percent lower for those getting employed compared to those not getting employed. While some of the moderating association between employment and re-incarceration is accounted for by observable individual characteristics, the substantially lower hazard for those getting employed indicates a

possibility of a considerable benign effect of employment on recidivism. Our analysis thus provides further indication that provision of employment opportunities can facilitate the return to society after release from prison.

Erling Røed Larsen: From data to levy design: The five stages of implementing housing taxes. DP no. 596, 2009. 36 s.

Taxes on housing consumption have attractive features. They can enhance overall efficiency, function as automatic stabilizers, and work progressively. Implementation, however, requires a careful balance between economic ambition and political reality. This article suggests a 5-stage procedure: identification; estimation; data acquisition and combination; empirical investigation; and tax function construction. It illustrates how to implement by employing the rental-equivalence principle to estimate recent values of owner-occupied housing consumption in a cross-section of Norwegian households by imputing rent for owners based on observed rents in rental markets. It analyzes the distribution of imputed rent over the income range, and demonstrates that imputed rent is a necessary good. A simple tax scheme on real households in a dataset from 2006, shows how a housing tax can be structured with attractive features. Such a tax scheme would, in contrast to the current interest payment subsidy, work countercyclically and could, if used as a substitute for income taxes, reduce deadweight losses from labor income taxes. In its suggested form, it would generate approximately 12 billion NOK in revenue for Norway.

Notater

Dinh Quang Pham og Beate Bartsch: Sesongjustering for konkurser. Notater 2009/56. 19 s.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth, Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 6/2008:

Konjunkturtendensene, 3-29.

Ingunn Sagelvmo og Ole Magnus Jakobsen: Reviderte nasjonaltall for 2006 og 2007: Hovedbildet av norsk økonomi er uforandret, 30-34.

Brita Bye, Taran Fæhn og Tom-Reiel Heggedal: Forskning og utvikling i næringslivet - politiske intensjoner og valg av virkemidler, 35-41.

Stein Hansen og Tor Skoglund: Utviklingen i sysselsetting og lønn etter 1930, 42-45.

Torgeir Ericson og Bente Halvorsen: Hvordan varierer timeforbruket av strøm i ulike sektorer, 46- 51.

ØA 1/2009:

Økonomisk utsyn over året 2008 3-142.

ØA 2/2009:

Thor Olav Thoresen: Derfor fikk vi skattereformen i 2006, 3-9.

Ingrid Melby og Elin Halvorsen: Skattebegrensning gjennom «80-prosentregelen», 10-13.

Kirsten Hegsvold Andersen: Tjenestehandel med utlandet har økt mye, 14-16.

Torgeir Ericson, Bente Halvorsen og Petter Vegard Hansen: Hvordan påvirkes husholdningenes strømpris av endret spotpris? 17-20.

Asle Rolland: Statistikk som pådriver for fremskritt 21-38.

ØA 3/2009:

Konjunkturtendensene, 3-30.

Erik Fjærli: Bak Gini-koeffisienten: Om inntektene fra forretningsvirksomheten til Norges største eiere, 31-35.

Annegrete Bruvoll: Måling og feilmåling av miljøavgifter, 36-42.

Jens-Kristian Borgan: Vedvarende ulikhet i dødelighet etter yrke, 43-47.

ØA 4/2009:

Konjunkturtendensene, 3-30.

Helge Brunborg og Inger Texmon: Befolkningsframskrivninger 2009-2060, 31-41.

Tarjei Havnes og Magne Mogstad: Er barnehage bra for barna? 42-48.

ØA 5/2009:

Brita Bye og Taran Fæhn: Hva kostet klimatiltak for Norge? 3-13.

Ingvild Johansen og Ragnhild Nygaard: Harmonisert konsumprisindeks - virkningen av å inkludere boligpris, 14-18.

Tor Morten Normann: Det vanskelige fattigdomsbegrepet: Lav inntekt trenger ikke bety fattigdom, 19-25.

Hanne Marit Dalen og Bodil Larsen: Hvor mye energi bruker husholdningene til ulike formål? 26-27.

Kjetil Telle og Hong Pham: Bedriftsnedleggelse gir flere lovbrudd, 28.

Jon H. Fiva, Torbjørn Hægeland og Marte Rønning: Bosted har betydning for hvordan deg går med kreftpasienter, 29.

Economic Survey

From 2004 will Economic Survey no longer be available in its current form. Economic trends for the Norwegian economy will continue to be published electronically, but will no longer have a printed counterpart.

http://www.ssb.no/kt_en/

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre			
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.1. Ordre. Ordretilgang og ordreservert i industri ialt	3*
2.2. Ordreservert. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.2. Ordre. Ordretilgang og ordreservert i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft			
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU.	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*
Produksjon			
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer.	5*
		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer.	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer			
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner.	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirkosomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger.	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk			
6.1. Forbruksindikatorer.	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks.	9*
		6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*
Priser			
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring.	11*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser.	11*
7.4. Månedstjeneste og avtalt lønn. Indeks.	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris råolje, Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked			
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent.	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs.	13*	8.3. Valutakursindekser.	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel			
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen.	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitetsutnyttning av utskiktene i Prosent	Generell bedømmelse av utsiktene i kommende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etterspørsel	Kapasitet	Arbeidskraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
2006										
3. kvartal	60,4	63,0	57,3	55,9	83	61,1	46	13	16	8
4. kvartal	62,6	63,8	58,5	56,3	84	62,1	42	14	17	9
2007										
1. kvartal	62,9	62,6	59,0	55,8	85	61,3	40	15	18	9
2. kvartal	61,2	60,8	58,2	55,1	85	59,2	41	15	19	9
3. kvartal	59,1	60,3	56,8	55,5	84	58,7	43	15	19	8
4. kvartal	58,1	61,0	56,0	56,1	84	59,1	45	14	18	7
2008										
1. kvartal	56,7	59,9	54,6	54,5	84	57,5	48	12	17	7
2. kvartal	53,6	55,3	51,5	49,5	83	52,6	52	10	15	6
3. kvartal	47,6	48,6	46,1	42,9	82	46,1	59	8	11	5
4. kvartal	41,0	43,2	40,2	37,3	79	40,9	67	6	7	3
2009										
1. kvartal	38,6	42,0	36,8	35,3	77	40,6	75	5	3	2
2. kvartal	41,1	44,5	37,5	36,8	76	44,4	79	4	1	2
3. kvartal	45,0	46,0	39,7	38,6	77	46,8	78	4	0	2

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100				
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskinindustri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg	
2007	156,6	152,0	205,1	144,8	162,4	127	115	99	159	
2008	135,9	126,4	195,2	87,1	145,8	107	116	63	137	
2007										
4. kvartal	157,5	149,3	221,8	129,9	171,6	128	124	82	167	
2008										
1. kvartal	152,0	142,0	227,4	108,2	165,9	117	129	75	141	
2. kvartal	142,7	132,7	217,2	88,7	152,8	118	119	66	161	
3. kvartal	130,9	121,4	188,3	77,6	137,8	106	114	56	141	
4. kvartal	118,1	109,4	147,7	73,9	126,5	88	100	54	106	
2009										
1. kvartal	106,5	98,2	109,4	72,5	121,6	99	130	56	110	
2. kvartal	97,6	89,6	81,5	70,2	121,2	104	133	61	117	
3. kvartal	92,3	84,6	66,0	67,4	123,4	104	127	58	121	

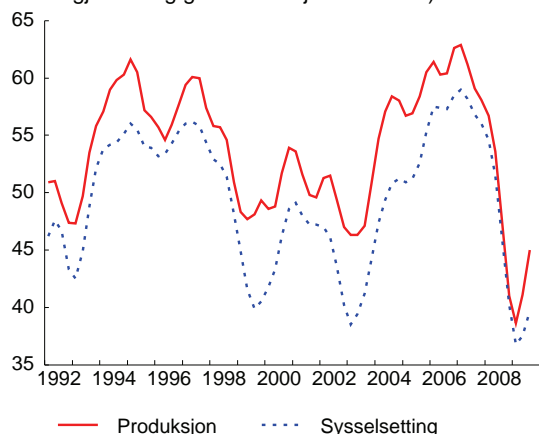
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordreservert. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100				
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskinindustri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg	
2007	211,7	149,8	385,7	192,9	187,8	146	131	121	181	
2008	234,9	156,6	538,2	196,9	262,1	133	125	82	190	
2007										
4. kvartal	234,0	161,2	448,7	210,3	245,9	145	125	110	196	
2008										
1. kvartal	242,1	163,1	499,3	213,8	274,5	147	138	99	200	
2. kvartal	242,7	160,6	542,1	207,9	278,8	139	129	88	200	
3. kvartal	234,5	154,8	560,7	192,8	260,6	132	121	76	195	
4. kvartal	220,3	147,7	550,7	172,9	234,4	114	111	65	164	
2009										
1. kvartal	204,9	142,0	523,1	154,0	214,7	113	124	62	152	
2. kvartal	191,6	139,6	491,4	139,3	205,5	113	130	60	147	
3. kvartal	182,5	140,8	464,4	130,4	205,0	114	131	60	150	

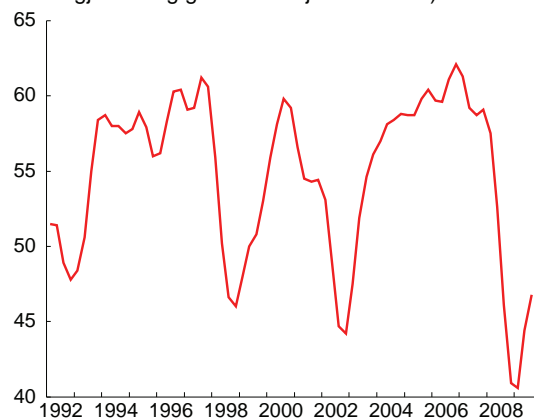
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal. Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

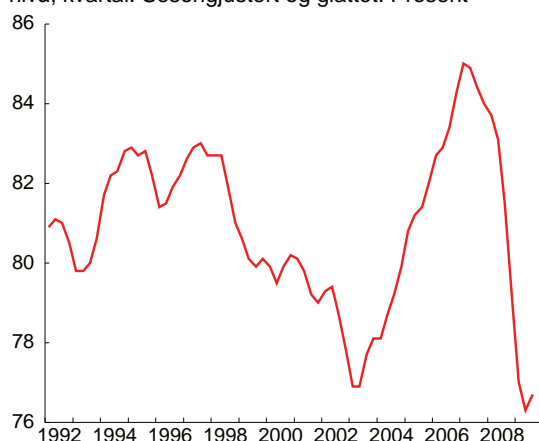
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal. Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

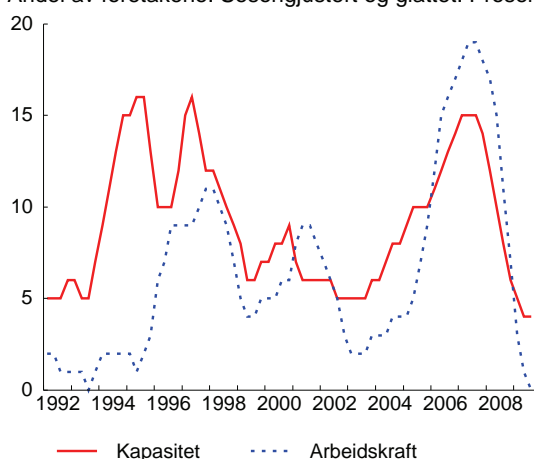
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

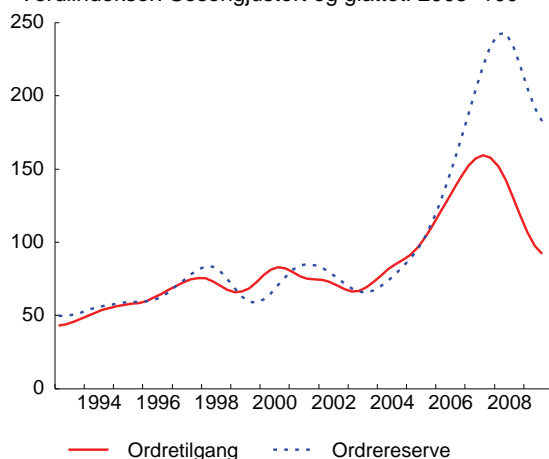
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal. Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

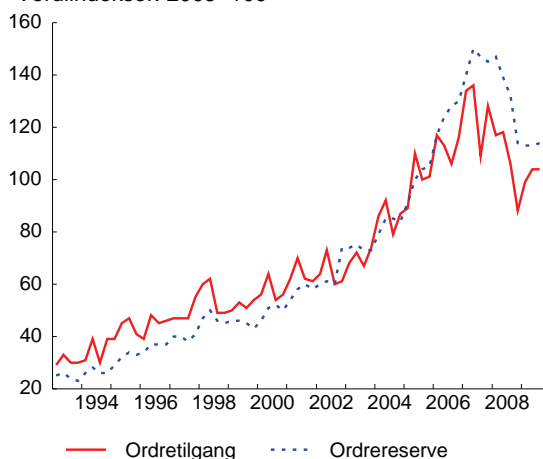
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebasert industri ialt
Ordretilgang og ordreserve. Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordreserve. Verdiindekser. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹				Arbeidsledighet. Prosent av arbeidsstyrken	NAV			Sykefraværstatistikk	
	Sysselsatte	Ukeverk	Arbeidsstyrken	Arbeidsledige ²		Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger	Sykefraværprosent ³
2004	2 276	1 761	2 382	106	4,5	91,6	108,5	16,9	10,7	7,1
2005	2 289	1 800	2 400	111	4,6	83,5	96,6	19,8	13,3	6,7
2006	2 362	1 825	2 446	84	3,4	62,7	72,8	27,6	18,9	6,9
2007	2 443	1 870	2 507	63	2,5	46,0	56,1	33,3	24,3	6,9
2008	2 524	1 950	2 591	67	2,6	42,6	53,4	29,7	26,6	7,0
2008										
Juni	2 511	1 929	2 577	66	2,5	39,7	50,7	29,2	26,0	6,8
Juli	2 516	1 961	2 577	62	2,4	40,4	50,7	30,8	27,3	6,9
August	2 525	1 962	2 587	62	2,4	41,8	52,5	26,3	26,6	6,9
September	2 523	1 977	2 588	65	2,5	43,6	55,2	31,7	26,5	6,9
Oktober	2 521	1 955	2 592	71	2,7	46,4	57,8	23,0	24,9	7,0
November	2 520	1 950	2 595	74	2,9	50,5	61,7	23,9	24,7	7,0
Desember	2 522	1 916	2 596	74	2,9	54,1	65,6	22,3	26,8	7,0
2009										
Januar	2 518	1 902	2 596	78	3,0	58,9	71,1	20,4	22,2	7,7
Februar	2 513	1 904	2 592	79	3,1	64,1	75,5	23,2	23,4	7,7
Mars	2 512	1 929	2 593	82	3,1	66,5	79,9	35,7	23,4	7,7
April	2 513	1 933	2 593	80	3,1	71,6	85,0	16,6	24,0	7,1
Mai	2 515	1 938	2 595	81	3,1	71,1	85,8	20,5	23,5	7,1
Juni	2 514	1 924	2 591	78	3,0	71,8	87,5	26,3	24,0	7,1
Juli	2 506	1 911	2 586	79	3,1	72,2	89,5	15,8	24,2	..
August	2 493	1 893	2 574	81	3,1	73,2	90,5	21,0	24,0	..
September	2 491	1 889	2 572	81	3,1	73,1	91,8	22,7	24,1	..
Oktober	75,7	94,6	18,3	24,0	..
November	75,8	94,8	18,4	23,6	..

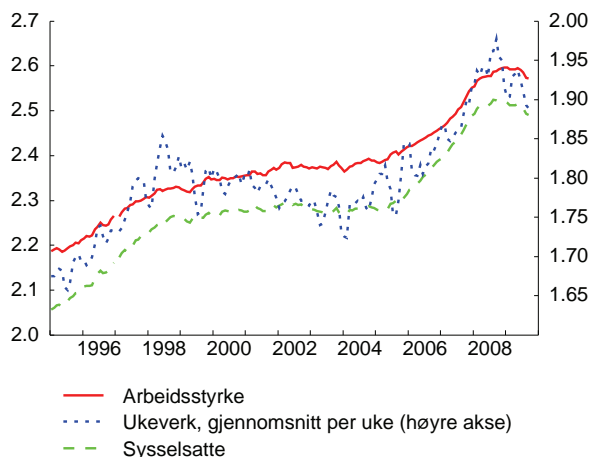
¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal. ² Det skjedde en større omlegging av AKU fra 2006, med brudd i tidsserien som resultat. ³ Egen- og legemeldte sykefraværsværk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall. Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Utvinning og utvinnings-tjenester	Industri	Kraft-forsyning	Innsats-varer	Investerings-varer	Konsum-varer	Energi-varer
2004	100,6	103,3	98,0	79,7	93,7	94,8	100,5	102,3
2005	100,3	100,1	100,7	100,0	100,5	100,6	100,5	99,6
2006	98,1	95,4	106,3	87,4	104,0	113,3	100,9	94,7
2007	96,8	90,8	112,5	100,5	108,4	126,9	103,9	91,2
2008	97,0	90,0	115,7	103,8	109,1	143,5	100,8	90,4
2008								
April	97,9	89,5	119,9	107,1	108,9	143,8	104,7	89,5
Mai	98,8	91,6	118,2	105,2	109,7	145,8	100,3	91,3
Juni	97,9	90,1	117,3	110,4	110,7	146,2	99,3	92,7
Juli	98,6	91,4	116,8	109,7	123,5	149,9	97,3	90,7
August	92,4	83,5	116,9	99,8	110,5	146,7	98,1	85,0
September	94,8	87,3	115,4	99,8	113,2	146,8	99,8	85,7
Oktober	98,1	91,7	114,8	104,1	98,7	147,6	102,7	92,4
November	97,8	91,7	113,9	103,5	101,8	146,4	100,3	92,5
Desember	98,1	92,7	111,7	106,3	106,3	145,7	98,5	91,7
2009								
Januar	96,5	90,9	110,4	99,5	103,4	146,4	96,7	90,1
Februar	98,5	94,1	109,9	96,5	116,3	146,7	95,2	91,6
Mars	95,5	90,4	108,8	94,8	96,7	146,5	94,6	89,8
April	93,8	88,7	107,3	89,9	98,5	144,8	95,1	89,2
Mai	90,9	85,1	106,4	88,1	99,6	144,4	94,2	88,7
Juni	91,4	86,4	105,8	80,4	94,5	144,4	89,5	85,6
Juli	91,0	85,4	106,5	83,7	83,6	145,7	95,1	86,8
August	92,5	86,6	107,6	93,0	97,8	146,9	95,0	87,0
September	93,3	86,5	110,0	99,1	97,8	147,5	96,6	85,9

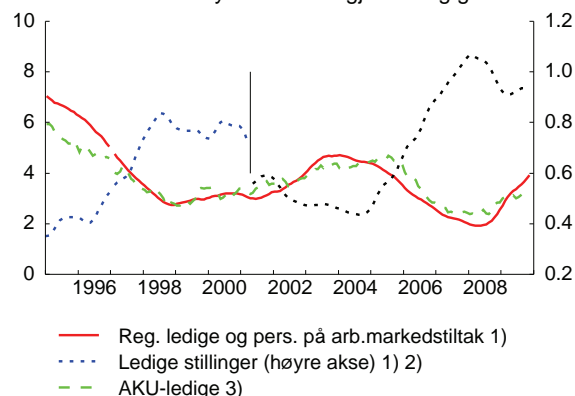
¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

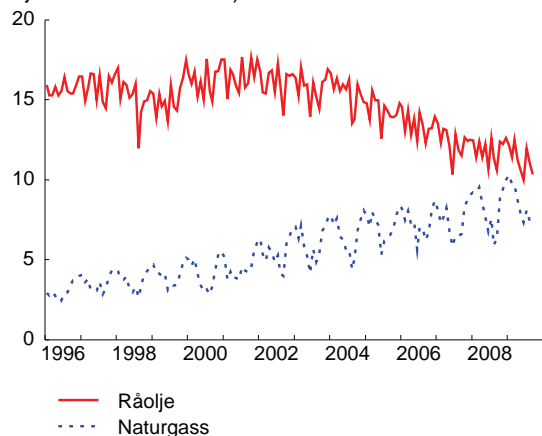
Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

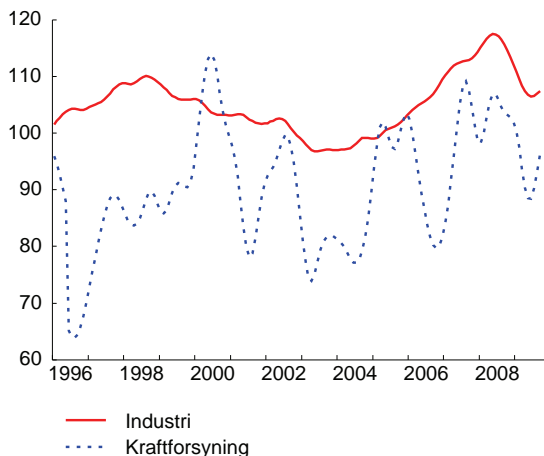
1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.
2) Brudd i serien fom. mai 2001.
3) Brudd i serien fom. 2006.
Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall 1).

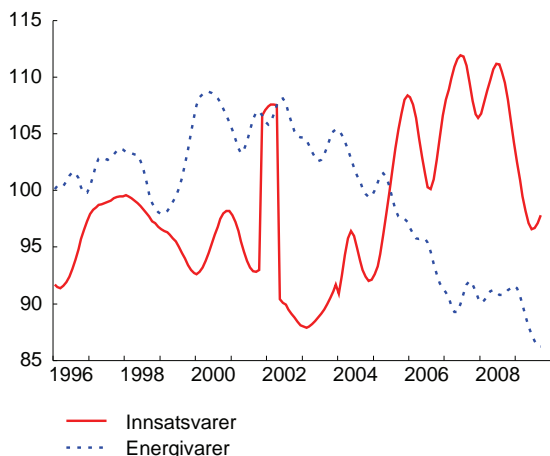
1) Brudd i seriene fra og med 2004.
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

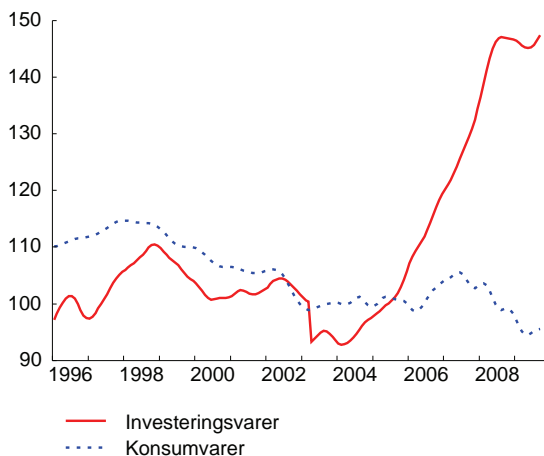
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Næringslivstjenester og omsetning og drift av fast eiendom. Verdi			Hotellomsetning. Verdi
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Omsetning og drift av fast eiendom. Nivå	Faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting. Nivå	Forretningsmessig tjenesteyting. Nivå	Nivå
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring				
			2000=100				2005=100			1992=100
2007	112,5	6,1	112,9	6,2	111,1	5,7	141,8	139,7	137,6	217,2
2008	115,7	2,8	115,5	2,3	115,8	4,3	155,6	160,0	148,6	233,6
2006										
4. kvartal	112,2	5,4	112,3	4,8	112,2	8,0	139,0	151,0	130,4	171,8
2007										
1. kvartal	114,9	6,8	115,6	5,2	111,9	12,6	129,6	123,3	124,9	193,7
2. kvartal	112,0	6,3	111,6	5,6	113,6	9,3	135,5	136,9	134,8	214,9
3. kvartal	105,5	6,4	104,8	7,5	108,2	3,4	143,6	127,4	138,3	258,8
4. kvartal	117,7	4,9	119,6	6,5	110,5	-1,5	158,6	171,1	152,2	201,4
2008										
1. kvartal	113,0	-1,7	113,9	-1,5	109,1	-2,5	149,3	136,3	134,6	207,2
2. kvartal	120,2	7,3	119,7	7,3	121,5	7,0	151,5	168,2	150,5	250,4
3. kvartal	111,2	5,4	110,5	5,4	112,9	4,3	155,7	145,0	151,6	271,6
4. kvartal	118,2	0,4	117,7	-1,6	119,7	8,3	166,0	190,4	157,7	205,3
2009										
1. kvartal	112,8	-0,2	114,6	0,6	105,9	-2,9	165,2	150,1	134,0	205,7
2. kvartal	108,8	-9,5	109,2	-8,8	107,0	-11,9	173,0	161,5	140,2	226,8
3. kvartal	106,9	-3,9	107,8	-2,4	103,3	-8,5	168,7	134,2	140,7	255,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri		Kraftforsyning	Utførte	Antatte i alt	Oljevirkosomhet (justert)				
	Antatte, sesongjust.	Utførte, justert				Utførte, sesongjust.	I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift
	2007	25,7	25,3	12,6	..	106,0	17,9	30,8	46,0
2008	32,9	32,8	14,9	..	122,1	24,4	35,2	57,6	1,8
2007										
3. kvartal	8,0	6,8	6,9	3,4	33,7	28,9	4,1	8,7	12,7	1,2
4. kvartal	8,2	8,9	6,9	4,2	32,5	29,0	5,6	9,1	13,0	0,6
2008										
1. kvartal	9,0	6,3	8,1	2,4	34,6	26,5	4,4	9,1	12,1	0,4
2. kvartal	9,1	8,0	8,4	4,0	36,8	29,3	5,6	8,6	14,0	0,6
3. kvartal	9,0	8,0	8,1	3,8	33,7	32,3	6,7	8,3	16,0	0,6
4. kvartal	8,9	10,6	8,2	4,7	37,7	34,0	7,7	9,1	15,5	0,2
2009										
1. kvartal	7,9	5,6	7,2	2,6	35,8	34,6	7,3	10,0	16,0	0,0
2. kvartal	7,2	5,6	5,9	3,8	37,9	34,5	7,2	10,2	15,5	0,1
3. kvartal	6,5	38,2

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

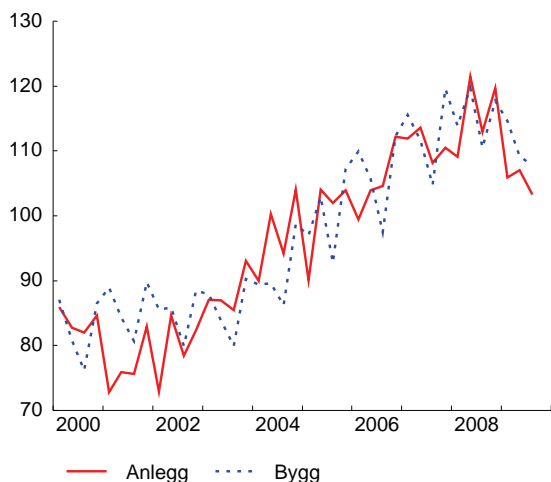
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1), i investeringsåret (t) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirkosomhet			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
År t-1												
2. kvartal	15,0	20,2	21,2	18,1	9,5	11,3	12,1	15,9	68,3	82,6	116,9	136,1
3. kvartal	15,3	23,1	22,9	18,3	9,2	11,5	12,1	17,2	88,5	119,2	133,1	145,4
4. kvartal	19,5	27,8	24,1	..	11,8	13,4	14,8	..	100,2	126,7	145,5	..
År t												
1. kvartal	24,2	31,2	23,4	..	13,8	14,6	14,9	..	104,6	130,6	137,4	..
2. kvartal	25,1	31,9	26,5	..	14,2	15,6	14,4	..	112,9	132,6	145,2	..
3. kvartal	26,9	33,3	26,5	..	14,6	15,6	15,5	..	117,5	128,8	143,5	..
4. kvartal	26,9	33,4	12,9	15,4	112,5	127,4
År t+1												
1. kvartal	26,5	33,9	12,6	14,9	109,6	123,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg

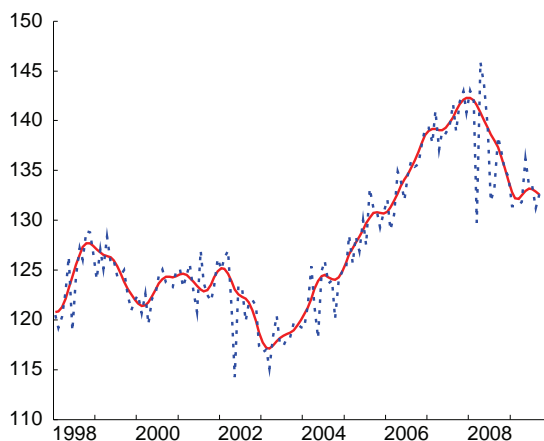
Kvartalsvis volumindeks. 2000=100.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger

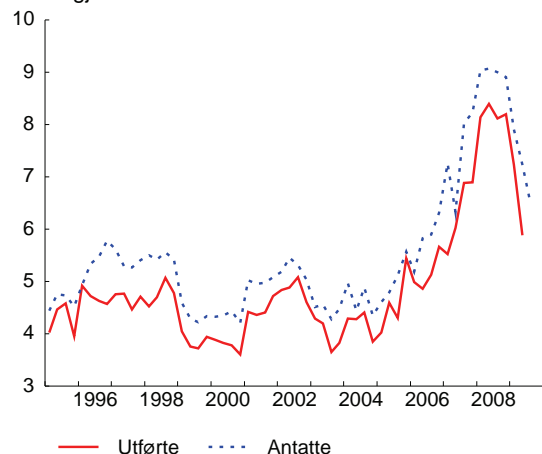
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri

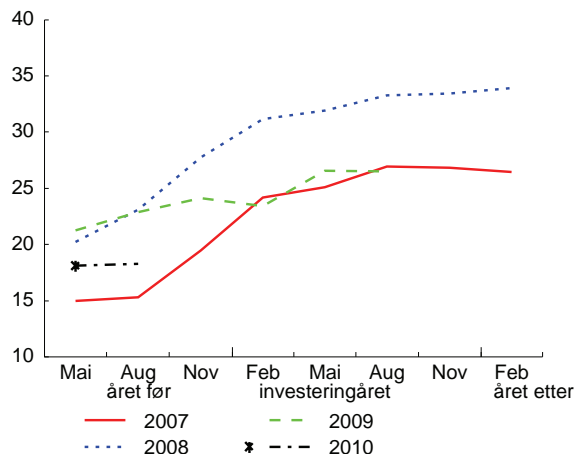
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner. Sesongjustert

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift

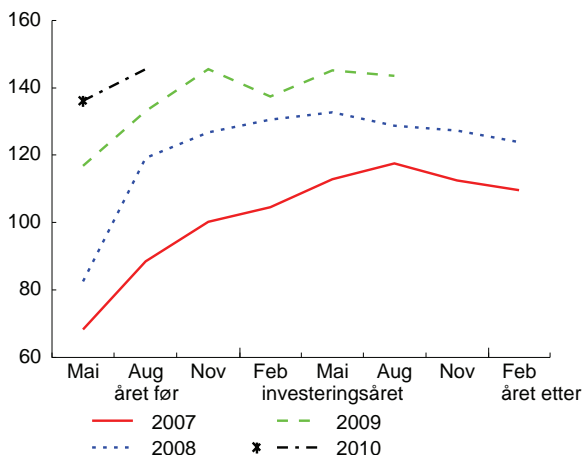
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2007-2010 Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirkosomhet

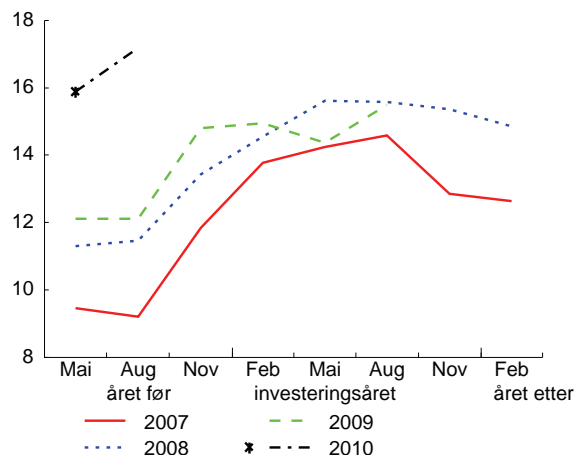
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2007-2010 Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning

Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2007-2010 Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden		
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend	
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent.				
2004	29 999	29,4	3 543	19,8	3 648	4 344	4 742	
2005	31 608	5,4	3 849	8,6	4 046	4 530	4 973	
2006	33 314	5,4	4 081	6,0	4 491	4 972	6 043	
2007	32 520	-2,4	4 025	-1,4	5 396	5 160	7 179	
2008	25 824	-20,6	3 341	-17,0	5 252	4 918	8 153	
2008								
April	1 712	-13,6	256	-12,8	451	5 143	7 908	
Mai	2 348	-12,4	295	-12,7	446	5 127	7 954	
Juni	2 380	-12,0	314	-13,4	441	5 111	7 962	
Juli	2 057	-13,1	262	-15,4	436	5 085	7 969	
August	2 268	-16,3	296	-19,0	431	5 049	8 005	
September	2 312	-21,1	272	-23,1	426	5 004	8 067	
Oktober	1 824	-26,7	232	-27,6	419	4 962	8 124	
November	2 181	-31,8	280	-30,8	411	4 929	8 151	
Desember	1 764	-35,3	235	-31,9	402	4 909	8 136	
2009								
Januar	1 955	-36,4	251	-30,9	390	4 900	8 091	
Februar	1 852	-36,2	214	-29,0	377	4 885	8 044	
Mars	1 776	-35,5	235	-25,9	362	4 853	8 017	
April	1 338	-32,2	188	-20,5	347	4 801	8 012	
Mai	1 785	-30,9	236	-18,3	332	4 733	8 010	
Juni	1 444	-28,9	208	-16,0	317	4 667	8 002	
Juli	1 443	-28,8	204	-15,5	303	4 621	7 989	
August	1 578	-25,0	213	-8,7	291	4 601	7 975	
September	1 621	-13,2	230	-5,3	277	4 603	7 965	

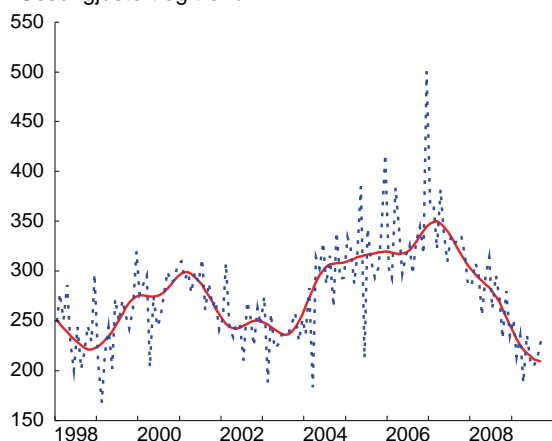
¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljornsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
2004	96,6	3,7	132,6	3,3	12,1	19,8	8 705,1	4,0
2005	99,9	3,0	134,7	1,3	11,7	-3,5	8 489,8	-1,8
2006	105,4	5,3	140,1	3,9	12,0	1,5	8 617,5	1,3
2007	112,4	6,8	150,7	7,5	13,7	15,0	8 734,7	1,0
2008	114,4	1,9	149,8	-0,2	11,5	-15,7	8 408,3	-4,5
2008								
Juni	114,7	-1,5	151,3	-6,1	11,9	-48,0	714,9	-5,5
Juli	114,4	-2,7	148,4	-7,0	10,6	-48,7	700,8	-4,6
August	114,1	-3,1	148,2	-7,1	10,5	-44,7	641,5	-3,8
September	114,0	-2,7	148,9	-6,8	10,6	-38,5	691,1	-3,1
Oktober	112,8	-2,3	145,9	-6,5	9,4	-33,4	698,1	-2,7
November	113,7	-1,3	146,4	-5,5	8,8	-26,8	706,8	-2,8
Desember	113,3	-0,2	148,1	-3,8	9,7	-19,3	699,3	-2,9
2009								
Januar	113,8	0,6	144,5	-1,9	7,1	-13,1	692,5	-2,8
Februar	113,6	1,6	145,9	-0,0	8,9	-7,9	658,7	-2,5
Mars	112,9	2,7	144,8	2,3	9,3	0,3	677,7	-1,6
April	114,4	3,6	146,9	4,4	9,9	10,4	695,1	-0,6
Mai	116,3	4,8	149,4	6,7	9,2	27,5	723,4	0,3
Juni	113,3	5,6	146,3	8,9	9,6	59,2	679,3	0,7
Juli	116,1	5,7	150,2	10,0	10,2	87,1	687,5	1,0
August	116,3	5,0	151,2	10,0	10,9	97,9	673,1	1,2
September	114,6	4,2	150,6	9,1	11,7	94,3	720,5	1,4
Oktober	117,3	3,3	154,6	7,8	12,4	79,5
November	12,8	64,0

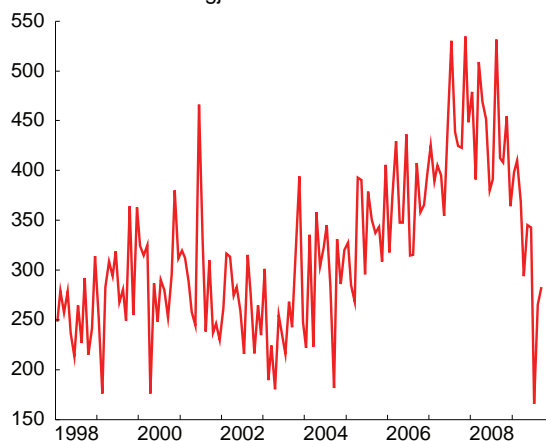
¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljornsetningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

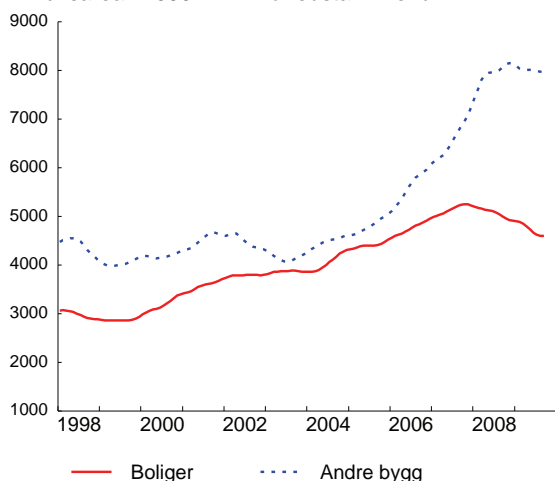
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Sesongjustert.

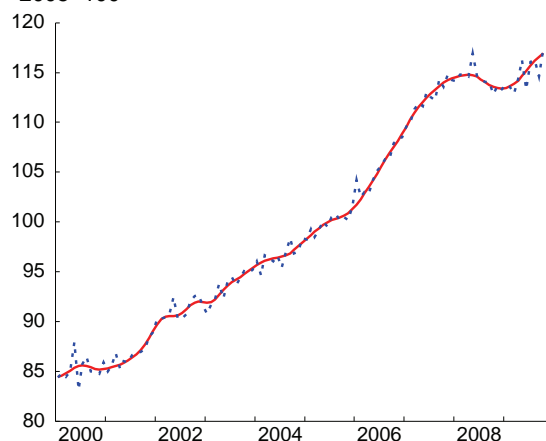
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. 1000 kvm. Månedstall. Trend

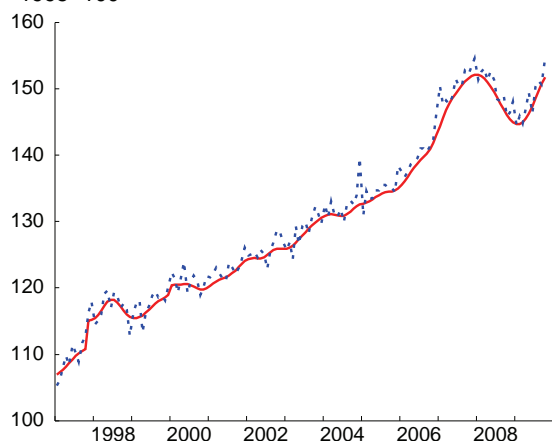
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

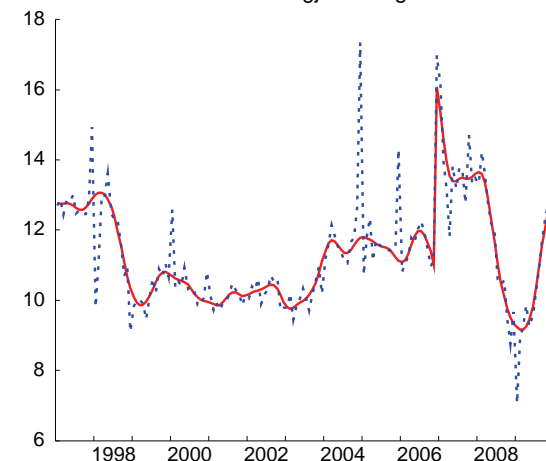
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks		Konsumprisindeksekskl. energiprodukter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Endring	Norge Endring	EU12 ² Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
2004	113,3	0,4	110,9	0,8	0,3	0,6	2,1	107,7	3,2	114,9	3,0
2005	115,1	1,6	112,4	1,4	1,0	1,5	2,2	111,6	3,6	118,8	3,4
2006	117,7	2,3	113,5	1,0	0,8	2,5	2,2	118,4	6,1	123,3	3,7
2007	118,6	0,8	115,3	1,6	1,4	0,7	2,1	119,6	1,0	132,4	7,4
2008	123,1	3,8	118,2	2,5	2,6	3,4	3,3	130,3	9,0	139,9	5,7
2008											
Mai	122,0	3,1	118,0	2,3	2,3	2,8	3,7	128,4	8,1	139,3	5,5
Juni	122,2	3,4	118,0	2,3	2,4	3,0	4,0	131,9	10,1	139,5	5,4
Juli	123,0	4,3	118,2	2,8	2,9	3,9	4,0	133,3	12,2	139,9	5,5
August	123,1	4,5	118,1	2,6	2,8	4,1	3,8	133,9	13,5	140,7	5,6
September	124,9	5,3	119,3	2,9	3,1	4,8	3,6	135,8	13,7	140,7	5,4
Oktober	125,4	5,5	119,6	3,1	3,3	5,1	3,1	133,8	10,5	141,4	5,3
November	124,7	3,2	119,3	2,7	2,7	3,3	2,1	131,3	5,1	142,4	4,4
Desember	124,4	2,1	119,5	2,6	2,6	2,6	1,6	129,0	2,5	142,1	3,9
2009											
Januar	124,0	2,2	119,1	2,8	2,8	2,6	1,1	129,0	2,8	142,1	3,4
Februar	125,0	2,5	120,4	3,1	3,0	2,8	1,2	127,1	0,3	142,3	3,1
Mars	125,1	2,5	120,8	2,7	2,7	2,6	0,6	127,4	0,6	142,3	2,8
April	125,4	2,9	121,2	2,8	2,7	2,9	0,6	127,5	-0,3	142,3	2,4
Mai	125,7	3,0	121,4	2,9	2,9	2,9	0,0	128,7	0,2	142,3	2,2
Juni	126,4	3,4	121,9	3,3	3,3	3,5	-0,1	132,0	0,1	142,5	2,2
Juli	125,7	2,2	121,3	2,6	2,5	2,2	-0,7	131,1	-1,7	142,7	2,0
August	125,4	1,9	121,0	2,5	2,3	1,8	-0,2	132,7	-0,9	143,6	2,1
September	126,4	1,2	122,3	2,5	2,4	1,4	-0,3	130,7	-3,8	144,0	2,3
Oktober	126,2	0,6	122,1	2,1	2,1	0,8	-0,1	130,5	-2,5	144,4	2,1

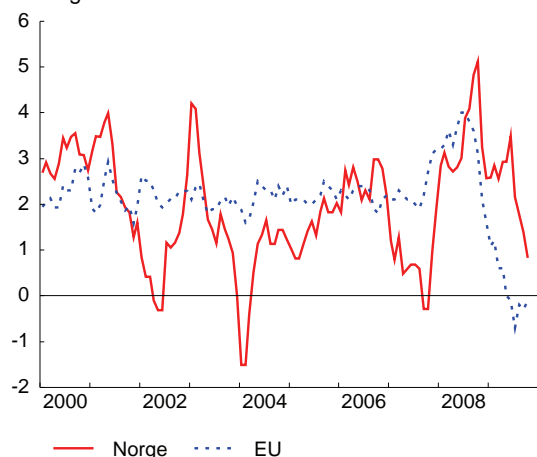
¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ² Omfatter de 12 deltakerne i EU's økonomiske og monetære union (ØMU), der Hellas inngår fra og med 2001. Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft, systempris. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2004	105,3	6,3	24,2	255,1	38,0	10 496,4	121,80	22,52
2005	112,0	6,4	23,5	355,1	55,1	10 667,5	123,71	26,16
2006	120,7	7,8	39,1	422,8	66,1	14 634,7	128,33	32,33
2007	127,9	5,9	22,4	422,2	72,7	12 850,9	136,90	26,64
2008	135,9	6,3	36,9	536,4	98,4	12 329,3	137,08	26,97
2008								
Juni	139,7	7,5	32,3	686,2	133,7	13 469,3	128,77	26,47
Juli	140,8	9,5	35,8	686,2	134,6	13 252,8	132,05	28,68
August	139,4	8,6	43,6	614,5	115,2	13 071,7	134,46	28,61
September	139,9	9,0	54,9	572,2	100,8	12 766,9	142,04	28,16
Oktober	136,7	7,0	48,4	474,8	73,7	11 250,6	155,01	26,85
November	132,2	1,3	45,1	379,5	54,7	9 420,1	152,84	26,42
Desember	129,2	-1,1	42,0	301,5	43,1	7 836,3	165,01	27,35
2009								
Januar	130,7	0,0	38,5	317,6	45,7	7 686,9	169,41	28,64
Februar	130,3	-2,2	33,6	301,4	43,9	7 486,2	169,97	28,31
Mars	130,1	-3,2	31,0	320,1	47,4	7 844,3	158,66	30,35
April	131,4	-3,1	30,0	341,7	51,4	8 554,7	148,57	31,98
Mai	135,6	-2,2	28,7	376,8	58,6	7 826,9	145,25	35,04
Juni	139,5	-0,1	31,7	442,2	69,3	8 334,6	154,32	35,29
Juli	138,3	-1,8	29,5	417,5	65,8	9 460,3	153,45	36,72
August	141,4	1,4	28,1	443,3	73,1	10 504,9	145,50	30,31
September	138,1	-1,3	24,7	402,1	68,1	9 872,7	153,75	29,52
Oktober	137,7	0,7	28,3	416,8	73,9	9 491,2	146,59	27,25
November	30,6	437,4	77,6	9 894,7

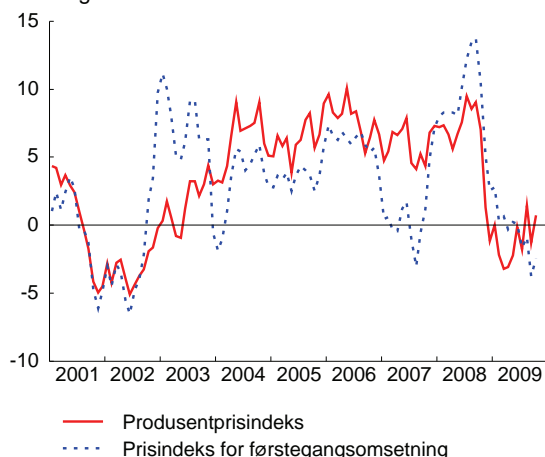
¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen. Kilde: Statistisk sentralbyrå og Reuters EcoWin.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

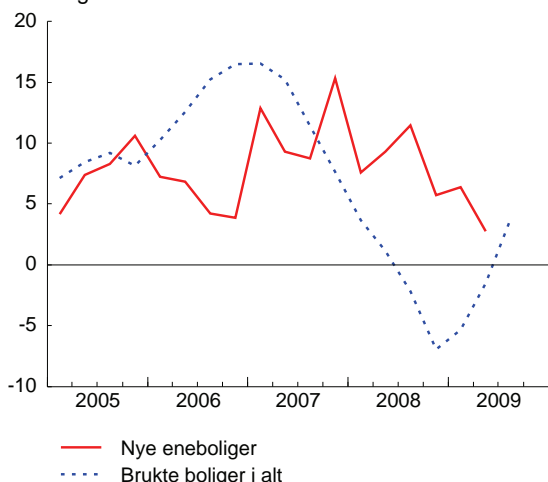
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

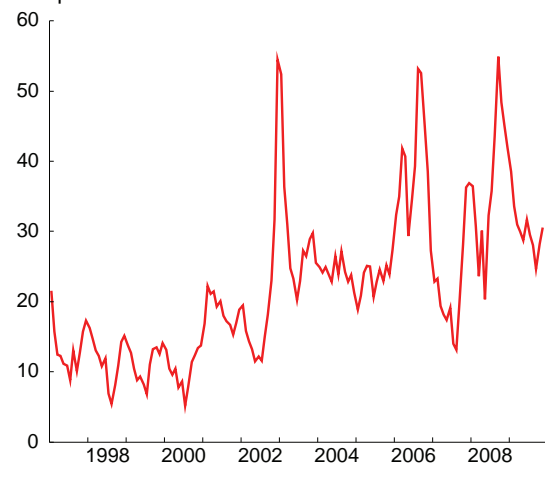
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

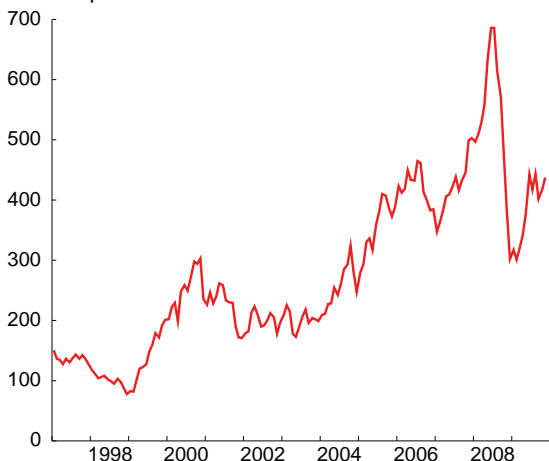
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

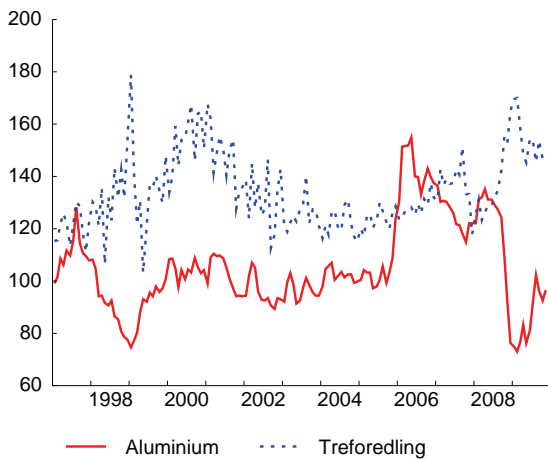
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Reuters EcoWin.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for treforedlingsprodukter
Månedsindeks. NOK. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)							
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Alle boligtyper		Enebolig		Småhus		Blokkleilighet	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
2006	104,3	4,2	139,7	5,5	113,7	13,7	112,4	12,4	114,3	14,3	116,2	16,2
2007	107,6	3,2	155,9	11,6	128,0	12,6	127,3	13,3	129,7	13,4	128,0	10,2
2008	114,4	6,3	169,1	8,5	126,6	-1,1	128,4	0,9	127,4	-1,7	121,2	-5,3
2007												
4. kvartal	108,9	4,2	164,0	15,3	126,9	7,6	127,0	9,6	128,9	8,8	124,3	1,5
2008												
1. kvartal	111,0	5,1	163,4	7,6	129,9	3,7	130,7	6,1	132,6	4,1	125,1	-2,6
2. kvartal	115,0	6,8	169,4	9,3	131,5	1,2	133,9	3,1	131,6	0,5	125,1	-3,3
3. kvartal	117,1	8,3	170,1	11,5	127,0	-2,2	128,8	-0,3	127,2	-3,2	122,1	-5,9
4. kvartal	114,3	5,0	173,4	5,7	118,1	-6,9	120,3	-5,3	118,2	-8,3	112,4	-9,6
2009												
1. kvartal	112,2	1,1	173,8	6,4	123,0	-5,3	124,3	-4,9	123,4	-6,9	119,3	-4,6
2. kvartal	113,2	-1,6	174,1	2,8	129,5	-1,5	131,4	-1,9	128,9	-2,1	125,2	0,1
3. kvartal	114,8	-2,0	131,8	3,8	132,4	2,8	132,1	3,9	130,1	6,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2000=100

	Månedsførtjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tjyting og eienomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tjyting og eienomsdrift
2007										
3. kvartal	110,9	109,9	110,9	110,8	108,9	109,8	112,6	111,5	111,9	109,3
4. kvartal	113,1	112,0	111,5	113,2	110,2	111,5	113,3	112,1	113,9	108,7
2008										
1. kvartal	115,0	115,3	114,1	116,0	111,4	112,0	115,0	112,3	114,8	108,8
2. kvartal	115,6	115,1	116,3	115,6	115,0	114,2	115,4	113,7	115,3	112,8
3. kvartal	118,3	115,1	116,5	118,0	115,7	116,4	116,8	117,9	118,6	116,0
4. kvartal	119,1	117,7	118,1	119,0	117,1	118,5	120,9	118,7	118,6	116,3
2009										
1. kvartal	119,9	132,7	118,1	120,5	117,5	119,5	120,7	120,3	119,0	115,8
2. kvartal	121,2	127,1	118,1	120,7	119,0	120,6	121,0	120,3	120,9	116,7
3. kvartal	122,3	124,5	118,5	121,8	118,1	120,8	122,8	120,4	122,5	118,2

¹ Månedsførtjeneste omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, provisjon og liknende. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet. ³ Eksklusive virksomheter i offentlig sektor med innrapportering av lønn til Arbeids- og administrasjonsdepartementet for ansatte i staten og til Kommunenes Sentralforbund for ansatte i kommunene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³		
	Bankutlån ialt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak			Bankinnskudd ialt	3 år	5 år
2005	3,92	3,31	4,10	3,47	1,38	2,10	2,90	3,27	3,74
2006	4,26	3,20	4,13	3,60	2,02	2,98	3,74	3,90	4,07
2007	5,66	3,69	5,10	4,79	3,48	4,83	4,79	4,77	4,78
2008	7,30	4,52	6,07	6,36	4,98	6,10	4,53	4,43	4,47
2007									
3. kvartal	6,11	3,90	5,42	5,18	3,92	5,04	4,95	4,92	4,94
4. kvartal	6,65	4,26	5,82	5,63	4,39	5,65	4,75	4,72	4,79
2008									
1. kvartal	7,00	4,34	5,78	6,11	4,76	5,80	4,46	4,34	4,40
2. kvartal	7,41	4,53	6,30	6,44	5,05	6,27	5,06	4,83	4,69
3. kvartal	7,80	4,59	6,51	6,86	5,60	6,47	5,01	4,80	4,71
4. kvartal	7,28	4,95	5,57	6,45	4,61	5,82	3,56	3,75	4,05
2009									
1. kvartal	5,25	4,91	4,69	4,41	2,86	3,28	2,54	3,07	3,75
2. kvartal	4,40	4,20	3,93	3,62	1,90	2,29	2,47	3,25	4,08
3. kvartal	4,19	3,11	3,69	3,35	1,70	1,74	2,82	3,47	4,13

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet. ³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2004	1,89	2,09	1,58	-0,03	4,58	4,37	4,06	4,26	1,50
2005	2,10	2,17	3,53	0,02	4,70	3,75	3,38	4,28	1,39
2006	2,98	3,06	5,16	0,27	4,80	4,08	3,78	4,79	1,74
2007	4,83	4,25	5,29	0,77	5,95	4,77	4,23	4,63	1,68
2008	6,08	4,61	3,22	1,10	5,48	4,46	4,00	3,65	1,49
2008									
Juni	6,29	4,90	2,95	1,02	5,89	4,94	4,56	4,09	1,75
Juli	6,34	4,92	2,99	0,93	5,80	4,94	4,50	3,98	1,61
August	6,42	4,92	2,98	0,90	5,73	4,69	4,21	3,89	1,46
September	6,65	4,97	3,54	0,95	5,86	4,49	4,10	3,68	1,49
Oktober	6,80	5,13	4,97	1,35	6,12	4,17	3,90	3,79	1,51
November	5,98	4,26	3,24	1,88	4,30	4,18	3,57	3,52	1,47
Desember	4,54	3,37	2,31	1,52	3,26	3,77	3,07	2,42	1,31
2009									
Januar	3,54	2,46	1,46	0,91	2,30	3,69	3,09	2,49	1,25
Februar	3,32	1,98	1,62	0,82	1,92	3,75	3,16	2,86	1,29
Mars	3,00	1,69	1,53	0,83	1,66	3,81	3,07	2,81	1,31
April	2,73	1,46	1,37	0,64	1,35	3,90	3,17	2,90	1,44
Mai	2,22	1,28	1,07	0,59	1,18	4,12	3,43	3,29	1,45
Juni	1,95	1,22	0,92	0,49	1,03	4,23	3,55	3,71	1,47
Juli	1,72	0,97	0,81	0,48	0,93	4,05	3,37	3,54	1,35
August	1,74	0,85	0,69	0,46	0,75	4,17	3,34	3,58	1,38
September	1,78	0,71	0,59	0,40	0,66	4,17	3,29	3,39	1,32
Oktober	1,89	0,67	0,53	0,40	0,66	4,07	3,23	3,37	1,33
November	1,90	0,62	0,47	0,38	0,71	4,04	3,28

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).
Kilde: Norges Bank og Reuters EcoWin.

8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kredittindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2004	8,37	6,74	95,6	103,3	936,2	4,7	1 931,7	7,7	203,7
2005	8,01	6,45	91,8	98,8	1 029,9	10,2	2 137,5	10,7	282,9
2006	8,05	6,42	92,5	99,2	1 148,7	11,5	2 438,8	14,1	384,2
2007	8,02	5,86	90,8	97,5	1 335,9	16,4	2 784,1	14,2	478,6
2008	8,22	5,64	90,8	97,1	1 459,4	9,1	3 147,1	13,0	379,5
2008									
Juni	7,99	5,14	87,9	94,2	1 443,2	4,2	3 128,1	11,1	482,9
Juli	8,05	5,10	88,3	94,6	1 457,6	7,3	3 156,6	11,3	423,7
August	7,97	5,33	88,4	94,5	1 472,3	9,6	3 182,7	12,0	410,0
September	8,16	5,68	90,7	96,7	1 464,0	8,6	3 217,1	12,6	357,4
Oktober	8,59	6,46	95,9	102,3	1 504,4	5,3	3 250,9	12,2	251,0
November	8,81	6,92	98,2	104,2	1 492,6	2,9	3 283,3	10,8	226,2
Desember	9,40	7,01	101,5	108,0	1 482,3	1,9	3 307,9	8,8	214,0
2009									
Januar	9,22	6,96	99,4	105,8	1 498,7	1,2	3 320,5	6,9	229,7
Februar	8,78	6,87	94,9	100,8	1 502,0	1,8	3 344,7	5,7	223,9
Mars	8,84	6,78	94,2	100,0	1 484,8	3,3	3 349,9	4,7	217,1
April	8,79	6,67	94,5	100,4	1 496,6	4,6	3 359,3	4,0	237,0
Mai	8,79	6,44	94,9	101,0	1 520,8	4,8	3 369,1	3,4	279,7
Juni	8,94	6,39	95,9	101,9	1 511,6	3,7	3 371,8	3,0	290,6
Juli	8,95	6,35	96,0	102,2	1 521,1	1,2	3 384,0	2,5	282,9
August	8,66	6,07	93,6	100,0	1 514,8	-0,2	3 384,9	1,8	302,1
September	8,60	5,90	92,5	98,8	1 511,6	1,0	3 391,4	1,3	314,4
Oktober	8,36	5,64	89,6	95,5	1 526,1	3,7	3 390,6	0,9	335,6
November	8,41	5,64	90,1	96,2

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Eksport								Import
	Varer i alt, u/skip og plattform	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Metaller	Verkstedsprodukter	Treforedlingsprodukter	Kjemiske produkter	Fisk og fiskeprodukter	Varer i alt, u/skip, plattf. og råolje
2004	547 773	323 768	224 410	48 701	26 137	11 430	29 989	26 978	317 507
2005	660 727	407 499	253 044	50 517	30 585	11 264	31 794	31 052	349 083
2006	776 064	473 832	301 846	65 693	37 371	11 011	35 374	34 803	403 863
2007	786 408	451 101	334 627	78 388	44 815	10 736	39 851	35 730	455 375
2008	946 303	589 034	357 093	69 714	54 003	10 569	44 131	37 001	478 684
2008									
Mai	84 338	53 270	31 457	6 257	5 583	890	3 805	3 084	39 999
Juni	82 102	54 591	30 407	5 977	4 404	874	3 549	2 949	41 422
Juli	84 057	50 497	31 845	6 048	4 394	832	3 542	2 810	40 521
August	80 650	50 527	30 671	6 039	3 936	856	3 972	3 032	40 046
September	77 669	44 559	30 479	5 715	4 981	907	3 827	3 166	43 721
Oktober	79 384	49 457	28 740	5 241	4 576	839	3 663	3 384	39 365
November	74 390	47 462	27 942	4 845	4 818	944	3 917	3 347	38 624
Desember	72 041	44 248	26 533	4 472	4 572	863	3 585	3 251	37 474
2009									
Januar	66 101	40 690	25 287	4 052	4 279	805	3 307	3 400	37 030
Februar	65 661	39 671	25 560	3 947	4 758	742	2 944	3 395	35 997
Mars	60 960	37 643	24 711	3 197	4 876	695	3 285	3 388	32 928
April	57 560	33 509	24 598	3 501	4 424	681	3 058	3 585	35 051
Mai	56 634	33 421	23 966	3 147	4 534	710	2 869	3 780	34 855
Juni	59 055	35 295	24 645	3 683	4 270	729	3 247	3 737	33 758
Juli	65 590	36 698	27 667	3 817	6 546	907	3 181	3 908	33 837
August	59 650	35 606	24 912	3 988	4 476	815	2 997	3 859	37 315
September	63 089	34 869	25 426	4 009	4 556	769	3 156	3 659	34 695
Oktober	61 237	34 814	25 980	4 283	4 644	811	3 162	3 514	34 086

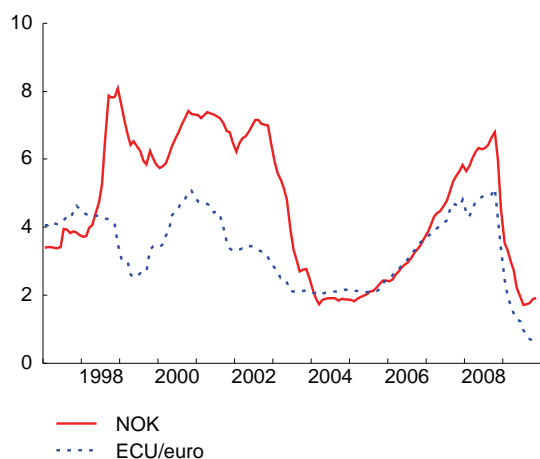
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tj.bal.	Rente- og stønadsbal.	Driftsbal.	Netto kap.overf.	Netto finansinv.	Norske inv. i utlandet	Utenl. inv. i Norge
2005	868 353	548 062	320 291	-3 707	316 584	-1 878	314 706	658 813	380 866
2006	1 002 467	612 768	389 699	-17 551	372 148	-919	371 229	1 087 244	795 675
2007	1 042 254	679 026	363 228	-914	362 314	-971	361 343	758 803	576 155
2005									
1. kvartal	199 046	121 381	77 665	-2 863	74 802	-513	74 289	184 502	102 152
2. kvartal	211 208	137 973	73 235	-14 762	58 473	-119	58 354	161 011	112 415
3. kvartal	219 775	142 872	76 903	1 236	78 139	-550	77 589	192 602	102 175
4. kvartal	238 324	145 836	92 488	12 682	105 170	-696	104 474	120 698	64 124
2006									
1. kvartal	254 319	139 480	114 839	-36 105	78 734	-68	78 666	304 721	188 505
2. kvartal	244 707	150 054	94 653	-1 470	93 183	-576	92 607	262 583	192 741
3. kvartal	244 756	155 804	88 952	10 046	98 998	-116	98 882	274 899	205 093
4. kvartal	258 685	167 430	91 255	9 978	101 233	-159	101 074	245 041	209 336
2007									
1. kvartal	253 034	159 859	93 175	-10 765	82 410	-160	82 250	300 228	220 395
2. kvartal	251 546	168 195	83 351	-15 729	67 622	-587	67 035	151 523	77 483
3. kvartal	249 981	170 707	79 274	15 636	94 910	-116	94 794	234 513	204 061
4. kvartal	287 693	180 265	107 428	9 944	117 372	-108	117 264	72 539	74 216
2008									
1. kvartal	299 262	171 639	127 623	-22 999	104 624	-320	104 304	46 508	-41 333
2. kvartal	316 663	185 243	131 420	-6 126	125 294	-146	125 148	235 471	122 609
3. kvartal	304 116	190 592	113 524	8 954	122 478	-577	121 901	213 317	80 420
4. kvartal	305 710	185 264	120 446	23 523	143 969	-95	143 874	301 588	78 263
2009									
1. kvartal	259 487	154 213	105 274	-30 453	74 821	-340	74 481	-119 515	-169 585
2. kvartal	236 612	159 023	77 589	17 880	95 469	-564	94 905	-11 855	-158 872

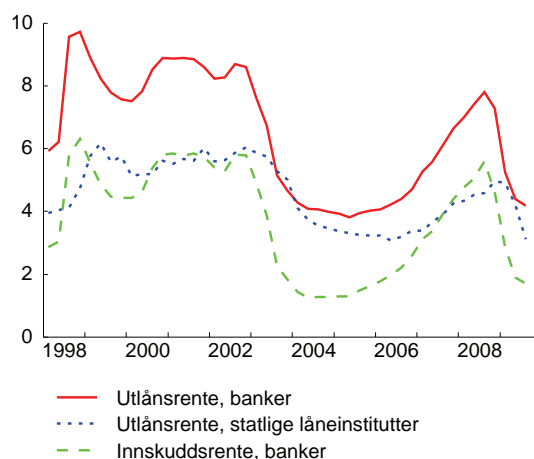
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstill. Prosent

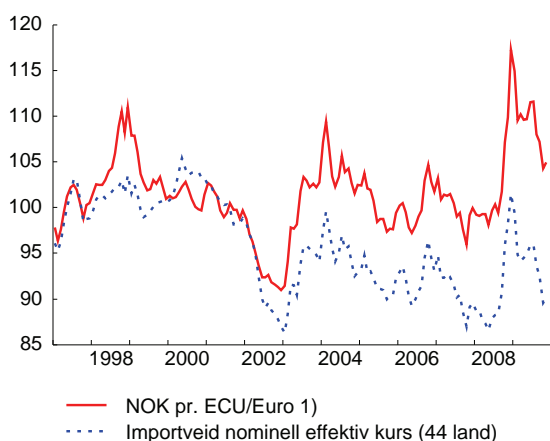
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
I slutten av kvartalet. Prosent

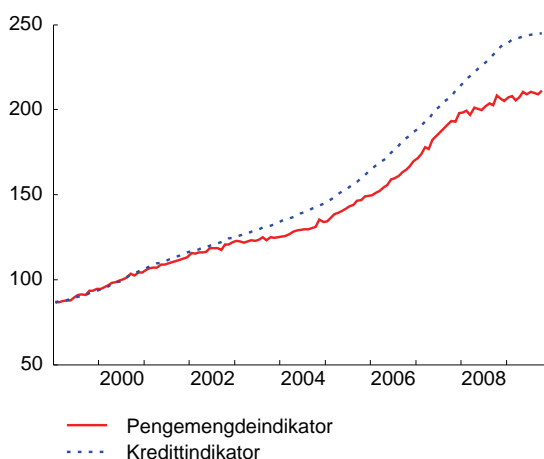
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1991=100. Månedstill

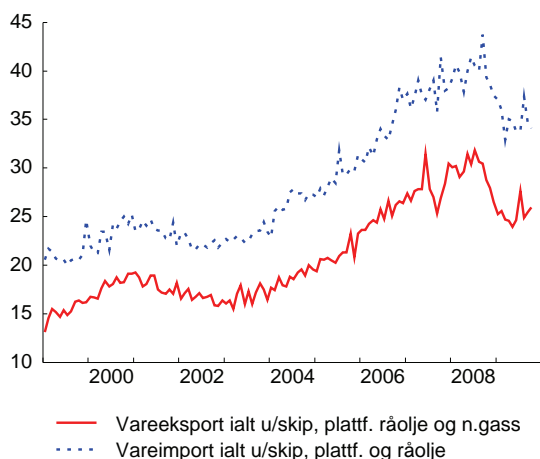
1) Representative markedskurser (midtkurser). Euro fra 1.1 1999
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstill. 2000=100

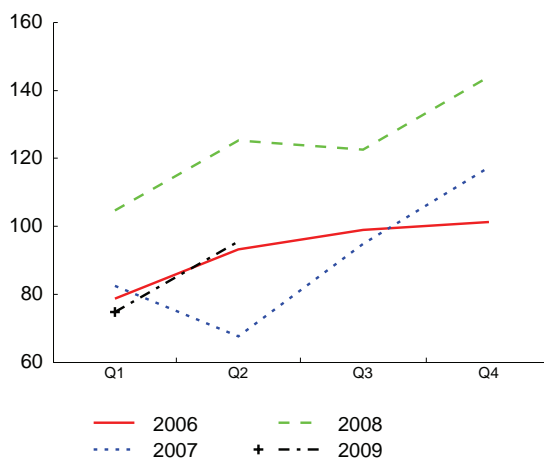
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstill

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstill. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2007-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Produksjon. Faste 2007-priser. Millioner kroner.....	23*
7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	26*
10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2007-priser. Millioner kroner.....	27*
11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	28*
12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	30*
14. Hovedtall for konsum. Faste 2007-priser. Millioner kroner.....	30*
15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	31*
16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	31*
17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	32*
18. Konsum i husholdninger. Faste 2007-priser. Millioner kroner	32*
19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	33*
20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	33*
21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2007-priser. Millioner kroner	35*
23. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	36*
24. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	37*
25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	38*
26. Eksport. Faste 2007-priser. Millioner kroner	39*
27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	40*
28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	41*
29. Import. Løpende priser. Millioner kroner	42*
30. Import. Faste 2007-priser. Millioner kroner	43*
31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	44*
32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	45*
33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000.....	46*
34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	47*
35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	48*
36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	49*
37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	50*
38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	51*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	940 067	987 312	231 976	246 357	250 937	258 041	234 284	250 837	259 387
Konsum i husholdninger	902 939	947 061	222 105	236 186	240 901	247 868	223 733	239 917	248 605
Varekonsum	468 464	483 580	112 425	120 265	119 581	131 309	109 509	118 851	122 479
Tjenestekonsum	404 901	429 472	101 362	107 690	110 158	110 262	106 173	112 399	115 074
Husholdningenes kjøp i utlandet	56 083	61 706	13 742	16 118	18 975	12 870	13 055	15 957	18 623
Utlendingers kjøp i Norge	-26 509	-27 697	-5 424	-7 887	-7 813	-6 573	-5 004	-7 290	-7 571
Konsum i ideelle organisasjoner	37 128	40 252	9 871	10 171	10 036	10 173	10 551	10 920	10 782
Konsum i offentlig forvaltning	446 547	491 816	117 269	123 901	122 541	128 105	133 752	131 097	134 943
Konsum i statsforvaltningen	232 901	253 974	60 561	63 421	64 605	65 387	68 759	67 793	70 725
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	201 675	220 388	52 635	55 060	56 232	56 461	59 753	58 949	61 707
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	31 226	33 586	7 926	8 361	8 373	8 926	9 007	8 845	9 018
Konsum i kommuneforvaltningen	213 646	237 842	56 708	60 480	57 936	62 718	64 993	63 303	64 219
Bruttoinvestering i fast realkapital	503 928	542 074	126 485	133 503	136 723	145 363	127 954	130 747	126 667
Utvinning og rørtransport	108 252	122 237	26 343	29 526	32 542	33 826	34 135	34 263	34 530
Tjenester tilknyttet utvinning	4 720	-319	17	-3	-207	-126	-170	-52	-119
Utenriks sjøfart	15 440	21 811	5 142	4 963	5 568	6 139	4 095	4 766	5 425
Fastlands-Norge	375 516	398 345	94 983	99 017	98 820	105 525	89 894	91 770	86 831
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	304 267	319 549	78 457	81 146	77 129	82 817	71 930	70 685	65 730
Næringer	203 887	226 161	53 773	57 644	54 698	60 046	50 410	51 434	47 695
Industri og bergverk	30 996	35 745	7 024	8 866	8 706	11 148	6 322	7 207	5 483
Annen vareproduksjon	32 591	39 894	8 486	10 936	10 234	10 239	7 711	9 994	10 266
Tjenester	140 300	150 522	38 262	37 843	35 758	38 658	36 377	34 233	31 945
Boliger (husholdninger)	100 380	93 388	24 684	23 502	22 431	22 771	21 520	19 251	18 035
Offentlig forvaltning	71 249	78 796	16 526	17 871	21 691	22 708	17 964	21 085	21 101
Lagerendring og statistiske avvik	32 776	34 749	12 616	11 198	11 363	-428	10 745	-4 701	-7 823
Bruttoinvestering i alt	536 704	576 823	139 102	144 701	148 086	144 934	138 699	126 046	118 844
Innenlandsk sluttanvendelse	1 923 318	2 055 951	488 347	514 960	521 564	531 081	506 735	507 979	513 174
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 762 130	1 877 473	444 228	469 276	472 298	491 671	457 930	473 703	481 161
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	517 796	570 612	133 795	141 772	144 232	150 813	151 716	152 182	156 044
Eksport i alt	1 039 693	1 222 602	297 281	319 361	300 655	305 306	259 973	238 074	244 882
Tradisjonelle varer	302 350	322 913	77 544	82 290	81 240	81 840	69 216	65 472	69 603
Råolje og naturgass	479 946	620 515	156 088	162 915	149 776	151 736	127 098	103 834	109 352
Skip, plattform og fly	12 745	14 004	2 561	3 352	4 730	3 361	4 932	3 221	2 263
Tjenester	244 652	265 170	61 088	70 804	64 909	68 369	58 727	65 547	63 664
Samlet sluttanvendelse	2 963 011	3 278 554	785 627	834 320	822 219	836 387	766 708	746 053	758 056
Import i alt	691 404	735 365	172 627	186 801	191 141	184 796	157 834	163 406	168 186
Tradisjonelle varer	458 084	477 091	115 645	123 842	118 069	119 535	104 415	100 544	100 705
Råolje og naturgass	5 757	4 248	745	1 009	898	1 596	486	691	1 463
Skip, plattform og fly	19 703	29 702	6 301	6 483	9 561	7 357	4 894	6 681	4 131
Tjenester	207 860	224 324	49 936	55 467	62 613	56 308	48 039	55 490	61 887
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 271 607	2 543 189	613 000	647 519	631 078	651 591	608 874	582 647	589 870
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 724 280	1 817 999	434 924	458 296	448 176	476 603	458 093	453 468	454 916
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	547 327	725 189	178 077	189 223	182 902	174 988	150 781	129 179	134 954
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 465 064	1 567 866	372 266	393 865	384 362	417 372	398 681	391 924	391 217
Fastlands-Norge utenom offentlig forvatning	1 144 298	1 216 501	288 893	304 535	297 314	325 759	304 141	300 297	296 949
Industri og bergverk	209 255	213 680	52 263	56 150	49 831	55 437	55 780	51 817	50 020
Annen vareproduksjon	168 668	193 769	48 790	40 949	50 329	53 701	49 908	38 121	47 023
Tjenester inkl. boligjenester	766 375	809 052	187 840	207 436	197 155	216 622	198 453	210 359	199 905
Offentlig forvaltning	320 766	351 365	83 374	89 330	87 048	91 613	94 540	91 627	94 268
Produktavgifter og -subsidiar	259 216	250 133	62 657	64 431	63 814	59 231	59 412	61 544	63 699

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	940 067	951 832	226 862	239 676	241 541	243 752	221 315	235 206	243 782
Konsum i husholdninger	902 939	913 602	217 166	229 941	232 120	234 375	211 497	225 221	234 029
Varekonsum	468 464	467 414	109 522	117 475	115 443	124 975	104 380	112 839	117 127
Tjenestekonsum	404 901	413 072	99 206	104 115	105 637	104 114	99 840	104 483	106 757
Husholdningenes kjøp i utlandet	56 083	59 614	13 724	15 907	18 439	11 544	12 033	14 699	17 177
Utlendingers kjøp i Norge	-26 509	-26 499	-5 286	-7 556	-7 399	-6 258	-4 756	-6 799	-7 031
Konsum i ideelle organisasjoner	37 128	38 230	9 697	9 735	9 421	9 377	9 818	9 985	9 752
Konsum i offentlig forvaltning	446 547	464 633	113 819	117 998	114 813	118 003	122 863	119 739	122 743
Konsum i statsforvaltningen	232 901	240 672	58 598	60 509	60 789	60 776	63 097	62 114	64 615
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	201 675	208 565	50 795	52 344	52 883	52 543	54 674	53 801	56 284
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	31 226	32 107	7 803	8 165	7 906	8 233	8 423	8 313	8 331
Konsum i kommuneforvaltningen	213 646	223 961	55 221	57 489	54 024	57 227	59 766	57 625	58 128
Bruttoinvestering i fast realkapital	503 928	510 898	121 889	126 752	128 700	133 557	116 547	119 158	114 105
Utvinning og rørtransport	108 252	112 247	25 069	27 037	30 097	30 044	30 128	29 744	29 248
Tjenester tilknyttet utvinning	4 720	-421	11	-25	-233	-174	-198	-77	-141
Utenriks sjøfart	15 440	19 961	5 067	4 742	4 987	5 165	3 496	4 373	5 100
Fastlands-Norge	375 516	379 112	91 742	94 999	93 849	98 522	83 120	85 117	79 898
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	304 267	304 497	75 808	77 948	73 416	77 324	66 587	65 668	60 534
Næinger	203 887	216 226	52 099	55 675	52 414	56 038	46 669	47 904	44 050
Industri og bergverk	30 996	34 165	6 824	8 570	8 339	10 433	5 864	6 738	5 121
Annen vareproduksjon	32 591	38 217	8 247	10 600	9 819	9 552	7 162	9 337	9 431
Tjenester	140 300	143 844	37 029	36 505	34 257	36 053	33 643	31 830	29 498
Boliger (husholdninger)	100 380	88 270	23 709	22 274	21 002	21 286	19 918	17 764	16 485
Offentlig forvaltning	71 249	74 615	15 934	17 051	20 433	21 198	16 533	19 449	19 363
Lagerendring og statistiske avvik	32 776	43 185	12 404	11 601	10 641	8 538	12 449	-3 973	-6 838
Bruttoinvestering i alt	536 704	554 083	134 294	138 353	139 341	142 095	128 995	115 185	107 267
Innenlandsk sluttanvendelse	1 923 318	1 970 547	474 975	496 027	495 695	503 850	473 174	470 130	473 791
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 762 130	1 795 576	432 424	452 672	450 203	460 277	427 298	440 062	446 423
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	517 796	539 248	129 753	135 048	135 246	139 201	139 396	139 189	142 107
Eksport i alt	1 039 693	1 049 134	265 365	267 006	245 921	270 842	253 631	238 564	242 389
Tradisjonelle varer	302 350	315 309	78 362	81 285	76 978	78 683	70 876	67 918	71 475
Råolje og naturgass	479 946	470 254	125 872	115 310	105 034	124 038	122 456	106 007	109 902
Skip, plattform og fly	12 745	14 215	2 507	3 361	4 700	3 646	4 917	3 291	2 690
Tjenester	244 652	249 356	58 625	67 050	59 208	64 474	55 382	61 349	58 322
Samlet sluttanvendelse	2 963 011	3 019 681	740 341	763 033	741 616	774 692	726 805	708 694	716 180
Import i alt	691 404	706 843	170 321	183 245	181 564	171 714	150 133	158 184	159 817
Tradisjonelle varer	458 084	456 080	113 939	120 103	112 173	109 864	98 041	97 615	98 165
Råolje og naturgass	5 757	3 685	608	742	606	1 729	631	824	1 489
Skip, plattform og fly	19 703	28 969	6 477	6 845	9 030	6 617	4 457	6 255	4 602
Tjenester	207 860	218 109	49 297	55 554	59 754	53 504	47 004	53 491	55 561
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 271 607	2 312 838	570 020	579 788	560 052	602 978	576 672	550 510	556 363
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 724 280	1 762 458	426 860	446 664	432 192	456 742	430 479	423 426	427 135
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	547 327	550 380	143 160	133 124	127 860	146 236	146 193	127 084	129 228
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 465 064	1 504 957	364 581	380 869	368 660	390 848	371 763	361 596	364 189
Fastlands-Norge utenom offentlig forvatning	1 144 298	1 172 909	283 242	296 153	287 211	306 303	285 246	278 458	278 880
Industri og bergverk	209 255	214 001	52 946	56 686	50 304	54 065	53 221	49 151	47 433
Annen vareproduksjon	168 668	174 377	44 395	39 471	45 169	45 343	43 958	34 562	42 897
Tjenester inkl. boligjenester	766 375	784 531	185 901	199 996	191 738	206 895	188 067	194 745	188 550
Offentlig forvaltning	320 766	332 048	81 339	84 716	81 449	84 545	86 517	83 138	85 309
Produktavgifter og -subsidiar	259 216	257 501	62 279	65 795	63 533	65 894	58 716	61 831	62 946

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næinger er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	5,4	1,3	2,9	3,3	0,7	-1,6	-2,4	-1,9	0,9
Konsum i husholdninger	5,6	1,2	2,8	3,3	0,6	-1,7	-2,6	-2,1	0,8
Varekonsum	7,2	-0,2	0,8	3,2	-0,9	-3,5	-4,7	-3,9	1,5
Tjenestekonsum	3,8	2,0	2,9	2,6	1,6	1,1	0,6	0,4	1,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	5,5	6,3	21,2	8,8	3,1	-5,8	-12,3	-7,6	-6,8
Utlendingers kjøp i Norge	6,4	-0,0	2,0	3,6	-4,7	-0,1	-10,0	-10,0	-5,0
Konsum i ideelle organisasjoner	0,5	3,0	3,6	3,7	3,0	1,6	1,2	2,6	3,5
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	4,1	0,9	8,2	3,9	3,3	7,9	1,5	6,9
Konsum i statsforvaltningen	2,2	3,3	-0,4	6,5	4,0	3,4	7,7	2,7	6,3
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	1,8	3,4	-0,2	6,5	4,1	3,4	7,6	2,8	6,4
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	4,4	2,8	-1,6	6,4	3,0	3,6	7,9	1,8	5,4
Konsum i kommuneforvaltningen	3,9	4,8	2,3	10,1	3,8	3,3	8,2	0,2	7,6
Bruttoinvestering i fast realkapital	12,5	1,4	7,1	2,0	2,3	-4,6	-4,4	-6,0	-11,3
Utvinning og rørtransport	6,3	3,7	11,9	-1,4	1,8	4,1	20,2	10,0	-2,8
Tjenester tilknyttet utvinning	34,8	..	-97,2
Utenriks sjøfart	-14,8	29,3	35,4	44,9	-4,3	60,6	-31,0	-7,8	2,3
Fastlands-Norge	15,7	1,0	5,1	3,8	4,5	-7,8	-9,4	-10,4	-14,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	17,2	0,1	5,3	4,2	-1,3	-6,9	-12,2	-15,8	-17,5
Næringer	25,5	6,1	13,3	12,2	3,9	-3,1	-10,4	-14,0	-16,0
Industri og bergverk	22,6	10,2	42,1	14,0	4,2	-2,3	-14,1	-21,4	-38,6
Annen vareproduksjon	18,5	17,3	30,9	23,2	12,4	6,7	-13,2	-11,9	-3,9
Tjenester	27,9	2,5	6,1	9,0	1,6	-5,7	-9,1	-12,8	-13,9
Boliger (husholdninger)	2,9	-12,1	-8,9	-11,6	-12,2	-15,7	-16,0	-20,2	-21,5
Offentlig forvaltning	9,6	4,7	4,2	1,8	32,5	-10,9	3,8	14,1	-5,2
Lagerendring og statistiske avvik	-47,8	31,8	-32,4	..	923,5	-32,0	0,4
Bruttoinvestering i alt	6,0	3,2	5,2	8,0	5,7	-4,7	-3,9	-16,7	-23,0
Innenlandsk sluttanvendelse	5,0	2,5	3,0	5,7	2,8	-1,4	-0,4	-5,2	-4,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	6,7	1,9	2,8	4,6	2,3	-1,8	-1,2	-2,8	-0,8
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,9	4,1	1,3	7,4	7,4	0,9	7,4	3,1	5,1
Eksport i alt	2,3	0,9	-0,0	5,4	-1,2	-0,4	-4,4	-10,7	-1,4
Tradisjonelle varer	8,5	4,3	4,4	12,3	7,3	-5,4	-9,6	-16,4	-7,1
Råolje og naturgass	-2,4	-2,0	-3,3	0,3	-7,4	2,3	-2,7	-8,1	4,6
Skip, plattform og fly	-4,9	11,5	-5,3	-16,8	32,6	45,3	96,2	-2,1	-42,8
Tjenester	5,8	1,9	1,9	8,1	-1,5	-0,8	-5,5	-8,5	-1,5
Samlet sluttanvendelse	4,0	1,9	1,9	5,6	1,5	-1,1	-1,8	-7,1	-3,4
Import i alt	8,6	2,2	4,1	7,1	5,3	-6,8	-11,9	-13,7	-12,0
Tradisjonelle varer	8,2	-0,4	0,7	5,8	2,4	-9,9	-14,0	-18,7	-12,5
Råolje og naturgass	145,5	-36,0	-37,5	-65,8	-26,8	-3,3	3,7	11,0	145,8
Skip, plattform og fly	21,9	47,0	123,3	109,5	51,5	-12,6	-31,2	-8,6	-49,0
Tjenester	6,8	4,9	5,8	6,6	6,6	0,8	-4,7	-3,7	-7,0
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,7	1,8	0,5	5,7	1,2	0,2	1,2	-5,0	-0,7
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	5,6	2,2	0,5	7,0	2,1	-0,4	0,8	-5,2	-1,2
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	-5,0	0,6	0,4	1,7	-1,9	2,0	2,1	-4,5	1,1
Fastlands-Norge(basisverdi)	4,9	2,7	0,4	7,7	2,8	0,3	2,0	-5,1	-1,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,4	2,5	0,7	7,4	2,6	-0,4	0,7	-6,0	-2,9
Industri og bergverk	3,2	2,3	-2,5	10,4	3,0	-1,3	0,5	-13,3	-5,7
Annen vareproduksjon	5,3	3,4	1,7	7,1	4,5	0,9	-1,0	-12,4	-5,0
Tjenester inkl. boligjenester	6,1	2,4	1,5	6,7	2,0	-0,4	1,2	-2,6	-1,7
Offentlig forvaltning	3,0	3,5	-0,7	8,8	3,6	2,7	6,4	-1,9	4,7
Produktavgifter og -subsidiar	9,3	-0,7	0,8	2,7	-1,6	-4,2	-5,7	-6,0	-0,9

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	1,2	3,7	3,2	2,9	4,1	4,6	3,5	3,8	2,4
Konsum i husholdninger	1,0	3,7	3,2	2,9	4,1	4,5	3,4	3,7	2,4
Varekonsum	-0,5	3,5	3,5	2,6	4,4	3,5	2,2	2,9	1,0
Tjenestekonsum	3,3	4,0	3,5	3,7	3,7	5,0	4,1	4,0	3,4
Husholdningenes kjøp i utlandet	-0,9	3,5	-1,4	0,2	4,5	12,1	8,3	7,1	5,4
Utlendingers kjøp i Norge	2,9	4,5	4,6	4,5	5,2	3,7	2,5	2,7	2,0
Konsum i ideelle organisasjoner	5,6	5,3	4,0	4,4	5,7	7,2	5,6	4,7	3,8
Konsum i offentlig forvaltning	5,0	5,9	4,5	5,3	6,5	7,1	5,7	4,3	3,0
Konsum i statsforvaltningen	5,3	5,5	4,2	4,7	6,1	7,0	5,4	4,1	3,0
Konsum i statsforvaltningen, sivil	5,5	5,7	4,3	5,1	6,3	6,9	5,5	4,2	3,1
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,9	4,6	3,6	2,5	4,8	7,4	5,3	3,9	2,2
Konsum i kommuneforvaltningen	4,7	6,2	4,7	5,8	6,9	7,2	5,9	4,4	3,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	5,6	6,1	5,4	5,3	6,3	7,4	5,8	4,2	4,5
Utvinning og rørtransport	6,7	8,9	8,2	8,5	8,0	10,9	7,8	5,5	9,2
Tjenester tilknyttet utvinning	5,6	-24,2	54,2	-88,8	-11,3	-26,9	-43,1	501,1	-5,6
Utenriks sjøfart	6,9	9,3	2,2	4,2	11,1	19,4	15,4	4,1	-4,7
Fastlands-Norge	5,2	5,1	4,8	4,4	5,5	5,7	4,5	3,4	3,2
Fastlands-Norge utenom offentlig									
forvaltning	5,1	4,9	4,7	4,3	5,4	5,6	4,4	3,4	3,4
Næringer	3,8	4,6	3,7	3,6	5,1	6,0	4,7	3,7	3,8
Industri og bergverk	3,5	4,6	4,6	5,0	2,5	6,5	4,7	3,4	2,6
Annen vareproduksjon	3,9	4,4	2,0	3,0	5,8	6,5	4,6	3,8	4,4
Tjenester	3,8	4,6	4,0	3,4	5,6	5,7	4,6	3,7	3,7
Boliger (husholdninger)	7,9	5,8	6,5	6,0	6,2	4,7	3,8	2,7	2,4
Offentlig forvaltning	5,8	5,6	5,3	5,1	5,7	6,2	4,8	3,4	2,7
Lagerendring og statistiske avvik	23,2	-19,5	6,0	19,5	-0,2	..	-15,1	22,6	7,1
Bruttoinvestering i alt	6,5	4,1	1,9	7,2	10,4	-1,9	3,8	4,6	4,3
Innenlandsk sluttanvendelse	3,5	4,3	3,1	4,7	6,4	3,3	4,2	4,1	2,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge									
(utenom lagerendring)	3,0	4,6	3,9	3,8	5,0	5,5	4,3	3,8	2,7
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	5,1	5,8	4,6	5,2	6,4	7,0	5,6	4,1	3,0
Eksport i alt	1,4	16,5	17,8	20,8	22,0	6,8	-8,5	-16,6	-17,4
Tradisjonelle varer	2,7	2,4	-2,1	-2,1	7,6	6,5	-1,3	-4,8	-7,7
Råolje og naturgass	-1,3	32,0	37,2	45,9	42,4	8,0	-16,3	-30,7	-30,2
Skip, plattform og fly	5,7	-1,5	5,5	1,7	-1,8	-10,5	-1,8	-1,9	-16,4
Tjenester	5,1	6,3	6,5	7,9	6,6	4,6	1,8	1,2	-0,4
Samlet sluttanvendelse	2,7	8,6	8,3	10,3	11,6	4,6	-0,6	-3,7	-4,5
Import i alt	3,9	4,0	1,8	2,0	4,7	7,7	3,7	1,3	-0,0
Tradisjonelle varer	4,0	4,6	1,0	1,8	6,1	9,8	4,9	-0,1	-2,5
Råolje og naturgass	6,6	15,3	40,6	39,2	48,2	-15,9	-37,1	-38,3	-33,7
Skip, plattform og fly	9,5	2,5	-5,6	-7,9	5,1	14,6	12,9	12,8	-15,2
Tjenester	3,3	2,8	3,9	3,1	1,5	3,3	0,9	3,9	6,3
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,4	10,0	11,2	12,3	12,8	4,2	-1,8	-5,2	-5,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,3	3,2	2,9	2,4	4,0	3,4	4,4	4,4	2,7
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	-0,5	31,8	38,4	46,8	42,3	6,4	-17,1	-28,5	-27,0
Fastlands-Norge(basisverdi)	4,0	4,2	3,0	3,1	4,7	5,7	5,0	4,8	3,0
Fastlands-Norge utenom offentlig									
forvaltning	3,6	3,7	2,8	2,4	4,2	5,4	4,5	4,9	2,9
Industri og bergverk	3,5	-0,2	-0,7	-3,8	-1,6	5,5	6,2	6,4	6,5
Annen vareproduksjon	-1,6	11,1	9,3	7,9	17,4	10,2	3,3	6,3	-1,6
Tjenester inkl. boligjenester	4,8	3,1	2,2	3,1	2,8	4,2	4,4	4,1	3,1
Offentlig forvaltning	5,7	5,8	4,0	5,6	6,4	7,1	6,6	4,5	3,4
Produktavgifter og -subsidiar	-0,5	-2,9	1,7	-2,0	0,2	-10,9	0,6	1,6	0,8

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Produksjon i alt.	3 890 925	4 341 296	1 035 596	1 109 064	1 067 950	1 128 687	1 049 791	1 018 026	1 016 521
Jordbruk og skogbruk	32 700	33 586	6 651	7 075	12 764	7 095	6 328	6 483	12 202
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	32 282	32 658	8 826	7 119	7 170	9 542	8 988	8 318	9 154
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	589 725	769 602	187 898	199 264	193 745	188 695	167 302	144 126	148 578
Utvinning av råolje og naturgass	542 548	708 634	175 940	183 154	176 915	172 626	145 320	120 119	126 143
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	47 177	60 968	11 958	16 110	16 830	16 069	21 982	24 007	22 435
Bergverksdrift	11 768	13 079	2 668	3 710	3 311	3 391	2 416	2 959	2 949
Industri	774 750	831 801	202 351	217 899	198 894	212 656	205 153	189 305	184 677
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	143 705	151 515	36 689	36 907	35 799	42 120	40 242	36 817	38 665
Tekstil- og bekledningsindustri	7 474	6 383	1 763	1 538	1 447	1 634	1 586	1 441	1 321
Trelast- og trevareindustri	28 906	26 265	6 644	7 438	5 928	6 255	5 004	5 635	5 112
Treforedling	20 107	19 258	4 815	4 947	4 748	4 749	4 407	4 072	4 365
Forlag og grafisk industri	43 130	43 618	11 085	11 181	10 167	11 185	11 614	10 220	9 993
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	115 666	124 818	31 145	34 734	30 967	27 971	25 973	24 982	26 015
Kjemiske råvarer	38 405	42 960	10 072	10 826	10 691	11 372	10 846	10 304	8 577
Metallindustri	81 510	73 740	18 975	20 024	18 824	15 917	11 430	10 139	11 507
Verkstedindustri	175 955	205 702	48 135	53 748	48 365	55 454	57 072	51 475	47 355
Bygging av skip og oljeplattformer	100 302	118 589	27 993	31 204	27 948	31 444	33 218	30 928	28 746
Møbelindustri og annen industri	19 590	18 953	5 035	5 352	4 008	4 557	3 761	3 293	3 021
Kraftforsyning	55 455	74 823	20 497	14 229	16 766	23 330	21 424	13 778	13 743
Vannforsyning	4 220	4 657	1 141	1 156	1 171	1 189	1 211	1 203	1 260
Bygge- og anleggsvirksomhet	287 518	318 247	76 335	82 346	77 208	82 359	78 590	75 961	75 247
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	339 358	356 307	82 764	93 026	87 316	93 201	80 493	87 917	86 140
Hotell- og restaurantvirksomhet	57 771	61 699	13 240	16 123	17 205	15 132	13 345	15 975	17 160
Rørtransport	19 297	21 813	5 439	5 091	5 250	6 033	5 730	5 276	5 314
Utenriks sjøfart	116 395	121 284	28 974	31 284	31 767	29 260	23 646	23 879	27 864
Transport ellers	191 278	203 012	45 777	51 934	50 971	54 331	46 066	48 474	48 794
Post og telekommunikasjon	78 289	79 196	19 244	19 291	19 595	21 066	19 565	19 321	19 457
Finansiell tjenesteyting	139 129	153 124	35 210	37 534	37 758	42 622	40 168	42 202	42 435
Boligtjenester (husholdninger)	118 030	122 585	29 931	30 486	30 998	31 170	31 390	31 963	32 426
Forretningsmessig tjenesteyting	439 547	484 745	110 228	125 164	112 291	137 063	120 171	125 796	110 100
Offentlig administrasjon og forsvar	156 160	171 092	40 995	42 903	43 264	43 930	47 079	46 075	47 947
Undervisning	111 343	120 364	29 202	31 501	27 369	32 293	33 267	31 359	30 096
Helse- og sosialtjenester	228 679	251 405	60 165	62 414	64 381	64 444	66 555	66 578	69 810
Andre sosiale og personlige tjenester	107 231	116 218	28 061	29 515	28 755	29 886	30 904	31 081	31 168
Fastlands-Norge	3 165 508	3 428 597	813 285	873 425	837 188	904 698	853 112	844 745	834 765

Offentlig forvaltning	459 814	503 115	120 436	126 911	125 258	130 510	135 994	133 286	137 301
Statsforvaltningen	222 525	241 196	57 871	60 381	61 160	61 784	65 163	63 657	66 870
Sivil forvaltning	191 902	208 278	50 088	52 186	52 952	53 052	56 316	54 964	58 011
Forsvar	30 623	32 917	7 783	8 195	8 208	8 732	8 847	8 694	8 859
Kommuneforvaltningen	237 289	261 919	62 565	66 530	64 098	68 726	70 831	69 628	70 432

Tabell 6. Produksjon. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Produksjon i alt.	3 890 925	3 988 446	975 926	1 014 207	962 138	1 036 175	990 895	957 554	951 926
Jordbruk og skogbruk	32 700	34 375	6 740	7 266	13 080	7 289	6 477	6 635	11 965
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	32 282	33 652	9 486	7 637	7 116	9 412	9 572	7 714	8 564
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	589 725	593 002	153 506	143 125	139 409	156 961	160 860	140 394	141 017
Utvinning av råolje og naturgass	542 548	542 517	142 549	130 167	124 723	145 078	143 824	122 855	126 027
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	47 177	50 486	10 957	12 959	14 686	11 883	17 036	17 539	14 990
Bergverksdrift	11 768	11 637	2 529	3 379	2 803	2 926	2 211	2 629	2 535
Industri	774 750	795 050	197 872	208 849	187 303	201 025	197 109	182 191	177 960
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	143 705	144 606	36 150	35 756	33 818	38 882	37 163	33 869	35 617
Tekstil- og bekledningsindustri	7 474	6 196	1 741	1 503	1 403	1 549	1 537	1 329	1 213
Trelast- og trevareindustri	28 906	25 563	6 441	7 175	5 807	6 140	4 957	5 552	5 014
Treforedling	20 107	18 777	4 798	4 948	4 662	4 369	4 013	3 783	4 020
Forlag og grafisk industri	43 130	43 309	11 034	11 112	10 099	11 064	11 439	10 055	9 843
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	115 666	110 437	28 668	30 190	25 320	26 260	27 122	25 406	24 835
Kjemiske råvarer	38 405	38 569	9 508	10 209	9 560	9 292	9 069	8 821	8 281
Metallindustri	81 510	80 025	20 541	20 941	20 065	18 478	15 242	14 701	15 831
Verkstedindustri	175 955	195 940	46 735	51 900	46 093	51 212	51 961	46 902	43 518
Bygging av skip og oljeplattformer	100 302	113 145	27 265	29 871	26 618	29 391	30 865	28 465	26 749
Møbelindustri og annen industri	19 590	18 483	4 992	5 243	3 858	4 389	3 742	3 308	3 039
Kraftforsyning	55 455	57 119	16 005	13 308	12 418	15 388	15 423	10 969	11 335
Vannforsyning	4 220	4 584	1 124	1 138	1 152	1 170	1 177	1 169	1 223
Bygge- og anleggsvirksomhet	287 518	299 049	73 049	77 704	71 886	76 411	72 920	70 334	69 106
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	339 358	344 308	81 849	89 018	83 367	90 074	78 577	83 550	82 750
Hotell- og restaurantvirksomhet	57 771	58 744	12 829	15 395	16 348	14 173	12 393	14 713	15 768
Rørtransport	19 297	20 317	5 679	4 856	4 188	5 593	5 824	4 771	4 707
Utenriks sjøfart	116 395	116 635	27 459	30 562	28 631	29 984	23 995	25 057	27 197
Transport ellers	191 278	192 956	44 446	50 045	48 936	49 529	43 048	44 668	46 177
Post og telekommunikasjon	78 289	81 049	19 406	19 484	19 887	22 272	20 787	20 574	20 932
Finansiell tjenesteyting	139 129	144 486	34 189	35 703	36 734	37 860	36 242	37 430	38 137
Boligtjenester (husholdninger)	118 030	119 566	29 481	29 810	30 138	30 138	29 866	30 196	30 528
Forretningsmessig tjenesteyting	439 547	458 433	105 959	118 510	105 598	128 366	111 000	115 107	100 223
Offentlig administrasjon og forsvar	156 160	161 895	39 654	40 840	40 637	40 763	43 440	42 307	43 999
Undervisning	111 343	113 967	28 509	30 046	25 739	29 673	30 767	28 802	27 535
Helse- og sosialtjenester	228 679	236 555	58 580	59 170	59 738	59 066	60 774	60 096	62 381
Andre sosiale og personlige tjenester	107 231	111 068	27 574	28 362	27 029	28 103	28 435	28 249	27 887
Fastlands-Norge	3 165 508	3 258 492	789 281	835 664	789 910	843 637	800 216	787 332	779 005

Offentlig forvaltning	459 814	475 060	116 976	120 655	117 098	120 331	124 927	121 614	124 727
Statsforvaltningen	222 525	227 997	55 935	57 410	57 289	57 363	59 633	58 165	60 834
Sivil forvaltning	191 902	196 549	48 275	49 414	49 549	49 311	51 369	50 007	52 664
Forsvar	30 623	31 448	7 660	7 996	7 741	8 052	8 265	8 159	8 169
Kommuneforvaltningen	237 289	247 063	61 041	63 246	59 808	62 968	65 294	63 448	63 894

Tabell 7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Produksjon i alt.	5,3	2,5	0,7	6,8	2,2	0,6	1,5	-5,6	-1,1
Jordbruk og skogbruk	1,2	5,1	3,8	5,1	9,9	-1,5	-3,9	-8,7	-8,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	6,5	4,2	7,9	4,8	5,3	-0,4	0,9	1,0	20,3
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-4,2	0,6	-0,7	2,0	-1,6	2,5	4,8	-1,9	1,2
Utvinning av råolje og naturgass	-4,7	-0,0	0,0	1,1	-3,0	1,7	0,9	-5,6	1,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	2,3	7,0	-9,4	12,3	12,7	13,0	55,5	35,3	2,1
Bergverksdrift	9,8	-1,1	-7,8	24,1	-7,4	-10,7	-12,6	-22,2	-9,6
Industri	8,9	2,6	-1,3	9,8	3,1	-0,8	-0,4	-12,8	-5,0
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	5,4	0,6	-1,1	3,4	0,1	0,2	2,8	-5,3	5,3
Tekstil- og bekledningsindustri	9,0	-17,1	-18,8	-22,8	-13,2	-12,3	-11,7	-11,6	-13,6
Trelast- og trevareindustri	3,4	-11,6	-16,8	-3,0	-10,0	-16,0	-23,0	-22,6	-13,7
Treforedling	2,4	-6,6	-6,2	-1,9	-6,2	-12,2	-16,4	-23,5	-13,8
Forlag og grafisk industri	0,2	0,4	-4,3	6,7	0,2	-0,4	3,7	-9,5	-2,5
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	5,3	-4,5	-2,1	6,0	-9,7	-12,0	-5,4	-15,8	-1,9
Kjemiske råvarer	5,3	0,4	-4,0	9,2	1,3	-4,3	-4,6	-13,6	-13,4
Metallindustri	6,2	-1,8	-0,8	2,5	1,8	-10,6	-25,8	-29,8	-21,1
Verktedindustri	18,9	11,4	1,4	20,8	14,8	9,5	11,2	-9,6	-5,6
Bygging av skip og oljeplattformer	13,3	12,8	5,5	20,5	15,2	10,7	13,2	-4,7	0,5
Møbelindustri og annen industri	8,3	-5,6	-9,4	10,3	-9,7	-13,1	-25,0	-36,9	-21,2
Kraftforsyning	5,1	3,0	7,1	6,8	-6,7	4,4	-3,6	-17,6	-8,7
Vannforsyning	4,8	8,6	10,5	9,1	7,9	7,2	4,6	2,7	6,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	12,0	4,0	-0,5	8,6	6,7	1,6	-0,2	-9,5	-3,9
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	9,9	1,5	1,3	6,7	2,7	-4,1	-4,0	-6,1	-0,7
Hotell- og restaurantvirksomhet	6,6	1,7	4,2	3,3	1,4	-1,8	-3,4	-4,4	-3,5
Rørtransport	7,5	5,3	14,5	6,4	-3,1	2,6	2,6	-1,8	12,4
Utenriks sjøfart	-2,8	0,2	1,3	-1,7	3,7	-2,0	-12,6	-18,0	-5,0
Transport ellers	10,2	0,9	-1,1	6,4	-1,2	-0,5	-3,1	-10,7	-5,6
Post og telekommunikasjon	6,8	3,5	1,0	3,3	3,4	6,2	7,1	5,6	5,3
Finansiell tjenesteyting	5,6	3,9	0,8	5,6	6,6	2,5	6,0	4,8	3,8
Boligtjenester (husholdninger)	1,0	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Forretningsmessig tjenesteyting	10,4	4,3	3,9	11,7	1,5	0,8	4,8	-2,9	-5,1
Offentlig administrasjon og forsvar	5,3	3,7	1,2	7,7	3,6	2,4	9,5	3,6	8,3
Undervisning	2,0	2,4	-3,6	9,7	0,9	2,8	7,9	-4,1	7,0
Helse- og sosialtjenester	3,9	3,4	3,0	5,4	3,6	1,9	3,7	1,6	4,4
Andre sosiale og personlige tjenester	1,7	3,6	2,6	6,4	4,0	1,4	3,1	-0,4	3,2
Fastlands-Norge	7,7	2,9	0,8	8,0	2,9	0,3	1,4	-5,8	-1,4

Offentlig forvaltning	3,4	3,3	0,5	7,3	3,0	2,6	6,8	0,8	6,5
Statsforvaltningen	2,8	2,5	-0,4	5,8	2,6	2,0	6,6	1,3	6,2
Sivil forvaltning	2,7	2,4	-0,2	5,8	2,5	1,7	6,4	1,2	6,3
Forsvar	4,0	2,7	-1,6	6,2	2,9	3,4	7,9	2,0	5,5
Kommuneforvaltningen	3,9	4,1	1,3	8,7	3,5	3,1	7,0	0,3	6,8

Tabell 8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Produksjon i alt.	3,6	8,8	9,1	9,8	10,9	5,9	-0,2	-2,8	-3,8
Jordbruk og skogbruk	4,8	-2,3	-0,1	-1,7	-3,2	-3,3	-1,0	0,3	4,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-7,9	-3,0	-12,5	-7,6	2,0	7,5	0,9	15,7	6,1
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	0,4	29,8	35,2	43,0	39,1	7,3	-15,0	-26,3	-24,2
Utvinning av råolje og naturgass	-0,6	30,6	36,8	45,5	41,7	5,6	-18,1	-30,5	-29,4
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	13,1	20,8	16,7	18,9	16,2	29,8	18,2	10,1	30,6
Bergverksdrift	4,9	12,4	7,4	8,7	18,9	14,5	3,6	2,5	-1,5
Industri	4,8	4,6	3,6	3,1	6,2	5,6	1,8	-0,4	-2,3
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	2,5	4,8	2,3	3,0	5,4	8,1	6,7	5,3	2,6
Tekstil- og bekledningsindustri	1,0	3,0	1,4	3,1	2,9	4,7	1,9	5,9	5,6
Trelast- og trevareindustri	14,1	2,7	9,6	2,8	-0,5	-1,2	-2,1	-2,1	-0,1
Treforedling	3,5	2,6	-0,0	-0,3	2,3	8,9	9,4	7,6	6,6
Forlag og grafisk industri	3,6	0,7	0,6	0,6	0,6	1,0	1,1	1,0	0,8
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	3,6	13,0	17,3	13,8	20,4	1,7	-11,9	-14,5	-14,4
Kjemiske råvarer	7,0	11,4	6,4	7,1	11,8	20,7	12,9	10,2	-7,4
Metallindustri	11,6	-7,9	-11,5	-11,3	-1,9	-6,4	-18,8	-27,9	-22,5
Verktedindustri	3,5	5,0	3,5	3,0	4,8	8,5	6,6	6,0	3,7
Bygging av skip og oljeplattformer	5,1	4,8	4,2	4,0	4,8	6,1	4,8	4,0	2,4
Møbelindustri og annen industri	1,9	2,5	1,0	1,4	4,9	3,5	-0,3	-2,5	-4,3
Kraftforsyning	-14,6	31,0	23,9	18,3	64,2	25,5	8,5	17,5	-10,2
Vannforsyning	1,8	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,4	1,4	1,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,8	6,4	7,4	6,6	6,9	4,9	3,1	1,9	1,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	3,8	3,5	2,6	3,7	4,9	2,8	1,3	0,7	-0,6
Hotell- og restaurantvirksomhet	3,5	5,0	5,1	5,3	4,9	4,9	4,3	3,7	3,4
Rørtransport	-15,6	7,4	-1,8	9,3	14,9	9,5	2,7	5,5	-10,0
Utenriks sjøfart	8,5	4,0	7,7	7,3	4,2	-3,1	-6,6	-6,9	-7,7
Transport ellers	3,9	5,2	4,7	3,4	6,0	6,7	3,9	4,6	1,4
Post og telekommunikasjon	-2,4	-2,3	-0,5	-1,5	-1,8	-5,0	-5,1	-5,2	-5,7
Finansiell tjenesteyting	11,4	6,0	6,1	4,7	0,8	12,1	7,6	7,2	8,3
Boligtjenester (husholdninger)	1,4	2,5	2,0	2,7	2,7	2,7	3,5	3,5	3,3
Forretningsmessig tjenesteyting	4,9	5,7	5,6	5,8	5,9	5,7	4,1	3,5	3,3
Offentlig administrasjon og forsvar	5,1	5,7	4,8	5,3	6,3	6,3	4,8	3,7	2,4
Undervisning	3,4	5,6	4,0	5,0	6,2	7,2	5,6	3,8	2,8
Helse- og sosialtjenester	5,4	6,3	4,7	5,9	6,9	7,6	6,6	5,0	3,8
Andre sosiale og personlige tjenester	2,7	4,6	3,3	3,9	5,2	6,1	6,8	5,7	5,1
Fastlands-Norge	4,2	5,2	4,5	4,4	6,1	5,9	3,5	2,7	1,1

Offentlig forvaltning	4,8	5,9	4,5	5,4	6,6	7,0	5,7	4,2	2,9
Statsforvaltningen	5,5	5,8	4,5	5,2	6,4	7,0	5,6	4,1	3,0
Sivil forvaltning	5,8	6,0	4,6	5,6	6,7	6,9	5,7	4,1	3,1
Forsvar	3,8	4,7	3,6	2,6	4,9	7,4	5,4	4,0	2,3
Kommuneforvaltningen	4,2	6,0	4,5	5,7	6,8	7,0	5,8	4,3	2,9

Tabell 9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Bruttonasjonalprodukt¹	2 271 607	2 543 189	613 000	647 519	631 078	651 591	608 874	582 647	589 870
Jordbruk og skogbruk	15 400	14 463	3 138	-466	8 083	3 707	2 923	-1 570	7 486
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	11 959	10 026	3 065	1 890	2 081	2 990	2 920	2 718	2 983
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	499 334	670 702	164 117	175 112	169 140	162 332	138 294	116 805	122 144
Utvinning av råolje og naturgass	478 023	640 211	158 507	166 858	161 075	153 771	126 843	103 913	109 548
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	21 311	30 490	5 610	8 254	8 065	8 561	11 451	12 892	12 596
Bergverksdrift	4 276	4 997	961	1 402	1 351	1 281	832	1 097	1 162
Industri	204 979	208 683	51 301	54 747	48 479	54 155	54 948	50 720	48 859
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	30 949	33 184	8 140	8 327	7 899	8 818	9 143	8 676	8 899
Tekstil- og bekledningsindustri	2 690	2 190	615	558	483	534	484	526	465
Trelast- og trevareindustri	8 801	7 704	1 945	2 245	1 760	1 754	1 410	1 726	1 580
Treforedling	4 212	3 265	804	848	761	853	855	792	919
Forlag og grafisk industri	17 630	17 098	4 408	4 426	3 988	4 276	4 489	3 936	3 835
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	24 542	21 388	5 151	4 606	4 859	6 772	6 137	4 827	5 241
Kjemiske råvarer	10 406	10 378	2 617	2 633	2 356	2 773	2 373	2 434	1 557
Metallindustri	14 815	7 580	2 519	3 082	1 818	162	-479	-581	309
Verkstedindustri	59 597	71 666	16 819	18 698	16 691	19 458	20 920	19 218	17 609
Bygging av skip og oljeplattformer	24 382	27 512	6 465	7 402	6 443	7 203	8 322	8 019	7 389
Møbelindustri og annen industri	6 955	6 717	1 819	1 922	1 423	1 553	1 295	1 147	1 057
Kraftforsyning	41 170	58 419	16 013	10 635	13 124	18 646	16 885	10 542	10 421
Vannforsyning	2 358	2 432	614	609	607	603	577	692	634
Bygge- og anleggsvirksomhet	100 139	110 861	26 573	28 890	27 041	28 358	27 181	26 431	26 134
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	178 696	183 579	42 358	48 745	45 129	47 347	40 705	45 540	43 790
Hotell- og restaurantvirksomhet	30 725	32 460	6 959	8 605	9 016	7 880	6 996	8 483	9 082
Rørtransport	16 884	19 093	4 700	4 442	4 679	5 272	4 933	4 608	4 656
Utenriks sjøfart	31 109	35 395	9 259	9 668	9 082	7 385	7 553	7 766	8 154
Transport ellers	59 528	60 061	13 812	14 958	13 741	17 550	14 871	15 428	13 997
Post og telekommunikasjon	31 906	28 869	7 322	7 258	7 131	7 158	6 447	6 237	5 939
Finansiell tjenesteyting	77 701	85 936	19 293	20 489	21 563	24 591	23 031	24 507	24 651
Boligtjenester (husholdninger)	85 502	86 028	21 351	21 576	21 950	21 151	21 656	22 024	22 394
Forretningsmessig tjenesteyting	210 253	232 761	52 852	60 533	53 901	65 476	58 055	61 050	52 772
Offentlig administrasjon og forsvar	90 951	99 446	23 543	25 188	25 219	25 497	26 774	25 632	27 006
Undervisning	84 646	91 907	22 139	24 479	20 357	24 932	25 966	24 004	22 570
Helse- og sosialtjenester	177 361	195 283	46 237	48 568	50 256	50 222	51 403	51 817	54 447
Andre sosiale og personlige tjenester	57 514	61 653	14 734	15 757	15 332	15 830	16 512	16 570	16 893
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 724 280	1 817 999	434 924	458 296	448 176	476 603	458 093	453 468	454 916
Merverdi og investeringsavgift	188 705	184 842	46 400	46 959	47 465	44 378	45 400	45 395	46 990
Andre produktskatter, netto	70 511	69 167	17 188	18 201	17 124	16 654	14 484	15 853	16 175
Statistiske avvik	0	-3 875	-571	-728	-775	-1 801	-472	296	534
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 465 064	1 567 866	372 266	393 865	384 362	417 372	398 681	391 924	391 217

Offentlig forvaltning	320 766	351 365	83 374	89 330	87 048	91 613	94 540	91 627	94 268
Statsforvaltningen	142 940	154 911	36 954	39 081	39 341	39 535	41 403	39 802	41 843
Sivil forvaltning	127 176	137 872	32 945	34 784	35 169	34 974	36 810	35 441	37 408
Forsvar	15 764	17 039	4 009	4 297	4 173	4 561	4 593	4 361	4 435
Kommuneforvaltningen	177 826	196 454	46 420	50 249	47 706	52 078	53 138	51 825	52 425

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2007-priser. Millioner kroner**

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Bruttonasjonalprodukt¹	2 271 607	2 312 838	570 020	579 788	560 052	602 978	576 672	550 510	556 363
Jordbruk og skogbruk	15 400	16 735	3 390	195	8 875	4 275	3 534	-235	7 858
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	11 959	12 286	3 913	2 641	2 378	3 355	3 903	2 583	2 962
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	499 334	501 512	130 862	120 714	116 578	133 358	134 743	116 276	117 900
Utvinning av råolje og naturgass	478 023	478 720	125 919	114 859	109 939	128 002	127 036	108 339	111 129
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	21 311	22 793	4 944	5 855	6 638	5 356	7 707	7 936	6 771
Bergverksdrift	4 276	4 235	924	1 226	1 024	1 062	807	950	922
Industri	204 979	209 766	52 022	55 460	49 280	53 003	52 413	48 201	46 511
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	30 949	30 335	7 616	7 532	7 148	8 039	7 744	7 133	7 443
Tekstil- og bekledningsindustri	2 690	2 226	628	540	503	556	552	475	432
Trelast- og trevareindustri	8 801	7 753	1 956	2 182	1 757	1 858	1 492	1 676	1 508
Treforedling	4 212	3 914	1 003	1 034	971	906	830	780	830
Forlag og grafisk industri	17 630	17 677	4 509	4 540	4 116	4 512	4 667	4 094	4 004
Oljeraffineri, kjemisk og mineralisk industri	24 542	23 824	6 136	6 709	5 405	5 573	5 475	5 030	4 883
Kjemiske råvarer	10 406	10 429	2 574	2 765	2 583	2 507	2 445	2 376	2 226
Metallindustri	14 815	14 494	3 731	3 801	3 631	3 331	2 728	2 626	2 833
Verkstedindustri	59 597	66 307	15 813	17 576	15 590	17 327	17 568	15 817	14 650
Bygging av skip og oljeplattformer	24 382	26 260	6 284	6 920	6 214	6 842	7 593	7 030	6 635
Møbelindustri og annen industri	6 955	6 547	1 772	1 861	1 362	1 552	1 319	1 163	1 066
Kraftforsyning	41 170	42 444	11 933	9 868	9 204	11 439	11 466	8 066	8 371
Vannforsyning	2 358	2 515	624	626	641	624	575	684	642
Bygge- og anleggsvirksomhet	100 139	102 912	25 158	26 768	24 713	26 273	25 055	24 148	23 707
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	178 696	181 303	43 025	46 879	43 906	47 494	41 380	44 003	43 673
Hotell- og restaurantvirksomhet	30 725	31 212	6 813	8 186	8 692	7 521	6 566	7 809	8 373
Rørtransport	16 884	17 768	4 973	4 247	3 656	4 892	5 095	4 167	4 110
Utenriks sjøfart	31 109	31 100	7 325	8 163	7 626	7 986	6 355	6 641	7 218
Transport ellers	59 528	60 920	14 064	15 802	15 162	15 892	13 539	13 835	14 015
Post og telekommunikasjon	31 906	32 613	7 827	7 880	7 942	8 964	8 232	8 154	8 196
Finansiell tjenesteyting	77 701	78 950	18 553	19 013	21 032	20 351	19 673	20 417	21 188
Boligtjenester (husholdninger)	85 502	85 531	21 265	21 422	21 488	21 355	21 126	21 354	21 525
Forretningsmessig tjenesteyting	210 253	219 180	50 656	56 714	50 445	61 364	52 995	54 971	47 816
Offentlig administrasjon og forsvar	90 951	94 385	22 901	23 965	23 803	23 716	24 585	23 415	24 845
Undervisning	84 646	87 095	21 719	23 298	19 172	22 906	23 970	21 981	20 604
Helse- og sosialtjenester	177 361	183 339	45 071	45 786	46 426	46 056	46 822	46 508	48 266
Andre sosiale og personlige tjenester	57 514	59 537	14 722	15 141	14 478	15 196	15 122	14 750	14 716
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 724 280	1 762 458	426 860	446 664	432 192	456 742	430 479	423 426	427 135
Merverdi og investeringsavgift	188 705	188 999	45 500	47 592	46 616	49 291	44 071	45 812	46 574
Andre produktskatter, netto	70 511	68 503	16 779	18 204	16 917	16 603	14 645	16 019	16 372
Statistiske avvik	0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 465 064	1 504 957	364 581	380 869	368 660	390 848	371 763	361 596	364 189

Offentlig forvaltning	320 766	332 048	81 339	84 716	81 449	84 545	86 517	83 138	85 309
Statsforvaltningen	142 940	146 413	35 773	37 006	36 833	36 801	37 583	36 168	37 935
Sivil forvaltning	127 176	129 847	31 740	32 709	32 830	32 568	33 244	31 990	33 789
Forsvar	15 764	16 566	4 033	4 297	4 003	4 233	4 339	4 177	4 146
Kommuneforvaltningen	177 826	185 635	45 566	47 710	44 616	47 743	48 934	46 970	47 374

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoproduct etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Bruttonasjonalprodukt¹	2,7	1,8	0,5	5,7	1,2	0,2	1,2	-5,0	-0,7
Jordbruk og skogbruk	2,0	8,7	1,9	53,2	16,8	-1,7	4,2	..	-11,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	4,6	2,7	6,6	1,9	6,1	-2,8	-0,2	-2,2	24,5
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-5,1	0,4	-0,2	1,8	-2,2	2,2	3,0	-3,7	1,1
Utvinning av råolje og naturgass	-5,3	0,1	0,3	1,3	-3,0	1,8	0,9	-5,7	1,1
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	1,5	7,0	-9,5	12,3	12,6	13,0	55,9	35,6	2,0
Bergverksdrift	0,8	-1,0	-6,9	22,8	-6,8	-10,6	-12,6	-22,5	-10,0
Industri	3,3	2,3	-2,4	10,1	3,2	-1,1	0,8	-13,1	-5,6
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-7,0	-2,0	-2,3	0,3	-2,8	-3,0	1,7	-5,3	4,1
Tekstil- og bekledningsindustri	-0,8	-17,2	-18,9	-22,9	-13,4	-12,5	-12,1	-11,9	-14,0
Trelast- og trevareindustri	-9,0	-11,9	-17,1	-3,2	-10,5	-16,5	-23,7	-23,2	-14,1
Treforedling	-7,5	-7,1	-6,5	-2,2	-6,8	-12,9	-17,3	-24,5	-14,5
Forlag og grafisk industri	-2,0	0,3	-4,4	6,7	-0,1	-0,6	3,5	-9,8	-2,7
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	9,9	-2,9	-2,4	10,4	-6,3	-13,0	-10,8	-25,0	-9,7
Kjemiske råvarer	3,9	0,2	-4,1	9,1	0,9	-4,6	-5,0	-14,1	-13,8
Metallindustri	-0,5	-2,2	-0,9	2,3	1,3	-11,2	-26,9	-30,9	-22,0
Verkstedindustri	13,7	11,3	1,2	20,8	14,7	9,4	11,1	-10,0	-6,0
Bygging av skip og oljeplattformer	0,8	7,7	0,4	14,9	9,9	6,2	20,8	1,6	6,8
Møbelindustri og annen industri	7,5	-5,9	-9,5	10,3	-10,1	-13,5	-25,5	-37,5	-21,7
Kraftforsyning	7,4	3,1	7,5	7,0	-7,1	4,6	-3,9	-18,3	-9,0
Vannforsyning	11,8	6,7	18,1	9,2	5,3	-3,7	-7,8	9,3	0,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,8	2,8	-1,6	7,4	5,3	0,3	-0,4	-9,8	-4,1
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	11,5	1,5	1,1	6,8	2,9	-4,2	-3,8	-6,1	-0,5
Hotell- og restaurantervirksomhet	-0,0	1,6	4,2	3,3	1,2	-1,9	-3,6	-4,6	-3,7
Rørtransport	6,2	5,2	14,5	6,4	-3,2	2,5	2,5	-1,9	12,4
Utenriks sjøfart	-10,7	-0,0	1,2	-1,8	3,3	-2,3	-13,3	-18,6	-5,3
Transport ellers	-8,9	2,3	-1,3	9,3	0,0	1,4	-3,7	-12,4	-7,6
Post og telekommunikasjon	7,9	2,2	-0,6	2,6	2,1	4,6	5,2	3,5	3,2
Finansiell tjenesteyting	8,6	1,6	-2,8	2,8	5,7	0,6	6,0	7,4	0,7
Boligtjenester (husholdninger)	3,9	0,0	1,1	0,4	-0,9	-0,4	-0,7	-0,3	0,2
Forretningsmessig tjenesteyting	9,1	4,2	3,8	11,7	1,3	0,7	4,6	-3,1	-5,2
Offentlig administrasjon og forsvar	4,5	3,8	-1,6	9,9	4,6	2,6	7,4	-2,3	4,4
Undervisning	2,1	2,9	-4,4	12,2	1,2	3,0	10,4	-5,7	7,5
Helse- og sosialtjenester	3,7	3,4	2,4	5,5	3,6	2,0	3,9	1,6	4,0
Andre sosiale og personlige tjenester	-1,5	3,5	2,0	6,1	4,3	1,7	2,7	-2,6	1,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	5,6	2,2	0,5	7,0	2,1	-0,4	0,8	-5,2	-1,2
Merverdi og investeringsavgift	6,9	0,2	1,7	2,4	-0,5	-2,7	-3,1	-3,7	-0,1
Andre produktskatter, netto	16,7	-2,8	-1,3	3,4	-4,8	-8,5	-12,7	-12,0	-3,2
Statistiske avvik
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,9	2,7	0,4	7,7	2,8	0,3	2,0	-5,1	-1,2

Offentlig forvaltning	3,0	3,5	-0,7	8,8	3,6	2,7	6,4	-1,9	4,7
Statsforvaltningen	2,7	2,4	-1,7	7,6	2,7	1,4	5,1	-2,3	3,0
Sivil forvaltning	2,7	2,1	-1,7	7,0	2,4	0,9	4,7	-2,2	2,9
Forsvar	2,5	5,1	-1,6	11,7	5,6	5,0	7,6	-2,8	3,6
Kommuneforvaltningen	3,2	4,4	0,0	9,8	4,3	3,7	7,4	-1,6	6,2

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoproduct etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Bruttonasjonalprodukt¹	2,4	10,0	11,2	12,3	12,8	4,2	-1,8	-5,2	-5,9
Jordbruk og skogbruk	6,9	-13,6	-6,6	..	-10,0	-13,2	-10,6	..	4,6
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-22,5	-18,4	-32,8	-29,7	-9,0	6,6	-4,5	47,0	15,1
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-0,6	33,7	40,5	49,9	45,3	6,9	-18,2	-30,8	-28,6
Utvinning av råolje og naturgass	-1,3	33,7	41,0	50,9	46,5	5,3	-20,7	-34,0	-32,7
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	15,6	33,8	26,6	29,5	25,8	50,0	30,9	15,2	53,1
Bergverksdrift	8,3	18,0	5,7	11,3	33,1	21,1	-0,9	0,9	-4,5
Industri	3,5	-0,5	-0,9	-4,1	-2,3	5,2	6,3	6,6	6,8
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	1,4	9,4	11,1	8,7	7,2	10,4	10,5	10,0	8,2
Tekstil- og bekledningsindustri	-0,0	-1,6	-2,4	3,0	-4,1	-3,0	-10,5	7,0	11,9
Trelast- og trevareindustri	19,7	-0,6	14,3	-0,8	-5,6	-9,7	-5,0	0,1	4,5
Treforedling	-5,3	-16,6	-24,0	-21,0	-24,8	9,1	28,6	23,8	41,2
Forlag og grafisk industri	4,0	-3,3	-3,2	-2,7	-3,3	-3,9	-1,6	-1,4	-1,1
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	4,5	-10,2	-14,8	-37,8	-11,8	35,1	33,5	39,8	19,4
Kjemiske råvarer	11,6	-0,5	-0,0	-0,5	-11,4	11,0	-4,6	7,6	-23,3
Metallindustri	-2,6	-47,7	-43,0	-33,8	-43,9	-93,0	-78,2
Verkstedindustri	2,9	8,1	8,2	7,0	5,8	10,9	12,0	14,2	12,3
Bygging av skip og oljeplattformer	6,3	4,8	6,1	7,2	3,8	2,0	6,5	6,6	7,4
Møbelindustri og annen industri	-5,1	2,6	1,7	4,6	6,3	-1,5	-4,4	-4,5	-5,1
Kraftforsyning	-20,0	37,6	28,3	22,6	83,3	29,7	9,7	21,3	-12,7
Vannforsyning	-0,4	-3,3	-3,4	-2,8	-5,1	-2,0	1,8	3,9	4,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	11,2	7,7	9,1	9,2	9,5	3,5	2,7	1,4	0,7
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	4,5	1,3	-0,4	2,1	3,1	0,0	-0,1	-0,5	-2,5
Hotell- og restaurantvirksomhet	7,8	4,0	4,9	5,5	3,1	2,7	4,3	3,4	4,6
Rørtransport	-17,8	7,5	-3,1	9,7	16,1	9,9	2,4	5,7	-11,5
Utenriks sjøfart	15,8	13,8	31,7	21,1	10,9	-6,7	-6,0	-1,3	-5,1
Transport ellers	5,9	-1,4	-3,9	-5,4	-2,9	5,8	11,8	17,8	10,2
Post og telekommunikasjon	-8,4	-11,5	-8,2	-9,2	-10,1	-17,7	-16,3	-17,0	-19,3
Finansiell tjenesteyting	9,1	8,8	9,1	6,9	-0,6	20,2	12,6	11,4	13,5
Boligtjenester (husholdninger)	0,6	0,6	-0,5	1,3	2,8	-1,2	2,1	2,4	1,8
Forretningsmessig tjenesteyting	7,3	6,2	5,6	6,5	6,6	6,1	5,0	4,1	3,3
Offentlig administrasjon og forsvar	5,9	5,4	3,8	5,2	5,8	6,5	5,9	4,2	2,6
Undervisning	3,9	5,5	3,5	5,2	5,9	7,3	6,3	3,9	3,2
Helse- og sosialtjenester	6,6	6,5	4,9	6,5	7,2	7,4	7,0	5,0	4,2
Andre sosiale og personlige tjenester	3,4	3,6	1,9	3,4	3,6	5,2	9,1	7,9	8,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,3	3,2	2,9	2,4	4,0	3,4	4,4	4,4	2,7
Merverdi og investeringsavgift	2,6	-2,2	2,3	-0,8	1,8	-11,2	1,8	0,4	-0,9
Andre produktskatter, netto	-8,8	1,0	3,7	-1,2	0,6	1,0	-3,5	-1,0	-2,4
Statistiske avvik	-17,3
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,0	4,2	3,0	3,1	4,7	5,7	5,0	4,8	3,0

Offentlig forvaltning	5,7	5,8	4,0	5,6	6,4	7,1	6,6	4,5	3,4
Statsforvaltningen	6,8	5,8	4,0	5,4	6,4	7,3	6,6	4,2	3,3
Sivil forvaltning	7,0	6,2	4,3	6,1	6,9	7,3	6,7	4,2	3,4
Forsvar	4,5	2,9	1,4	0,2	2,3	7,2	6,5	4,4	2,6
Kommuneforvaltningen	4,9	5,8	4,0	5,9	6,4	6,9	6,6	4,8	3,5

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i alt.	1 386 614	1 479 128	349 245	370 259	373 478	386 146	368 037	381 933	394 330
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	940 067	987 312	231 976	246 357	250 937	258 041	234 284	250 837	259 387
Konsum i husholdninger	902 939	947 061	222 105	236 186	240 901	247 868	223 733	239 917	248 605
Konsum i ideelle organisasjoner	37 128	40 252	9 871	10 171	10 036	10 173	10 551	10 920	10 782
Konsum i offentlig forvaltning	446 547	491 816	117 269	123 901	122 541	128 105	133 752	131 097	134 943
Konsum i statsforvaltningen	232 901	253 974	60 561	63 421	64 605	65 387	68 759	67 793	70 725
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	118 200	134 971	32 184	33 704	34 333	34 749	34 896	34 406	35 894
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	114 701	119 003	28 377	29 717	30 272	30 638	33 863	33 387	34 831
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	31 226	33 586	7 926	8 361	8 373	8 926	9 007	8 845	9 018
Konsum i kommuneforvaltningen	213 646	237 842	56 708	60 480	57 936	62 718	64 993	63 303	64 219
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt	172 770	192 304	45 850	48 900	46 843	50 710	52 558	51 192	51 932
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	40 876	45 538	10 858	11 580	11 093	12 008	12 435	12 112	12 287
Personlig konsum	1 231 037	1 314 587	310 011	328 962	332 114	343 500	321 739	336 434	347 212
Kollektivt konsum	155 577	164 542	39 234	41 297	41 364	42 646	46 298	45 499	47 118

Tabell 14. Hovedtall for konsum. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i alt.	1 386 614	1 416 464	340 682	357 674	356 354	361 755	344 178	354 945	366 525
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	940 067	951 832	226 862	239 676	241 541	243 752	221 315	235 206	243 782
Konsum i husholdninger	902 939	913 602	217 166	229 941	232 120	234 375	211 497	225 221	234 029
Konsum i ideelle organisasjoner	37 128	38 230	9 697	9 735	9 421	9 377	9 818	9 985	9 752
Konsum i offentlig forvaltning	446 547	464 633	113 819	117 998	114 813	118 003	122 863	119 739	122 743
Konsum i statsforvaltningen	232 901	240 672	58 598	60 509	60 789	60 776	63 097	62 114	64 615
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	118 200	128 179	31 209	32 226	32 376	32 369	32 022	31 523	32 793
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	114 701	112 492	27 389	28 282	28 414	28 407	31 074	30 590	31 822
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	31 226	32 107	7 803	8 165	7 906	8 233	8 423	8 313	8 331
Konsum i kommuneforvaltningen	213 646	223 961	55 221	57 489	54 024	57 227	59 766	57 625	58 128
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt	172 770	180 688	44 552	46 381	43 585	46 170	48 331	46 600	47 007
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	40 876	43 273	10 670	11 108	10 438	11 057	11 435	11 025	11 121
Personlig konsum	1 231 037	1 260 699	302 623	318 284	317 502	322 291	301 669	313 330	323 581
Kollektivt konsum	155 577	155 765	38 059	39 390	38 852	39 465	42 509	41 616	42 944

Tabell 15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i alt.	4,6	2,2	2,2	4,9	1,7	-0,0	1,0	-0,8	2,9
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	5,4	1,3	2,9	3,3	0,7	-1,6	-2,4	-1,9	0,9
Konsum i husholdninger	5,6	1,2	2,8	3,3	0,6	-1,7	-2,6	-2,1	0,8
Konsum i ideelle organisasjoner	0,5	3,0	3,6	3,7	3,0	1,6	1,2	2,6	3,5
Konsum i offentlig forvaltning.	3,0	4,1	0,9	8,2	3,9	3,3	7,9	1,5	6,9
Konsum i statsforvaltningen	2,2	3,3	-0,4	6,5	4,0	3,4	7,7	2,7	6,3
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	1,0	8,4	5,0	11,5	8,7	8,7	2,6	-2,2	1,3
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	3,4	-1,9	-5,9	1,3	-0,9	-2,0	13,5	8,2	12,0
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	4,4	2,8	-1,6	6,4	3,0	3,6	7,9	1,8	5,4
Konsum i kommuneforvaltningen	3,9	4,8	2,3	10,1	3,8	3,3	8,2	0,2	7,6
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . .	3,2	4,6	1,4	9,5	4,8	2,9	8,5	0,5	7,9
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt . .	7,2	5,9	6,3	12,9	-0,0	4,7	7,2	-0,7	6,5
Personlig konsum	4,6	2,4	2,9	4,9	2,0	-0,0	-0,3	-1,6	1,9
Kollektivt konsum	4,4	0,1	-2,8	4,3	-0,7	-0,2	11,7	5,6	10,5

Tabell 16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i alt.	2,4	4,4	3,6	3,7	4,9	5,4	4,3	3,9	2,7
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,2	3,7	3,2	2,9	4,1	4,6	3,5	3,8	2,4
Konsum i husholdninger	1,0	3,7	3,2	2,9	4,1	4,5	3,4	3,7	2,4
Konsum i ideelle organisasjoner	5,6	5,3	4,0	4,4	5,7	7,2	5,6	4,7	3,8
Konsum i offentlig forvaltning.	5,0	5,9	4,5	5,3	6,5	7,1	5,7	4,3	3,0
Konsum i statsforvaltningen	5,3	5,5	4,2	4,7	6,1	7,0	5,4	4,1	3,0
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	5,3	5,3	4,2	4,4	5,3	7,2	5,7	4,4	3,2
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	5,2	5,8	4,3	5,1	6,9	6,8	5,2	3,9	2,7
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,9	4,6	3,6	2,5	4,8	7,4	5,3	3,9	2,2
Konsum i kommuneforvaltningen	4,7	6,2	4,7	5,8	6,9	7,2	5,9	4,4	3,0
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. .	4,8	6,4	5,0	6,0	7,1	7,5	5,7	4,2	2,8
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt . .	4,1	5,2	3,5	5,3	6,1	6,1	6,9	5,4	4,0
Personlig konsum	2,1	4,3	3,6	3,5	4,7	5,3	4,1	3,9	2,6
Kollektivt konsum	4,9	5,6	4,1	5,1	6,7	6,6	5,7	4,3	3,1

Tabell 17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i husholdninger	902 939	947 061	222 105	236 186	240 901	247 868	223 733	239 917	248 605
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	113 953	122 443	28 127	30 849	31 138	32 329	29 226	32 595	32 550
Alkoholdrikker og tobakk mv.	35 456	38 285	8 525	9 806	9 651	10 303	8 800	10 097	10 203
Klær og skotøy	50 106	50 967	10 448	12 910	12 540	15 069	10 995	13 646	13 486
Bolig, lys og brensel	167 441	180 401	46 467	42 352	42 946	48 636	48 697	44 244	43 702
Møbler og husholdningsartikler mv.	55 004	56 103	12 730	13 508	14 179	15 685	12 249	12 977	14 726
Helsepleie	24 565	26 011	6 103	6 607	6 458	6 842	6 583	6 900	6 982
Transport	133 772	131 015	31 782	35 196	33 595	30 442	26 387	31 288	32 860
Post- og teletjenester	25 405	25 500	6 193	6 142	6 464	6 701	6 206	6 122	6 353
Kultur og fritid	113 889	116 660	26 124	28 593	30 578	31 364	26 583	29 717	32 300
Utdanning.	4 081	4 354	1 097	1 093	997	1 168	1 245	1 098	1 040
Hotell- og restauranttjenester.	53 002	56 750	12 295	14 792	15 499	14 164	12 399	14 723	15 518
Andre varer og tjenester	96 691	104 564	23 896	26 107	25 694	28 868	26 312	27 843	27 833
Husholdningenes kjøp i utlandet	56 083	61 706	13 742	16 118	18 975	12 870	13 055	15 957	18 623
Utlendingers kjøp i Norge	-26 509	-27 697	-5 424	-7 887	-7 813	-6 573	-5 004	-7 290	-7 571
Varekonsum ¹	468 464	483 580	112 425	120 265	119 581	131 309	109 509	118 851	122 479
Tjenestekonsum ¹	404 901	429 472	101 362	107 690	110 158	110 262	106 173	112 399	115 074
Boligtjenester	135 305	141 226	34 388	35 112	35 713	36 014	36 174	36 839	37 363
Andre tjenester.	269 596	288 246	66 974	72 578	74 445	74 248	69 999	75 560	77 711

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 18. Konsum i husholdninger. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i husholdninger	902 939	913 602	217 166	229 941	232 120	234 375	211 497	225 221	234 029
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	113 953	117 480	27 581	29 693	29 537	30 670	27 214	29 921	29 781
Alkoholdrikker og tobakk mv.	35 456	36 827	8 290	9 501	9 224	9 813	8 116	9 269	9 333
Klær og skotøy	50 106	53 057	10 975	13 012	13 486	15 584	12 176	14 317	14 877
Bolig, lys og brensel	167 441	169 198	43 631	41 209	40 523	43 834	44 257	41 162	40 783
Møbler og husholdningsartikler mv.	55 004	54 393	12 545	13 096	13 752	15 000	11 575	12 079	13 851
Helsepleie	24 565	25 144	5 939	6 408	6 221	6 576	6 219	6 472	6 474
Transport	133 772	125 117	30 802	33 792	31 515	29 008	25 222	29 282	30 632
Post- og teletjenester	25 405	26 857	6 669	6 502	6 500	7 186	6 811	6 731	7 065
Kultur og fritid	113 889	115 319	26 066	28 363	30 082	30 808	25 927	28 596	30 919
Utdanning.	4 081	4 236	1 086	1 078	967	1 104	1 177	1 033	969
Hotell- og restauranttjenester.	53 002	54 032	11 922	14 131	14 721	13 257	11 504	13 540	14 219
Andre varer og tjenester	96 691	98 828	23 222	24 804	24 552	26 251	24 023	24 921	24 979
Husholdningenes kjøp i utlandet	56 083	59 614	13 724	15 907	18 439	11 544	12 033	14 699	17 177
Utlendingers kjøp i Norge	-26 509	-26 499	-5 286	-7 556	-7 399	-6 258	-4 756	-6 799	-7 031
Varekonsum ¹	468 464	467 414	109 522	117 475	115 443	124 975	104 380	112 839	117 127
Tjenestekonsum ¹	404 901	413 072	99 206	104 115	105 637	104 114	99 840	104 483	106 757
Boligtjenester	135 305	137 452	33 842	34 267	34 611	34 731	34 373	34 752	35 132
Andre tjenester.	269 596	275 620	65 364	69 847	71 026	69 383	65 467	69 731	71 625

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i husholdninger	5,6	1,2	2,8	3,3	0,6	-1,7	-2,6	-2,1	0,8
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	3,1	3,1	3,3	3,8	4,3	1,2	-1,3	0,8	0,8
Alkoholdrikker og tobakk mv.	3,7	3,9	2,4	4,9	5,2	2,9	-2,1	-2,4	1,2
Klær og skotøy	15,8	5,9	2,5	8,3	5,7	6,5	10,9	10,0	10,3
Bolig, lys og brensel	1,4	1,0	1,4	1,7	0,7	0,3	1,4	-0,1	0,6
Møbler og husholdningsartikler mv.	6,1	-1,1	0,3	2,4	-1,2	-5,0	-7,7	-7,8	0,7
Helsepleie	2,2	2,4	1,7	3,0	2,8	2,0	4,7	1,0	4,1
Transport	7,3	-6,5	-3,2	-0,6	-9,3	-12,6	-18,1	-13,3	-2,8
Post- og teletjenester	1,6	5,7	11,8	9,0	2,4	0,8	2,1	3,5	8,7
Kultur og fritid	8,1	1,3	4,5	3,3	-0,7	-1,2	-0,5	0,8	2,8
Utdanning.	3,8	3,8	1,2	9,6	3,9	1,0	8,3	-4,2	0,2
Hotell- og restauranttjenester.	5,2	1,9	4,6	3,4	1,8	-1,6	-3,5	-4,2	-3,4
Andre varer og tjenester	8,9	2,2	1,1	3,1	3,5	1,1	3,5	0,5	1,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	5,5	6,3	21,2	8,8	3,1	-5,8	-12,3	-7,6	-6,8
Utlendingers kjøp i Norge	6,4	-0,0	2,0	3,6	-4,7	-0,1	-10,0	-10,0	-5,0
Varekonsum ¹	7,2	-0,2	0,8	3,2	-0,9	-3,5	-4,7	-3,9	1,5
Tjenestekonsum ¹	3,8	2,0	2,9	2,6	1,6	1,1	0,6	0,4	1,1
Boligtjenester	1,2	1,6	1,6	1,6	1,5	1,6	1,6	1,4	1,5
Andre tjenester.	5,1	2,2	3,6	3,1	1,6	0,8	0,2	-0,2	0,8

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Konsum i husholdninger	1,0	3,7	3,2	2,9	4,1	4,5	3,4	3,7	2,4
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	2,7	4,2	3,4	4,1	4,3	5,0	5,3	4,9	3,7
Alkoholdrikker og tobakk mv.	1,6	4,0	3,0	3,4	4,7	4,7	5,4	5,5	4,5
Klær og skotøy	-5,0	-3,9	-2,9	-3,0	-3,4	-5,9	-5,1	-3,9	-2,5
Bolig, lys og brensel	-1,8	6,6	6,8	4,8	7,9	7,1	3,3	4,6	1,1
Møbler og husholdningsartikler mv.	1,8	3,1	2,6	3,1	3,3	3,5	4,3	4,2	3,1
Helsepleie	2,3	3,4	3,7	3,6	3,3	3,2	3,0	3,4	3,9
Transport	2,5	4,7	4,9	4,1	5,9	4,1	1,4	2,6	0,6
Post- og teletjenester	-3,1	-5,1	-9,7	-7,1	-1,0	-2,7	-1,9	-3,7	-9,6
Kultur og fritid	-0,1	1,2	0,5	0,7	1,9	1,5	2,3	3,1	2,8
Utdanning.	1,2	2,8	1,7	1,8	2,9	4,8	4,8	4,8	4,1
Hotell- og restauranttjenester.	4,2	5,0	5,1	5,2	4,9	5,0	4,5	3,9	3,7
Andre varer og tjenester	7,4	5,8	5,7	5,2	3,1	9,0	6,4	6,2	6,5
Husholdningenes kjøp i utlandet	-0,9	3,5	-1,4	0,2	4,5	12,1	8,3	7,1	5,4
Utlendingers kjøp i Norge	2,9	4,5	4,6	4,5	5,2	3,7	2,5	2,7	2,0
Varekonsum ¹	-0,5	3,5	3,5	2,6	4,4	3,5	2,2	2,9	1,0
Tjenestekonsum ¹	3,3	4,0	3,5	3,7	3,7	5,0	4,1	4,0	3,4
Boligtjenester	1,6	2,7	2,2	2,9	3,1	2,9	3,6	3,5	3,1
Andre tjenester.	4,1	4,6	4,3	4,1	4,0	6,0	4,4	4,3	3,5

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	503 928	542 074	126 485	133 503	136 723	145 363	127 954	130 747	126 667
Bygg og anlegg	247 051	262 596	63 512	64 351	64 570	70 164	61 141	60 280	57 608
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	54 225	61 085	12 409	14 435	17 264	16 976	17 952	16 682	16 771
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	48 370	57 039	13 355	14 181	14 148	15 355	14 992	16 181	15 895
Skip og båter	22 625	28 737	6 495	5 757	9 689	6 796	4 850	5 802	6 523
Transportmidler	26 675	25 304	7 085	7 265	5 583	5 371	4 840	5 942	5 151
Maskiner og utstyr	104 982	107 187	23 572	27 510	25 410	30 695	24 105	25 852	24 715
Jordbruk og skogbruk	7 440	8 361	1 413	2 587	2 507	1 854	1 428	2 589	2 507
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 587	3 398	1 328	653	787	629	521	576	684
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	109 390	120 157	25 944	28 939	31 770	33 504	33 933	34 131	33 970
Utvinning av råolje og naturgass	104 670	120 476	25 927	28 942	31 977	33 630	34 103	34 183	34 088
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	4 720	-319	17	-3	-207	-126	-170	-52	-119
Bergverksdrift	706	1 031	250	258	259	264	515	966	403
Industri	30 290	34 714	6 775	8 608	8 447	10 884	5 807	6 241	5 080
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4 182	6 056	1 196	1 462	1 316	2 081	1 246	1 537	1 346
Tekstil- og bekledningsindustri	286	206	85	57	26	38	57	51	21
Trelast- og trevareindustri	1 035	1 377	198	350	358	472	199	160	310
Treforedling	1 105	795	147	163	174	311	82	96	96
Forlag og grafisk industri	952	1 130	268	304	297	261	281	215	76
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	6 519	6 342	1 217	1 337	1 576	2 212	1 143	1 241	1 112
Kjemiske råvarer	3 082	7 801	1 373	2 256	2 174	1 997	1 266	856	656
Metallindustri	2 289	2 767	475	767	680	844	351	442	330
Verkstedindustri	5 478	5 853	1 327	1 372	1 313	1 841	898	843	745
Bygging av skip og oljeplattformer	4 593	1 710	363	360	409	577	210	347	288
Møbelindustri og annen industri	769	676	125	178	124	248	73	452	100
Kraftforsyning	12 609	14 678	2 406	3 940	3 749	4 583	2 592	3 715	4 369
Vannforsyning	2 294	2 576	480	548	698	850	596	619	869
Bygge- og anleggsvirksomhet	10 955	13 457	3 339	3 755	3 191	3 173	3 169	3 113	2 707
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	18 553	18 557	4 066	4 955	4 363	5 173	3 996	3 317	3 598
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 704	3 335	764	773	819	978	981	1 048	945
Rørtransport	3 582	1 761	416	584	565	196	32	80	442
Utenriks sjøfart	15 440	21 811	5 142	4 963	5 568	6 139	4 095	4 766	5 425
Transport ellers	18 812	22 608	6 238	5 671	5 263	5 437	5 567	6 219	5 717
Post og telekommunikasjon	7 211	5 221	1 507	1 263	1 229	1 221	1 095	936	963
Finansiell tjenesteyting	8 273	8 332	2 095	2 113	2 069	2 055	2 029	1 990	1 942
Boligtjenester (husholdninger)	100 380	93 388	24 684	23 502	22 431	22 771	21 520	19 251	18 035
Forretningsmessig tjenesteyting	75 590	82 449	21 068	20 570	19 572	21 238	20 340	18 539	16 934
Offentlig administrasjon og forsvar	33 050	39 067	7 828	8 498	12 449	10 292	9 044	11 066	11 175
Undervisning	13 923	14 370	3 212	2 902	3 871	4 384	3 401	3 499	4 919
Helse- og sosialtjenester	18 516	18 838	3 990	4 830	4 228	5 791	3 407	4 070	3 916
Andre sosiale og personlige tjenester	12 623	13 965	3 541	3 589	2 888	3 948	3 885	4 014	2 067
Fastlands-Norge	375 516	398 345	94 983	99 017	98 820	105 525	89 894	91 770	86 831

Offentlig forvaltning	71 249	78 796	16 526	17 871	21 691	22 708	17 964	21 085	21 101
Statsforvaltningen	35 380	39 952	7 773	8 573	12 554	11 052	8 437	9 678	11 108
Sivil forvaltning	26 805	31 042	6 424	7 283	7 642	9 693	6 457	8 073	9 639
Forsvar	8 575	8 910	1 349	1 290	4 912	1 359	1 980	1 605	1 469
Kommuneforvaltningen	35 869	38 844	8 753	9 298	9 137	11 656	9 527	11 407	9 993

Tabell 22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	503 928	510 898	121 889	126 752	128 700	133 557	116 547	119 158	114 105
Bygg og anlegg	247 051	248 023	61 004	60 988	60 455	65 576	56 581	55 616	52 653
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	54 225	54 869	11 703	12 807	15 777	14 581	15 324	13 854	13 468
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	96 740	53 497	12 812	13 359	13 255	14 072	13 717	14 606	14 067
Skip og båter	22 625	26 704	6 424	5 591	8 980	5 710	4 221	5 317	5 897
Transportmidler	26 675	24 758	6 886	7 166	5 652	5 054	4 440	5 736	4 991
Maskiner og utstyr	104 982	102 918	23 001	26 837	24 522	28 558	22 205	24 022	23 025
Jordbruk og skogbruk	7 440	7 965	1 368	2 486	2 380	1 730	1 322	2 403	2 312
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 587	3 250	1 300	634	743	573	483	530	528
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	109 390	110 058	24 654	26 428	29 301	29 676	29 896	29 582	28 640
Utvinning av råolje og naturgass	104 670	110 479	24 642	26 453	29 534	29 850	30 094	29 658	28 781
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	4 720	-421	11	-25	-233	-174	-198	-77	-141
Bergverksdrift	706	992	242	250	252	248	477	914	389
Industri	30 290	33 174	6 582	8 320	8 086	10 185	5 387	5 824	4 732
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4 182	5 797	1 164	1 419	1 261	1 952	1 161	1 438	1 253
Tekstil- og bekledningsindustri	286	198	82	55	25	36	53	48	20
Trelast- og trevareindustri	1 035	1 314	192	338	342	441	185	150	288
Treforedling	1 105	758	143	158	167	290	76	90	89
Forlag og grafisk industri	952	1 101	263	298	290	250	266	205	74
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	6 519	6 037	1 177	1 286	1 503	2 070	1 061	1 157	1 029
Kjemiske råvarer	3 082	7 415	1 327	2 161	2 062	1 864	1 170	793	608
Metallindustri	2 289	2 645	462	745	651	787	325	410	307
Verkstedindustri	5 478	5 620	1 296	1 336	1 269	1 720	825	789	700
Bygging av skip og oljeplattformer	4 593	1 637	354	351	394	539	195	323	268
Møbelindustri og annen industri	769	654	122	174	122	236	70	422	97
Kraftforsyning	12 609	14 032	2 341	3 821	3 591	4 278	2 407	3 461	4 057
Vannforsyning	2 294	2 429	461	519	654	795	551	571	794
Bygge- og anleggsvirksomhet	10 955	12 971	3 237	3 658	3 105	2 971	2 951	2 942	2 535
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	18 553	17 807	3 959	4 819	4 210	4 820	3 694	3 088	3 355
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 704	3 181	739	744	780	918	912	974	873
Rørtransport	3 582	1 768	427	584	563	194	34	85	467
Utenriks sjøfart	15 440	19 961	5 067	4 742	4 987	5 165	3 496	4 373	5 100
Transport ellers	18 812	21 981	6 096	5 570	5 202	5 113	5 204	5 785	5 176
Post og telekommunikasjon	7 211	5 026	1 465	1 225	1 185	1 152	1 025	881	904
Finansiell tjenesteyting	8 273	8 004	2 030	2 051	2 001	1 922	1 884	1 868	1 820
Boligtjenester (husholdninger)	100 380	88 270	23 709	22 274	21 002	21 286	19 918	17 764	16 485
Forretningsmessig tjenesteyting	75 590	78 290	20 300	19 690	18 545	19 755	18 748	17 209	15 651
Offentlig administrasjon og forsvar	33 050	37 052	7 556	8 120	11 745	9 631	8 297	10 209	10 269
Undervisning	13 923	13 603	3 099	2 775	3 647	4 081	3 138	3 233	4 512
Helse- og sosialtjenester	18 516	17 829	3 848	4 610	3 985	5 386	3 138	3 748	3 593
Andre sosiale og personlige tjenester	12 623	13 256	3 410	3 432	2 736	3 678	3 585	3 714	1 913
Fastlands-Norge	375 516	379 112	91 742	94 999	93 849	98 522	83 120	85 117	79 898

Offentlig forvaltning	71 249	74 615	15 934	17 051	20 433	21 198	16 533	19 449	19 363
Statsforvaltningen	35 380	37 885	7 504	8 187	11 840	10 353	7 751	8 934	10 206
Sivil forvaltning	26 805	29 406	6 173	6 917	7 167	9 148	5 947	7 435	8 813
Forsvar	8 575	8 479	1 331	1 270	4 674	1 205	1 804	1 499	1 392
Kommuneforvaltningen	35 869	36 730	8 429	8 863	8 592	10 845	8 782	10 515	9 158

Tabell 23. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	12,5	1,4	7,1	2,0	2,3	-4,6	-4,4	-6,0	-11,3
Bygg og anlegg	8,5	0,4	1,5	0,7	0,9	-1,4	-7,3	-8,8	-12,9
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	11,0	1,2	-3,2	-5,0	8,2	3,7	30,9	8,2	-14,6
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler .	190,3	-44,7	-16,7	-44,9	-52,2	-52,1	7,1	9,3	6,1
Skip og båter	-16,9	18,0	51,0	33,8	49,8	-30,4	-34,3	-4,9	-34,3
Transportmidler	79,0	-7,2	3,3	12,0	-11,8	-29,8	-35,5	-20,0	-11,7
Maskiner og utstyr	8,9	-2,0	0,0	-2,2	-2,7	-2,7	-3,5	-10,5	-6,1
Jordbruk og skogbruk	1,8	7,1	7,4	8,9	8,0	3,0	-3,4	-3,3	-2,9
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-19,8	104,8	391,4	76,6	43,3	28,7	-62,9	-16,3	-28,9
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	9,7	0,6	11,7	-6,5	-0,7	0,5	21,3	11,9	-2,3
Utvinning av råolje og naturgass	8,8	5,5	13,7	0,9	4,6	4,6	22,1	12,1	-2,5
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	34,8	..	-97,2
Bergverksdrift	-4,1	40,5	96,6	100,8	89,0	-23,8	97,3	265,1	54,3
Industri	23,4	9,5	40,7	12,6	2,8	-1,6	-18,2	-30,0	-41,5
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-5,8	38,6	49,2	46,4	24,0	37,9	-0,3	1,3	-0,6
Tekstil- og bekledningsindustri	30,5	-30,9	55,1	-26,8	-64,9	-59,0	-35,3	-12,9	-20,7
Trelast- og trevareindustri	6,3	26,9	0,4	69,0	-0,6	47,5	-3,7	-55,5	-15,9
Treforedling	46,4	-31,4	-23,7	-54,7	-35,5	-6,5	-47,2	-43,2	-46,8
Forlag og grafisk industri	-35,4	15,6	30,5	10,8	74,4	-20,7	1,0	-31,3	-74,6
Oljeraffinerer, kjemisk og mineralisk industri	31,9	-7,4	-17,4	-23,6	-12,4	22,2	-9,9	-10,1	-31,5
Kjemiske råvarer	16,6	140,6	390,8	248,0	133,9	42,4	-11,9	-63,3	-70,5
Metallindustri	20,7	15,6	15,6	65,4	9,9	-7,0	-29,7	-45,0	-52,9
Verkstedindustri	11,8	2,6	77,0	-10,8	-10,5	-6,1	-36,3	-40,9	-44,8
Bygging av skip og oljeplattformer	267,5	-64,4	9,3	-66,6	-67,2	-73,3	-44,8	-7,9	-31,9
Møbelindustri og annen industri	-21,4	-15,0	7,2	-23,0	-38,6	2,5	-42,6	143,0	-21,0
Kraftforsyning	30,0	11,3	14,3	25,1	7,4	2,8	2,8	-9,4	13,0
Vannforsyning	-9,4	5,9	-3,1	-8,6	10,6	20,7	19,5	10,0	21,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	28,1	18,4	19,3	25,7	16,5	11,4	-8,9	-19,6	-18,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	30,1	-4,0	-10,3	7,3	1,8	-12,6	-6,7	-35,9	-20,3
Hotell- og restaurantvirksomhet	44,2	17,6	32,8	5,5	13,0	22,1	23,5	30,9	11,9
Rørtransport	-37,4	-50,6	-42,6	-50,9	-57,5	-40,1	-92,1	-85,4	-17,1
Utenriks sjøfart	-14,8	29,3	35,4	44,9	-4,3	60,6	-31,0	-7,8	2,3
Transport ellers	69,9	16,8	24,7	24,0	18,7	1,3	-14,6	3,9	-0,5
Post og telekommunikasjon	17,2	-30,3	-31,0	-30,5	-29,0	-30,5	-30,0	-28,1	-23,7
Finansiell tjenesteyting	-10,4	-3,3	-3,0	-1,2	-3,7	-5,2	-7,2	-8,9	-9,1
Boligtjenester (husholdninger)	2,9	-12,1	-8,9	-11,6	-12,2	-15,7	-16,0	-20,2	-21,5
Forretningsmessig tjenesteyting	31,3	3,6	9,4	10,6	0,2	-4,6	-7,6	-12,6	-15,6
Offentlig administrasjon og forsvar	7,6	12,1	2,6	10,6	78,4	-18,1	9,8	25,7	-12,6
Undervisning	13,2	-2,3	12,1	-19,2	8,1	-6,2	1,2	16,5	23,7
Helse- og sosialtjenester	9,7	-3,7	-1,0	2,8	-10,1	-5,7	-18,5	-18,7	-9,8
Andre sosiale og personlige tjenester	4,4	5,0	11,3	12,3	2,2	-3,8	5,1	8,2	-30,1
Fastlands-Norge	15,7	1,0	5,1	3,8	4,5	-7,8	-9,4	-10,4	-14,9

Offentlig forvaltning	9,6	4,7	4,2	1,8	32,5	-10,9	3,8	14,1	-5,2
Statsforvaltningen	5,5	7,1	2,0	7,2	65,2	-21,7	3,3	9,1	-13,8
Sivil forvaltning	3,1	9,7	2,5	6,3	16,4	12,6	-3,7	7,5	23,0
Forsvar	13,3	-1,1	-0,4	12,4	362,6	-76,4	35,5	18,0	-70,2
Kommuneforvaltningen	14,0	2,4	6,2	-2,7	4,1	2,6	4,2	18,6	6,6

Tabell 24. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	5,6	6,1	5,4	5,3	6,3	7,4	5,8	4,2	4,5
Bygg og anlegg	7,6	5,9	6,6	6,0	6,2	4,8	3,8	2,7	2,4
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	7,5	11,3	10,1	11,3	9,4	14,2	10,5	6,8	13,8
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	-46,9	113,2	113,3	112,2	113,4	115,9	4,9	4,4	5,9
Skip og båter	7,1	7,6	-5,7	-0,6	15,4	20,0	13,6	6,0	2,5
Transportmidler	-0,1	2,2	3,6	-0,7	0,4	6,0	6,0	2,2	4,5
Maskiner og utstyr	1,2	4,1	2,2	2,5	3,6	7,8	5,9	5,0	3,6
Jordbruk og skogbruk	5,0	5,0	4,3	4,2	5,1	6,4	4,6	3,5	3,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	5,8	4,6	-25,6	0,7	38,2	6,5	5,6	5,4	22,2
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	6,6	9,2	8,4	8,9	8,3	11,2	7,9	5,4	9,4
Utvinning av råolje og naturgass	6,7	9,0	8,4	8,8	8,1	10,9	7,7	5,3	9,4
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	5,6	-24,2	54,2	-88,8	-11,3	-26,9	-43,1	501,1	-5,6
Bergverksdrift	3,4	3,9	4,2	3,4	2,6	6,2	4,5	2,6	0,8
Industri	3,5	4,6	4,6	5,0	2,6	6,5	4,7	3,6	2,8
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3,3	4,5	2,9	3,0	4,7	6,3	4,4	3,7	2,9
Tekstil- og bekledningsindustri	2,9	4,4	3,5	4,7	4,9	6,3	4,6	2,6	2,6
Trelast- og trevareindustri	3,9	4,9	3,9	3,7	5,0	5,7	4,6	3,2	2,9
Treforedling	3,9	4,9	3,0	3,2	4,0	7,2	5,6	4,3	3,5
Forlag og grafisk industri	-0,3	2,7	2,3	1,7	2,6	4,5	3,6	3,2	0,0
Oljeraffinerer, kjemisk og mineralisk industri	3,8	5,1	4,3	8,4	4,6	2,1	4,2	3,2	3,1
Kjemiske råvarer	5,0	5,2	4,8	5,0	5,8	6,4	4,6	3,4	2,3
Metallindustri	4,0	4,6	3,3	3,2	4,5	6,9	5,3	4,6	3,0
Verkstedindustri	2,1	4,2	-12,0	23,1	1,4	1,6	6,3	4,1	2,8
Bygging av skip og oljeplattformer	4,7	4,5	115,4	-14,6	-5,7	16,8	5,0	4,4	3,6
Møbelindustri og annen industri	1,7	3,3	3,5	3,5	1,4	3,9	1,2	4,5	2,4
Kraftforsyning	4,4	4,6	3,2	3,2	4,3	6,9	4,8	4,1	3,2
Vannforsyning	6,8	6,0	6,5	6,1	6,3	5,1	3,9	2,7	2,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,4	3,7	4,1	2,2	3,2	5,9	4,1	3,1	3,9
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	1,1	4,2	2,9	2,7	3,8	7,2	5,3	4,5	3,5
Hotell- og restaurantvirksomhet	-4,9	4,8	5,1	4,2	4,8	5,3	3,9	3,6	3,1
Rørtransport	8,1	-0,4	-2,1	-1,6	0,9	4,0	-3,2	-6,3	-5,6
Utenriks sjøfart	6,9	9,3	2,2	4,2	11,1	19,4	15,4	4,1	-4,7
Transport ellers	4,7	2,9	-1,0	0,2	11,2	3,1	4,5	5,6	9,2
Post og telekommunikasjon	3,3	3,9	3,6	3,1	3,6	5,2	3,8	2,9	2,7
Finansiell tjenesteyting	3,1	4,1	4,1	2,6	3,8	6,0	4,4	3,4	3,2
Boligtjenester (husholdninger)	7,9	5,8	6,5	6,0	6,2	4,7	3,8	2,7	2,4
Forretningsmessig tjenesteyting	4,9	5,3	5,6	4,5	5,5	5,9	4,5	3,1	2,5
Offentlig administrasjon og forsvar	5,4	5,4	4,7	4,6	5,3	6,6	5,2	3,6	2,7
Undervisning	5,2	5,6	5,2	5,1	5,9	6,2	4,6	3,5	2,7
Helse- og sosialtjenester	6,1	5,7	5,6	5,4	5,8	5,9	4,7	3,7	2,7
Andre sosiale og personlige tjenester	4,1	5,3	5,6	4,8	5,5	5,8	4,3	3,3	2,3
Fastlands-Norge	5,2	5,1	4,8	4,4	5,5	5,7	4,5	3,4	3,2

Offentlig forvaltning	5,8	5,6	5,3	5,1	5,7	6,2	4,8	3,4	2,7
Statsforvaltningen	6,1	5,5	4,8	4,8	5,4	6,3	5,1	3,5	2,7
Sivil forvaltning	6,8	5,6	6,0	5,6	5,9	4,8	4,3	3,1	2,6
Forsvar	3,9	5,1	-0,2	0,8	4,8	13,5	8,3	5,4	0,4
Kommuneforvaltningen	5,5	5,8	5,7	5,4	6,0	5,9	4,5	3,4	2,6

Tabell 25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Eksport i alt	1 039 693	1 222 602	297 281	319 361	300 655	305 306	259 973	238 074	244 882
Varer	795 041	957 432	236 193	248 557	235 746	236 937	201 246	172 527	181 218
Råolje og naturgass	479 946	620 515	156 088	162 915	149 776	151 736	127 098	103 834	109 352
Skip, nybygde	4 159	5 930	1 118	1 577	1 941	1 294	3 190	2 260	937
Skip, eldre	5 919	5 916	1 148	1 067	2 130	1 571	1 416	423	453
Oljeplattformer og moduler, nye	2 143	1 548	285	349	541	373	295	470	845
Oljeplattformer, eldre	17	44	4	7	17	16	6	13	26
Oljevirkosomhet, diverse varer	1	13	0	3	1	9	25	9	2
Fly og helikoptere	506	553	6	349	100	98	0	46	-
Tradisjonelle varer	302 350	322 913	77 544	82 290	81 240	81 840	69 216	65 472	69 603
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	16 484	17 384	4 058	4 070	4 231	5 025	4 509	5 339	5 495
Bergverksprodukter	4 901	6 146	699	884	2 783	1 780	604	553	1 567
Industriprodukter	277 890	292 938	71 739	76 187	71 956	73 056	63 166	58 824	61 275
Nærings- og nytelsesmidler	25 114	26 285	6 421	5 352	5 346	9 166	7 217	5 780	5 942
Tekstiler, beklenningsvarer og skotøy	2 537	2 340	579	627	573	561	547	475	478
Trevarer	2 832	2 459	679	657	555	568	555	560	486
Treforedlingsprodukter	10 824	10 686	2 654	2 653	2 662	2 717	2 272	2 032	2 543
Grafiske produkter	404	456	102	88	103	163	145	120	121
Raffinerte oljeprodukter	28 385	32 006	8 542	8 863	8 964	5 637	4 386	5 879	6 117
Kjemiske råvarer mv.	21 437	26 529	6 262	6 305	7 376	6 586	4 701	4 189	4 532
Kjemiske og mineralske produkter	22 259	22 203	5 686	5 775	4 882	5 860	6 111	5 785	5 603
Metaller	78 712	70 196	18 510	19 473	17 737	14 476	11 186	10 380	11 891
Verkstedprodukter	80 490	94 947	21 110	25 202	22 666	25 969	24 944	22 546	22 647
Andre industriprodukter	4 896	4 831	1 194	1 192	1 092	1 353	1 102	1 078	915
Elektrisk kraft	3 075	6 445	1 048	1 148	2 269	1 980	936	756	1 265
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	273 965	290 907	69 002	73 427	72 276	76 203	64 830	59 593	63 486
Tjenester	244 652	265 170	61 088	70 804	64 909	68 369	58 727	65 547	63 664
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	88 948	92 587	22 243	23 822	24 319	22 203	18 000	17 951	21 093
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	406	412	111	97	93	111	113	90	95
Oljeboringstjenester mv.	20 651	24 234	4 924	6 713	5 694	6 903	6 846	7 101	6 016
Rørtransport	10 984	13 058	3 053	3 032	3 368	3 605	3 242	3 205	3 289
Reisetrafikk	26 509	27 697	5 424	7 887	7 813	6 573	5 004	7 290	7 571
Andre tjenester	97 154	107 182	25 333	29 253	23 622	28 974	25 522	29 910	25 600
Samferdsel	17 271	19 833	4 648	4 434	5 093	5 658	4 505	4 783	5 583
Finans- og forretningstjenester	58 945	63 196	14 808	18 055	13 635	16 698	15 544	18 215	14 213
Tjenester ellers	20 938	24 153	5 877	6 764	4 894	6 618	5 473	6 912	5 804

Tabell 26. Eksport. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Eksport i alt	1 039 693	1 049 134	265 365	267 006	245 921	270 842	253 631	238 564	242 389
Varer	795 041	799 778	206 741	199 957	186 713	206 368	198 250	177 215	184 067
Råolje og naturgass	479 946	470 254	125 872	115 310	105 034	124 038	122 456	106 007	109 902
Skip, nybygde	4 159	5 640	1 094	1 519	1 835	1 192	2 958	2 108	883
Skip, eldre	5 919	6 481	1 124	1 131	2 229	1 997	1 658	690	990
Oljeplattformer og moduler, nye	2 143	1 481	279	334	517	351	276	433	789
Oljeplattformer, eldre	17	44	4	7	17	16	6	13	26
Oljevirkosomhet, diverse varer	1	11	0	2	1	7	20	7	1
Fly og helikoptere	506	557	6	367	101	83	0	40	-
Tradisjonelle varer	302 350	315 309	78 362	81 285	76 978	78 683	70 876	67 918	71 475
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	16 484	17 130	4 109	4 087	3 999	4 935	4 207	4 319	4 674
Bergverksprodukter	4 901	4 760	706	839	1 923	1 292	603	557	1 254
Industriprodukter	277 890	289 951	72 833	75 535	70 008	71 574	65 526	62 537	64 607
Nærings- og nytelsesmidler	25 114	25 673	6 804	5 556	5 268	8 045	7 042	5 658	5 975
Tekstiler, beklenningsvarer og skotøy	2 537	2 250	588	623	537	502	572	461	466
Trevarer	2 832	2 672	739	711	612	610	627	614	557
Treforedlingsprodukter	10 824	10 465	2 685	2 726	2 639	2 415	2 012	1 890	2 338
Grafiske produkter	404	449	98	90	109	152	145	110	121
Raffinerte oljeprodukter	28 385	26 169	7 371	6 377	6 107	6 314	6 012	6 561	6 249
Kjemiske råvarer mv.	21 437	24 902	5 859	6 216	6 982	5 845	4 768	4 694	5 156
Kjemiske og mineralske produkter	22 259	21 726	5 806	5 868	4 848	5 204	5 379	5 435	5 042
Metaller	78 712	78 586	20 497	20 805	19 536	17 748	15 677	15 655	16 898
Verkstedprodukter	80 490	92 393	21 194	25 356	22 311	23 531	22 279	20 456	20 976
Andre industriprodukter	4 896	4 666	1 192	1 207	1 059	1 208	1 014	1 003	828
Elektrisk kraft	3 075	3 468	714	824	1 048	882	540	505	941
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	273 965	289 140	70 991	74 908	70 871	72 369	64 864	61 357	65 226
Tjenester	244 652	249 356	58 625	67 050	59 208	64 474	55 382	61 349	58 322
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	88 948	89 132	20 984	23 355	21 879	22 913	18 337	19 148	20 784
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	406	395	108	93	89	105	106	83	89
Oljeboringstjenester mv.	20 651	19 893	4 504	5 371	4 954	5 064	5 273	5 150	3 979
Rørtransport	10 984	11 594	3 297	2 807	2 314	3 176	3 344	2 715	2 690
Reisetrafikk	26 509	26 499	5 286	7 556	7 399	6 258	4 756	6 799	7 031
Andre tjenester	97 154	101 844	24 445	27 868	22 573	26 957	23 566	27 454	23 749
Samferdsel	17 271	19 032	4 498	4 351	5 000	5 184	4 199	4 526	5 489
Finans- og forretningstjenester	58 945	59 702	14 248	17 090	12 906	15 460	14 280	16 562	12 899
Tjenester ellers	20 938	23 109	5 700	6 428	4 668	6 314	5 087	6 366	5 361

Tabell 27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Eksport i alt	2,3	0,9	-0,0	5,4	-1,2	-0,4	-4,4	-10,7	-1,4
Varer	1,3	0,6	-0,6	4,5	-1,1	-0,3	-4,1	-11,4	-1,4
Råolje og naturgass	-2,4	-2,0	-3,3	0,3	-7,4	2,3	-2,7	-8,1	4,6
Skip, nybygde	-40,5	35,6	26,6	7,5	148,3	4,3	170,4	38,7	-51,9
Skip, eldre	97,3	9,5	-16,3	-3,8	-9,0	109,6	47,5	-39,0	-55,6
Oljeplattformer og moduler, nye	172,4	-30,9	-32,3	-75,1	179,6	71,3	-1,0	29,5	52,6
Oljeplattformer, eldre	-99,0	158,8	0,0	133,3	112,5	700,0	50,0	85,7	52,9
Oljevirkksomhet, diverse varer	-95,8	967,0	181,3	60,2
Fly og helikoptere	-48,5	10,2	-73,9	237,7	-38,7	-60,3	..	-89,1	..
Tradisjonelle varer	8,5	4,3	4,4	12,3	7,3	-5,4	-9,6	-16,4	-7,1
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	22,9	3,9	7,2	5,6	1,7	1,7	2,4	5,7	16,9
Bergverksprodukter	20,9	-2,9	-16,9	8,2	12,3	-17,4	-14,6	-33,6	-34,8
Industriprodukter	6,5	4,3	4,2	12,7	8,2	-6,1	-10,0	-17,2	-7,7
Nærings- og nytelsesmidler	5,1	2,2	0,5	10,6	7,2	-4,3	3,5	1,8	13,4
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	12,3	-11,3	-13,3	-5,2	-6,8	-19,8	-2,8	-26,1	-13,3
Trevarer	-7,4	-5,6	-13,4	-0,6	1,4	-7,5	-15,2	-13,7	-8,9
Treforedlingsprodukter	-5,1	-3,3	-2,8	0,1	-2,3	-8,4	-25,1	-30,7	-11,4
Grafiske produkter	-5,4	11,1	-6,1	0,1	8,8	38,8	47,7	22,5	11,1
Raffinerte oljeprodukter	-5,2	-7,8	4,4	-6,2	-6,0	-21,3	-18,4	2,9	2,3
Kjemiske råvarer mv.	-10,9	16,2	2,9	20,0	34,4	8,9	-18,6	-24,5	-26,2
Kjemiske og mineralske produkter	23,8	-2,4	-0,5	5,9	-5,2	-9,7	-7,3	-7,4	4,0
Metaller	6,8	-0,2	1,9	6,7	2,2	-11,1	-23,5	-24,8	-13,5
Verkstedprodukter	15,6	14,8	13,1	29,2	18,8	0,8	5,1	-19,3	-6,0
Andre industriprodukter	2,9	-4,7	-8,8	2,3	-0,1	-10,5	-14,9	-16,9	-21,8
Elektrisk kraft	71,1	12,8	50,7	19,6	-24,7	69,6	-24,4	-38,7	-10,2
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	10,1	5,5	4,4	14,2	8,7	-3,7	-8,6	-18,1	-8,0
Tjenester	5,8	1,9	1,9	8,1	-1,5	-0,8	-5,5	-8,5	-1,5
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-1,7	0,2	1,3	-1,7	3,7	-2,0	-12,6	-18,0	-5,0
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	-8,6	-2,8	-0,2	-3,8	-7,3	-0,3	-2,6	-10,8	-0,2
Oljeboringstjenester mv.	24,8	-3,7	3,8	26,6	-9,4	-23,3	17,1	-4,1	-19,7
Rørtransport	1,7	5,6	17,5	7,7	-4,5	0,9	1,4	-3,3	16,3
Reisetrafikk	6,4	-0,0	2,0	3,6	-4,7	-0,1	-10,0	-10,0	-5,0
Andre tjenester	10,5	4,8	0,3	16,1	-2,9	5,6	-3,6	-1,5	5,2
Samferdsel	20,3	10,2	14,1	34,4	2,5	-0,6	-6,6	4,0	9,8
Finans- og forretningstjenester	5,7	1,3	-2,0	11,0	-12,2	7,9	0,2	-3,1	-0,1
Tjenester ellers	17,1	10,4	-3,5	19,5	27,1	5,6	-10,8	-1,0	14,8

Tabell 28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Eksport i alt	1,4	16,5	17,8	20,8	22,0	6,8	-8,5	-16,6	-17,4
Varer	0,3	19,7	21,1	25,1	27,0	7,4	-11,1	-21,7	-22,0
Råolje og naturgass	-1,3	32,0	37,2	45,9	42,4	8,0	-16,3	-30,7	-30,2
Skip, nybygde	5,5	5,1	3,1	3,3	5,7	8,6	5,5	3,3	0,3
Skip, eldre	6,5	-8,7	7,9	2,7	-7,7	-27,4	-16,4	-35,0	-52,1
Oljeplattformer og moduler, nye	3,8	4,5	4,0	4,0	4,6	5,2	4,5	4,0	2,3
Oljeplattformer, eldre	6,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Oljevirkosomhet, diverse varer	0,0	21,8	6,6	24,8
Fly og helikoptere	6,8	-0,8	-11,6	-8,5	-1,7	22,8	..	20,9	..
Tradisjonelle varer	2,7	2,4	-2,1	-2,1	7,6	6,5	-1,3	-4,8	-7,7
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-14,6	1,5	-8,3	-1,4	6,3	9,0	8,5	24,1	11,1
Bergverksprodukter	-0,2	29,1	-0,2	3,5	48,0	35,1	1,2	-5,7	-13,6
Industriprodukter	5,1	1,0	-2,2	-2,7	4,4	4,7	-2,1	-6,7	-7,7
Nærings- og nytelsesmidler	-2,3	2,4	-8,3	-6,2	1,9	18,4	8,6	6,1	-2,0
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-5,7	4,0	-4,4	6,0	6,8	9,4	-2,8	2,5	-3,8
Trevarer	7,4	-8,0	-3,5	-9,1	-14,8	-5,5	-3,7	-1,3	-3,9
Treforedlingsprodukter	3,0	2,1	-3,1	-3,0	1,6	14,5	14,3	10,5	7,8
Grafiske produkter	5,2	1,6	1,5	1,0	-3,4	4,9	-3,8	11,3	5,7
Raffinerte oljeprodukter	3,1	22,3	38,2	36,1	44,5	-19,6	-37,0	-35,5	-33,3
Kjemiske råvarer mv.	6,8	6,5	6,0	3,4	6,1	11,1	-7,8	-12,0	-16,8
Kjemiske og mineralske produkter	6,9	2,2	-0,5	-2,2	0,5	11,7	16,0	8,2	10,3
Metaller	12,7	-10,7	-14,4	-14,7	-4,4	-9,2	-21,0	-29,2	-22,5
Verkstedprodukter	1,7	2,8	-2,1	-2,5	2,1	13,2	12,4	10,9	6,3
Andre industriprodukter	-0,2	3,5	-1,3	-0,9	6,2	10,7	8,5	8,9	7,2
Elektrisk kraft	-48,4	85,8	32,7	52,8	178,6	38,8	18,2	7,5	-37,9
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	2,6	0,6	-5,5	-5,3	4,3	9,4	2,8	-0,9	-4,6
Tjenester	5,1	6,3	6,5	7,9	6,6	4,6	1,8	1,2	-0,4
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	8,4	3,9	7,8	7,9	4,1	-4,0	-7,4	-8,1	-8,7
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	5,7	4,4	3,9	3,9	4,5	5,1	4,5	4,0	2,3
Oljeboringstjenester mv.	11,6	21,8	17,7	20,0	17,3	31,4	18,8	10,3	31,5
Rørtransport	-16,9	12,6	-3,3	16,1	25,4	16,8	4,7	9,3	-16,0
Reisetrafikk	2,9	4,5	4,6	4,5	5,2	3,7	2,5	2,7	2,0
Andre tjenester	4,6	5,2	5,2	5,0	4,9	5,7	4,5	3,8	3,0
Samferdsel	2,4	4,2	3,2	2,7	6,2	4,8	3,8	3,7	-0,2
Finans- og forretningstjenester	5,5	5,9	5,9	5,7	4,7	6,9	4,7	4,1	4,3
Tjenester ellers	4,1	4,5	5,0	4,7	4,5	3,7	4,3	3,2	3,3

Tabell 29. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Import i alt	691 404	735 365	172 627	186 801	191 141	184 796	157 834	163 406	168 186
Varer	483 544	511 041	122 691	131 334	128 528	128 488	109 795	107 916	106 299
Råolje og naturgass	5 757	4 248	745	1 009	898	1 596	486	691	1 463
Skip, nybygde og eldre	14 541	20 478	4 438	3 983	7 153	4 904	3 251	3 959	2 526
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 297	1 711	206	1 102	192	211	330	171	66
Oljevirkosomhet, diverse varer	2 380	3 473	587	403	1 380	1 103	707	420	316
Fly og helikoptere	1 485	4 040	1 070	995	836	1 139	606	2 131	1 223
Tradisjonelle varer	458 084	477 091	115 645	123 842	118 069	119 535	104 415	100 544	100 705
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	11 591	13 016	3 272	3 543	2 676	3 525	3 478	2 895	2 467
Bergverksprodukter	5 467	6 984	1 540	1 543	1 773	2 128	1 510	941	997
Industriprodukter	439 727	455 858	110 524	118 507	113 419	113 408	98 802	96 141	97 066
Nærings- og nytelsesmidler	23 798	26 752	5 507	6 511	7 044	7 690	6 116	6 540	7 667
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	23 270	24 379	6 496	5 000	7 245	5 638	6 855	4 715	7 037
Trevarer	11 275	10 389	2 584	2 954	2 485	2 366	1 964	2 074	2 132
Treforedlingsprodukter	7 520	7 664	1 877	1 920	1 846	2 021	1 938	1 829	1 851
Grafiske produkter	4 060	4 250	998	1 005	1 049	1 198	1 006	875	997
Raffinerte oljeprodukter	26 601	30 808	7 003	8 748	8 684	6 373	6 673	5 733	5 781
Kjemiske råvarer mv.	16 984	19 306	4 451	4 978	4 845	5 032	4 408	4 248	3 927
Kjemiske og mineralske produkter	44 231	46 584	11 020	11 830	11 788	11 946	10 921	11 162	11 018
Metaller	58 975	51 838	13 803	13 689	13 088	11 258	7 991	8 608	8 582
Verkstedprodukter	176 431	189 718	45 489	49 833	45 210	49 186	42 663	41 145	37 962
Andre industriprodukter	17 002	17 824	4 256	4 286	4 163	5 119	4 076	3 789	3 897
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	29 580	26 346	7 040	7 753	5 972	5 581	4 191	5 423	6 215
Elektrisk kraft	1 299	1 233	309	249	201	474	625	567	175
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	431 483	446 283	108 642	115 094	109 385	113 162	97 742	94 811	94 924
Tjenester	207 860	224 324	49 936	55 467	62 613	56 308	48 039	55 490	61 887
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	48 184	43 215	9 956	10 156	11 492	11 611	8 323	7 911	10 372
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	12 137	13 000	2 805	3 018	3 346	3 831	3 862	4 702	4 459
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	3 368	4 296	740	701	1 048	1 807	1 074	1 316	1 352
Reisetrafikk	72 973	82 095	18 283	21 444	25 245	17 123	17 369	21 230	24 776
Andre tjenester	71 198	81 718	18 152	20 148	21 482	21 936	17 411	20 331	20 928
Samferdsel	7 024	7 334	1 566	1 658	2 037	2 073	1 471	1 445	1 684
Finans- og forretningstjenester	45 133	52 902	11 995	12 655	14 373	13 879	10 721	13 569	14 000
Tjenester ellers	19 041	21 482	4 591	5 835	5 072	5 984	5 219	5 317	5 244

Tabell 30. Import. Faste 2007-priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Import i alt	691 404	706 843	170 321	183 245	181 564	171 714	150 133	158 184	159 817
Varer	483 544	488 734	121 024	127 691	121 809	118 210	103 129	104 693	104 256
Råolje og naturgass	5 757	3 685	608	742	606	1 729	631	824	1 489
Skip, nybygde og eldre	14 541	19 974	4 580	4 260	6 687	4 448	3 012	3 848	3 159
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 297	1 715	215	1 153	177	171	296	165	73
Oljevirkosomhet, diverse varer	2 380	3 317	574	386	1 318	1 039	661	387	295
Fly og helikoptere	1 485	3 963	1 109	1 047	848	959	488	1 855	1 075
Tradisjonelle varer	458 084	456 080	113 939	120 103	112 173	109 864	98 041	97 615	98 165
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	11 591	11 695	3 069	3 316	2 425	2 885	2 899	2 497	2 251
Bergverksprodukter	5 467	4 706	1 215	1 151	1 195	1 145	790	644	774
Industriprodukter	439 727	438 840	109 416	115 401	108 447	105 575	93 903	94 010	94 990
Nærings- og nytelsesmidler	23 798	24 262	5 198	6 125	6 439	6 500	5 200	5 837	7 150
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	23 270	23 132	6 398	5 129	6 662	4 943	5 970	4 562	6 206
Trevarer	11 275	10 184	2 523	2 952	2 476	2 233	1 870	2 186	2 162
Treforedlingsprodukter	7 520	7 398	1 834	1 879	1 818	1 867	1 806	1 711	1 747
Grafiske produkter	4 060	4 272	985	1 065	1 088	1 134	997	908	974
Raffinerte oljeprodukter	26 601	23 400	5 755	5 832	5 646	6 166	7 777	6 078	5 535
Kjemiske råvarer mv.	16 984	17 213	4 284	4 618	4 191	4 120	3 573	3 796	3 491
Kjemiske og mineralske produkter	44 231	44 452	10 962	11 751	11 356	10 383	9 718	10 123	10 110
Metaller	58 975	58 594	15 692	15 167	14 463	13 272	10 979	12 002	12 325
Verkstedprodukter	176 431	183 033	44 629	49 041	44 207	45 156	38 479	38 149	35 648
Andre industriprodukter	17 002	16 853	4 178	4 088	4 121	4 466	3 597	3 446	3 620
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	29 580	26 047	6 978	7 754	5 980	5 335	3 936	5 211	6 021
Elektrisk kraft	1 299	839	239	235	106	259	450	464	150
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	431 483	432 680	108 184	114 271	106 527	103 698	90 264	91 537	92 630
Tjenester	207 860	218 109	49 297	55 554	59 754	53 504	47 004	53 491	55 561
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	48 184	48 283	11 367	12 652	11 852	12 412	9 933	10 373	11 259
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	12 137	12 437	2 742	2 891	3 197	3 608	3 611	4 331	4 163
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	3 368	3 880	703	637	968	1 573	946	1 132	1 125
Reisetrafikk	72 973	79 313	18 259	21 164	24 531	15 359	16 010	19 556	22 853
Andre tjenester	71 198	74 195	16 227	18 211	19 206	20 552	16 504	18 100	16 162
Samferdsel	7 024	7 363	1 554	1 656	2 047	2 106	1 522	1 504	1 768
Finans- og forretningstjenester	45 133	46 366	10 218	11 048	12 318	12 783	10 090	11 702	9 627
Tjenester ellers	19 041	20 466	4 455	5 508	4 841	5 663	4 893	4 894	4 766

Tabell 31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Import i alt	8,6	2,2	4,1	7,1	5,3	-6,8	-11,9	-13,7	-12,0
Varer	9,4	1,1	3,5	7,3	4,7	-9,9	-14,8	-18,0	-14,4
Råolje og naturgass	145,5	-36,0	-37,5	-65,8	-26,8	-3,3	3,7	11,0	145,8
Skip, nybygde og eldre	9,5	37,4	112,0	82,8	42,2	-16,8	-34,2	-9,7	-52,8
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	13,1	32,2	120,5	841,2	35,1	-81,9	38,1	-85,7	-58,7
Oljevirkosomhet, diverse varer	61,8	39,4	21,9	-30,7	50,0	119,4	15,2	0,2	-77,6
Fly og helikoptere	255,8	166,9	540,2	305,9	241,5	19,1	-56,0	77,2	26,8
Tradisjonelle varer	8,2	-0,4	0,7	5,8	2,4	-9,9	-14,0	-18,7	-12,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	11,3	0,9	9,7	8,5	0,1	-13,0	-5,5	-24,7	-7,2
Bergverksprodukter	5,8	-13,9	-18,4	-13,9	-6,4	-16,1	-35,0	-44,1	-35,3
Industriprodukter	8,8	-0,2	1,1	6,0	2,5	-9,6	-14,2	-18,5	-12,4
Nærings- og nytelsesmidler	12,2	1,9	-0,8	4,2	4,4	-0,2	0,0	-4,7	11,0
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	6,8	-0,6	3,2	2,2	1,4	-9,8	-6,7	-11,1	-6,8
Trevarer	15,5	-9,7	-5,5	1,4	-10,1	-24,0	-25,9	-25,9	-12,7
Treforedlingsprodukter	4,6	-1,6	-4,0	3,2	1,4	-6,4	-1,5	-8,9	-3,9
Grafiske produkter	0,6	5,2	-0,0	23,1	2,2	-1,0	1,2	-14,8	-10,5
Raffinerte oljeprodukter	0,2	-12,0	-17,6	-9,5	-11,8	-8,9	35,1	4,2	-2,0
Kjemiske råvarer mv.	0,8	1,3	-5,2	9,6	5,4	-3,7	-16,6	-17,8	-16,7
Kjemiske og mineralske produkter	10,9	0,5	0,8	5,0	6,3	-9,6	-11,4	-13,9	-11,0
Metaller	5,0	-0,6	-1,4	1,8	8,7	-10,6	-30,0	-20,9	-14,8
Verkstedprodukter	11,3	3,7	5,4	11,4	5,6	-6,3	-13,8	-22,2	-19,4
Andre industriprodukter	11,7	-0,9	3,2	4,3	0,3	-9,3	-13,9	-15,7	-12,1
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	8,0	-11,9	6,4	1,6	-16,3	-35,3	-43,6	-32,8	0,7
Elektrisk kraft	-57,4	-35,4	-58,4	-27,6	300,6	-30,6	88,2	97,5	41,9
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	8,7	0,3	2,0	6,7	3,2	-9,9	-16,6	-19,9	-13,0
Tjenester	6,8	4,9	5,8	6,6	6,6	0,8	-4,7	-3,7	-7,0
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	7,6	0,2	1,3	-1,7	3,7	-2,0	-12,6	-18,0	-5,0
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	15,6	2,5	12,1	32,8	-2,2	-15,0	31,7	49,8	30,2
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	12,6	15,2	2,5	6,4	6,3	34,1	34,7	77,7	16,2
Reisetrafikk	-2,3	8,7	23,9	11,3	5,4	-3,7	-12,3	-7,6	-6,8
Andre tjenester	16,1	4,2	-7,3	4,3	11,8	7,8	1,7	-0,6	-15,9
Samferdsel	89,3	4,8	-8,3	-1,1	11,7	15,7	-2,1	-9,2	-13,6
Finans- og forretningstjenester	6,4	2,7	-10,8	-1,9	15,8	8,5	-1,3	5,9	-21,8
Tjenester ellers	24,2	7,5	2,5	21,7	2,8	3,7	9,8	-11,1	-1,6

Tabell 32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Import i alt	3,9	4,0	1,8	2,0	4,7	7,7	3,7	1,3	-0,0
Varer	4,2	4,6	1,0	1,5	6,3	9,7	5,0	0,2	-3,4
Råolje og naturgass	6,6	15,3	40,6	39,2	48,2	-15,9	-37,1	-38,3	-33,7
Skip, nybygde og eldre	11,5	2,5	-6,3	-9,3	6,1	14,3	11,4	10,0	-25,3
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	10,7	-0,2	-10,7	-9,5	5,1	26,0	16,0	8,5	-16,7
Oljevirkosomhet, diverse varer	6,5	4,7	4,0	4,0	4,6	5,2	4,5	4,0	2,3
Fly og helikoptere	-3,8	1,9	-11,6	-8,5	-1,7	22,8	28,8	20,9	15,4
Tradisjonelle varer	4,0	4,6	1,0	1,8	6,1	9,8	4,9	-0,1	-2,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	3,7	11,3	4,7	6,0	12,6	23,3	12,5	8,5	-0,7
Bergverksprodukter	6,1	48,4	22,9	27,7	51,9	98,0	50,8	9,0	-13,1
Industriprodukter	4,0	3,9	0,6	1,3	5,4	8,5	4,2	-0,4	-2,3
Nærings- og nytelsesmidler	4,7	10,3	5,5	5,3	10,3	18,9	11,0	5,4	-2,0
Tekstiler, beklæringsvarer og skotøy	0,1	5,4	1,6	1,7	7,2	11,7	13,1	6,0	4,3
Trevarer	10,9	2,0	3,5	1,4	0,6	3,4	2,5	-5,2	-1,8
Treforedlingsprodukter	2,5	3,6	2,2	2,4	2,1	7,6	4,8	4,6	4,3
Grafiske produkter	1,6	-0,5	-1,3	-8,0	-2,0	8,7	-0,4	2,2	6,2
Raffinerte oljeprodukter	2,5	31,7	39,8	51,4	50,8	-8,0	-29,5	-37,1	-32,1
Kjemiske råvarer mv.	4,0	12,2	4,8	5,4	15,9	23,4	18,7	3,8	-2,7
Kjemiske og mineralske produkter	0,3	4,8	-0,9	0,2	5,4	15,6	11,8	9,5	5,0
Metaller	21,3	-11,5	-14,0	-17,1	-7,3	-6,6	-17,3	-20,5	-23,1
Verkstedprodukter	1,4	3,7	0,0	1,1	3,0	10,6	8,8	6,1	4,1
Andre industriprodukter	1,5	5,8	1,2	5,9	3,3	12,3	11,2	4,9	6,6
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	0,2	1,1	0,2	-1,2	1,3	5,1	5,5	4,1	3,4
Elektrisk kraft	-18,3	47,0	46,1	44,3	194,7	27,6	7,5	15,3	-38,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	4,0	3,1	-0,9	-0,7	3,7	11,0	7,8	2,8	-0,2
Tjenester	3,3	2,8	3,9	3,1	1,5	3,3	0,9	3,9	6,3
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	7,0	-10,5	-13,7	-12,5	-11,5	-4,9	-4,3	-5,0	-5,0
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	6,5	4,5	4,1	4,1	4,7	5,3	4,5	4,0	2,3
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	10,0	10,7	9,1	9,2	8,4	12,9	7,8	5,7	11,0
Reisetrafikk	-0,4	3,5	-1,4	0,2	4,5	12,1	8,3	7,1	5,4
Andre tjenester	3,9	10,1	22,5	16,0	5,2	0,1	-5,7	1,5	15,8
Samferdsel	0,6	-0,4	0,6	0,3	-0,8	-1,3	-4,1	-4,0	-4,3
Finans- og forretningstjenester	4,5	14,1	34,4	23,6	6,0	-1,5	-9,5	1,2	24,6
Tjenester ellers	3,6	5,0	4,9	5,5	4,7	4,6	3,5	2,5	5,0

Tabell 33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
I alt	2 536,5	2 614,8	2 580,7	2 610,5	2 641,7	2 626,1	2 607,6	2 607,4	2 602,0
Jordbruk og skogbruk	60,1	59,0	57,5	58,2	61,2	59,2	56,1	56,8	60,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	14,0	14,2	13,8	14,4	13,9	14,7	13,2	14,2	12,9
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	38,3	40,6	38,8	39,0	42,0	42,5	41,3	41,7	42,8
Utvinning av råolje og naturgass	22,1	23,5	22,8	22,7	23,6	25,0	24,7	24,6	23,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	16,2	17,1	16,0	16,3	18,4	17,5	16,7	17,1	19,5
Bergverksdrift	4,3	4,5	4,3	4,6	4,6	4,5	4,2	4,4	4,7
Industri	286,2	292,5	290,5	292,0	294,3	293,2	285,0	280,6	276,2
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	50,5	50,9	50,1	50,3	51,5	51,8	49,8	49,1	50,5
Tekstil- og bekledningsindustri	5,6	5,2	5,3	5,2	5,2	5,0	4,9	4,6	4,6
Trelast- og trevareindustri	16,9	16,7	16,9	16,4	16,8	16,8	15,8	15,1	15,0
Treforedling	6,3	5,8	5,9	5,9	5,6	5,6	5,6	5,7	5,2
Forlag og grafisk industri	28,5	27,8	28,7	28,1	27,2	27,5	27,5	26,7	25,9
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	24,5	25,3	25,1	25,5	25,6	24,9	24,4	24,5	24,6
Kjemiske råvarer	8,5	8,4	8,0	8,6	8,5	8,5	7,8	8,0	7,3
Metallindustri	11,8	12,0	11,6	12,5	12,1	11,8	11,2	11,3	10,6
Verkstedindustri	83,1	87,7	86,6	87,2	88,8	88,3	86,5	84,6	81,7
Bygging av skip og oljeplattformer	38,1	40,3	39,7	39,6	40,8	41,3	39,6	39,6	39,9
Møbelindustri og annen industri	12,4	12,4	12,7	12,5	12,3	11,9	11,8	11,4	10,9
Kraftforsyning	11,0	10,8	11,4	11,5	11,5	8,9	11,7	11,9	11,5
Vannforsyning	1,6	1,8	1,9	1,7	2,0	1,5	1,9	1,8	2,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	184,3	188,0	188,1	188,5	190,1	185,5	181,4	179,4	178,3
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	364,1	375,7	364,0	377,0	384,3	377,2	369,1	369,0	365,2
Hotell- og restaurantvirksomhet	78,8	80,6	79,9	81,8	81,7	79,1	79,2	80,5	79,7
Rørtransport	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6
Utenriks sjøfart	50,0	53,0	53,4	52,8	52,5	53,3	53,2	49,9	51,1
Transport ellers	116,7	119,6	118,5	118,3	122,0	119,7	118,0	116,7	117,8
Post og telekommunikasjon	36,7	37,4	38,1	36,9	36,4	38,4	35,5	34,0	34,2
Finansiell tjenesteyting	47,5	48,5	47,6	48,2	49,4	48,8	47,7	48,2	49,5
Boligtjenester (husholdninger)	1,4	1,4	1,3	1,4	1,5	1,4	1,4	1,3	1,4
Forretningsmessig tjenesteyting	300,3	323,2	316,5	324,2	326,5	325,4	325,0	328,3	319,0
Offentlig administrasjon og forsvar	156,6	159,2	159,9	157,8	159,1	160,0	163,6	163,8	164,5
Undervisning	185,5	188,7	187,4	190,0	186,3	191,3	195,6	198,4	193,4
Helse- og sosialtjenester	492,7	506,9	498,2	504,4	512,2	512,4	513,6	516,8	526,5
Andre sosiale og personlige tjenester	105,9	108,4	108,8	107,0	109,5	108,3	110,5	109,0	110,5
Fastlands-Norge	2 447,6	2 520,6	2 487,8	2 518,1	2 546,7	2 529,6	2 512,4	2 515,2	2 507,4

Offentlig forvaltning	738,3	756,9	748,8	753,4	759,4	766,0	773,3	779,2	784,0
Statsforvaltningen	265,4	267,8	269,0	265,1	267,6	269,4	271,9	272,4	273,7
Sivil forvaltning	238,7	240,8	242,0	237,8	240,7	242,7	244,4	244,5	246,6
Forsvar	26,7	27,0	27,0	27,3	26,9	26,7	27,5	27,8	27,2
Kommuneforvaltningen	472,9	489,1	479,8	488,3	491,8	496,6	501,4	506,9	510,3

Tabell 34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
I alt	4,1	3,1	4,0	3,4	3,1	1,9	1,0	-0,1	-1,5
Jordbruk og skogbruk	-3,0	-1,8	-1,5	-2,1	-1,2	-2,3	-2,5	-2,4	-2,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-1,3	1,4	1,9	2,2	3,3	-1,4	-4,3	-1,5	-6,6
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	6,7	5,9	6,4	5,7	4,1	7,3	6,5	6,9	2,0
Utvinning av råolje og naturgass	6,7	6,2	6,1	5,5	6,8	6,4	8,3	8,5	-1,1
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	6,8	5,4	6,8	6,0	0,8	8,6	3,9	4,8	5,9
Bergverksdrift	1,6	4,2	3,6	9,3	3,5	0,8	-2,6	-5,4	0,4
Industri	3,3	2,2	2,6	2,8	2,8	0,7	-1,9	-3,9	-6,2
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	2,5	0,9	0,8	1,8	0,4	0,5	-0,6	-2,4	-2,0
Tekstil- og bekledningsindustri	0,2	-7,3	-8,1	-9,8	-4,0	-7,3	-7,9	-10,8	-11,9
Trelast- og trevareindustri	7,6	-1,0	0,2	-1,8	-0,4	-1,8	-6,3	-8,2	-10,7
Treforedling	-8,5	-8,1	-6,1	-7,6	-9,0	-9,7	-4,0	-4,1	-6,6
Forlag og grafisk industri	0,1	-2,4	-2,1	-2,4	-1,6	-3,6	-4,1	-4,8	-4,6
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	5,9	3,2	3,1	4,3	5,0	0,5	-2,7	-4,0	-3,8
Kjemiske råvarer	-6,0	-1,6	-4,6	1,5	-6,3	3,2	-3,1	-7,8	-13,9
Metallindustri	-7,0	1,4	-1,0	3,8	3,2	-0,3	-3,3	-9,5	-12,3
Verkstedindustri	7,3	5,5	6,8	5,9	6,3	3,2	-0,1	-3,0	-8,1
Bygging av skip og oljeplattformer	4,6	5,8	6,7	6,4	7,4	2,9	-0,1	-0,0	-2,1
Møbelindustri og annen industri	-0,2	-0,1	1,3	1,3	-0,3	-2,8	-7,4	-9,2	-11,6
Kraftforsyning	-5,8	-1,2	-2,6	-2,1	-0,9	1,3	2,9	3,3	-0,1
Vannforsyning	-0,3	9,0	13,1	15,2	12,0	-4,4	-0,0	0,9	5,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	9,2	2,1	5,9	3,0	0,7	-1,1	-3,6	-4,9	-6,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	3,8	3,2	4,1	3,7	3,6	1,5	1,4	-2,1	-5,0
Hotell- og restaurantvirksomhet	5,7	2,3	4,0	2,9	1,8	0,7	-0,9	-1,6	-2,4
Rørtransport	11,7	5,5	9,7	6,0	-1,4	7,7	6,4	5,4	4,4
Utenriks sjøfart	6,1	6,1	6,8	6,4	5,7	5,5	-0,5	-5,5	-2,6
Transport ellers	2,6	2,5	3,5	2,1	3,6	0,9	-0,5	-1,3	-3,5
Post og telekommunikasjon	5,7	2,0	4,7	2,3	1,2	-0,1	-6,9	-7,8	-6,0
Finansiell tjenesteyting	1,9	2,2	1,4	2,3	2,6	2,3	0,2	-0,0	0,2
Boligtjenester (husholdninger)	4,3	0,1	-3,8	-0,8	2,7	2,3	2,0	-3,3	-6,0
Forretningsmessig tjenesteyting	7,5	7,6	9,0	8,7	7,5	5,5	2,7	1,3	-2,3
Offentlig administrasjon og forsvar	4,0	1,7	2,3	1,7	1,7	1,1	2,3	3,8	3,4
Undervisning	1,9	1,8	1,2	1,8	1,9	2,1	4,4	4,5	3,8
Helse- og sosialtjenester	3,3	2,9	3,5	2,8	2,8	2,4	3,1	2,5	2,8
Andre sosiale og personlige tjenester	2,4	2,4	3,7	1,1	2,8	2,1	1,5	1,9	1,0
Fastlands-Norge	4,0	3,0	3,9	3,3	3,1	1,7	1,0	-0,1	-1,5

Offentlig forvaltning	2,3	2,5	2,8	2,4	2,6	2,2	3,3	3,4	3,2
Statsforvaltningen	1,7	0,9	1,8	0,9	0,6	0,3	1,1	2,7	2,3
Sivil forvaltning	1,9	0,9	1,9	0,8	0,6	0,3	1,0	2,8	2,4
Forsvar	0,1	1,0	1,0	1,8	1,0	0,4	1,5	1,8	1,1
Kommuneforvaltningen	2,7	3,4	3,4	3,3	3,8	3,3	4,5	3,8	3,8

Tabell 35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
I alt	3 598,9	3 719,6	926,9	971,5	865,0	956,3	961,5	894,2	846,3
Jordbruk og skogbruk	118,1	115,7	29,0	28,8	29,4	28,6	27,7	27,6	28,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	28,3	28,9	7,0	7,7	6,6	7,7	6,9	7,0	6,1
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	63,7	68,5	16,3	17,2	16,5	18,5	18,3	17,1	16,9
Utvinning av råolje og naturgass	36,8	39,9	9,6	10,0	9,4	10,9	10,9	10,2	9,4
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	26,9	28,6	6,7	7,2	7,1	7,6	7,3	6,9	7,5
Bergverksdrift	7,5	7,8	1,9	2,2	1,8	2,0	1,8	1,8	1,8
Industri	453,8	462,8	115,5	122,1	105,7	119,5	115,7	106,2	97,6
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	76,8	77,7	19,1	20,3	17,8	20,6	19,8	18,2	17,3
Tekstil- og bekledningsindustri	8,0	7,4	1,9	2,0	1,7	1,8	1,8	1,6	1,5
Trelast- og trevareindustri	26,1	25,6	6,5	6,6	5,9	6,7	6,1	5,5	5,2
Treforedling	9,8	9,1	2,4	2,5	2,0	2,3	2,3	2,2	1,8
Forlag og grafisk industri	42,0	41,0	10,6	10,9	9,0	10,5	10,4	9,5	8,5
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	38,7	40,2	10,0	10,7	9,2	10,3	9,8	9,4	8,8
Kjemiske råvarer	13,9	13,7	3,3	3,7	3,1	3,6	3,2	3,1	2,6
Metallindustri	19,0	18,9	4,7	5,2	4,3	4,7	4,4	4,2	3,7
Verkstedindustri	136,4	143,5	35,6	37,7	33,2	37,0	36,2	32,9	29,8
Bygging av skip og oljeplattformer	64,5	67,0	16,7	17,4	15,4	17,5	17,0	15,6	14,7
Møbelindustri og annen industri	18,6	18,6	4,8	5,0	4,2	4,5	4,6	4,2	3,7
Kraftforsyning	17,8	17,9	4,7	5,0	4,4	3,8	5,0	4,7	4,4
Vannforsyning	2,5	2,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6	0,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	297,1	304,1	76,1	81,1	69,3	77,6	74,8	69,1	63,6
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	489,9	507,4	123,9	133,8	120,6	129,1	129,4	120,3	113,9
Hotell- og restaurantvirksomhet	101,5	104,0	26,4	26,8	25,4	25,4	26,2	25,4	24,7
Rørtransport	1,0	1,1	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2
Utenriks sjøfart	97,5	102,6	26,3	26,2	23,9	26,1	26,5	23,7	23,2
Transport ellers	193,0	199,1	49,7	50,9	47,7	50,8	50,2	47,0	45,5
Post og telekommunikasjon	52,0	53,3	13,5	13,7	12,0	14,1	13,0	11,7	11,3
Finansiell tjenesteyting	74,4	76,6	18,7	20,0	17,9	20,0	19,6	18,3	17,9
Boligtjenester (husholdninger)	1,8	1,8	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4
Forretningsmessig tjenesteyting	427,1	462,4	114,1	121,5	108,4	118,3	122,8	112,0	105,3
Offentlig administrasjon og forsvar	240,6	246,6	61,7	64,1	56,5	64,3	66,4	61,0	58,4
Undervisning	248,6	253,6	65,1	69,3	49,6	69,7	72,2	64,4	53,4
Helse- og sosialtjenester	544,2	560,0	139,9	142,4	134,7	143,0	145,4	140,7	139,1
Andre sosiale og personlige tjenester	138,4	142,6	35,7	37,3	33,1	36,5	38,0	34,7	33,3
Fastlands-Norge	3 436,6	3 547,4	884,0	927,8	824,3	911,3	916,4	853,1	805,9

Offentlig forvaltning	912,1	936,2	235,8	243,0	212,1	245,4	251,0	235,5	221,6
Statsforvaltningen	387,7	394,1	98,8	101,4	91,8	102,1	103,8	97,4	93,9
Sivil forvaltning	340,2	345,7	86,8	88,5	80,7	89,6	91,0	85,4	82,7
Forsvar	47,5	48,4	12,0	12,9	11,0	12,4	12,8	12,0	11,2
Kommuneforvaltningen	524,4	542,2	137,0	141,6	120,3	143,3	147,2	138,1	127,8
Markedsrettet virksomhet	2 604,1	2 699,7	669,9	706,2	634,1	689,5	688,4	637,8	605,8
Ikke markedsrettet virksomhet	994,7	1 019,9	257,0	265,3	230,9	266,8	273,1	256,4	240,5

**Tabell 36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før**

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
I alt	4,5	3,4	-1,4	10,3	4,1	0,9	3,7	-8,0	-2,2
Jordbruk og skogbruk	-1,8	-2,0	-1,3	-2,4	-1,2	-2,9	-4,6	-4,1	-3,1
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-2,4	2,3	-3,4	9,5	5,8	-1,6	-1,8	-9,0	-7,7
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,9	7,5	0,9	14,5	6,7	8,4	12,1	-0,2	2,7
Utvinning av råolje og naturgass	5,7	8,4	1,9	14,0	10,1	8,2	13,8	2,5	0,2
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	6,1	6,3	-0,5	15,1	2,6	8,7	9,6	-4,1	6,0
Bergverksdrift	3,1	4,2	-0,7	16,9	2,8	-1,7	-1,5	-14,6	-2,8
Industri	3,8	2,0	-3,5	10,1	3,6	-1,3	0,2	-13,0	-7,7
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3,1	1,2	-5,5	9,6	1,5	-0,2	3,4	-10,3	-2,4
Tekstil- og bekledningsindustri	4,2	-7,3	-13,8	-3,2	-3,4	-8,0	-4,3	-18,3	-12,6
Trelast- og trevareindustri	6,2	-1,8	-7,4	4,9	-0,0	-3,9	-6,2	-17,2	-12,3
Treforedling	-9,4	-7,7	-9,3	-3,1	-8,3	-10,1	-1,6	-9,2	-6,8
Forlag og grafisk industri	1,7	-2,3	-7,5	4,2	-0,6	-4,6	-1,4	-13,0	-5,8
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	5,6	3,9	-2,0	11,6	6,4	0,2	-1,7	-12,9	-4,2
Kjemiske råvarer	-6,6	-1,7	-10,0	7,3	-5,9	2,0	-3,6	-17,6	-14,6
Metallindustri	-6,5	-0,6	-7,3	8,6	2,5	-5,3	-4,6	-19,6	-14,0
Verkstedindustri	7,2	5,3	0,5	13,8	7,2	0,6	1,8	-12,9	-10,4
Bygging av skip og oljeplattformer	5,7	4,0	-1,3	13,1	6,4	-0,7	1,9	-10,3	-4,5
Møbelindustri og annen industri	2,4	0,0	-3,7	9,6	1,5	-6,5	-5,0	-17,5	-12,4
Kraftforsyning	-5,2	0,3	-8,7	7,4	2,0	1,5	8,2	-5,8	-0,3
Vannforsyning	-0,7	9,7	6,3	25,0	14,2	-4,5	3,6	-7,8	4,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	9,9	2,3	-0,5	11,0	2,3	-2,8	-1,7	-14,9	-8,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	3,6	3,6	-1,6	11,3	4,7	0,4	4,4	-10,0	-5,6
Hotell- og restaurantvirksomhet	7,0	2,4	2,4	5,8	2,2	-0,5	-0,7	-5,4	-2,8
Rørtransport	11,5	6,0	2,0	13,7	0,6	7,2	13,0	-2,0	5,1
Utenriks sjøfart	7,4	5,2	3,0	9,3	4,9	3,8	0,8	-9,7	-2,9
Transport ellers	3,3	3,1	-0,1	7,7	5,1	0,2	1,1	-7,6	-4,7
Post og telekommunikasjon	6,7	2,7	-0,4	9,9	2,7	-0,7	-3,6	-14,8	-6,4
Finansiell tjenesteyting	2,2	2,9	-5,2	11,5	4,2	2,0	5,2	-8,6	-0,0
Boligtjenester (husholdninger)	9,7	-0,0	-9,9	6,0	3,0	1,7	6,5	-11,5	-6,6
Forretningsmessig tjenesteyting	7,1	8,3	1,6	17,9	9,5	4,9	7,6	-7,9	-2,8
Offentlig administrasjon og forsvar	3,8	2,5	-4,1	10,5	3,7	0,8	7,5	-4,7	3,5
Undervisning	3,0	2,1	-6,4	12,4	0,4	2,5	11,0	-7,0	7,6
Helse- og sosialtjenester	3,9	2,9	0,7	6,6	3,1	1,3	4,0	-1,2	3,3
Andre sosiale og personlige tjenester	2,6	3,1	-3,3	10,0	4,3	1,8	6,4	-6,9	0,6
Fastlands-Norge	4,3	3,2	-1,5	10,3	4,0	0,7	3,7	-8,0	-2,2

Offentlig forvaltning	2,8	2,7	-2,2	8,9	2,8	1,6	6,4	-3,1	4,5
Statsforvaltningen	2,2	1,7	-3,2	7,9	2,1	0,3	5,1	-3,9	2,3
Sivil forvaltning	2,5	1,6	-2,8	7,5	1,9	0,3	4,8	-3,5	2,5
Forsvar	0,2	1,9	-5,8	10,9	3,1	0,3	6,8	-6,8	1,1
Kommuneforvaltningen	3,2	3,4	-1,5	9,6	3,4	2,5	7,4	-2,5	6,2
Markedsrettet virksomhet	5,1	3,7	-1,0	10,9	4,6	0,7	2,8	-9,7	-4,5
Ikke markedsrettet virksomhet	2,8	2,5	-2,4	8,7	2,7	1,6	6,3	-3,3	4,2

Tabell 37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
Lønnskostnader i alt.	983 839	1 078 045	258 225	270 152	273 866	275 801	277 605	276 751	280 354
Jordbruk og skogbruk	4 498	4 826	1 124	1 183	1 273	1 245	1 140	1 202	1 336
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2 335	2 575	636	643	638	658	637	676	657
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	35 498	40 648	9 788	9 497	10 786	10 576	11 704	11 227	11 942
Utvinning av råolje og naturgass	22 301	25 780	6 274	6 050	6 657	6 799	7 790	7 365	7 258
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	13 197	14 867	3 514	3 447	4 129	3 776	3 914	3 862	4 684
Bergverksdrift	2 302	2 497	570	636	665	626	573	627	687
Industri	133 821	144 482	35 256	36 369	36 335	36 522	35 706	36 228	35 367
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	20 536	21 684	5 098	5 408	5 488	5 689	5 147	5 367	5 445
Tekstil- og bekledningsindustri	1 842	1 881	473	490	467	450	459	463	428
Trelast- og trevareindustri	6 048	6 399	1 559	1 565	1 642	1 632	1 473	1 491	1 512
Treforedling	3 064	2 960	743	800	690	727	749	788	670
Forlag og grafisk industri	13 193	13 661	3 423	3 500	3 335	3 402	3 479	3 500	3 372
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	12 031	13 097	3 255	3 248	3 328	3 265	3 171	3 174	3 335
Kjemiske råvarer	5 079	5 184	1 223	1 361	1 289	1 310	1 232	1 278	1 155
Metallindustri	6 317	6 742	1 644	1 777	1 702	1 619	1 570	1 636	1 544
Verkstedindustri	40 564	45 423	11 165	11 384	11 436	11 438	11 445	11 448	10 954
Bygging av skip og oljeplattformer	20 575	22 719	5 427	5 649	5 762	5 881	5 813	5 983	5 865
Møbelindustri og annen industri	4 572	4 734	1 245	1 186	1 195	1 108	1 167	1 099	1 089
Kraftforsyning	6 926	7 460	1 948	2 041	1 962	1 509	2 144	2 187	2 067
Vannforsyning	693	816	197	203	237	179	220	198	258
Bygge- og anleggsvirksomhet	72 023	77 743	18 714	19 230	20 233	19 566	18 514	18 575	19 179
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	122 048	131 317	30 835	32 581	34 296	33 605	32 321	33 008	33 451
Hotell- og restaurantvirksomhet	21 227	22 632	5 379	5 707	5 870	5 677	5 458	5 728	5 794
Rørtransport	505	563	141	131	131	159	162	147	144
Utenriks sjøfart	16 725	18 125	4 578	4 517	4 473	4 557	4 739	4 365	4 604
Transport ellers	48 637	52 621	12 686	12 693	13 728	13 514	13 148	12 876	13 632
Post og telekommunikasjon	16 698	18 084	4 493	4 341	4 433	4 817	4 374	4 283	4 372
Finansiell tjenesteyting	33 391	37 619	9 122	9 416	9 568	9 513	9 696	9 884	9 913
Boligtjenester (husholdninger)	474	502	115	124	133	130	122	129	133
Forretningsmessig tjenesteyting	131 093	149 937	35 999	37 663	38 214	38 062	38 965	39 757	38 562
Offentlig administrasjon og forsvar	72 069	78 215	18 404	19 966	19 885	19 959	21 116	19 946	21 215
Undervisning	76 642	82 958	19 948	22 188	18 262	22 560	23 498	21 702	20 335
Helse- og sosialtjenester	153 513	168 793	39 724	42 114	43 584	43 370	44 158	44 606	47 038
Andre sosiale og personlige tjenester	32 721	35 631	8 568	8 909	9 159	8 995	9 208	9 400	9 669
Fastlands-Norge	931 111	1 018 710	243 718	256 007	258 476	260 509	261 000	261 012	263 664

Offentlig forvaltning	279 303	305 597	72 264	78 070	75 595	79 668	82 606	79 594	82 127
Statsforvaltningen	123 203	133 181	31 673	33 732	33 893	33 883	35 638	34 028	36 003
Sivil forvaltning	110 781	120 204	28 628	30 408	30 717	30 451	32 181	30 801	32 708
Forsvar	12 422	12 978	3 045	3 324	3 176	3 432	3 457	3 227	3 295
Kommuneforvaltningen	156 100	172 415	40 591	44 337	41 702	45 785	46 968	45 567	46 124

**Tabell 38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere.
Prosentvis endring fra samme periode året før**

	2007	2008	08:1	08:2	08:3	08:4	09:1	09:2	09:3
I alt	5,5	6,0	5,3	5,9	6,3	6,4	5,6	4,8	3,7
Jordbruk og skogbruk	4,5	5,6	5,3	5,6	5,8	5,7	3,2	2,5	4,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	5,7	4,4	4,8	4,2	5,0	3,8	2,0	2,7	2,2
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	7,3	7,8	4,9	8,6	8,5	9,4	12,3	10,6	8,6
Utvinning av råolje og naturgass	8,7	8,2	5,2	9,0	8,6	10,0	14,6	12,2	10,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	4,9	7,0	4,2	7,9	7,3	8,6	7,2	6,9	7,1
Bergverksdrift	9,5	3,7	4,1	4,1	3,6	3,2	2,9	4,0	2,5
Industri	5,1	5,4	5,9	5,9	4,9	5,0	4,2	4,3	3,6
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3,9	4,9	3,2	6,3	4,6	5,3	1,8	1,9	1,4
Tekstil- og bekledningsindustri	4,1	6,0	5,9	7,5	5,2	5,6	4,9	4,3	2,8
Trelast- og trevareindustri	3,8	4,8	4,1	4,7	5,1	5,5	3,0	3,5	2,9
Treforedling	5,9	5,1	5,7	7,5	3,6	3,4	5,0	2,8	4,0
Forlag og grafisk industri	4,8	5,7	4,6	6,1	6,1	6,1	4,9	4,1	5,2
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	5,0	5,5	7,7	4,6	4,6	5,3	2,4	3,8	3,9
Kjemiske råvarer	4,8	3,6	3,7	4,1	2,7	3,8	7,3	4,9	4,0
Metallindustri	6,4	5,7	7,4	4,0	6,8	4,7	1,8	4,9	3,4
Verkstedindustri	5,5	6,0	8,3	6,4	4,8	4,7	3,8	4,2	3,8
Bygging av skip og oljeplattformer	6,3	4,2	3,4	5,4	4,3	3,7	7,5	6,3	4,5
Møbelindustri og annen industri	4,0	4,8	7,3	3,7	3,9	4,4	3,4	4,6	4,6
Kraftforsyning	8,1	9,1	10,3	10,0	8,1	7,7	7,0	3,8	5,4
Vannforsyning	5,3	6,8	4,2	6,3	8,2	8,7	8,3	5,7	4,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	6,3	5,9	5,6	6,2	6,3	5,9	4,7	3,7	2,7
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	5,4	4,1	4,1	4,3	4,1	3,9	3,4	3,4	2,5
Hotell- og restaurantvirksomhet	4,1	4,0	3,4	4,4	4,2	3,9	2,5	2,1	1,8
Rørtransport	8,6	5,6	3,0	6,0	6,0	7,3	7,9	6,4	4,9
Utenriks sjøfart	4,1	3,1	3,3	3,0	3,0	3,2	4,0	2,3	5,6
Transport ellers	5,2	5,4	5,7	3,6	5,9	6,6	4,4	3,5	3,4
Post og telekommunikasjon	5,6	6,1	7,4	4,5	5,9	6,7	4,3	6,5	4,5
Finansiell tjenesteyting	6,5	9,7	9,1	9,9	9,9	10,0	6,3	5,2	3,9
Boligtjenester (husholdninger)	5,8	5,9	4,6	5,0	6,5	7,0	4,2	7,8	7,0
Forretningsmessig tjenesteyting	5,7	6,2	5,8	6,4	6,4	6,1	5,1	4,2	3,4
Offentlig administrasjon og forsvar	4,8	6,7	4,6	6,2	7,8	8,0	7,2	5,4	3,6
Undervisning	4,0	5,9	4,0	5,1	7,4	7,1	6,6	5,3	4,0
Helse- og sosialtjenester	5,7	6,2	4,4	5,8	7,2	7,4	7,1	5,7	4,1
Andre sosiale og personlige tjenester	6,0	5,8	5,0	6,1	6,0	6,1	5,0	4,5	4,5
Fastlands-Norge	5,5	5,9	5,3	5,8	6,3	6,2	5,2	4,4	3,4

Offentlig forvaltning	5,0	6,3	4,2	5,8	7,5	7,6	7,2	5,6	3,9
Statsforvaltningen	5,4	6,3	4,1	5,9	7,4	7,8	7,6	5,8	4,3
Sivil forvaltning	5,5	6,3	4,0	5,9	7,4	7,8	7,6	5,8	4,3
Forsvar	4,2	6,6	4,8	6,1	7,6	7,9	7,6	5,4	3,9
Kommuneforvaltningen	4,8	6,4	4,4	5,8	7,7	7,5	6,9	5,6	3,8

Makroøkonomiske hovedstørrelser 1999-2012

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	Prognoser			
											2009	2010	2011	2012
Realøkonomi														
Konsum i husholdninger mv.	3,7	4,2	2,1	3,1	2,8	5,6	4,0	4,8	5,4	1,3	0,2	5,5	4,7	4,0
Konsum i offentlig forvaltning	3,1	1,9	4,6	3,1	1,7	1,5	0,7	1,9	3,0	4,1	5,5	2,7	2,2	1,8
Bruttoinvestering i fast realkapital	-5,4	-3,5	-1,1	-1,1	0,2	10,2	13,3	11,7	12,5	1,4	-7,1	-2,6	0,1	5,7
Utvinning og rørtransport	-13,0	-22,9	-4,6	-5,4	15,9	10,2	18,8	4,3	6,3	3,7	4,7	-2,5	-0,3	3,5
Fastlands-Norge	0,2	-1,4	3,9	2,3	-3,6	9,3	12,7	11,9	15,7	1,0	-10,3	-2,4	1,4	4,3
Næringer	-1,0	-0,4	2,5	4,0	-11,6	8,4	19,2	17,1	25,5	6,1	-13,8	-4,8	-1,0	2,6
Bolig	3,0	5,6	8,1	-0,7	1,9	16,3	10,8	4,1	2,9	-12,1	-18,8	-1,7	11,8	8,6
Offentlig forvaltning	0,4	-11,2	2,7	1,7	10,4	2,5	1,3	11,6	9,6	4,7	9,9	2,4	-2,1	3,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,9	2,6	3,0	3,0	1,4	5,0	4,6	5,3	6,7	1,9	-0,6	3,2	3,4	3,5
Lagerendring ²	-1,1	1,2	-1,3	0,1	-0,2	1,2	0,4	0,0	-1,4	-0,4	-1,5	0,0	0,0	0,0
Eksport	2,8	3,2	4,3	-0,3	-0,2	1,1	1,1	0,0	2,3	0,9	-4,9	1,7	1,0	1,4
Råolje og naturgass	0,4	3,8	6,6	2,4	-0,6	-0,5	-5,0	-6,5	-2,4	-2,0	-2,7	-1,9	-0,6	-0,5
Tradisjonelle varer	2,3	3,3	1,8	0,6	2,9	3,4	5,0	6,2	8,5	4,3	-8,4	4,0	3,1	3,7
Import	-1,6	2,0	1,7	1,0	1,4	8,8	8,7	8,4	8,6	2,2	-9,5	4,8	4,0	5,7
Tradisjonelle varer	-1,9	2,5	4,5	3,0	5,2	10,9	8,1	11,5	8,2	-0,4	-11,3	6,4	6,5	7,4
Bruttonasjonalprodukt	2,0	3,3	2,0	1,5	1,0	3,9	2,7	2,3	2,7	1,8	-1,1	1,7	1,8	2,3
Fastlands-Norge	2,6	2,9	2,0	1,4	1,3	4,4	4,6	4,9	5,6	2,2	-1,1	2,2	2,7	3,3
Industri og bergverk	0,1	-0,6	-0,5	-0,4	3,0	5,7	4,2	3,1	3,2	2,3	-4,7	-0,5	0,5	2,7
Arbeidsmarked														
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	0,7	-0,7	-1,6	-0,9	-2,1	1,7	1,4	3,1	4,3	3,2	-1,6	0,0	1,0	1,3
Sysselsatte personer	0,9	0,6	0,3	0,3	-1,0	0,4	1,1	3,6	4,1	3,1	-0,4	-0,3	0,7	1,5
Arbeidstilbud ³	0,5	0,7	0,5	0,7	-0,1	0,3	0,7	2,0	2,5	3,4	-0,1	0,1	0,7	1,4
Yrkesandel (nivå) ³	72,3	72,5	72,5	72,5	71,9	71,6	71,4	72,0	72,7	74,0	72,7	71,7	71,2	71,3
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	3,2	3,4	3,6	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,6	3,1	3,5	3,6	3,5
Priser og lønninger														
Lønn per normalårsverk	5,4	4,6	5,3	5,4	3,7	4,6	3,8	4,8	5,5	6,0	3,9	3,5	3,8	4,6
Konsumprisindeksen (KPI)	2,3	3,1	3,0	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	0,8	1,7	2,7
KPI-JAE ⁴	2,6	2,3	1,1	0,3	1,0	0,8	1,4	2,6	2,5	0,7	1,5	2,5
Eksportpris tradisjonelle varer	-0,5	11,8	-1,8	-9,1	-0,9	8,5	4,1	11,4	2,7	2,4	-5,1	-0,9	4,5	4,1
Importpris tradisjonelle varer	-2,9	6,5	-1,6	-7,2	-0,4	4,0	0,5	4,0	4,1	4,7	-1,2	-3,4	1,5	2,8
Boligpris ⁵	11,2	15,7	7,0	5,0	1,7	7,7	9,5	13,7	12,6	-1,1	2,1	6,6	4,0	6,7
Inntekter, renter og valuta														
Husholdningenes realdisponible inntekt	2,4	3,4	-0,3	7,9	4,4	3,6	7,6	-6,4	6,3	3,1	4,0	4,4	3,8	3,2
Husholdningenes sparerate (nivå)	4,7	4,3	3,1	8,4	9,1	7,4	10,2	0,1	1,5	3,4	6,8	5,8	5,1	4,4
Pengemarkedsrente (nivå)	6,5	6,8	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,7	3,8	4,9
Utlånsrente, banker (nivå) ⁶	8,4	8,0	8,8	8,4	6,5	4,2	3,9	4,3	5,7	7,3	4,9	4,1	4,8	5,9
Realrente etter skatt (nivå)	3,7	2,7	3,3	4,8	2,2	2,5	1,3	0,7	3,3	1,5	1,3	2,1	1,7	1,6
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	-1,2	2,9	-3,1	-8,5	1,3	3,0	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,4	-6,6	-1,2	0,2
NOK per euro (nivå)	8,3	8,1	8,1	7,5	8,0	8,4	8,0	8,1	8,0	8,2	8,7	8,1	8,0	7,9
Utenriksøkonomi														
Driftsbalansen, mrd. kroner	69,5	222,4	247,5	192,3	195,9	221,6	316,6	372,1	320,5	472,8	329,3	377,8	442,3	486,7
Driftsbalansen i prosent av BNP	5,6	15,0	16,1	12,6	12,3	12,7	16,3	17,2	14,1	18,6	13,7	14,9	16,5	16,9
Utlandet														
Eksportmarkedsindikator	6,9	11,7	0,8	1,4	4,3	6,7	6,0	8,3	7,0	1,4	-9,2	2,8	4,0	6,0
Konsumpris euro-området	1,1	2,1	2,3	2,3	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,1	1,4	1,9
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	2,9	4,4	4,2	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	1,1	2,1	3,2
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	141	251	223	198	201	255	355	423	422	536	388	446	498	546

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP. ³ Ifølge AKU.

⁴ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ⁵ Brudd i serien i 2004. ⁶ Gjennomsnitt for året. ⁷ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 1. desember er benyttet.